

17076

ÉSZAKI ÍRÁSOK

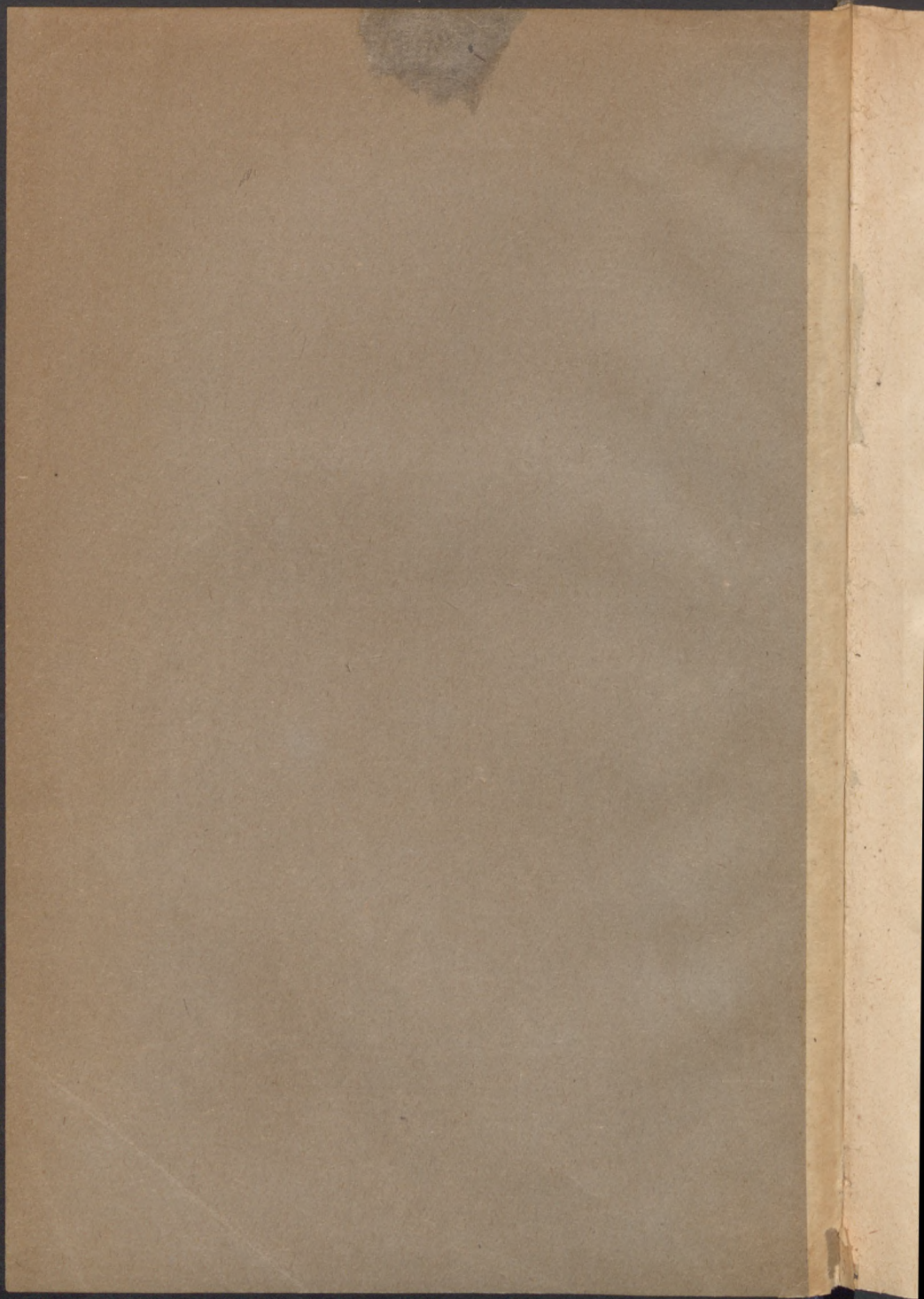

KNUT HAMSUN

TÉKOZLÓK

FŐVÁROSI KÖNYVKIADÓ

Knut Hamsun

T é k o z l ó k

(Koruk gyermekei)

Norvégból fordította

Ács Géza

F ő v á r o s i K ö n y v k i a d ó

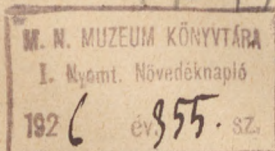
*P. ...
213 dl
#*

Egyedül jogosított magyar kiadás

17.07.6 / 4

Fővárosi nyomda rt.

1.

Az egész környék egy birtok volt valaha és székhelye a mostani Segelfoss. Akkoriban Segelfoss ötven tehenet táplált és az északi viszonyokhoz képest nagybirtoknak számított. Fűrésztelep, vízimalom, tégláégető kemence és sok négyzetmérföldre terjedő erdő volt rajta. Abban az időben élénken sűrögtek-forogtak a tanyán a szolgák, béresek és naplopók, szarvasmarha is volt fölös számban, a sok lovon, kutyán, macskán meg sertésen kívül, a csűr egész hátsó oldala mentén pedig a baromfi-udvar húzódott el.

Bizony, azidétt bőségben volt itt minden! mondják az öregek még most is, és eszükbe jut az, amit a szüleik meséltek nekik gyerekkorukról.

A birtokos, Willatz Holmsen, kövér és kapzsi úr, béresből küzdötte fel magát. Egyik tanyát a másik után vásárolta össze a szomszédságban potomáron, és végül egy birtokká kovácsolta össze.

Az idők folyamán nagy kereskedelmi és hajózási üzemet rendezett be, tégláégető kemencét, vizimalmot, fűrésztelepet, szóval csupa hasznos vállalkozást alapított. Ez a Willatz Holmsen úr ugyanolyan norvég volt, mint a többiek, csakhogy egyenruhában járt és dánul

beszélt. A tavaszi és őszi törvénykezéseken aranyzsinór meg kard lógott az oldalán, tudott írni, olvasni, bíró volt és norvég törvények alapján ítélkezett. A felesége akármerről származott, Hollandiából, vagy Holsteinből, esetleg Skaaneból, vagy talán valamelyik meséből. Ő is szolgált valamikor és sok finomságot tanult. Segelfossból széles utat építettek, hogy az asszony kocsin hajtathasson a templomig. Bizony gazdag emberek voltak és mind gazdagabbá lettek; senkise kételkedett abban, hogy Willatz Holmsen úrnak volt még talán elásott pénze is. Halála után még sokáig kísértett a szelleme lent a tégláégető kemencénél.

De elsősorban a fiára, a második Willatz Holmsenre gondoltak az öregek, mikor a birtok története kerül szóba. Igazi nagyember volt, a halászatot meg a hajózást abbahagyta, mint olyasmit, amihez nem értett, vagy amivel nem akart foglalkozni; de új kastélyt építtetett a tanyán, oszlopokat meg tornyot emeltetett rá, melegházat állított fel, hatyú-tavat a parkban és gyakorlóteret az emberei számára. Azóta a tavat betöltték, a gyakorlóteret pedig felszántották legelőnek. Ő csinált Segelfossból rendkívül előkelő helyet; egy termet képtárnak rendezett be, egy másikat pedig telepakott könyvekkel, a padlótól a mennyezetig. Virágok és súlyos ezüstneműek álltak az étkező asztalán, szobáit pedig márvány- és bronzszobrok díszítették. Ha a felesége, a nagyságos asszony közeledett, akkor úgy illett, hogy a cselédség álljon mindaddig, amíg el nem haladt mellettük; neki tulajdon birtoka volt Svédországban, franciául beszélt és komornát tartott. Ha valaki előkelő volt, akkor nagyon előkelő volt akkor-tájt, az úrnak meg az úrnőnek külön szolgája, külön

kocsisa és külön lakosztálya volt Segelfosban. Reggelenként nem tudtak maguk öltözködni és, az igazat megvallva, nem is volt rá szükségük: Add rám a mellyent! mondta Willatz Holmsen úr a szolgájának. Fésülj meg! szólt a nagyságos asszony a szobalányának.

Finom emberek voltak. Kissé mesebeli pár, melyet korának nimbusza vett körül.

Az első években sokat időztek távol Segelfosból, ősszel tíz bőröndöt raktak tele és gyermekeikkel együtt külföldre utaztak; tavasszal pedig visszatértek a gyerekekkel, no meg még több bőrönddel és holmival s lassanként a házat megtöltötték minden pompával. Később állandóan a birtokon maradtak, az úr egyáltalán nem ismerte el, hogy ez a takarékoság kedvéért történnék, sőt inkább azt hangoztatta, hogy most már ő is, meg a felesége is, ismeri az egész világot és már nem szeret utazni. Nevelőnőt meg tanítót tartottak a három gyerekük: két leány és egy fiú mellé, akiket mindenre megtanítottak. Egyébként ugyanaz a nagy cselédség maradt a tanyán.

Furcsa dolog, hogy most az úr néhány jó tanyát meg erdőt eladott a birtokból. Nem vallotta be, hogy talán a pénzre, arra a néhány garasra volna szüksége, csak annyit volt hajlandó elismerni, hogy lassanként, amint öregedett, a birtok nagysága terhére volt igazgatás tekintetében. Ha pedig ezt mondta, akkor így is volt, mert az úr nem hazudott, nem is volt rá szüksége. Rossz nyelvek arról suttogtak ugyan, hogy a későbbi évek folyamán kutatni kezdett apjának elásott kincsei után, ő, de ezek nyilván félreértették Willatz Holmsen urat, az igazi nagy embert. A hegyek közt halt meg a derék úr. Szomorú dolog volt ez: távol az övéitől, a

puszta földön kiterítve feküdni. Csak nyolc embere volt körülötte, akik vele mentek, hogy jó helyet keressenek az új nagy tónak. A nyolc ember hordágyon hozta haza. A nagyságos asszony idegsokkot kapott, kiabált franciául valamit a komornájának és elájult. A komorna lerohant hozzá az illatszeres dobozzal. Az öreg nagyságos asszony ekkor egyedül maradt, a lányai férjnél voltak és svédországi nagy városokban laktak. A fia pedig, a harmadik Willatz Holmsen, néhány évet hadapródiskolában töltött, éppen most tavasszal kellett elkészülnie és hazajönnie szabadságra.

*

Elmúlt a tél, elkövetkezett a tavasz és a harmadik Willatz Holmsen hazaérkezett. Idősebb emberek még most is jól emlékeznek reá, pedig jó néhány év telt el a halála óta. Testvérei örökölték a svédországi birtokot, neki pedig Segelfoss jutott, abban az állapotban, ahogy találta. Nem keltett valami nagyszerű benyomást ezen a vidéken, büszke és szűkszavú ember volt és bár megnősült s ugyanolyan nagy háztartást vezetett, mint a szülei, sőt jelentékeny cselekedeteket is vitt véghez életében, mégsem övezte valami nagyobb külső fény. Mit tehetett volna egy ilyen bémult hatalmú ember? Karrierje kettétörött, apja jelentős bankadóságokat hagyott reá, édesanyja a leányaihoz költözött Svédországba, valamennyien svédékké váltak és sohase tértek többé haza. Így aztán magára maradt. Am tekintélyt most még elérhetett, neki magának kellett megszereznie és ez nagymértékben sikerült is neki. A nép tulajdonképen nem nagyon kedvelte, de ő nagy

tiszteletet tudott kelteni benne. Egyszerűen csak ha d-
n a g y-nak hívták, mert nem vitte többre, de úgy üd-
vözölték, mint valami tábornokot.

Róla és még néhány emberről szól ez a könyv.

A harmadik Willatz Holmsen talán nem is volt igazi nagy ember, de talán nagyobb volt, mint Segel-fossnak bármelyik másik gazdája. Egy szolgálaton kí-
vül álló hadnagy, nevetséges, egy földbirtokos, aki olyan pompásan haladt lefelé, — az ám — s aki fiatal-
labb korában módfelett heves és vastagnyakú volt, úgy bizony! De ennek a hadnagynak volt egy-két ér-
tékes tulajdonsága is, erről apró mondák keringtek a falujában. Tekintélye mindig lépést tartott a különc-
ségével, sőt talán még fölül is multa. Hogyan is jelle-
mezte C. P. Windfeld lelkész. Azt mondta: bogaras és bolond úr... de ezzel aztán ki is merül a jellem-
zése. Nem más ez, mint a kishivatalnok felfogása egy különös egyéniségről. A hadnagy tanult ember volt és ha az évek folyamán filozófushoz méltóan meg is tudta fékezni hevességét, ez nem az öregsége, vagy éppenséggel öreges gyöngelméjúsége következtében történt, hanem pusztán a férfi érettsége folytán. Egyébként rászorul-e a védelemre? Talán, mert igen mélyre süllyedt? Törvényszerűség volt ebben. Harma-
dik nemzedéke volt egy gazdaságban és fényezésben fejlődött családnak és vele be is záródott a lánc. Egyéb-
ként nem is süllyedt ő le. Az olyan kemény ember, amilyen ő volt, megtudja őrizni a színvonalát.

Hannoverből hozta a feleségét. Ez a hölgy Dániá-
ban élte gyermekkorát, édesanyja családjánál. Ezre-
des leánya volt, csinos külsejű, arcát nem lehetett ép-
pen szépnek mondani, de a teste hajlékony volt és

bájos, eléggé tetszett a hadnagynak is, szerette a kezét, a hangját, mosolyát. Mivel még gyermekkorából tudott dánul, az ország nyelve nem okozott semmi bajt, csak néha egy kicsit érthetetlenül beszélt, de mindent ki tudott fejezni, amit akart. Általában jó nyelvérzéke volt és sok nyelvet tudott.

Szenvedélyes és bátor lovas volt az asszony. Mivel pedig annak is híre járt, hogy nemes származású, alázattal bántak vele ezen a mesekedvelő vidéken és az asszonynak tetszett is az ittlakás. Nem volt ellenére, ha az asszonyok elhallgattak a jelenlétében és házvezetőnője, Salvesen kisasszony útján adták értésére kérésüket és kívánságukat.

Az emberek sehogysem értették meg, miért ment feleségül a hadnagyhoz? Talán valami ballépés rejlett emögött? Lehetetlen, akkor a hadnagy, ez a pedáns és kínosan tisztességes kis Willatz Holmsen másutt kereskedett volna. Nem, hiszen ennél sokkal közelebb fekvő magyarázatot is lehetett találni: az asszony egyetlen barna hátszlóval jött hazulról, csak azzal és semmi mással, ládát, vagy bőröndöt nem hozott magával, sem pedig hajópoggyászt. Mindez nem vallott gazdagságra. Nyilván szegény volt, üres kézzel érkezett és — ezért fogadta el a hadnagyot? Ez jó magyarázat volt.

Egyébként nem ártott volna, ha egy kis vagyont hoz Segelfossba. Mert most már kezdődött a romlás. Akármilyen kitartó volt is a hadnagy, kezdett leromlani ő is, meg a birtok is; ugyanúgy igazgatta a jószágot meg a tégleégető kemencét, mint azelőtt, sőt talán még jobban is, de változtak az idők és most már semmi se hozott elég hasznot. A malmot megállította. A tő szolgáltatatta az egyetlen vízierőt, s ezért az apja

rendbe akart hozatni és ki is bővített. Most aztán lefolyt, mert a hadnagy nem javította ki a zsilipeket. Holmsen így a saját használatára való lisztet is Bér-
genből hozatta.

A környéken furcsa embernek tartották, amiért nem szabályozta a tavat a malom körül. Boldogult apja egy pillanatig se gondolkozott volna ezen.

Egyébként jó családi vonásokat is örökölt őseitől, ezektől a nagy emberektől, akik gazdagok voltak és apai bőkezűséggel bántak szolgálóikkal és munkás béreseikkel; ez a harmadik Willatz Holmsen is jól akart élni és ő se volt szűkmarkú másokkal szemben. Mikor a fa ára felszökött és az úr kezdett eladni az erdőből, még kedvet kapott a jótékonyásra is.

— Minden bérest és halászt munkába fogtam az erdőben, — mondta a feleségének. — Nagy bért fizettek nekik.

Így segített rajtuk. Gazdag volt és apai gondossággal bánt velük. Olyankor, tél idején az emberek jövedelem nélkül álltak a heringhalászat kezdetéig és bizony alkalmas pillanatban fogták meg az erdei munkát.

Igaz-e, amit a béresek mondanak, hogy az édesapja eladott valamit a segelfossi birtokból? kérdi az asszony.

A hadnagy kérdéssel válaszolt:

Úgy?

Azt beszélik, hogy öt tanyát adott el? És sok erdőt is eladott akkor?

Ezt jól tette az apám, feleli a hadnagy, lekerekítette a birtokot, mert nagyon is nagy lett neki öreg napjaira. Elég maradt még nekünk is.

Ebben a házastársak sohase egyeztek meg, éve-

ken át mindegyiknek megvolt róla a külön véleménye. Sőt az asszony írt az apjának, a hannoveri ezredesnek és őt is beavatta a dologba. Az ezredes azt válaszolta, hogy a fa mostani árát tekintve baklövés volt erdőt eladni.

Nem volt baklövés! felelte a hadnagy. És kicsiny keze, mely zubbonyának gombjaival babrált, a csontig elfehéredett. Ilyen makacs és önfejű ember volt.

Ó, de az asszony, Adelheid önagsága, egyáltalán nem volt ostoba, Isten áldása kísérje! Bár heves és pörlekedő természetű, mégis csak gyakorlati érzékű német családból származott. Ezt sokszor bebizonyította, mikor házvezetőnőjével tanácskozott.

*

A hadnagy szorgalmasan kilovagolt, egyetlen nap se múlt el anélkül, hogy lovon ne ült volna. De amíg a nagyságos asszony körülügette a vidéket és lovaglóruhájának uszálya lelógott a kengyelre, s a fél-lapp Petter ügetett mögötte lovászként, a hadnagy rendszerint lépésben baktatott, kísérő nélkül, vele nem kellett olyan hűhót csinálni. Egyenruhában ült, vállrojt és kard nélkül és valóban szánalmas benyomást keltett lekókkadt fejével, gondolataiba, vagy nyugalomba merülten. Hogy a szája keményen csukott volt, az macasságot is jelenthetett.

Egy szép nyári napon az asszony nekiült, hogy lefesse a tó maradványait a malom környékén. A hadnagy éppen odaért néhány emberrel és furcsán összeszorította a száját, de ezt csak zavarában tette. Köszönt és megkérdezte a nagyságos asszonyt, hogy mennyi idő múlva készül el a képpel.

Mintha tudhatná, mielőtt még belekezdett volna! felelte az asszony sértődötten. Mit akar ez a sok ember? kérdezte.

Rendbe akarják hozni a tavat.

Úgy. Akkor... na, akkor ezek az emberek bizonyára sejtették, hogy ő aznap éppen azért ment oda, hogy lefesse!

A hadnagy arca eltorzult egy kicsit és azt válaszolta, hogy igazán sejtelve sem volt erről.

Az asszony sietve összekapkodta a festő-szerszámjait. Hirtelen megállt, ellágyult és bűnbánó mosoly suhant át az arcán. Eszébe jutott, hogy az ura éppen tegnap kapta meg az első fáért a pénzt, s így csak most volt pénze ilyen költségekre, eddig nem.

Willatz! mondta barátságosan. És célozgatni kezdett arra, hogy ő nem is olyan ostoba, nem olyan esztelen, hiszen az urának helyre kell hoznia a tavat, ha egyszer van pénze...

Pénz? mondta a hadnagy. Maga túlságosan élesen lát, önmagát téveszti meg. Röviden szólva... én tudtam, hogy maga idejön.

Az asszony lehajtotta a fejét:

Akkor az előbbi tagadása nem volt igaz?

Igen, én... de... inkább legyen így!

Bizony nem minden volt úgy a házastársak között, ahogy kellett volna, bár nagyobb egyenetlenségekről sohase hallottak az emberek és a tó mellett lefolyt jelenetnek is a körülmények voltak az okai.

A hadnagy heteken át küzdött önmagával. Meg akarta örvendeztetni a feleségét valamivel, valami nagyszerűvel, bement hozzá, kitekintett az ablakon és közömbösen így szólt:

A templomnak bedől a tornya, mint látom.

Ezen nincs mit örülni, felelte az asszony. Ó, hihetetlenül keserű lett az utolsó negyedévben, maga se értette önmagát.

A nyugati szél megrongálta az éjszaka. Kijavíthatná az embereinkkel.

Én?

Maga, meg én, ahogy parancsolja. Helyesebben: maga. Egyszóval munkás és pénz a rendelkezésére áll.

Azt hitte talán, hogy egy csapásra megszünteti az asszonymak a pénzügyi dolgokra vonatkozó megszégyenítő gyanuját és megmutatja a hatalmát; mi más célja lehetett ezzel?

Helyes volna, ha megtenné, mondta az asszony.

Én? tiltakozott azonnal a hadnagy. Mondtam, hogy maga...

No jó, hát akkor én! védekezett az asszony.

Az igazat megvallva, a nagyságos asszony már sokszor féltette az életét abban a kis törékeny templomban. Hiszen a hadnagy sohase ment oda, eszébe se jutott ilyesmi, egy kicsit olvasott a humanisták, meg az enciklopédisták műveiből, melyek apja könyvtárában voltak, ez volt az istentisztelete. Amíg az anyja Segelfossban volt, az öreg meg a fiatal nagyságos asszony együtt hajtatott templomba minden misenapon; de mikor az öreg a lányaihoz költözött és sohase tért többé vissza Segelfossba, a fiatalasszony egyedül kocszított végig a templomba vezető úton. De szeles időben veszedelmes volt a templomban tartózkodni. Az asszony mindig énekelt, ha ott volt... Igen, magas, kellemes hangján énekelt, úgy hogy a többiek elhallgattak; ezt egyrészt azért tette, hogy bátorítsa önma-

gát a roskatag templomban, másrészt pedig, mert az istentisztelet volt az egyetlen színháza, amióta ilyen messze került a világtól. Valóságos színjáték volt, mikor a hívők csöndesen állva nézték közeledését, továbbá azt, hogy a lovász leveszi a sapkáját, lesegíti a kocsiról, aztán amint belép az ajtón, végiglépdel a templom padlóján egészen a segelfossi uraság padjáiig. Ez a színjáték minden vasárnap megismétlődött.

Hálás volt az urának ezért a részvevő gondért, melyet annak a nyomorúságos istenházának szentel. Talán közlékeny hangulata is támadt, beszélni kezdett neki valamiről, egy bizonyos dolognak a lehetőségéről... sőt már bizonyos, most már meg is mondhatja neki...

A hadnagy hirtelen feléje fordult és bámul, csak bámul reá. A szeme dolgozik, a teste is, csodálatos... talán rosszul hallotta... hihetetlen. Micsoda... ilyen hosszú évek során át való együttélés után... merhet-e hinni a fülének?

Az asszony bólint, hogy igen, igaz a dolog. Ezért lehetett olyan ingerlékeny akkor a tó mellett...

Ingerlékeny, maga... hogy mondhat ilyet?

Istenem, nem úgy értem... de mit gondol róla, ha valóban úgy van? Eddig nem mertem határozottan állítani, de most már megmondhatom.

Az Isten áldja meg... illetőleg... hm, ez a legnagyobb esemény az életemben. Adelheid, igazán nem örültem annak, hogy a templom tornya omladozófében van.

Nem, bocsásson meg.

Hagyja! Maga még most is, ilyen pillanatban, ilyen helyzetben... egyszóval...

Szeretett volna a föld alá süllyedni, zavarában az ajtó felé támolgott, kinyitotta és kiment. Jó darabig távol maradt, az asszony hallotta, amint fel és alá jár-kál a könyvtárban meg a többi szobában. Aztán visszatért.

Bocsánat, nem tudok megfélekedezni a templomról. Az a kérdés, nem kellene-e az egész épületet... úgy értem, hogy a legközelebbi vihar... életveszélyes lehet. Azonkívül pedig szégyen ránk nézve, az egész birtokra nézve. Ha rám bizná... egy kicsit értek a rajzoláshoz, új templomot terveznék és felépíttetném. Elég fa van, meg sok építómunkás, Severin, a sagvikai Bertel, Ole Johan. Jegyezze meg, amit mondok, a legközelebbi nyugati szél... azonkívül nem is méltó dolog már nem vagyunk ketten, nemsokára többen leszünk. Mit szól hozzá? Persze, figyelembe venném az akusztikát, a maga énekét, a hangja tisztán zengjen a padjától végig az egész templomon. Ha megengedné, délről szakembert hozatnék ide, hogy irányítsa a munkásokat...

Köszönöm, Willatz, ha módjában áll...

Módomban? Csak egy szayamba kerül. Egyébként engedje meg, hogy én mondjak magának köszönetet... mindenért!

A balsors rideggé tette ezt az embert, de ez nem volt balsors, hanem valami nagy ujság, áldás, boldogság! Ezt az eseményt a pénznek és vagyonnak, igen, valósággal a jövedelemnek valami furcsa képzetével kapcsolta össze, hogyan volt ez lehetséges? És a testvérei, akiket nem látott azóta, hogy svédékké váltak... no meg az anyja, aki nem tudott szűkös viszonyok között élni, mit mond az vajjon most? Hiszen úgy

ahygyta el, mint a patkány a hajót, amely pedig nem is süllyedt.

A hadnagy a jobb keze ujjára húzta fel a gyűrűjét, ahova illett, pedig már hosszabb ideje a balkezén viselte. Az, hogy a gyűrűt egyik kezéről a másikra húzta, arra vallott, hogy sokat gondolkozott és hogy valami fontos dologra akart emlékezni. Ez mindig csendben és észrevétlenül történt, senkise tudta, hogy miért teszi, talán ő maga sem.

2.

A hadnagynak furcsa szokása támadt. Mindig leveti a cipőjét és papucsot húz, ahányszor valami dolga akad a ház második emeletén. Az ám, hiszen már nem voltak ketten, hanem jóformán hárman, hogyan merészkedhetnék cipőben járni odafönt a humanisták között, mikor az asszony szobái közvetlenül alatta voltak? Két nagy kövezett lépcső volt a Segelfoss kastélyban, azelőtt az úrhoz is meg az asszonyhoz is külön bejárat vezetett, most a hadnagy felhasználja az alkalmat arra, hogy alaposabban utánanézzon a nagyságos asszony lépcsőjének és újra cementeztessen minden meglazult gerendát. Mikor elkövetkezett a fagy, gondoskodott róla, hogy ne rakódjék jég a lépcsőfokokra.

De ezzel annyira bosszantotta a hölgyet, hogy az a ruháját szaggatta. Hasznosabb dolgot is végezhetne, mondta. Hiszen sok ember kell kint a tónál.

Ott dolgoznak, felelte a hadnagy, köveket szállítanak kocsikon és köveznek, éppen most készülnek el.

Erről jut eszembe, hogy a maga egyik hintóslovát is használták a minap.

De miért?

Tilalom ellenére, a tudtomon kívül. És a ló megsántult.

Persze.

Tehát nem használhatja, mikor a templomba hajtja.

Az asszony fel akart fortyanni, de magába fojtotta. Csak ennyit mondott: Kár! Akkor gyalog megyek.

Ez a megoldás kellemetlenül érintette a hadnagyot. Azt remélte, így rábírja az asszonyt arra, hogy ne járjon templomba, amíg minden el nem mult, legalább is az események megtörténteig; az a templom most még düledezőbbnek tűnt fel előtte, mint valaha.

Használhatna másik lovat is, mondta kelletlenül.

Más lóról szó se lehet. Nem, köszönöm, gyalog megyek.

Egyébként, folytatta a hadnagy, meg kellene gondolnia. A templom egy napon összedől, minden újabb vihar rombol rajta, még szerencsétlenség történhetik.

Ekkor az asszony nevetett. És mivel bátor volt, így szégyenítette meg:

Maga olyan félős, Willatz, mindig olyan félős!

Az asszony, úgy látszik, különböző csekélyégekből megállapította, hogy az ura nem nagyon bátor, nyíltan szólva egy kicsit gyáva és a hadnagy az utóbbi hónapokban nem is igyekezett ezt leplezni. Miért lovagolt a legszívesebben lépésben? miért kerülte el nyáron a patakon átvezető korhadt hidat, amikor a sekélyén átgázolhatott? E mögött rejlett valami.

Lassanként megszokta azt, hogy a gyávaság gyánúja alatt áll, talán közömbös lett, mert ez, úgy látszott, egyáltalán nem keserítette el az életét. Hiszen lehetett abban valami, hogy a hadnagy a legzavartalanabbul gondolkozhatott akkor, amikor lépésben baktatott és hogy talán meg akarta fürdetni a lovat, mikor a gázlón haladt át. De az is igaz lehetett, hogy ez az ember olyan gyáva, mint a nyúl.

*

A hadnagy átöltözött és a paphoz lovagolt. Jó szándék vezette: az építendő új templomról akart beszélni vele. Emberei már kidöntötték a fákat, odaszállították a követ, a munkavezetők is megérkeztek délről, s most hozzá lehetett fogni.

Ugyanaz a C. P. Windfeld volt a pap, aki később megírta a segelfossi templom történetét. Így írja le a hadnagy akkori külsejét, amikor tehát negyven év körül járhatott: sovány, de alacsony termete, lehajtott feje, hosszúkás, borotvált arca, szürke szeme, sasorra és szakálla helyén kékes arcbőre volt. Őszszel vegyes haját a legnagyobb gondossággal választotta el a jobb oldalán, a fülénél pedig előrefésülte. Hosszú, sovány kezén szintelen bőrkesztyűt viselt. Egyébként kék kabátot és sárga lovaglónadrágot hordott, ezeket pedig hidegebb időben durva katonaköpeny fedte. Gyűrűjén, valamint az aranycsattos szőróraláncán kívül nem volt más ékszere.

A hadnagy kopogtatott és mingyárt be is lépett a pap irodájába. Leülés előtt sárga batiszt-zsebkendőjével leporolta a széket. Ó, Istenem, gögösségében mennyire lekicsinyelte Isten szolgáját!

A feleségem elhatározta, mondta... illetőleg, a templomunk összedől egy szép napon.

A pap olyasfélét válaszol, hogy sajnós, igen, a templom — mint minden földi dolog — úgy látszik, alá van vetve a mulandóság törvényének...

Locsogás! mondta a hadnagy. Tehát a feleségem elhatározta, hogy néhány fagerendát fel fog használni egy új templom céljaira.

Valóban, igazán...

Engedje végigmondanom... megkért, hogy ezt jelentsem be önnek. Ezért jöttem.

Kimondhatatlanul nagy jótétemény mind az ön részéről...

Részemről? Ha valaha is azt merné gondolni, hogy nekem csak egy fikarenyi dologom is van ezzel... ezzel az ötlettel, akkor a napjai meg vannak számlálva ezen a helyen. Érti?

A pap nagyon jól tudja, hogy biztosan ül javadalmában, de mikor ilyen törésre-zúzásra hajló kedvében látja ezt az embert, rémületében meghátrál előle. A hadnagyra nem lehetett ráismerni, félig felemelkedett a székről és előregörnyedve, sápadtan állt.

Majd visszarogyott a székre, egy darabig lihegett, papirtekercset dobott az asztalra és így szólt:

Itt a rajz, ha látni akarja.

A pap kitergetti a papirost és a pompás kis istenháza láttán való közvetlen örömeiben így kiált fel:

No lám, torony is, csúcs is...

A nagyságos asszony jóváhagyta, feleli röviden a hadnagy és visszahúzza a papírt. Aztán másikat terít ki: Ez pedig az alaprajz, ha látni akarja.

Ebből már kevesebbet értett a pap és szeretett

volna egy kicsit érdeklődni, tudakozódni. Bízik Istenben és ezt mondja:

De ezt még jóvá kell hagyatni, ügyebár?

Nem.

A hatóságok, a minisztérium?...

Nem.

A hadnagy összesodorja és magához veszi a rajzokat. Aztán így szól:

Ha esetleg ír, megemlítheti, hogy a templomot ez alkalommal a temető északi oldalára építik, ahol nem agyagos, hanem lapos és köves a talaj. A feleségem adományozza a telket.

Ezt jó eszmének vélte a pap és bólintott.

A hadnagy felkel:

A nagyságos asszony hozzáértő embereket hozatott és a munka hamarosan megkezdődik.

Szabad-e, mondja a pap, a hívők nevében meglátogatnom a nagyságos asszonyt és köszönetet mondanom a rendkívüli adományért?

A hadnagy áll és a vállán keresztül a pap cipőjét nézve, így felel:

Ha eljön köszönetet mondani a nagyságos asszonynak... neki külön bejárata van a déli lépcsőn át.

Ezután lóra ült és lépésben visszafelé baktatott.

Olyan kevéssé foglalták le gondolatait az imént mondottak, hogy már más járt a fejében: letért az útról és átügetett az erdőn meg a mezőn a tóhoz.

Itt a munka már végefelé közeledett, új tó állt most, az előbbinél lejtősebb eséssel, azonkívül a folyó egyik ága is csatlakozott a régi tóhoz, hogy legyen min leúsztatni az uradalmi erdők fagerendáit. Ezt jól tervezte ki a hadnagy. Régen a fát szánon, hosszú úton

kellett a tengerig szállítani, most azonban, hogy a régi tó kiszáradt és a vízesés kiegyenlítődött, a tutajok elhaladhattak fölötte anélkül, hogy szertezúzódtak volna.

A hadnagy lóhátról tekintett végig művén.

Két nap múlva elkészülünk itt, mondta embereinek.

Két nap múlva? Igenis! mondták az emberek és bölintottak a parancsra.

*

A gyerek születése idején Segelfoss urnője huszonnyolc éves, tehát egészen fiatal asszony volt, még hozzá szép alkatú, mintha anyának teremteték volna. A hadnagy azonban szokásos félenkségéhez híven aggódott, hogy valami szerencsétlenség történik és elővigyázatossági intézkedéseket tett.

Néhány nappal karácsony előtt így szólt Martin béreshez:

Befogod a szürke lovakat.

Igenis.

Szán nélkül Urába hajtasz, az urai tanyára, a falusi bíróhoz. Ott elhelyezed, amíg én érte nem megyek.

Igenis.

Ha ezt elvégezted, gyalog jössz vissza.

Igenis.

Ennyi az egész...

Karácsony estéje előtt már kora reggeltől kezdve nagy volt az izgalom Segelfossban. Egy fekete-főkötös asszony már néhány nappal előbb megérkezett, a házvezető is beszélt vele és híre járt, hogy a nagyságos asszony nagyon beteg.

Később, a nap folyamán, a hadnagy födetlen fővel lenn állt a folyosón, mely a saját és a nagyságos asszony szobája között volt és egy pillanatig beszélgetett a fekete-főkötős asszonnyal:

De remélhetőleg pillanatnyi veszély nincs?

Nem, csakhogy... Isten segítségével nem lesz semmi baj, de mégis... Még eddig nem voltam a nagyságos asszonynál és a felelősség...

Doktort? kérdi a hadnagy.

Igen, csak otthon legyen a doktor...

Már értesítettem. Éjszakára itt lehetek vele.

A hadnagy előhívta a béresfiút és megparancsolta, hogy azonnal fogja be a barna lovakat, míg ő utiruhát ölt magára. Mikor minden rendben van, felül a szánra és a melléképületek mögött robog el, hogy a nagyságos asszony ne hallja a talpak surlódását és ne nyugtalanodjék.

Igen, ő maga hajtat a doktorért.

Gyorsan hajt, fáradhatatlanul, Urába érkezik, a szürke lovakat fogja a szán elé s folytatja az utat. Eléri a doktor házát.

Ha nem a segelfossi hadnagy lett volna, a járásorvos bizonyára nem zavartatta volna meg éjszakai nyugalmát.

Pálinkával, frissítővel kínálja meg, a házvezetőnő is bejön és kávét meg süteményt kínál, a hadnagy köszöni és mindenre csak azt mondja: Ma este csak az orvosért jöttem.

Aztán felülnek a szánra. Nem sokat beszélnek útközben, hiszen alig ismerik egymást, a doktor Ole Riis, a fiatal járásorvos. Urában a hadnagy megint a barna

lovakat fogja a szán elé, melyek most már néhány órát pihentek, aztán tovább száguldanak.

Két órákor érnek Segelfossba. A gyermek már megszületett.

A gyermek, a negyedik Willatz Holmsen, éppen karácsonykor, sőt karácsony éjszakáján született. Ez szinte természetfölötti volt. De az anya nagyon beteg lett, valami baja történhetett és a fiatal doktornak alkalma nyílt, hogy megmutassa tudományát. Még karácsony után is Segelfossban maradt, amíg el nem hívták a székhelyére, különben talán még tovább is maradt volna. Az asszony kezdte nagyrabecsülni, amikor legyőzte szőrös keze miatt érzett undorát.

*

Elmult a tél, az asszony felgyógyult, a gyerek pedig hónapról-hónapra jobban erősödött. Minden rendben volt. Persze kissé lesoványodott az asszony és orra hosszú lett, de most nagyon sok dolga volt arra, hogy a külsejével is törődjék. Megvolt a gyermeke és ez elég volt; páratlan fickó, úgy ordított, mint valami természeti hatalom, hevesvérű és szeszélyes, ó milyen édes gyerek. És már jöttek a fogai.

Tulajdonképen az új templomban illenék megkeresztelni, csakhogy... Nos, mi a véleménye Adelheid?

Az asszony azt feleli, hogy tetszik neki a gondolat.

Ó, mennyivel kedvesebb és engedékenyebb lett most az asszony, a derék, jó teremtés. Mikor készül el a templom?

Pontosan nem lehet tudni: majd jövő télre. A fal már állt, a tetőgerendák is készen voltak.

Csakhogy a fal: semmise volt. A hadnagy helyesen számította ki, hogy a templomnak a temető északi oldalán kell állnia, úgy hogy szinte alig volt szükség falazásra az alapzat vízszintességéhez. A fal ősszel elkészült, de az semmise volt. A tetőgerendák se számítottak sokat. Már csak az épület volt hátra!

Tavaszi elején megkezdődött a munka és egyik hét mult a másik után, a ház kinőtt a földből, már az ablakai is elkészültek. Egy hétköznap odahajtatott a pap, levelet kapott, mely szerint a hatóságok látni akarják a terveket, mondta.

Hadd akarják, mondta a hadnagy. Nekünk szükségünk van rájuk.

Kívánatos lenne a munkát megszüntetni, amíg a rajzokat jóváhagyják, mondta a pap legszelídebb hangján.

Ügy, mondta a hadnagy.

Tiszteletben tartotta a hatóságokat, a nevelése is, meg a műveltsége is engedelmességet oltottak bele a feljebbvalói iránt. De önfejű volt és nem adta oda a rajzokat.

Mikor a templom tető alá került és a torony már félig készen állt, a pap megint eljött és a hatóságok nevében kérte a rajzokat.

A hadnagy előhívta építómesterét és így szólt:

Szüksége van még az alaprajzra?

Nincs.

Adja oda a papnak.

Hiszen ez valóságos komédia... a már felépült templomnak az alaprajzát! A pap, C. P. Windfeld, nem

pedig valami birka, maga is megírja, hogy elfogta a méreg. Igaz ugyan, hogy az előtt az ember előtt áll, akinek felesége új templomot adományozott a hívőknek; de a hadnagy önteltsége mégis csak sok.

Csak az alaprajzot kapom meg? kérdezte a pap.

A másik rajzot nem nélkülözhetjük, felelte a hadnagy. Néhány számítást végeztem rajta.

Ekkor a pap kitergetett egy nagy levelet, amelyet eddig a kezében tartott és így szólt:

Kötelességem arról értesíteni, hogy a hatóságok a munka azonnal való megszüntetését követelik.

Ügy, mondta a hadnagy.

A templomból meg a toronyról zavartalan kopácsolás és fejszecsapás hallatszik, egyáltalán nem hagyták abba és a pap kénytelen távozni az alaprajzzal.

A templom felépült és úgy állt, mint valami kis szépség az erdő szélén; de mire a berendezés is elkészült, már elmúlt a tél javarésze. A husvét utáni első tavaszi napsütésben a hadnagy kívül-belül díszesen kifestette az új istenházát és a felesége nevét arany-cirádás betűkkel íratta bele a kórusba.

A mű elvégeztetett.

Most a hadnagy a fél-lapp Pettert elküldte a paphoz egy levéllel, mely szerint a templom elkészült: a felesége a saját maga adta anyagból, a maga embereivel, a maga telkén templomot építtetett, a hatóságoknak semmi dolguk Holmsenné asszony magántulajdonával. Most a templomot és a telket a hívőknek adományozza. A hatóságok dönthetnek afelett, hogy elfogadják-e az adományt, vagy sem. Rajz mellékeltek.

Hetekig várt, de válasz nem jött. Újabb levelet küldött a pához, mondván, hogyha a templomot 4,

— azaz négy — héten belül át nem veszik és fel nem szentelik, akkor a hadnagy a feleségével Trondhjembe utazik s ott keresztelteti meg a gyereket. Ugyanakkor pedig Segelfoss birtoknak a szomszédos templom javára történő hozzájárulását lecsökkentik a törvényben előírt összegre.

Ez segített. Krogh püspök a faluban végzett felügyelő körútja alkalmával személyesen jött el, átvette és beszentelte a templomot s megkeresztelte a nagy fiút. A neve Willatz Wilhelm Maurus von Platz Holmsen lett.

3.

De miért leplezzük az igazságot — a segelfossi házastársak között távolról sem volt olyan viszony, amilyennek lennie kellett volna. A nézeteltérések csak visszafojtódtak arra a rövid időre, amikor a gyerek született, de idők multával megint felbukkantak és most ismét nagyban virultak. Nem kellett volna a hadnagynak, mint felnőtt embernek, egynémely dologba belenyugodnia, még ha az életébe került volna is? Ő ehelyett mindenből hűhót csinált. Ő, milyen elégedetlen volt az úr, meg a nagyságos asszony egymás közelében, ez szinte nevetséges, vagy inkább sírni való volt. Az én fiam, mondta az asszony; ez sértette a férjét. Az én kis Maurusom, mondta és kemény próbára tette az urát; ez is bántotta azt és így is felelt:

Willatz a neve, mint az őseié.

Csakhogy Maurusnak is hívják.

Nem. Ezt így alig lehet mondani.

Erre az asszony nevetett és azt mondta:

De hátha nagyobb lesz és én majd azt kiáltom, hogy Willatz, nem jöhet akkor az a Willatz is, akit nem hívtam?

Ha maga, felelte csípősen az úr, majd Willatzot kiált, akkor a névrokonom meg én hangsúlyozásából bizonyosan meg fogjuk érezni, hogy melyikünket érti.

Ekkor az asszony megint nevetett és így szólt:

Ez elég valószínű... Most jut eszembe: maga volt szíves egy kisegítő lányt szerezni a gazdasszonynak, azt hiszem, valamelyik hegyi kunyhóból való, fiatal és csinos, Marcilie a neve. De bizonyosan bolond egy kicsit?

Bolond egy kicsit?

Képzelve csak: éjszakánként fel és alá járkal a maga lépcsőjén.

Szünet.

Késő este megy fel és egy óra múlva megint lemegy. De egy jó óra múlva.

Szünet.

Ezt maga bizonyosan épp olyan feltűnőnek találja, mint én, különben mondana valamit.

Hallgatok, feleli az úr, mert magának úgy tetszik. Különben nem rontana így rám. Maga némít el.

Az asszony hangosan felkacag.

Én némítom el magát?

Majdnem. Bosszant, hogy ilyen ügyetlenül választottam konyhalányt a gazdasszonynak. Tehát a leány nem végzi el a munkáját?

Az asszony nem felel, gondolkodik. Mindaketten gondolkoznak, mindaketten új harcra készülnek. Végül is az asszony megúnja és azt kérdi:

Akar még mondani valamit?

Nem... Egy héttel ezelőtt bekopogtattam magához. Bekopogtattam az idén, bekopogtattam tavaly és néhány percnyi beszélgetésre kértem.

Mindig kértem, hogy ne haragudjék.

Az úr meghajtja magát és állva marad.

Most is arra kérem, ne haragudjék! mondja az asszony, hogy mindent jóvátegyen és ránéz.

Az úr félreérti. Miért is áll itt? Miért nyugtalanítja az asszonyt, az talán fél valamitől, meg akarja előzni és ezért mondja: most is kérem, hogy ne haragudjék!

Erre felnevet az úr, haha, mondja. Ez külső hang, a száj felnyílik, a torok összeszorul, nevetés lesz belőle. Aztán elmegy az úr, kimegy a házból, az udvaron át az istállóba, kivezeti lovát és felül a nyeregbe. Bizony, ezt teszi az úr.

Hogy vergődnek mindaketten! Az asszony is vergődik, talán már nincs benne nagyobb érzés az iránt a férfi iránt, aki most kiment, nincs benne többé túlságos szelídség, úgy látszik. Ez érthetetlen, hiszen a férje és az ember ne szeresse a férjét! Van egy kis jó hely az ablakban, odaáll és kinéz, amíg az ember ellovagolt, aztán biztonságban érzi magát. Van kulcs az ajtajában, azt nem adná oda egy aranykulcsért sem, gyakran szokta használni, megfordítja a zárban belülről.

Mindez olyan érthetetlen. Hát mit vétett neki az az ember? Talán az együttélés volt ellenére, a megszokás, a szégyentelenség? Talán a hosszú keze vagy a lélegzete?

Az asszony íróasztalához lép és ír, megfigyeléseket, feljegyzéseket, naplót. Keze szelíden bánik a papírral, meg a tollal. Néha norvég szavakat kever a németbe, ez hanyagságból történik, mérgelődik is miatta, de nem

rontja el a könyvét javításokkal. Bizonyosan napközi dolgokat ír be, semmiségeket, amik csak egy ilyen ezredes leányának juthatnak eszébe; néha azonban kedvet kap arra, hogy visszalapozzon, újra átolvasson régi dolgokat és régi emlékek visszhangját ébressze fel magában.

Aztán visszamegy az ablakhoz és megnézi, vajjon nem jön-e le valaki a dombról, vajjon nem fordult-e vissza valaki, majd dudorászva kis Mozart-zongorájához megy és leüt néhány billentyűt.

A maga szórakozására játszik.

Vajjon nem ő hagyott-e el egy nemesi családot a nagy Hannover városában, hogy élve eltemetkezzék itt Segelfossban. Őneki mondta valamikor lánykorában a szerencsétlen vak király: Hallom a hangján, hogy milyen bájos maga, gyermekem. Igen, a hangja erős és kellemes, buja, teli tüdőből éneklí hazájának dalait. Az Isten tartsa meg, van valami gongszerű ebben a hangban, a zongora halkán kíséri, az asszony hátraveti a nyakát, a háta himbálózik...

Hirtelen abbahagyja és két szobán át a gyermekszobába siet, fiához.

Ez a jelenet gyakran megisméltődött az idők folyamán. A cselédek a konyhában hallgatták az énekét, csakis ők, ki is szokták nyitni az ajtókat, hogy jobban hallhassák. Egyébként senkise volt az egész házban, aki ajtót nyitott és hallgatózott volna, ezt az asszony maga is jól tudta; férjével csak az étkezésnél volt együtt és a szomszédokkal sem érintkezett. Az öreg Coldevin földbirtokos, meg a felesége még emlékeztek Segelfossra, amilyen az előbbi uraságok idejében volt, évenként egyszer odahajóztak nagy szigetükről és egy

hétig maradtak, ez volt minden. Körülbelül ez volt az egész társadalmi érintkezésük. Aztán Adelheid asszony német újságokat járatott és német leveleket kapott; de azokban nem volt volt élő hang.

*

A hadnagy mindennap elvégezte a maga mérsékelt tempójú sétalovaglását. Béresei és földbérlői voltak a hegységtől egészen a tengerpartig, és ellovagolt egészen a tengeri halászközig is; itt lóhátról végignézte munkájukat, szemügyre vette házaikat, meg a lányaikat. A hadnagy egyáltalán nem volt szívtelen ember, néha munkát szerzett a lányoknak a birtokán, máskor meg krumplit és szalonnát küldött valamelyik szükeget szenvedő családnak.

Féloldalt fordul nyergében és lovagló ostorával megkopogtat egy ablakot. Ebben a házban Lars Manuelsen halász lakik. Az ember kijön az ajtóba és köszön, egészséges arc áll mögötte az ajtóban, a sor végén az asszony, aki mellére teszi kezét, mintha mögötte szeretne elbújni.

Halászol-e mostanában? kérdi a hadnagy.

Az ember kedvetlenül rázza a fejét.

Higyje el nagyságos úr, egyetlen eleven halat se lehet fogni.

Néhány emberre van szükségem a pataknál. Magaddal hozhatsz még néhányat és tisztítsátok meg a tavat.

No. Nagyságos úr már ki akarja nyitni a zsilipeket? Talán nagyon sok vize van a pataknak?

Tehát jövő hétfőn elkezdjük... Micsoda hosszú legény áll ott?

Az? A fiam. Nem köszönsz, Lars?... Lars a neve. Tavaly konfirmáltak, ő volt a második társai közt, tehát a fejében nincs hiba. De mi hasznom belőle.

Az meg a lányod ott? Miért van szükséged idehaza felnőtt lányra? Mi az ördögnek tartasz itthon ennyi felnőttet?

Odakint nem találnak semmit. Hova menjenek? És honnan vegyenek ruhát, meg cipőt, ha emberek előtt akarnak mutatkozni?

Locsogás! mondja a hadnagy. Úgy-e, Larsnak hívják ezt a fiút?

A fiút? Igen. Valóságos Isten büntetése rám nézve, mindig csak olvasni akar. Isten nagy, jó kezeket adott neki, de nem csinál velük semmit és nem dolgozik semmit.

Szereted a könyveket? kérdi a hadnagy.

Nem felelsz, Lars? kiáltja fenyegetően az apja.

Lars meggörnyed, zavartan vigyorog, de egyetlen rendes szót se tud kinyögni.

A hadnagy kérdezi:

Ezek mind a te gyerekeid? A kicsi is?

Persze, feleli az öreg Lars. Öt éves mult ősszel. Julius a neve.

Hirtelen így szól a hadnagy:

A lány szolgálatba állhatna a birtokon. Mi a neve?

Daverdana.

Daverdana?

Eridj Daverdana, húzd ki magad és ne bámulj így az emberek szemébe.

Hadd lám a kezeidet, mondja röviden a hadnagy.

Daverdana elpirul egészen a vörös hajáig, de engedelmesen előmutatja kezeit.

Tudsz olvasni?

Hát egyáltalán nem tudod kinyitni a szádat? szól közbe az apja fenyegetően. Olyan gyorsan fut át a könyveken, mint egy rénszarvas, felel a lány helyett. A templomban ő van harmadik helyen.

Dehogysis, a tizennegyedik, mondja Lars kölyök, aki végre megtalálta szavát.

Harmadik, mondja az apa. Hiszen te magad tudod a legjobban Daverdana.

A hadnagy bólint:

Varrass magadnak néhány ruhát és jőjj fel a tanyaára. A ruhákat én fizetem. Gyere vasárnaphoz egy hétre. Mutasd még egyszer a kezedet. Rendben van, mosd meg alaposan! Daverdana?

Igen, Daverdana, feleli az apa.

A hadnagy megfordítja a lovát és így szól:

Tehát jövő héten megkezdjük.

Aztán ellovagolt, lehajtott fővel, kicsit szánalmasan, a kopott egyenruhájában, de délcegen, soványan, „arabosan“, mintha valami akadályt kellene legázolni.

Persze, építőfát adott el, annak most jó ára volt, fűrésztelepén deszkává meg asztallappá fűrészeltette, csak így kapott pénzt érte. Miért ne lehessen így csinálni? A föld nem jövedelmezett semmit, még a nagy mezőgazdasági üzem is csak elszegényíti az embert, ha nincs elég anyagi eszköz a kezében. Ó csak lenne pénze! A tégláégető kemencénél egyre kevesebbet vesztített, mert megállította. A vizimalom hozott aranyat, kicsiny, vékony aranyfonalat; a malom kifizetődött, még akkor is, ha nem számítjuk, amit a bérlőknek meg

a béreseknek vizontszolgálat nélkül örölt. Majd csak meggy valahogy!

Csak ne lett volna az a templomépítés, nagyon drága dolog volt az. Most már évek multak a felépülése óta, de a hadnagynak még volt egynémely kellemetlen emléke a körül. Bizony a fa, meg az erdő... Mégis csak hatalmas áldása volt az égnek.

*

A hadnagy hazatért. Valami cseng-bong. Mi az? Kling-klang! Az asszony játszik a fiával lent az udvaron, lovacskázik vele. Kis csörgős gyepelót rak rá és úgy hajtja. Ez hihetetlenül élvezetes, nevet és fut mind a kettő, hahaha. Mikor a hadnagy megérkezik, a játék abbamarad és a gyerek sírni kezd. Ez a sírás hasogatja az apa szívét; de mikor az anyja azt mondja: Ne sírj, kis Maurus! a hadnagy összeszorítja száját és szótlanul ül a lován. Ezzel a Maurus névvel az asszony talán azt akarja hangsúlyozni, hogy előkelőbb, mint ő, nemes, Maurus von Platz.

Hm! mondja a hadnagy. Vedd le róla azt a gyepelót!

Hiszen csak játék, feleli az asszony.

Egy Willatz Holmsenre még játékból se raknak gyepelót.

Milyen nagy hűhót csinál belőle! mondja az asszony. Ha én megengedem, akkor maga... Gyere kis Maurus, akkor bemegyünk.

Bizony megint összeütközés támadt, egy kis jóízű súrlódás. Mennyi túsúrás van kettejük között, túlságosan sok! Az ilyen jelenetek nagyon kedvesek, minden mondatban csakúgy hemzsegtek a hegyes tük.

No, most megint odabent játszanak. Az asszony írni és olvasni tanította fiát, amiben nagy öröme telt; néha színes ceruzákkal is rajzoltak, máskor meg apró dalokat énekeltek; a fiú mindent könnyen tanult. Bizony az ég adománya volt a kis Willatz, az ő kis kék bársonykabátjában, vállán a csipkegallérral.

Mikor aztán a hadnagy bement az asztalhoz, újra nyugodt szivélyesség és válogatott udvariasság kerekedett fölül.

Semmi civódás, semmi túsúrás; a vita abba maradt, mert nem volt ok arra, hogy kitombolhassa magát. És az asztal mellett eltöltött ilyen békés órákban a kis Willatz nem is volt Maurus többé; egyáltalán nem. Az anyja vagy egészen elkerülte azt, hogy a nevén szólítsa, vagy rövidesen csak Willatznak hívta, ahogy kellett. És ezért az előzékenységért a hadnagy se kiabálta folyton, hogy Willatz és megint Willatz. Inkább azt mondta, hogy barátom, vagy azt, hogy fiam, de a nevét elkerülte.

Emellett azonban a hadnagy egyáltalán nem engedett. Kiküszöbölte a Maurus nevet mindig, ahányszor a lányoktól, vagy a gazdasszonytól hallotta.

Bocsánat, kisasszony, mondja, kiről beszél? Ki az a Maurus itt a tanyán? Talán a fiamat, Willatz Holmsent érti?

Bocsánatot kérek, feleli a gazdasszony... a nagyságos asszony azt... a nagyságos asszony szokta néha mondani, hogy Maurus.

A nagyságos asszony csak elszólja magát. Egyikünk se akar gúnynevet adni a gyerekeknek.

Ezzel a hadnagy bólint és elmegy.

Most jut eszembe, kisasszony, mondja és megfor-

dul, a sagvikai Larsnak tele van a háza felnőtt gyerekekkel, akik semmit se csinálnak. Az egyik lánya ide fog jönni és megkérdezi, hogy nem használhatja-e maga Marcilie helyett.

Marcilie elmegy?

Úgy értettem.

No és akkor másik jön?

Az apjának nagyon sok embert kell eltartania, mondja a hadnagy.

Talán azzal gyanúsítja a házvezetőnőt, hogy félre találja magyarázni a szavát, ezért még hozzáfűzi:

Van egy felnőtt fia is, aki csak olvasni akar. Azt Tromsöbe küldöm.

Így leglább megszabadítja a jó Lars Manuelsent gondjai nagyrésztől! Egy pillanatig gondolt erre a hadnagy odalent Sagvikában is, de ott magában tartotta, most már kimondta a szót, hogy a Lars fiúnak a tromsöi szemináriumba kell kerülnie. Csupa kiadás minden oldalon! Hogy is hívták azt a lányt? Davedana? Mint azt a kedves mesealakot. Vörös haj, hosszú kéz.

Mikor a hadnagy áthalad az udvaron, valamit észrevesz a lába előtt. Mindig lehajtott fejjel jár, a földre néz és ezért mindent meglát az útján.

Miféle idegen járt itt? kérdi az egyik legényt.

Idegen? Nem járt itt.

Amott egy félig elszívott szivar fekszik.

Akkor a doktor dobhatta oda, mondja egy másik legény.

Persze, biztosan ő volt, mondja az előbbi.

A hadnagy tovább halad. Úgy, hát a doktor volt itt délelőtt? Milyen feledékeny lehet az asszony, hogy

egész ebédidő alatt egyetlenegyszer sem említette a doktor látogatását. Be akart menni, hogy beszéljen az asszonnyal és megkérdezze: Itt volt a doktor? mit akart? Hirtelen eszébe jut: milyen furcsán hangzik az, hogy idegen nem volt itt, de a doktor itt volt. Hát a doktor nem idegen Segelfossban?

Vacsoránál a kis Willatz mit sem sejtve elmondja, hogy a doktor felemelte, magasra, még a csillárnál is magasabbra.

A doktor? kérdi az apa.

Az asszony rögtön válaszolt:

A doktor itt volt a szomszédban, aztán délelőtt idehívtuk.

Ki beteg?

Marcilie.

Erről nem tudtam.

Meghült. A doktor azt mondja, komoly a baja. Erről nem tudtam, ismétli mindössze a hadnagy. Nem akartam megmondani. Tulajdonképen nem magát illeti.

A hadnagy mosolyog:

Meg akart kímélni?

Miután ő így fogja föl az ügyet és nem akarja észrevenni az asszony tapintatosságát, az asszony megsértődik és ezt mondja:

Igen, meg akartam kímélni. Marcilienak bizonyosan megártott a lépcsőn való éjszakai kószálás.

Szünet.

Marcilie bizonyosan doktor nélkül is kilábalt volna a bajából. Csakhogy akkor magának nem lett volna alkalma tüntetni.

Tüntetni... nekem? Ha maga tudná, milyen kö-

zömbös nekem minden az én kis Maurusomon kívül.
Egészségére.

Az asszony felkelt az asztaltól.

4.

Fehér, nyolcevezős csónak érkezett a környékre, négy ember forgatta az evezőket. Mivel jó meleg tavaszi nap volt, a négy ember ingujjban evezett, de akit vittek, az bizonyosan a fülkében ült, mert nem volt látható. A csónak a patak torkolata fölött, a tégláégető kemence közelében kötött ki.

Fülkéjéből prémbe és vastag ruhába öltözött, nagy, kövér férfi mászott ki; nem a doktor volt, sem pedig az öreg Coldevin, a csónak sem volt ismerős és valahonnan messziről való lehetett. A férfi kiszállt a csónakból, néhány szót szólott evezőseihez, aztán elindult felfelé a patak mentén. Emberei közül ketten követték.

Fent a házak előtt mindenütt emberek álltak és bámulták ezt a szokatlan látványt. Úgy látszott, hogy a nagy úrnak melege lett, levetette a bundáját és átadta az egyik emberének, hogy az cipelje. Olyan kövér volt hátul, hogy kabátjának szárnyai minden lépésnél kifordultak, nem is tudott egyfolytában menni, gyakran megpihent és a mellét fogta. Így mentek, mendegéltek, talán a vízeséshez igyekeztek... amíg csak el nem tűntek az erdőben.

A lakosság lement a nyolcevezős csónakhoz kíváncsiskodni, ráérő emberek sereglettek oda, Lars Manuel sen is lement a házából, sok gyereke követte néhány lépésnyi távolságból. A csónakosok sejtették, hogy

ezek a látogatók mit akarnak és eszerint is rendezkedtek be, megértették, hogy ők most fontos személyiségek, akik nagy titoknak tudói.

Békével! mondta Lars Manuelsen, bár azoknak kellett volna előbb köszönniök, hiszen ők jöttek idegen földre.

Békével! ennyit válaszoltak mindössze.

Szép idő van ma.

Bizony, melegünk volt az evezésnél.

Egy darabig erről beszélnek: vajjon nem volt-e szél odakünn, s vajjon nem keletről fújt-e? A csónakosok kissé tartzkodóak a válaszadással.

Hatalmas nyolcevezős ez, mondja Lars Manuelsen, talán a maguké?

A csónakosok köpnek és védekező állásba helyezkednek.

Nem egészen, mondják.

Hová valók?

Szünet. Jelentőségteljes szünet. A gyerekek fülelnek.

Messzire, Ytterleiába.

Mingyárt gondoltam, bólint Lars.

Közelebb lép a csónakhoz, megnézi, de nem ismeri meg; az evezőn, vagy a lapáton csak egy-két betű áll.

De most már úgy érzik a csónakosok, ha ez így tovább tart, viselkedésükkel talán visszariasztják a bennszülötteket s így bennük ragad a titok, miért is engednek egy kicsit s az egyikük ezt mondja:

Bizony nem a mienk a csónak.

Sajnos, nem, mondja a másik is.

És attól kezdve legnagyobb részt ez a két evezős

beszélt, úgy hogy Larsnak nem is kell tovább kérdezősködni. Egyre jobban belemelegednek a beszédbe, egyik vigyáz a másikra, egyik túlszárnyalja merészségben a másikat, de még idejében abbahagyják:

— Mert minket csak úgy béreltek erre a csónakra.

No. Aztán kit visznek az urak? kérdi Lars.

Szünet. Hm. Ez így túlságosan könnyű volna!

Azt, akié a csónak, feleli az egyik.

A másik, aki mintha tükön állt volna, hozzáfűzi:

Különben csak erre az útra vette a csónakot.

Elővette a pénzét és pengő pénzzel fizetett, pusztán ezért az útért.

A legények Lars Manuelsenre néztek. A gyerekek csak álltak, bámulták a legényeket és füleltek, hallgatóztak.

Ami az utat illeti, arról nem tudok semmit se mondani, feleli az egyik csónakos.

Most felment a patak mentén, jelenti ki a másik.

Szünet. Milyen páratlanul hosszú és tartalmas tud lenni az ilyen szünet.

Lars alaposan és hosszasan nézi a csónakot, különböző dolgokról beszél az idegenekkel, a tavaszról, a hosszú sziget heringállományáról, aztán az egyik yttericiei gályáról, melyet a vihar idesodort valamelyik elmult esztendőben. Igaz is, az a gálya az utvári Henrik-sen kereskedő volt.

Lars csak ennyit jegyzett meg:

Akkor biztosan nagyon fontos útnak kellett ennek lenni.

Már egyszer kérdezte, hogy ki az idegen, de nem kapott választ s most az időre bízza, majd csak elkövetkezik magától is.

A legények bólintanak, hogy ismerik Henriksen kereskedőt.

Talán csak nem őt hozták? kérdi Lars.

Nem.

Lars, úgy látszik, megúnta a dolgot. Köpött, kezeit hátra tette és egy kicsit még állva maradt. Hirtelen megszólalt és elindul:

Bizony szép ez a nyolc evezős, bárcsak az enyém lenne! No de én csak itt ácsorgok és alkalmatlankodom maguknak.

A legények felfigyelnek.

Nem alkalmatlankodol, feleli az egyik.

Dehogy is vagy alkalmatlan, válaszolja a másik.

És most azon gondolkoznak a csónakosok, nagyon helyesen, hogyha nem ők leplezik le a titkot, akkor az a két legény, aki felment a patak mentén, hamarosan lejön és maga teszi meg; hiszen megtörténhetik, hogy például valamelyik bemegy az egyik kunyhóba, vizet kér és közben kifecsegi, hogy ki az a prémbundás ember.

Ekkor az egyik idegen megkérdi:

Maguk itt a környéken nem is sejtik, hogy mi kit hoztunk ide?

Nem, mondja Lars és nagyot bámul.

A gyerekek is bámulnak.

Gondolom is, hogy nem, mondja a másik idegen és közbeszól. Úgy látszott, mintha tükön állt volna már. De csodálkozni is fognak, ha meghallják, fűzi hozzá.

Lars most már hihetetlenül kíváncsi lett. A legbosszantóbb ugyanis az, hogy a szomszédja, a sagvikai

Bertel túl hosszúnak találta a várakozást és most már errefelé sántikál a szántóföldeken át.

Tán csak nem valami hivatalos személyiség? kérdi Lars.

Nem, felelik a legények.

De úgy gondolom, hogy valami nagy úrnak kell lennie, amiért olyan kövér.

Persze, felelik az emberek, bizony nagy ember is!

Lars várt egy kicsit, aztán indulni készült. Mert már jött Bertel is és vele nem szerette volna megosztani a titkot.

Béke veletek, mondta Lars.

Sőt az az ember nem egyéb, mint a mi földink, hogy úgy mondjam, folytatta az egyik idegen.

A másik idegen megint beleszólt:

Mondhatnám, iskolatársunk.

No, mondja Lars.

Bizony így is mondhatjuk. Az ám, ha nem is éppen a mi járásunkból való, de... de mi egynéhányat ismerünk a rokonságából... csak egy pár község van közöttünk... harminc évig volt oda.

A másik idegen mellőzöttnek érzi magát és pótolni akarja a késedelmet, azért is hozzáfűzi:

Gyerekkorából távozott hazulról, minden külföldi országot megjárt, utazott Ausztráliába is, meg Amerikába is. Aztán megnősült és nagy üzlete lett. Még aranyat is talált.

Ettől kezdve a csónakosok egymással versengenek és irigykedve vigyáznak egymás szavaira.

No, egy kicsit nagyon gyorsan haladsz, Jon, mondja az egyik elégedetlenül, társa szavait kijavítva: az még Kinában volt.

Hol mindenütt ne lett volna, feleli a másik. Sőt több napon át feküdt egy felborult csónakban is, már nem is tudom melyik országban.

Akkor még a tengert járta, gyerekkorában. De én most a későbbi éveiről beszélek.

Te csak ne mesélj nekem, tudom én azt, éppen olyan jól, mint te. Több napig feküdt egy csónakban. Kérdezd meg tőle, ha akarod. Disznóság, hogy annak az országnak a neve nem jut az eszembe.

Valami ismeretlen országban történt. De a felesége Mexikóból való.

Azt hiszed, nem tudom?

Mi a neve? kérdezi Lars Manuelsen.

Úgy hívják, hogy...

Holmengraal vág bele villámgyorsan a másik.

Ő az a Tobias, aki elutazott messzire, siet kiegészíteni az előbbi. Nem hallottál arról a fiúról, aki elment hazulról és király lett belőle?

Végre sikerült!

Lars levegő után kapkod és bámul. Hogyne halott volt Tobiasról, az egyik ytterleiabeli szürke szigetéről elszármazott halászgyerekről, aki egy emberöltővel ezelőtt vándorolt ki, azután nagy király lett valahol, emelkedett Isten és emberek előtt és sohase tért vissza többé. Most pedig itt van!

A gyerekek is hallottak a meséről, most pedig tátott szájjal hallgatták az embereket.

Hát a Tobias? mondja Lars Manuelsen. És ha jól hallottam, az apját is Tobiasnak hívták.

Nem, az apja már meghalt, feleli Jon. Az anyja is halott már, de állítólag van egy nőtestvére, aki Bergenben él.

Igen, az apjának is Tobias volt a neve, mondja a másik csónakos újabb nyomatékkal és helyreigazítja társa szavait. Egyébként ő most már csak Holmen-graanak hivatja magát.

Csudálatos! mondja Lars.

Aztán Bertel felé pislant, aki most már kellemetlen közelségbe jutott. Larsnak még jut ideje néhány fontos kérdésre és a csónakosok váltakozva felelnek.

Aztán házas ember? Vele van a felesége?

Nem, nincs vele. Az idegen országban van.

Igen, az külső országban, idegenben maradt.

Hát akkor finom asszony lehet. Mi a neve?

Azt nem tudom megmondani, de...

Meghalt már, mondja a másik legény és véget vet a dolognak.

No, Uristen, meghalt. Gyerekei nincsenek?

Két gyereke van, azok kicsinyek, egy fiú meg egy leány.

Ne mondd, Jon, hogy kicsinyek, mert a leány már van egynéhány éves.

Igen, igen, a fiú kicsiny, azt akartam mondani.

Bertel odaért. Lars még az utolsó pillanatban megkérdi:

És hol vannak a gyerekei? Mi a nevük? És mit keres odafönt a patak mentén?

Azt mondta nekem, hogy csak úgy körül akar nézni.

Nekem is azt mondta.

A csónakosok ezt még egyszer megvitatják, mind-egyik a maga módján, amíg meg nem egyeznek.

Nagyszerű volt a ruhája, mondja Lars.

A legények riadtan kapják oldalt a fejüket.

Igen, csupa prém meg bársony van rajta.

Azt mondja, hogy fázik a mi országunkban és már nem tud felmelegedni.

Bertel nem köszön, csak odaáll hallgatózni. Neki van a legrosszabb füle.

Kiről beszélnek maguk? kérdi.

A csónakosok nem felelnek, hanem továbbra is Lars felé fordulnak és még beszélnek a király gazdagságáról, bankóiról, amikkel a csónakot fizette, meg az erszényéről.

Csudálatos! mondja Lars Manuelsen.

Hoztak maguk valakit? kérdi Bertel.

A csónakosok végignézik, köpnek és azt felelik, hogy igen, hoztak. Majd megint Lars felé fordulnak, beszélnek, rázzák a fejüket, gondolkoznak és nyilatkoznak a gazdag úrról:

Igen, én meg ez a Jon, nem vagyunk több, mint valami kis hajóroncs, vagy bója, mondhatnám, őhöz képest. Pedig ugyanazon a tengeren nőttünk fel.

Most Bertel Larshoz fordul és megkérdi:

Kiről beszélnek?

De Larsnak nincs ideje, csöpp ideje sincs, nem hallgat Bertel kérdésére, hanem hirtelen így szól:

No, azt hiszem éppen elég soká tartóztattam magukat.

Ezzel elmegy.

Most Bertelre kerül a sor, neki kell kihámoznia belőlük a titkot. Ó, milyen kíváncsi és milyen jól ki-nozzák a csónakosok!

Eleinte Lars egyenletes léptekkel indult felfelé a szántófeldön, szégyennek vélte volna a szaladást. De nemsokára meggyorsította a menését és körülbelül

feleúton befordult Ole Johan konyhája felé, amelyik a legközelebb volt. Lars büszkélkedik, szinte hízik a titokzatosságtól, mert többet tud, mint a többi konyhólakói valamennyien; ha takarékoskodik, akkor egésznap jelentős személyiség lehet. Már meg is pillant néhány asszonyt fönt Ole Johan konyhójánál, azok mind őt várják.

De mikor Lars odaér, kiderül, hogy a gyerekek már megelőzték. A saját gyerekei, meg a másoké, a hosszúfülű rongyos férgék, még a saját Larsa, az a nyurga, csúf Lábán is. Most ugyanezek a gyerekek rohantak konyhóról konyhóra és a saját fia vezetésével szégyenítik meg őt. Szép dolog ez!

Ole Johan találkozott Larsszal és megkérdezi:

Tulajdonképen kit hoztak azok? És mikor Lars azzal akarja kezdeni, hogy kéreti magát, Ole Johan egyenesen kimondja: Igaz, hogy azt a Tobiast hozták, akiből király lett?

*

Néhány órával utóbb sűrű embergyűrű sötétlik a fehér nyolcevezős körül, ügyni akarnak, szeretnék csak távolról is szemügyre venni a mesebeli királyt, amikor újra csónakba száll. Az asszonyok még fel is cicomázták magukat, kötényt is vettek fel, Daverdana azonban vadóc, túlvörös hajú, magas termetű és fiatal arra, hogy egy király szemé elé kerüljön.

Ő, de valamennyiüket bolonddá tették.

Mikor a három vándor visszatért a vízeséstől, a két csónakos valóban lement a csónakhoz a prémbundával, de az úr maga letért az útról és a hadnagyék

segelfossi tanyája felé irányította lépteit. És nem is látszott rajta, hogy nincs dolga ott.

Nem volt könnyű és gyakorlott gyalogjáró, hosszú időre volt szüksége és kalapját a kezében tartotta. Ez az ember egyáltalán nem látszott mesébe illőnek, új ruha volt rajta és vastag aranylánc a nyakán, különben olyan volt, mint más egyszerű ember, sápadt és éles vonású arccal, körszakállal, egyenes orral és egy csomó ránccal a szeme körül. A negyvenes évek vége felé járhatott. Jobb kezén kis, közönséges aranygyűrűt viselt. A haja még megvolt. Testessége tulajdonképpen csak egy vastag, egészségtelen pocakból állott, egyébként a lábszára, meg a combja cingár volt.

Mikor a tanyára ért, körülnézett. A konyhán át vezető hátsó utat választotta, bár két nagy kőlépcső volt a ház külső oldalán. Köszönt egy elébe kerülő cselédnek, megkérdezte, hogy Holmsen úr odahaza van-e és odaadta a névjegyét.

A hadnagy kijött és egy kicsit állva maradt. Az idegen meghajolt és ezt mondta:

Nem tudom, szabad-e önt üdvözölnöm. Nem látnék semmi különöset abban, ha nemet méltóztatnék mondani.

Ez nagyon szerényen hangzott és különben is az ember kint állt a konyhaablak előtt.

Holmengraa úr?

Tobias Holmengraa. Valamikor Ytterleiából kerültem el.

Sokat hallottam önről, mondja a hadnagy.

Én is sokat hallottam önről és hozzátartozóiról, mondja az idegen, az apjáról, meg az őseiről és Segel-

foss birtokról. Most aztán ide akartam utazni, hogy megnézzem ezt a helyet. Fent voltam a patak mentén.

Nem óhajt befáradni? mondja a hadnagy és végre kezét nyujt neki.

Bementek a hadnagy szobájába és helyet foglaltak.

Ez az idegen, Holmangraa, úglátszik elhatározta, hogy szerény és kicsiny lesz ebben az úri házban, sokáig hallgatott és végül így szólalt meg:

Azon gondolkozom, hogy hol vagyok. Gyerekkoromban Segelfoss volt a legnagyobb hely, amelyről valaha hallottunk Ytterleiában és nem is álmodtam róla, hogy egyszer itt fogok ülni ebben a szobában.

A hadnagy így felelt:

Bizonyosan másfajta, nagy álmokat szőtt... Sőt meg is valósította őket.

Ó igen, igen, mondta Holmengraa elgondolkozva.

Tőlünk eltérően, akik idehaza csücsülünk a kucónkban.

Egyebek közt az egészségem elvesztését is sikerült megvalósítanom.

Úgy? Hát nincs rendben az egészsége?

Bizony. És már sokhelyütt jártam, hogy helyreállítsam, de...

Ezt az embert vonzónak találta a hadnagy, tetszett neki.

Már jó régen hallott erről a mesebeli hősről, a hírneve beszűrődött Segelfoss szobáiba is és most olyan egyszerűen és természetesen ült itt, mint más közönséges ember. Bizony így tett Tobias.

A hadnagy csengetett.

Mi lenne, ha újra idehaza próbálna élni? kérdezte.

Már gondoltam erre is.

Legalább egy darabig.

Igen. De nem olyan könnyű távol maradni, üzleteim vannak.

A házvezetőnő belépett.

Mivel szabad megkínálnunk? kérdezte a hadnagy, Holmengraa megköszönte és csak egy pohár tejet kért.

Mást nem?

Köszönöm, csak egy pohár tejet.

A tejet behozták.

Bizony megpróbálnék idehaza lakni, folytatta Holmengraa, de van egy és más dolgom Mexikóban. Ugyanis Mexikóban lakom és ott van egy és más dolgom. Nem nagy dolgok ugyan, de ha távol maradok, még kisebbek lesznek.

Üzletek?

Néhány kicsiny és közepes üzem, egy pár földbiratok, malom, fűrésztelep és más efféle.

Nem adhatja el?

Arra tulajdonképpen nem alkalmasak. A feleségem meghalt, de két gyerekem van és ott van a jövedelmünk forrása.

Ez elég jó felvilágosítás volt. A hadnagy bizonyosan azt hitte, hogy ez a rejtélyes ember aligha nézi a dolgot erről az oldaláról.

Az egészségre mégis vigyázni kell, mondta.

Vissza kell szerezni. Bizony így van ez, de odaát belejöttem a munkába, kicsivel kezdtem az üzleteimet és kibővítettem őket.

A hadnagy felkelt és az ablakhoz ment. Talán valami szokatlan dolgot vett észre odakünn? Látta, hogy minden élő ember a csónak felé igyekezett? Egy pil-

lanatig csendesen állt, — Holmengraa talán szemmel tartotta, de talán nem is. A hadnagy látta a szolgálait, meg a béreseit, amint tétlenül ácsorogtak odalent a nyolcevezősnél, valami nagy csomag járt kézről-kézre közöttük; a prémbundát mutogatták. Megfordult és szinte lehunyt szemmel kérdezte: talán az ön nyolcevezőse van odalent?

Holmengraa felkelt és kitekintett:

Igen... no de milyen pompás kilátás nyílik innen, tenger, nagy erdők, szántóföldek, rétek, meg aztán az a templom is ott künn. És a folyó.

Ez egy kicsit valószínűtlenül hangzott az idegen szájából. És, úgy látszik, azért mondta, hogy hízelegjen a birtokosnak.

A kis Willatz azzal az üzenettel jött be, hogy kész az ebéd.

Tessék, mondta a hadnagy és kinyitotta az ajtót a vendég előtt.

Az ebédlőben Holmengraa urat bemutatták a nagyságos asszonynak. Az asszony csodálkozott és izgott volt. Ha ő nem is nőtt fel a Holmengraat övező mesék között, mégis éveken át sokat hallott róla beszélni; ma pedig a házvezetőnő frissítette fel az emlékezetét és készítette őt elő.

Házias és szeretetreméltó volt.

Holmengraa úr visszatért Norvégiába, hogy meg erősödjék, jelentette ki a hadnagy. Egészsége leromlott az utóbbi időben.

Akkor talán az a kérdés, hogy mivel szabad megkínálnunk, mondta az asszony. Hátha diétán él.

Holmengraa nem tartott diétát, ő egyáltalán nem. Nem olyan nagy a baj, majd csak elmúlik ez is.

Sok akaratnak kellett ebben az emberben lennie, frissebbnek mutatta magát a valóságnál s arcán nem látszott semmi szenvedés. Csendesen és észrevétlenül csempészett a szájába egy kis pilulát, amit víz nélkül szorított le. De a következő pilula a földre pottyant és ezt aligha cselekedte szándékosan.

Őn a nagy világból jön, Holmengraa úr, mondta az asszony.

Ma kerültem a nagyvilágba, asszonyom. Hiszen Segelfoss ebédlőjében ülök.

Ezt nem mondta rosszul; ezüst, bor és virág volt az asztalon, aztán hal, madár és sok nyaláncság a tállakon. Igaz is, ritkán ült Holmsenék asztalánál olyasvalaki, aki értett a helyes viselkedéshez, az asszonyt se nyerte meg kisebb mértékben ez az ember, mint az urát. Szórakoztatóan tudott beszélni sok mindenről és úgy látszik, tudott a gyerekekkel is bántani, mert sokszor sikerült felkeltenie a kis Willatz érdeklődését is.

Hogy érzi magát idehaza olyan hosszú távollét után? kérdezte az asszony. Ha jól hallottam, harminc éve, ugyebár?

Hiszen furcsa is nekem, mondta az idegen. Felmegyek és megnézem a kis szigetet, megismerem a köveket meg a part fövényét és hallom a hullámverést. A rokonaim mind elköltöztek már, — néhányan meghaltak és az egyetlen élő kivándorolt. Bármilyen furcsa, de úgy érzem, mintha nem nagyon régen még együtt lettünk volna. Künn az egyik dombon egy fél köszörűkő feküdt, ott fekszik most is; és távolban a hegyeken egy pár kisebb fenyőfa állt; ott vannak ma is.

Ugyanezt éreztem én is, mikor néhány évvel ezelőtt haza látogattam az apámhoz Hannoverbe, mondta

az asszony, igaz, hogy nem is voltam olyan sokáig távol hazulról, hanem csak rövid ideig.

Amikor én is ott voltam? kérdezte a kis Willatz.
Igen. Sajnos, most már nem igen kerülünk oda.

A hadnagy ujjával az ölében motoszkál, a gyűrűjét balkezére húzza.

Már nem is emlékszem, hogy milyen volt ott, mondja Willatz.

Persze hogy nem, barátocskám, kicsi voltál még akkor. Arra se emlékszel, hogy nagypapa odaadta neked a díszkardját?

Nem.

Nagyságos asszony édesapja tiszt? kérdi Holmengraa.

Ezredes. Illetve már régen nem az. Hiszen most odahaza minden megváltozott.

Olvastam a hannoveri nagy felfordulásról, mondta Holmengraa. Sose voltam ott. Gazdag és szép ország az.

Igen, gazdag és szép ország.

És nagyságos asszonyom apja nyugalomba vonult?

Nem volt öreg és voltak kitüntetései is. Maurus von Platz ezredes a neve. De azok közé tartozik, akik öregnek érzik magukat arra, hogy... hogy is mondjam, ... hogy idegen szolgálatba lépjenek.

A hadnagy megkérdezte:

És Holmengraa úrnak mi a benyomása Norvégiáról, felfelé, vagy lefelé haladunk?

Felfelé. Feltétlenül felfelé. Minden ország felfelé halad. Az emberek nagyobb házakban laknak, több a háziállatjuk, jobban élnek. És a népsűrűség is gyara-

podott
ból, ar
Trond
tam é
halad

St
U
jából,
és töb
reket

H
Sz
észre
nös n
kézzel

Ig
ságos

H
ton, v
M

bérel
keres
ton k
bérbe
vette
kétsz
nako

4
Holm
tudta

podott. Egyébként még nem sokat láttam az országból, angol gőzössel jöttem, amely miattam kötött ki Trondhjemben. Trondhjemből bérelt hajóval haladtam észak felé. Igen, statisztikai szempontból felfelé halad az ország.

Statisztikai szempontból?

Úgy értem, hogy mérték és súlyrendszer szempontjából, a gyarapodott lakosságnak több mezőgazdaságra és több gondosságra van szüksége. Hogy ez az embereket derekasabb természetűvé tette-e, azt nem tudom.

Ha nem úgy van, az elég baj lenne.

Szerintem idefönt északon a legkevésbé vehető észre a haladás. Itt új emberek nőttek fel, akik különös módon hasonlítanak az öregekhez, zsebredugott kézzel járnak, olyan északiak.

Igen, zsebredugott kézzel járnak, mondja a nagyságos asszony.

Holmengraa mosolyogni kezdett valami gondolaton, valami emlékén és el is mondotta:

Mikor kisebb kirándulásaimra csónakot akartam bérelni, nem kaptam sehol. Egy Henriksen nevű utväri kereskedőhöz utasítottak, akinek volt egy használaton kívül levő nyolcvezős csónakja, de nem akarta bérbeadni. Eladja a csónakot? kérdeztem. Ő tréfának vette és azt felelte, hogy igen, abban az esetben, ha kétszáz tallért kapok érte. Így vettem meg a csónakot.

Az asszony mosolygott, a hadnagy mosolygott. Holmengraa folytatta:

Mikor csónakoslegényekre volt szükségem, nem tudtam kapni. Ott álltak Henriksen boltjában és zseb-

redugott kézzel ügyelegtek a háza táján. Vitorlás útra hajlandók lettek volna, de nem volt szél, evezni pedig nem akartak. Ráismertem bennük a földijeimre.

Nem ismertette meg magát velük?

Célozgattam rá, sőt véleményem szerint a kelleténél is jobban; de bizonyosan nem hittek nekem. Aztán nyíltan megmondottam, hogy nyugodtan magukkal vihetnek egy régi szigetjükbeli ismerőst, Tobias a nevem, ha még emlékeznek rám. De csak végigmértek és nem akartak hinni nekem. Megint ráismertem a földijeimre és hazamentem, pár vastag kendőt tekertem a hasamra, kövérnek tettettem magam, más ruhába öltöttem és aranyláncot akasztottam a nyakamba. Tudtam, hogy ha valami imponál az északiaknak, hát az csak a kövérség, a finom ruha, meg az ékszer lehet. Nagyon meleg volt és nem tudtam, hogy mit csináljak, de még a prémesbundámat is felvettem. Mikor aztán így felmaskarázva mentem hozzájuk, más szemmel néztek rám és így kaptam evezőslegényeket.

Erre az egész asztal nevetett. Bizony pompás tréfa volt ez.

Igazán azt hiszi, hogy a másféle külsejének köszönheti, hogy evezősöket kapott?

Meg vagyok róla győződve, asszonyom. Ezek az emberek sok mindent hallottak rólam beszélni az évek folyamán, azt hiszik, hogy hatalmas, gazdag ember lett belőlem, sőt majdnem király vagyok, hát ne lennék külöleg is kövér és gazdag? Mikor prémbundámban, aranylánccal állottam közöttük, elismerték, hogy én vagyok az ő szigetükről való Tobias. Olyan ez, mint mikor a néger király egész népéből egymaga rak a fejére valami fazekat, egyébként azonban meztelen.

Gyerekekkel van itt dolga az embernek, az északiak nagy gyerekek.

És bizonyosan nagy tiszteletben részesítették, mikor megtudták, hogy ön kicsoda.

Ez éppen nem volt kellemes nekem. Mindenünnen jöttek hozzám, látni akartak, bádogvödröket meg zsákokat hoztak magukkal, pénzt meg emlékeket kértek, mindegyiknek volt valami kívánsága. Némelyik még emlékezett rám gyerekkoromból, valamennyien ismerték a hűgomat, aki a szigeten lakott, a legtöbbször rokonságban állt vele és így velem is. Egy asszony temetésre kért támogatást, egy ember építőfát akart az istállójához; egy gyerek az apjával jött hozzám. A gyerekek lopott és most nekem kellett volna kiszabadítanom...

No, ez már hallatlan!...

Higye el asszonyom, fáradságos napok voltak ezek. Közben mégis sikerült ezt az ostobaságot enyhítenem, híre járt, hogy nem is vagyok olyan bőkezű, hogy a tárcámban nincs több egy milliónál, amiért is mérsékelnem kell magam, amíg a tulajdonképeni pénzkészletem megérkezik; az már úton volt, ötven ládából állott és minden ládán négy lakat lógott. Röviden szólva, a régi hazámban voltam, nem a munka és a szorgalom, hanem a mese országában. Megint el tudtam igazodni a dolgok körül.

A hadnagy figyelmesen és udvariasan hallgatott, sőt az utóbbi percekben gyakran rápillantott Holmengra vastag nyakláncára is. Talán előbb nem vette észre? Vagy kételkedni kezdett abban, hogy valódi arany-e? Megfelelne-e előkelő természetének, ha most

gyanakodni kezdene, sőt talán még idegenkedést is érezne?

Egészségünkre... mondta és felkelt.

Az asszony jókedvében volt és kikísérte az urakat a kerti szobába. Felszolgáltatta a kávé, régi drága ezüstenemű villogott az idegen felé és a likőr is valódi volt. Az ablakból pedig ugyanaz a kilátás tárult feléjük.

A kis Willatz kiabálni kezdett valamit arról, hogy mennyi ember áll odakint a tengerparton, jöjjenek oda, nézzék meg.

A nagyságos asszony odalépett.

Mekkora embertömeg, mondta, mi lehet ott? És nem engedte magát megfélemlíteni az ura válaszának hangjától: Holmengraa úr nyolcvezősét bámulják! Az asszony érdekesnek találta ezt és nevetett: Úristen, Holmengraa úr, a maga csónakját bámulják és magára várnak! Ott lesz ám csak része nagy fogadtatásban!

Holmengraa mosolyogva és a fejét rázva ment az asszonyhoz és ő is kitekintett. De nem szólt semmit az emberekről, sem a fogadtatásról, hanem megint a kilátást csodálta meg, a patakot, mely fölülről csörgedez és a tájat általában. A hadnagyhoz fordult és azt a vakmerő kívánságát fejezte ki, hogy bár magáénak mondhatna valamit ebből a területből.

A hadnagynak nem volt kifogása az ellen, ha az asszony hallott valamit Segelfoss nagyszerűségéről, de ő maga gondosan került minden határozott nyilatkozatot.

Olyan pompásnak találja? kérdezte az asszony. Ó igen, ó igen.

Fent voltam a vízesésnél, mondta Halmengraa,

gyönyörű vízesés, üdítő séta volt. Ugy éreztem, mintha a betegségem elmúlt volna.

Akkor itt kellene laknia! kiáltott az asszony. Építsen házat és lakjék itt! Meg fog gyógyulni.

Holmengraa így válaszolt:

Ha a hadnagy úr telket adna el nekem...

Mindnyájan a hadnagyra néztek, akinek kemény arcvonásain csodálkozás némi jele suhant át, lehajtott a fejét és gondolkozott.

Majd megegyeznének benne, mondta az asszony.

A hadnagy mosolyogva jegyezte meg:

A feleségem kivételt tesz önnel Holmengraa úr, egyébként mindig ellenére van az, ha valamit el akarok adni Segelfossból.

Igen, az erdőből. Az más dolog, vetette közbe az asszony. Ezt mondja az apám is.

Ó, ez az éneklő és zongorázó hölgy nem hiába volt német háziasszony, volt józan esze és el tudott igazodni a dolgokon.

És különben maga az egyedüli, aki nem sajnálja, hogy az apja... hogy annak idején tanyákat, meg erdőket adtak el ebből a birtokból, fűzte hozzá.

Kissé túlfeszítette a húrt.

Nem sajnálom azt az eladást! felelte a hadnagy.

Szünet. Az asszony igazít a kis Willatz haján és becézgeti a gyereket.

Csakhogy én nem erdőre gondoltam, mondta Holmengraa riadtan rázva a fejét. Eszem ágában sem volt. De egy telket valahol, ahol ön akarja, egy kis beépíthető helyet fent a patak mentén...

Nem is hangzott olyan rosszul. Itt van egy beteg ember, akinek a kívánsága érthető, talán pénzre is van

remény ebből az üzletből, ami semmi esetre se jön alkalmazatlan időben. Miért is van most itt az asszony? Miért nem ment már ki? Talán azt hiszi, hogy azért ad el telket, mert rákényszerült?

Magától értetődik, hogy nem hiúsíthatom meg a kísérletét, hogy visszanyerje az egészségét, mondta a hadnagy. Ha ez a szándéka...

Meg kell mondanom, hogy akkor jutott eszembe, mikor odafönn jártam a patak partján, mondta Holmengraa. A fenyőillat tiszta és erős volt, szinte megkönynyebbült a lélegzetem. Érdeemes volna megpróbálni, gondoltam magamban. No meg aztán olyan csábító volt a kis szürke szigetről elszármazott ember szemében az, hogy házacskája legyen Segelfosban, fűzte hozzá és szerényen mosolygott.

A hadnagy minden szót és minden kifejezést megjegyzett magának. Meg is kérdezte:

Mexikóban nincs fenyőerdő?

Holmengraa úr gondolkozás nélkül válaszolt:

Dehogynincs. Csak nem ott, ahol én lakom.

Többet nem tárgyaltak erről. Miután Holmengraa úr megitta a kávéját és még egy darabig üldögélt, elbúcsuzott, köszönetet mondva a szíves vendéglátásért. Látogasson meg minket minél előbb! mondta az asszony.

A hadnagy megnyergeltette a lovát és elkísérte egy darabon, úgy is akart egy kicsit lovagolni.

Most történt valami. A tengerparton levő ember-tömeg egészen mostanáig türelmesen várt Tobias királyra; de abban a pillanatban, amikor végre közeledett, először egy ember, aztán egyre több lopózott el, végül valamennyien elszökdöstek, a mezőn felfelé és

al-
ny?
ért
a
a
be,
en-
ny-
ni,
ító
né-
zte
g-
aa
l-
t.
z-
e
-
-
-

mindegyik hazament. Hiszen ha az ember meggon-
dolja, céltalan és értelmetlen dolog ez, az egész hosszú
várakozási időt így elpocsékolták! Hogyan történhe-
tett ez? A jó béresek és szolgák nem számítottak arra,
hogy a hadnagy is vele jön; már pedig az jött, szokás
szerint lóháton, míg Tobias király gyalogolt, a prém-
bundát pedig már előbb leküldte. Abban az időben
Willatz Holmsen hadnagy olyan ember volt, aki ellen
nem igen mertek tenni, nem álltak az útjába, nem tet-
tek úgy, mintha misem történt volna, ha ő közeledett,
a született úr.

Arra feljebb, gondolom, a patak másik oldalán,
mondta Holmengraa és felfelé mutatott.

Tessék? Vagy úgy, a telket... Arra vonatkozólag
majd megegyezünk, ha rákerül a sor.

Köszönöm. Érdemes megpróbálni. Ami pedig az
árat illeti, azt teljesen az ön tetszésére bízom.

Még együtt haladtak egy darabon, azután Holmen-
graa lekanyarodott a tengerhez. Megemelte a kalapját
és hálásan megköszönte az együtt töltött kellemes na-
pot. Az urak elváltak.

De mikor a hadnagy továbblovagolt, ezt gondolta:
hát ennyi az egész, ez az egész mese? Mindössze is
egy beteg ember, akinek telekre van szüksége, hogy
kunyhót, vagy házikót építsen, vagy valami hasonlót.
Altalában véve azonban szerény ember, aki nem kel-
tett visszataszító benyomást. Az asztalnál pedig elég
kellemesen viselkedett.

A hadnagynak igaza volt, Marcilie leányzónak nem volt szüksége doktorra. Csak a többiek fujták fel a rosszulletet valami nagy ügygé és fektették őt ágyba. Másnap megint talpon volt, kitakarította az úr szobáit, részt vett a mosogatásban, gyertyákat dugott a csillárokbba és kandeláberekbe, végig az egész házban kiporolta a szőnyeget és kitisztította a kályhákat. Marcilie alapos rendet csinált, az egész északi épület-szárnyban. Este pedig megint felment az úr lépcsőjén.

A hadnagy a diványon fekszik és dohányszik.

Marcilie meghajol, erre talán az úr maga tanította meg, szépen is csinálta s ezért az úr feleletképen barátságosan bólint felé. Marcilie tudja, hogy mit kell itt tennie, odamegy az úrhoz és megáll. Ezt is jól csinálja. Egy fiatal leány mégis csak fiatal leány, ha csinál valamit, kedvesen és ügyesen teszi. Ránéz az emberre és nem hiába néz, ennek a pillantásnak megvan a hatása. A fiatal lány szempillantása mindig hat.

Marcilie elveszi a könyvet az asztalról. A keze olyan volt, hogy ujjai hátra tudtak hajlani, de nagy volt és a mosástól duzzadt, a kezefején nem látszottak az erek.

Talán ma nem érzed magad elég jól arra, hogy olvass, mondja a hadnagy és feláll a lány előtt.

Dehogyan nem, feleli Marcilie és elevenség van benne.

Megkeresi a helyét az egyik kétgyertyás kandeláber alatt és odaül. Aztán elkezd olvasni és egy kicsit elpirul és akadozik kezdetben, de lassanként mindjobban halad. A nehezebb szavaknál homlokát ráncolja

aazzal a feltétellel, hogy azoknak nem szabad az országban maradniuk. Nem vigyáznak lányaikra, ellenben szigorúan tartják a feleségüket, szemmel tartják őket és drágán vásárolják meg a szüleiktől. Jeleket és rajzokat festetnek magukra és ezt a nemesi származás bizonyítékának tekintik; akinek nincs ilyen jele, azt alacsony származásúnak tartják. Az ő szemükben semmisen olyan szép, mint a semmittevés, semmi sem olyan tiszteletreméltó, mint a fegyverforgatás és az öldöklés, viszont semmisen annyira megvetésreméltó, mint a földművelés. Ezek a legfurcsább szokásaik...

Múlik az idő, Marcilie szorgalmasan olvas, a hadnagy pedig jól érzi magát. Néha áttekint a szobán, nagy tükör lóg vele szemben a falon, talán arrafelé kutat szeme, esetleg a lány tarkóját akarja látni, lehet, hogy ez is élvezetet szerez a basának. Vagy pedig valami mást? Észrevette volna talán, hogy ez az egész helyzet az olvasó lánnyal, meg Herodotossal neveltségessé teszi őt? Talán nem. Amit ő helyesnek ítél, az nem neveltség. Eszébe sem jut. Jól érzi magát, a szeme ide-oda pillant, nyugodtan és barátságosan hunyorog.

Ebbe a szobába ő most összegyűjtött minden apróságot, amit a kis Willatz már kinőtt, itt vannak a zöld szattyánbőrből való apró, első cipői, rongybaba, kereplő, golyók, guriga, fenyőtobozok. Keménypapírra nyomtatott ábécé lóg a falon, mint valami értékes festmény. Ha ez van a szeme előtt és egy lány, aki felolvas neki, akkor az ő korában levő ember meg lehet elégedve.

Vagy nem?

A basa feláll, Marcilie becsukja a könyvet, az úrnak

talán tetszik a változatosság. Marcilie a helyére teszi a könyvet, előkeres egy ostáblát, helyesebben szólva dámatáblát bábokkal együtt. Ez való egy Willatz Holmsennek! Aztán leülnek játszani.

De most Marcilie leányzó még elfogódottabbá válik. A hadnagy rendkívül gyakorlott játékos és minden hosszas gondolkozás nélkül teszi meg húzásait, ha pedig a leány lépésére vár, akkor csendben ül és őt nézi. Néha esténként, ha a lány játék közben felpillantott, a szeme találkozott a hadnagyéval. Ez is egy Willatz Holmsennek való!

Néhány játszmat játszanak és a hadnagy engedi, hogy a lány nyerjen. Milyen igénytelen és furcsa lehet a hadnagy képzeletvilága, hogy ilyesmivel tudja tölteni az időt! Ha azt a lépést teszed, akkor én nyerek, mondja. A lány közelebb hajol és helyre akarja igazítani, kezük érintkezik, lélegzetük összevegyül; végigjátsszák a partit, de a hadnagy bizonyosan egy kicsit rosszul érzi magát, mert nyög. Néhány bábja leesik, a lány lehajol érte... és most szinte feldől az asztal, olyan hihetetlenül kemény a hadnagy arckifejezése.

Köszönöm, most már elég volt! mondja és felkel.

A lány összeszed és a helyére rak mindent, az ajtóhoz megy és meghajol.

Jól van, mondja a hadnagy. Hm. És ha Daverdana eljön holnap, mondd meg neki, hogy mi a teendője.

Igen.

Hozd be ide magaddal, mutass meg neki mindent és oktasd ki.

Igen.

Ez minden.

Ez volt a legutolsó estéje Marcilieval.

De a lányok a konyhában sokszor mulattak ezeken a hadnagy szobájában tartott olvasó-estéken.

Mi az ördögöt csinálnak odabenn? mondja a házvezetőnő. Nem furcsa dolog ez?

Ó, a házvezetőnő is tele van furcsasággal és ha valami merészet mond, akkor a szája elferdül az elfojtott nevetéstől. Nyugat-Norvégiából való és már túl van a huszadik évén, a neve Kristine Salvesen kisasszony. De az Isten óvja meg a kisasszonyt, ha a hadnagy egyszer meghallja a merészségeit!

Azt hiszed, hogy csak úgy ülnek és egymást nézik? mondja.

Marcilie azt mondja, hogy felolvas egy könyvből, feleli az egyik szobalány.

Olvas?

Ó legalább ezt mondja.

A házvezetőnőnek elferdül a szája, mikor azt mondja:

Olvasnak? persze együtt. De mit?

Hohohó! A lányok a hasukat fogják s kezüket a szájukra szorítják, úgy nevetnek.

*

Napos nyári este van, a hadnagy megint kimegy a kertbe egy kicsit körülnézni. Mivel pedig a „legnagyobb rend embere“, nemcsak saját ablakaira néz fel, hanem a feleségeére is. Ez nyitva van, sőt hangok is hallatszanak mögüle; a nagyságos asszony beszél valakivel. Mivel pedig a hadnagy „a legnagyobb rend embere“, úgy vélekedik, hogy az asszony valamivel halkabban is beszélhetne a doktorral.

De hiszen a lány már fölépült, mondja a nagyságos asszony.

A doktor pedig így felel:

Már fölépült? Akkor egy kicsit túloztam a veszedelmet asszonyom, csak azért, hogy ma újra idejöhessek.

A hadnagy lemegy a kertbe. Van ott egy szökőkút, melyet még az apja állíttatott oda, a víz felfelé szökken és úgy villog a napban, mint valami hajlított acélpenge. A hadnagy végigtekint a nagy kerten, a mezőkön, egészen a tengerig. A parton idegen csónak áll, legényekkel együtt, bizonyosan a doktor csónakja. A fjord vize súlyosan, nyugodtan csillog, csend van, mint vihar előtt; messze künn a hegyek fölött sötét erdő ereszkedik, színe ibolyás, széles aranyávval. Olyan, mintha aranytokból bontakozna ki.

A hadnagy odamegy a kertfalhoz, hangokat hall maga mögött, de nem fordul meg. Mivel pedig a „legnagyobb rend embere“, bezárja a kaput és leveszi a kulcsot.

Hé, kiáltja valaki mögötte. Ne zárja be hadnagy úr, egy pillanatra még...

Egy Willatz Holmsennek nem mondják azt, hogy hé. A hadnagy lassan megfordul.

Bocsánat, hadnagy úr, itt voltam megnézni a beteget. A lányt. Mikor pedig a hadnagy csak néz rá, leveszi a kalapját is és jó estét kíván. A lány hamar meggyógyult, mondja.

Igen, már fel is kelt, egészséges, feleli a hadnagy.

Igen.

Igen.

Egymásra néznek. A hadnagy mosolyogni kezd.

Bocsánat, mondja a doktor, nem hajlandó kiereszteni? Miután pedig a hadnagy semmi hajlandóságot nem mutat arra, hogy kinyissa a kaput, a doktor félig tréfásan, félig rettegvé kérdezi:

Vagy másszak át a falon?

Csak úgy, ha kellemes önnek, feleli a hadnagy. Kellemes?

Mert ha nem, akkor én hajítom át.

A hadnagy féktelen volt, úgy szorongatta a nagy kapukulcsot, hogy a csuklója belefehéredett. A doktor méregeti a falat alulról fölfelé és vissza, utoljára tanácstalanul ránéz a hadnagyra, aztán gyorsan neki-kapaszkodik. Csendes este volt és valósággal kellemes idő arra, hogy falat másszék az ember.

Mikor később a hadnagy lecsillapodva a házba megy, az asszonnal találkozik az ajtóban. Bizony, Adelheid, a felesége, az ajtóban várja. Semmi kifogása se volt ez ellen, köszönt neki. Tessék, itt láthatja most azt az embert, aki utolsót bölintott Marcilie felé! Barátságos fölény látszott a hadnagyon.

De az asszony ezt félreértette és így szólt:

Vártam magára, de maga kint járt. Mindig csak kint járkál.

Az ember így válaszolt:

Nem szokott maga esténként engem megvárni, ez szokatlan dolog. Igazán rám várt volna ilyen késő órában? Tessék, nem akar bemenni?

Bementek.

Azért vártam, hogy megkérdezzem, micsoda boldok doktort szerzett maga?

Doktort? Nem is ismerem. Járásorvos és a maga doktora immár tíz év óta.

Tíz év óta. De most már nem az.

Miért? Én nem is ismerem, de maga bizonyosan tudja, hogy kicsoda. Ole Riis... Róla talán nincs is sok beszélni való, de a huga, Charlotte Helene, aki egy Radványi nevű magyar mágnásnak a felesége lett, nem mindennapi életet élt. Magának nem beszélt róla?

Maga csak úgy a levegőbe beszél.

Azt mondom, amit tudok. Ez a kis műveletlen és öntelt emberke igazán nem foglalkoztat valami nagyon.

Mondom, hogy maga csak a levegőbe beszél, Willatz. Meg akartam kérni valamire, de ha meggondolom...

Mi történt Adelheid asszonnyal? Izgatott, hirtelen átkarolja az urát és ezt mondja:

Ó, miért ilyen maga? Bocsásson meg!

Legnagyobb csodálkozására az ura nem viszonozza már ezt a gyengédséget, mereven áll és elfordítja a fejét.

Ekkor az asszony leejti a karját, megtántorodik és egy székre kapaszkodik.

Bizonyosan nem érti a dolgot, nem érti meg, hogy helyrehozhatatlan hibát követett el, az ura türelme elfogyott és most már az akarata lépett annak helyébe.

Az asszony csak a megalázást érezte.

Hát akkor miért jött be? kérdezte.

Mert hallani akartam, mit fog mondani, felelte a férfi. Pusztán azért.

Ó, most már ő jutott fölénybe és élt is vele. Ezt megérzi az asszony és így válaszol:

Nincs több mondanivalóm.

Csak nem akarja ezt komolyan mondani?

Tudja mit akarok mondani? kérdi az asszony és kiegyenesedik. A doktor... meg akartam kérni magát, mondja meg annak a parasztnak, hogy nincs többé szükségünk rá. Most már tudja.

Hm! mondja a hadnagy.

De maga nem is törődik ezzel?

Nem tudok... felelte a hadnagy türehtetlen fölényességgel, nem ismerek ennél kellemesebb megbízást.

De a hangja felingerelte az asszonyt és így szólt: Mindegy, maga úgyse fogja megtenni.

Saját magáról beszél?

Ismerem már magát, folytatja az asszony izgatottan. A legszívesebben lépésben lovagol, hogy kímélje becses személyét. Ez a maga sajátsága. De ahogy akarja. És jó éjszakát.

Mikor az ajtóhoz ért, az urának még akkor is volt annyi maliciózus önuralma, hogy ezt mondja:

Maga a multkor ebéd közben arra célzott, hogy szívesen hazarándulna gyermekkori otthonába. A magam részéről ennek nincs akadálya, legalább is a pénz a rendelkezésére áll ma is, akár csak azelőtt.

Szünet.

Jól van, köszönöm.

Férfjének ez az ajánlata zavarba hozta, úgy hogy lehajtott fejjel ment ki a szobából, hosszú, sietős léptekkel, hogy egyedül lehessen, mielőtt kitörne belőle a zokogás.

A hadnagy pedig megint a jobbkezére húzta fel a gyűrűt.

A kis Willatz megnőtt, nyurga legényke lett, ügyesen énekel és zongorázik, de szeszélyes és önfejű, most már nem használ neki a szép szó, azt teszi, amit akar és kibujik a tanulás alól.

Az apja már sokat töprengett, vajjon olyan házi-tanítót fogadjon mellé, amilyen náluk volt gyerekkorában, némi iskolai tudással rendelkező nevelőt, egy senkit; ez a gondolat rémülettel töltötte el. Akkor egy ilyen faluból idekerült tanító járkáljon Segelfoss termeiben, velük egyék egy asztalnál és hallgassa a beszédjüket? Ha pedig nappal tanít, akkor éjszaka viraszt és tanul, mert bizonyosan pap vagy ügyvéd akar lenni. A hadnagy már ismerte ezt a fajtát és nem állhatta az ilyeneket; más a gondolkozásuk, semmi se velükszületett, mindent az iskolában sajátítottak el.

A hadnagy Angliára gondolt, az volt a fiának való ország, jó iskola, drága ország. Csak módjában lenne odaküldeni a gyereket. Módjában? Hát nem taníttatta már régen Lars Manuelsen nyurga fiát Tromsöben és ha az ott volt, akkor a saját fia otthon kuksoljon? Különben pedig elmaradhatna-e ennyire az öreg Coldevin mögött, aki Fredrik fiát Saint-Cyrbe küldte iskolába?

A hadnagy csak töpreng és újra töpreng.

Ellenben a kis Willatznak eszeágában sincs töprengeni. Már egy esztendeje állandóan együtt volt a szomszéd fiúval, Juliusszal, Lars Manuelsen második fiával és ketten sok kellemes napot töltöttek együtt. A kis Willatz a hátsó lépcsőn át még a szobájába is felvitte Juliust, megmutatott neki mindenfélét, aztán

együtt festettek vízfestékekkel. Szinte hihetetlen, hogy milyen furcsa és új volt Willatz számára Julius. Rettentő nagy kezeivel és lábaival nagy tiszteletet is ébresztett benne maga iránt. A nagy kezeket és lábakat persze hamar megismerték. Willatz ágya előtt volt egy kis szőnyeg . . . Vigyázz, ne lépj a ruhára, mondja Julius, Mire? Kérdezte Willatz csodálkozva. Mikor azonban Willatz ismételten a szőnyegre lépett, Julius felémelte azt, lerázta egy kicsit, aztán az ágyra terítette. Hát ezt mért csinálod? mondta Willatz. Hát azért, mert nem szabad veled így bánnod és nem szabad rálépned, mondta Julius.

A két pajtás alaposan bemaszatolta magát és mikor Willatz hidegvízzel lemosta a kezét, meg az arcát, Julius ott állt mellette és sajnálkozva nézte. Te nem akarsz mosakodni? kérdezte Willatz. Nem, mert most sietnünk kell, — mondta Julius, jön a dagály.

Julius félt és megkérte Willatzot, hogy csendesen menjen le a lépcsőn, hiszen, ha mással nem is találkoznak, beleütközhetnek Daverdanába, aki pedig néhányszor már elpáholta öccsét odahaza. Julius szerint előbb Willatznak kell lemennie és ha nincs semmi baj, akkor köhécseljen a folyosón. Willatz lemegy. Julius visszafordul a szobába, elvesz egy labdát a többi holmi közül, úgy véli, hogy odakint kitűnő hasznát vehetik a labdának. Egyszerre csak köhécsel Willatz, mire Julius lesurran.

Aztán a tengerhez mentek és tengeri csillagot, kagylót, meg hinárt találnak, kőházakat, istállókat építenek a parti fövényre és marhát terelnek az istállóba; A különböző kagylók a pásztorok. A tehének festettek, némelyik foltos, némelyik pedig sávos s a festéket ösz-

szemorzsolt téglából meg nyálból készítik. Szent Isten, milyen buzgón játszottak ezek, pedig már mindaketten nagy fiúk voltak.

Julius aztán megéhezett és haza akart menni. De vajjon éppen most váljanak el, amikor a dolog a legérdekesebb kezd lenni? Willatz remegve gondolt arra, hogy egészen megfeledkezett az otthoni ebédről; hogy is jutott volna eszébe, mikor az éhségnek még csak a legcsekélyebb jelét sem érezte, most pedig akármi lesz is, mindegy, hazakíséri Juliust.

Milyen megtisztelő látogatás! mondja a Julius anyja; próbálj leülni Willatz, gyere enni, Julius. Hogy lehetséges ez?

Willatznál voltam, feleli Julius.

Ennél a Willatznál? Tán csak nem akarod azt mondani, hogy bent voltál nála?

Hogy én nem voltam-e bent? Rajzoltunk, festettünk. Kérdezd csak meg őt magát!

Nagyszerű! mondja az anyja és büszke, mint valami úrihölgy. Daverdana lánya házicseléd Segelfosban és most már a fia is a házhoz tartozott.

Julius kés, villa nélkül is ügyesen bánik el a heringgel, krumplival, négyszögletes tányérja fából van, mindez olyan furcsa. Willatz hirtelen szörnyű éhséget érez.

Ugy látszik, nagyszerű heringjük meg krumplijuk van maguknak, mondja.

Bizony arra nem panaszkodhatunk; hiszen van belőle elég feleli az asszony. No de csak lenne valamink, amivel megkínálhatnánk Willatzot! Mit gondolsz, meg tudnál enni egy karéj vajaskenyeret? Ugyan, arra nem is merek gondolni.

De igen, köszönöm, mondja Willatz. Mert már szédül az éhségtől.

Az asszony felken egy vastag karaj kenyeret, aztán egy üveg talpával összetör egy kis kandiscukrot és ráhinti.

No most próbáld meg, vajjon meg tudod-e enni.

Willatz evett, Willatz még soha életében nem kapott ilyen jó vajaskenyeret. Ez a köménymag a kenyérben és a kandiscukor a vajon eddig ismeretlen csemege volt számára, majd megkéri édesanyját, hogy odahaza is csináljonilyent.

Aztán megint kimentek a gyerekek és érdekes dolog jutott eszükbe. Ez a Julius nagyszerű legény, pompás pajtása Willatznak, nagyon ügyes volt és előljárt az új ötletekben és felfedezésekben, azonkívül pedig durván káromkodott és rendkívül sokat tudott. Felmásztak a téglakemence tetejére és most le is kellett volna jutni. Hátrafelé akartak lemászni és a lábukkal előre tapogatózni, de ez mindig meghiúsult, ahányszor megpróbálták, végül is Willatz megunt a dolgot és leugrott. Sértetlenül úszta meg az esetet és most neki gyürkőzött, hogy elkapja pajtását, ha az is leugrik. De Julius nem mert lejönni. Már többször nekikezdett, de mindannyiszor abbahagyta. Nem mintha nem merném, mondta Julius, de kitörhetem a nyakam! Végül újra visszatért az első módszerhez, a hátrafelé való lemászáshoz és mikor már lejutott egy darabon, megkérdezte: sok van-e még? Nem, felelte Willatz, úgyszólván semmi. Csak ereszd el magad. Aztán Julius jó sokáig lógott, de nem merte elereszteni, hanem kezdett visszamászni a tetőre, majd abbahagyta ezt is, minden reménytelen volt Julius számára, jajgatott és azt

már
az-
krot
ni.
ka-
ke-
den
ját,
kes
ny,
öl-
pe-
ott.
ett
kal
or
le-
ki-
k.
t,
r-
il
e-
-
-
t

mondta, hogy tovább már nem bír fogózkodni. Hát akkor ereszd el! kiáltotta Willatz, Erre Julius behunyta a szemét és eleresztette magát.

No látod, nem is olyan veszedelmes! mondta Willatz. De Julius több helyütt megütötte magát és mivel már megmenekült és veszedelem nem fenyegette, elkeseredett és hatalmasat káromkodott. Nézd csak, mennyire megütöttem magam, és megmutatta a foltjait, daganatait; mondhatom neked, alapos magasság arra, hogy leugorjék róla az ember!

Hát ez mi? A labda kigurult Julius zsebéből és közöttük feküdt.

Neked is van ilyen labdád? kérdi Willatz.

Labda? Ennek már itt kellett feküdnie, feleli Julius, Azonban hirtelen álláspontot változtat és bevallja; ő hozta el a labdát, hogy legyen mivel játszaniuk.

Azután labdáznak, majd virágot szednek és úgy ugrálnak, mint a bakkecske. A mező széles, az ég magas, a nevetésük, kiabálásuk olyan, mint a sirályok rikoltása. Egyszerre csak eltűnik a labda a fűben, a kövek közt, hihetetlen módon eltűnik. Így hát nem tehetnek egyebet, mint hogy lemondanak róla.

Most megjelenik Gottfred a hegyek között lévő szomszédos házak egyikéből. Bizonyosan kíváncsi lett arra az előkelő társaságra, melybe Julius került és most csendesén, szerényen közeledett, hogy ő is velük tartson. Ott jön Gottfred! súgja Julius és felugrik: fussunk el! Elszaladtak. Gottfred pedig annyira zavarba jött, hogy tépdetni kezdett valamit a földön és nem ment közelebb, végül leült a földre és úgy folytatta a tépdesést.

Miért kellett elszaladnunk? kérdi Willatz.

Azt megmondhatom neked, felelte Julius. Mert, ha van valaki, akivel nem akarok játszani, hát akkor Gottfred az. Többet nem mondok.

Willatz nem értett meg semmit, de ezzel Gottfred csak érdekesebbé lett a szemében.

Az anyja tojást lopott a madarak fészkeiből.

Ez se tette Gottfredet kevésbé érdekessé Willatz számára. Az olyan pajtásban, akinek ilyen anyja van, van valami titokzatos. Julius, hogy a figyelmet elterelje Gottfredről, azt mondta:

Mit gondolsz azokról a bárányokról, melyek nem az anyjuk testéből születtek?

Ez nagy rejtély Willatz szemében. Sohase ült még nagyobbra tátott szájjal.

Aztán így szól Julius:

Igen, azok a juhok, amelyek nem szülnek bárányt... a bárány elrothad bennük.

Ugy? mondja Willatz. Elrothad?

Igen, nekünk is volt egy juhunk, amellyel ez történt. No nézd csak azt a Gottfredet, leült a földre. Mi az ördögnek ül ott az a kölyök?

De egyszerre csak máson akad meg a szemé, lovas közeledik fent az úton, maga a hadnagy.

Ott jön az apád! súgja. Aztán egy pillanatig se gondolkozik, hanem elszalad.

Willatz egyszerre egyedül találja magát, még Gottfred is észrevette a hadnagyot, feltápáskodott és már messze jár a réten. Willatznak nincs más választása, elébe megy apjának.

Hát te itt vagy? mondja az apja és megállítja lovát.

Elmulasztottad az ebédet. Kivel voltál együtt?

Juliusszal.

Milyen Juliusszal?

Juliusszal. Nem tudom. Abból a házból való, mondja Willatz és arrafelé mutat az ujjával.

Menj haza és kérj bocsánatot édesanyádtól, mondja az apja és tovább üget.

7.

Egy héttel később eljön Coldevin a feleségével, és a fiával. Uriemberek, akiket Segelfosban is jó fogadtatásban részesítenek. A fiatal Coldevin akkortájt negyvenes éveit taposta, kereskedéssel foglalkozott egyik nyugati városban, házasember volt és francia alkonzul. Sok jót beszéltek Fredrik Coldevinről. Szeretreméltó, elegáns ember volt, haját elválasztotta tarkóján és gyűrűket viselt. Tavaly különösen nagy szerencse érte. Zátonyra futott francia hajót vontattak be városába és ő, azonkívül, hogy megvette a rakományt, amin sokat keresett, híressé lett az estélyei révén, amiket a franciák tiszteletére rendezett. Volt ott álarcosbál, kékbarlang, tűzijáték; a pincérlányok rövid kötényben jártak és a város zenekara játszott az ablakok alatt. Mikor a tiszték ünnepe után megtartották a legénységét is, a konzul nem tett különbséget, sőt volt az emberek között egy algiri néger is, aki résztvett mindenben.

Fredrik Coldevin szívesen beszélt az elmúlt évről. igazán aranyidő volt az, és az idegenek is pompás em-

berek voltak. Akkor fizetődött csak ki igazán, hogy Saint Cyrben járt iskolába.

Most jut eszembe az a furcsa dolog, mondja Fredrik Coldevin, hogy az egyik pincérlány néhány nappal később feleségül ment egy asztaloslegényhez.

Mi a furcsa ebben?

Semmi. Csak éppen, hogy az idén fiat szült az urának, de szerecsent.

Szünet.

Nem értem, mondja Holmsenné.

Persze, ezt senkise érti, feleli Fredrik Coldevin, még a doktor sem.

Nekünk is volt egy idegen vendégünk, szakítja félbe a hadnagy. Nem mesélné el, Adelheid? Bocsánatot kérek egy pillanatra.

Ezzel a hadnagy kimegy a szobából.

Kimegy az udvarra, Daverdana leányzó áll odakint s a hadnagy ezt mondja neki:

Tegnap este nem jöttél be, elfelejtetted?

Nem, a nagyságos asszony elküldött valahová, felelte Daverdana.

Hol voltál?

A cipésznél.

Persze, most jut eszembe, Én magam mondtam, hogy a cipészhez kell menned. A cipők már elszakadtak.

Nem, csak ki kellett őket tisztíttatni, mondta a nagyságos asszony.

Persze, ki is kellett őket tisztíttatni. Igen, kitisztíttatni is.

Ezzel a hadnagy tovább ment. Talán semmi célja se volt azzal, hogy kiment a szobából, mégis kiment,

sok volt a gondolkoznivalója. A hadnagy ünnepi egyenruhájában van ma vendégeinek tiszteletére, ezért nem is megy a tehenek közé az istállóba, hanem a csürbe, ahol az egyik sötét zugba húzódik és ott áll egy ideig. Egyáltalán nem duzzog, sőt abban a pillanatban elégedetten bólint. Kitisztíttatni is! ismétli és összedörzsöli sovány kezeit. Mielőtt megint bemenne, a gyűrűjét áthúzza a balkezére, hogy emlékezzék valamire.

Daverdana leányzó még mindig ott állt az udvaron és a hadnagy arra haladtában ezt mondja neki:

Vissza is hoztad a cipőket?

Nem, feleli Daverdana, csak oda kellett vinnem.

Megint bólint a hadnagy és még elégedettebbnek látszik.

Mikor újra belép a szobába, a társaság még mindig ott ül elgondolkozva. A konzul szólt legutoljára és most megint ő beszél.

Azt hallom, hogy Tobias királyt fogadtad audiencián és hogy telket akar vásárolni. Nagyon helyes, adj neki telket!

A hadnagy erre nem felelt semmit, csak néhány szót szólt.

Ugy gondoltuk, Adelheid, meg én . . . különben is, beteg ember. Maguk bizonyosan hallottak már róla.

Az öreg Coldevinné megütközve ingatja a fejét és így felel:

De még mennyire!

Két táborra oszlottunk, mondja a konzul: apa meg anya az egyik részen, Adelheid önagysága meg én a másik oldalon. A kis Willatz is biztosan velünk tart, ugye, kis Willatz? Persze, ezt már értem. Tehát eladjuk azt a telket!

Az öreg Coldevin elgondolkozva ült, csendes, töprengő, vén ember, aki nem szereti az ilyenfajta változásokat. Mikor Holmsenné mesélt neki a királyról, erről a Tobias Holmengraaról, aki itt akart letelepedni, a nagybirtokos háza tövében, mereven maga elé nézett és tiltakozott, tiltakozott az eladás ellen: Nem, ne tegyétek! mondta, csak azt ne tegyétek!

Most is megismétli intelmét:

Ha az ember elad és megint csak elad, akkor mi marad Segelfossból? Persze sok marad, rengeteg marad Segelfossból, sietett hozzátenni; de végül is . . . az utolsó Willatz Holmsen még bizonyára nem született meg.

Ez a modern kor, apám, mondja a konzul. Ezek a nagybirtokok nem fizetődnek ki, csak eltékozzolják a birtokos erejét. Ez jó lehet azoknak, akik régi időben fektették be a pénzüket, hogy legyen miből élniök.

Nekem nem voltak nagy befektetett tőkéim, feleli az apa. Ami lett volna, az elpárolgott a rossz években, meg a háború alatt. De azért . . .

Ó, igen, apám, persze, neked is sok van. Amióta pedig örököltél . . .

Az öreg Coldevinné a fiára néz és elhallgattatja.

De azért mégse válnék meg szerény birtokom egy részétől sem, bizony nem.

De apám, hiszen semmi hasznod sincs belőle.

Nem, talán nincs. Ó nem. Nincs belőle hasznom. Hát mindenből hasznom legyen? kérdi az aggastyán. Ha most csökkentenénk, az anyád meg én, ha eladnánk belőle és pénzt kapnánk érte, akkor lenne pénzünk, amit bámulhatnánk, de aligha volna földünk. És akkor kihez mennének az emberek, ha már az anyád meg én

nem volnánk nekik? Az idén tavasszal is, talán te is tudod, Henrik elvesztette a tehenét. A jó borjadzó tehenét. Az a Henrik, akit te kereszteltél át, emlékszel még rá?

Persze. No és mi lett aztán?

Semmi . . . Más semmi, mondja az öreg Coldevin. Aztán eljött az anyádhoz . . .

Szünet. Miután több nem következett, megszólalt Coldevinné.

Igen, én pedig az apádhoz mentem.

Szünet.

Csakhogy, szólal meg a konzul nevetve, mindegy lett volna, akár pénzt adsz neki, akár új tehenet.

Nem, nem, feleli mind a két öreg a fejét rázva, a pénzt eltékozolta volna.

Hogy az ellentéteket kiegyenlítse, megszólal a hadnagy is:

Csakhogy itt nincs szó valami nagyobb dologról, mi csak azt ígértük, hogy majd gondolkozunk valami kis telken, talán egy kunyhóra való telken, esetleg nem is lesz belőle semmi, Adelheid, meg én beszéltünk róla annak az embernek, aki különben értelmes, egyszerű embernek látszik.

Meg kell mondanom, hogy nekem nagyon megtetszett, mondja az asszony is. Beteg és ki akarja próbálni a fenyveserdő levegőjét.

Ezzel megakad a beszélgetés, mindenki csak ül és gondolkozik. De a kis Willatz, aki semmit se szeretett úgy a világon, mint a változatosságot, már bent van a nagy szobában és a régimódi spinéten játszik.

Bom-bombom-bombo, dudol vele a konzul, aztán felkel. Annak a bizonyos Henriknek különben nem

volt apja, de az anyját Lisbetnek hívták, s azért a fiút Lisbet-Henriknek nevezték el. Mire én átkereszteltem Henri l'Isbetre.

*

Az egyhangú és unalmas mindennapi segelfossi életet Fredrik Coldevin már kívül-belül ismerte, nem az ő ízlése szerint való volt, igyekezett tehát azt úgy ahogy kiélvezni és egyáltalán nem unatkozott. A hadnagy gyermekkori pajtása volt, évek folyamán az asszony is pajtása lett s a konzul fecsegett, füttyörészett, énekelt a szobákban, esténként pedig valami jófélét ivott a hadnaggal és ha nem volt más, csak a házzvetőnő, Kristine Salvesen kisasszony, hát vele is órák hosszat elbeszélgetett néha az éléskamra nyitott ablakán át.

Salvesen kisasszony, igaz, hogy üdvözöltem már magát, amióta megérkeztem, de még nem volt alkalmam magával pár komoly szót szólni.

Pár komoly szót, az idén is? kérdi Salvesen kisasszony nevetve.

A konzul a fejét rázza:

Az idén különösen rosszul megy a sorom. Most pedig azért jöttem, hogy véget vessek a dolognak.

Hiszen már tavaly is megtette, haha.

Verset írok a szemöldökéről, meg a szeméről. A szeme a gazdagságom, mondom . . . Nem, hogyan is volt csak? Különbén magának kellene tudnia, hogy mit mondok a szeméről! Salvesen kisasszony, igaz hát, hogy amióta tavaly itt voltam, eljegyezte magát?...

Mi egyebet tettem volna?! mondja a kisasszony és elferdül a szája, hiszen a konzul úr cserbenhagyott.

En? Hát van szíve ahhoz, hogy ilyen hűtlen legyen? Ezért is mondom: a szeme, a pénze, amellyel mindenkit megvásárol.

Pfuj, konzul úr!

Csodálkozik azon, hogy elment az eszem? Három éve vagyok kínpadon, aztán eljövök és azt hallom, hogy eljegyezte magát. Sose kellett volna téged látnom, vagy hogy is mondja csak Shakespeare? . . . Maga nagy bűnt követett el ellenem.

Igen. Valóban, lesóványodott és elsorvadt miattam.

De maguk nők mind ilyenek. Most találkoztam egy emberrel északi utamon, Isten tudja, talán pap valahol. A felesége betegágyánál ült, aszongya, és mind a három fia mellette állt. Kettőben magára ismert, hasonlítottak hozzá, úgy vélte, de a harmadikat, aki kicsi és vézna volt, ki nem állhatta. Akkor így szól az asszony: Az a te fiad! Az ember összegörnyed, mintha megütötték volna. Kis idő múlva összeszedi magát és megkérdezi: A másik kettő nem? Az asszony nem felel. És a másik kettő nem . . . Hallod-e, a másik kettő nem? ismétli. De az asszony már halott.

A konzul és Salvesen kisasszony egymásra néz.

Uff! mondja a nő és megrázkódik.

Képzeld magát annak az embernek a helyébe, Salvesen kisasszony, most egész életében folyton az a kérdés kínozza: és a másik kettő nem? Erre pedig sohase kap választ.

Szünet.

Hozza ide azt az embert, akkor majd kap választ! . . . mondja hirtelen Salvesen kisasszony mohón. Az anya persze a legkisebbet félti és ezért mondja . . . Most meg kell halnia és segíteni akar a legkisebben.

Drágám, gondoljon arra, hogy az volt a legfiatalabb, szegényke, és különben azzal gyanúsították, hogy . . . Soha életemben nem hallottam még ilyen örültséget! Erre aztán azt mondja . . .

A konzul vár.

Csak azért cselekedte, hogy segítsen egy kicsit a legfiatalabban, hát nem érti?

A konzul bólint. Meghajol ez előtt a jóhiszeműség előtt.

Ugyanezt mondtam én annak az embernek, és fogja be a száját, mondtam neki . . .

Hahaha, azt jól tette. Így legalább megadta neki! Salvasen kisasszony valósággal megszépül és elpirul a jóhiszeműségtől.

A konzul még jobban meghátrál, de már az imént kissé túlmessze ment és most jóvá akarja tenni.

Éppen ezt mondtam én is annak az embernek, részben a maga szavaival. Szinte szóról-szóra ugyanezt. És ez juttatja eszembe, Salvasen kisasszony, hogy alapjában véve mennyire egyforma gondolkozásúak lehetünk volna, ha maga nem lett volna ennyire hűtelen. Most aztán itt maradok egyedül és kérdezhetem: mi hát az élet? Mi az ördög az élet?

No, azt hiszem, elmegy az esze! kiáltja a kisasszony és hangosan nevet. Püff neki, úgy nevetek, hogy a hajhálóm lecsúszik, mondja és megigazítja a hálót, meg egyébként is igazít magán. Most már rendben van?

Persze, mondja a konzul. Ó, ha így fenntartja a karját, akkor nagyszerű látványt nyújt nekem . . .

No de kedves konzul úr. Hát nem tud komoly lenni?

Milyen pompás dereka van! Tulajdonképpen be kellene mennem és fel kellene magát emelnem.

És Isten tudja, talán be is ment volna, mert a kisasszony csak ennyit mondott:

Még csak az kellene! És ha jön a nagyságos asszony?

Ott maradt állva és néhány szép kifejezéssel véget vetett a beszélgetésnek. Salvesen kisasszony a felesége, meg a gyereke iránt érdeklődött, hát azok sohase jönnek Segelfossba?

*

De a legtöbbet Adelheid asszonnyal beszélgetett a konzul.

Tréfás történeteket és eseteket mondott el, melyeket ő élt át utolsó ittléte óta, illedelmes és szórakoztató volt. Az asszony felélénkült és mindennap jobban öltözködött, hiszen Fredrik Coldevin maga is finom és derüskedvű volt. És most már nemcsak csevegett és fecsegett, egyáltalán nem, kifejtette véleményét és megmagyarázta életfelfogását. Az volt a felfogása, hogy az embernek haladnia kell a korával.

Adelheid asszony szívesen hallgatta. Önagysága tétőtől talpig német volt abban az időben, a konzul pedig francia és mégis.

Miért mondja mindig, hogy francia-német háború? szokta kérdezni az asszony. Hiszen a németek győztek, tehát német-francia háború . . .

Igen, feleli a konzul, a poroszok győztek.

A germánok. Hát nem germánok vagyunk valamennyien?

A franciákat kivéve, igen. De, kedves Adelheid asszony, erről most ne beszéljünk. Tegnap hallottam a hattýúkat dalolni odakint, sőt néha több hattýút is, valóságos kórus lett belőle. Szeliden és vadul hangzott, önre kellett gondolnom.

Kellett? mondja Adelheid asszony.

Ime, önagyága nem volt valami hideg hölgy, ez akkor derült ki, mikor énekelt, vagy zongorázott valakinek, akivel törődött. Olyankor hátravetette a fejét és iurcsa forróságot árasztott magából. Fredrik konzul bizonyára észrevett valamit és az asszony éneke mindig a fülében csengett. Megkérte, hogy énekeljen.

Igen, később, mondta, ha maga akarja.

Ha én akarom!

De akkor ne köszönjön meg semmit, ahogy szokta. Csak nekem van köszönni valóm.

E szavak után Adelheid asszony nyugodtan üldögélt és nem leplezett semmit, hanem engedte, hogy a pirossága lassan elmuljon.

Csönd. Mintha az Ave Maria hallatszott volna. Fredrik konzul hallgatott, ez az akasztófavirág, ez a mókásember, csak ült és a földet nézte. És nem öltött diadalmas arckifejezést, nem mosolygott, hanem a legmélyebb együttérzés töltötte el.

Aztán az asszony felkel és kimegy.

Mindenkinek megvan a maga életsorsa, bizonyára Adelheid asszonynak is. Ezért volt kulcs az ajtajában, ezért utasította ki házából a megtévedt doktort és ezért írt naplót.

Ha a konzul késő estéken át beszélgetett és iddó-
gált a hadnaggal, nem lehetett elkerülni, hogy vita
ne támadjon belőle. Vajjon nem volt-e a konzulnak
életfelfogása? De ha ilyen régi, előkelő szobában ült,
mely tele volt az ősök idejéből való fényűzéssel és drá-
gasággal; szivarozott, velencei poharakból borozgatott,
gyermekkori jóbaráttal folytatott olyan beszélgetést,
amely az év többi részében sokszor hiányzott neki ab-
ban a halászárosban, amelyben élt... ilyenkor vissza-
esett egy másik életbe, másfajtába, mint amilyenben va-
lóságban élt. És ime, ilyenkor nagyon nehéz volt kitar-
tani az életfelfogása mellett. Mit lehetett tenni? Ohó,
felülmúlni önmagát, fellázadni minden ellen, amit hosz-
szú évek folyamán magába kellett fojtania, a legnyárs-
polgáribb dolgot mondani, erős hévvel ismételni azokat
a középszerűségeket, amiket éjjel-nappal hallania kel-
lett odahaza... nem is tehetett volna egyebet! A szü-
lei valamikor diplomatát akartak nevelni belőle, tulaj-
donképen ezért kellett olyan jól megtanulnia franciául,
de fogadni mert volna, hogy a fiából, Anton Bernhard
Coldevinből, éppen úgy nem lesz diplomata! Rátermett-
ség, némi kékvér, mi az? Selyembojtok, álmok, hogy az
ördög vigye el őket!

Tehén Henri l'Isbetnek? Nem, tessék, monsieur, itt
a pénz, készpénz; de dolgozz is érte a konyhámban, és
adj biztosítékot a házában! Nem is olyan rossz dolog
földbirtokosnak lenni, a háború nem vette el a földjét,
sem a szófáit, vagy a tükreit, még a kályháik is ott
vannak, némelyiknek ezüst díszítése van, a többin pedig
széles dukátaranyból való friz büszkélkedik. A kétszáz

juhok se érintette a háború kint a réten, a csónakházakat, a hajókat meg a vitorlákat se bántotta a háború és az ilyen nagybirtokon mindig sok marad meg, még ha el is vonul fölötte a háború. A legrosszabb esetben túléli az ember. Egy kicsit várni, takarékoskodni, aztán megvan a tartalék, a latens hatalom... pár év múlva megint talpraállunk. Aztán meghal az após, Isten legyen kegyes a lelkéhez a menyországban. Ugyanabból a kasztból való volt, szürke és merev az előkelőségtől, ő is valamikor alulkerült, aztán talpraállt megint. És aztán? A földbirtokos örököl... A szegény após, hogy az Isten legyen még kegyesebb a lelkéhez a menynek birodalmában... Nem olyan rossz dolog ez. A többiek, a munkás, az üzletemberek, a napszámosok, csak lézengenek, a fogukat mutatják egymásnak, és pofozkodnak. Ez az élet. Tulajdonképpen a régi földbirtokos miatt pofozkodnak, azért, akinek van valamije és amiatt, amiye van.

A régi földbirtokos a csont, a többiek pedig a kutya. Mit csinál a csont? Ha néhány kutya marakodik a csontért, akkor a csont csak ott fekszik, nem vesz részt benne, nem avatkozik bele. Bizony nem rossz dolog ez. De a többieknek haladniok kell a korral.

Fredrik konzul... Ó, bizonyosan sok kínos emléke volt a rátermettség tekintetében, de az ördög vigye az álmokat, mégis csak ki kellett tartania! Néha hevesebb lesz a kellenél... minek? Szüksége volt arra, hogy az álmait megőrizze. Hadnagy barátja bizonyosan nem nagyon izgatja fel, szükszavú ember, de annyira tántoríthatatlan az ő másfajta nézeteiben, hogy nem lehet meggyőzni. Minek vitatkozni évről-évre és minek annyit idegeskedni? Fredrik Coldevin talán rosszul he-

lyezkedett el az életben és most azon dolgozik, hogy ne legyen ott egyedül, hanem másokat is magával rántson? Isten tudja.

Sőt odáig megyek, hogy a lányaimat ahhoz adom feleségül, akit ők maguk választanak. Tea már tizen-nyolcéves és félig eljegyezte magát egy kormányossal, mit szólsz hozzá? De ez, mondtam, mégse járja. Nem, persze, ő is megértette... A rokonaid közt van a segelfossi Willatz Holmsen és Adelheid asszony, mondtam, legalább azokra kellene tekintettel lenned. Ezt megértette. Egyébként bárki mást, akit akarsz, mondtam, nincs kifogásom ellene! Gerdának még van ideje, csak tizenötéves, mert szent Isten, hiszen a város legjobb embereivel érintkezünk; még csak az kellene, hogy ne úgy legyen. Például az egész tisztviselői karral. A törvénytisztelet jegyzőék művelt emberek, a feleségemnek pedig, van egy ügyész unokaöccse. Aztán ott vannak a papék, meg a kollégáim az üzleti világban. Ha az ember egyszer belekerül az életbe, akkor csodálatos öröme telik benne... én nem cserélnék... senkivel.

A hadnagy szokása szerint lehajtott fejjel hallgatott. Most feltekintett és megszólalt:

Inkább a kormányost!

Mit mondasz?

Mondd meg Margaretnek, akit te Teának hívsz... mond meg neki, hogy azt üzenem: inkább a kormányost!

A konzul kissé nyugtalanul mosolyog:

Azért mondosd ezt, hogy siettesd a Coldevinek kihalását?

Inkább, hogy késleltessem, kedves Fredrik. Talán, hogy egészen megakadályozzam. A tengerészember sok

mindent elérhet, végigjárja a világot és tapasztal, végül még tiszt is lehet belőle, kapitány. Akárcsak a katona, ha háborúra kerül a sor, sokra viheti. A tengerész, meg a katona nem zsákmánya a megszokásnak, ellenben a hivatalnok annál inkább az.

Ó, most aztán a konzulnak kellett megvédeni az életfelfogását.

Pardon, te csak itt ülsz Segelfosban és tévedsz, mondta. Ha haladtál volna a korrallal, akkor tudnod kellene, hogy a felfogások megváltoztak gyermekkorunk óta. Nálunk a hivatalnokokból lett a nemesség. Más nemesség nincs is.

A civil hivatalnok... Nem, sajnálatraméltó népség az. Az apa után a fiú, egyik nemzedék a másik után: írások. Parasztgyerekekből rekrutálódnak, akik „felvergődnek“. Egyébként inkább levergődnek, a jó halászokból és földművesekből írások, meg papok lesznek. De hadd legyen így. Úgy látszik van egy törvény, amely szerint a hivatalnoknak csak hivatalnokot lehet nemzenie, mire való ez? Nézz körül közöttük... semmi egyéb, csak gyenge tehetség, csekély energia, a hétköznapiasság virágzik. Megbízható becsületesség, megbízható hozzáértés a szakmában, igen! De fölényesség, nagyság? Fiú az apja után, generációról generációra ugyanaz. Van egy törvény abban a világban, a fiúkból hivatalnokok lesznek, a lányok hivatalnokokhoz mennek feleségül, még ha doktorok, vagy papok is. Ez a törvény kizár minden rendkívüliséget, szigorú törvény, de alássa a hivatalnoki nemzedékeket. Egyáltalán szó sem lehet ételsorsról, a villám sohase csap le; az apa másolással kezdte, a fiúnak is ugyanazt kell tennie s ezt úgynevezik, hogy: a kultúrát elsajátítani. Én a ma-

gam részéről szívesebben beszélek munkásaimmal, mint a hivatalnokainkkal. Különben én senkivel se szoktam beszélni, tette hozzá a hadnagy.

Nem, mert büszke vagy, mondta a konzul sértődötten. Nekünk többieknek eladnunk, vennünk, beszél-nünk és alkudnunk kell.

Büszke? kiáltotta hirtelen a hadnagy és régi ma-kaessága felébredt benne. Remélem is, hogy büszke va-gyok, de csak unalmamban, érted? Pusztá unalmam-ban. Csak járkálok itt a sövényeim mögött és mulatok azon, amit a bírósági jegyző, a doktor, meg a pap mond. Itt járkáltam a magányomban és eléjük kerültem; mind mögöttem maradtak. Sütkéreznek a maguk semmiségé-ben, tollakodnak és azt hiszik, hogy joguk van be-szélni... Én már abba hagytam. Nem átallják fölemelt fejjel járni, én lehajtom a magamét, sohase mulasztok el a földre nézni, a fűre, meg a kavicsra; nem, sohase tudok betelni a fű, meg a kavics bámulásával. Aztán jönnek ezek az írnok-fiak és tudják, hogy esőre nap-sütés következik, felemelt fejjel járnak és ezt meg-mondják egyenesen a szemembe, nyíltan. Velel talán még nem történt ilyesmi? Tudnak írni, olvasni, ami az-előtt csak az alárendeltek hivatása volt, aminthogy most se kellene másképpen lennie. Az ember élhet kultúrából, de nem élhet meg írásból és olvasásból. Nem élhet meg iskolai tudásból... Abból csak nagyon kevesen tudnak megélni. Annak, hogy kultúrából éljen az ember, első feltétele az, hogy régi fényűzésben és gazdagságban szülessék; semmit sem használ, ha szegénységből és szűkös viszonyok közül kerül valamelyik hivatalnokí házba. A gazdagság és fényűzés jellemet ad, ami az em-bert egyéniséggé teszi. Hagyjuk csak a kultúrából való

megélést! A hivatalnokok... Az Isten áldjon meg barátom, hát nem látod már saját szemeddel, hogy milyen ostobák, milyen „hasznosak“ és milyen „alkalmazhatók“ azok az emberek. Figyeld meg a bánásmódot, amiben részesülnek... Van az életükben sorsféle, valami rendkívüliség? Láttál már nagyságot benne? De hogy is lehetne, amikor ilyesmi egyáltalán nem is akad? Minden csak a bánásmód, az életkor, a szolgálati idő és az iskolai tudás folyománya. Ez van bennük! Nem is lehetne velük másképpen bánni, nem is azért mondom, le kell őket szakítani a hétköznapi kertjében, hétköznapi használatra. Így van ez minden országban és így van nálunk is. És ezért mondom: inkább a kormányost!

Bocsánat, feleli a konzul, én meg azt mondom, hogy nem a kormányost!

Persze, abból a szempontból...

Azt mondom, hogy nem a kormányost, abból a szempontból, mert nem akarom, hogy Tea messaillanccba zuhanjon.

Ó, milyen gyönyörűen banális volt ez!

Szünet. A hadnagy tátott szájjal ül.

Hát olyan érthetetlen az, amit mondtam?! Azt mondtam: inkább a kormányost, hiszen már kifejtettem, hogy a többiek még rosszabbak.

De hiszen nem rendes családból való, az apja tutas. Szóval, alapjában véve közönséges matróz.

A természetből is lehet élni. A hivatalnok nem élhet kultúrából, mert nincs benne része, és nem is lehet, hiszen a kultúra nem iskolai tudás, ellenben a kormányos megélhet a természetből. Azt vethetnéd ez ellen, hogy a kormányos se csupa természet; de kette-

jük közül ő benne van mégis némi természet s így ő az elviselhetőbb. Add át Margaretnek ezt az üzenetemet.

Ne haragudj, de nem fogom megtenni. És az anyja belehalna. A feleségem azok közül való, akik „fölvergődtek“.

A hivatalnokok közül való? Akik lefelé küzködtek? Van egy ügyész unokaöccse és most nap-nap után az orrod alá dörgölik, hogy ez mit jelent; magadban pedig tudod, hogy hazugságot jelent. Ma este néhány pompás dolgot mondtál. Hogy nem is rendes családból való? Nem, mert ha az ügyészék házából került volna ki, akkor rendes családból való lett volna! Bolondok vagytok ti? Hát hol van az a villám, az a vad fény, valahonnan családjának akármelyik távoli ágából, ami valamivé tenné ezen a világon? A hivatalnokok csak egy rendkívüliséget ismernek, mást nem, csak azt, hogy ha „lefelé házasodnak“. Ez az ő vilámuk. Más dolgokkal szemben nincsenek is feltételeik, hétköznapiságban, hétköznapiság számára születtek. Látod, volt itt egy doktor! ide kellett jönnie a házba, beteg volt valaki s neki volt orvosi tudása. Bejött a szobába, nem értett semmihez, de úgy tett, mintha semmisem lepné meg. Ránézett arra a székre. Azt hitte arravaló, hogy beleüljön az ember, és beletehénkedett a hátsórészével. Pedig a földre kellett volna ülnie és a széket ölébe venni. Nézte a falakat, hallotta doktor-társaitól, hogy a festmények, az is valami, megnézte azt az Aphroditet, ezt a csoportot, az Évszakokat, a sasokkal díszített csillárt, megnézett mindent, nem sütötte le a szemét, nem kulcsolta össze a kezait, azt hiszem Ole Riis a neve.

A nővére Magyarországon grófné! Ne mondd!

Az egészen jelentéktelen dolog is lehet... az aszszony ivadékainak talán jelent valamit; de a bátyjának legfeljebb snobságot.

A konzul iszik és ellent akar mondani a barátjának, most egyszer s mindenkorra végezni akar vele. Ó, mennyire szeretne volna legyűrni valami banalitással, amit már betéve tudott az otthonából és a városából!

Te mondtál ma este pompás dolgokat! Csak itt járkálsz Segelfosban, zsarnokoskodol önmagad és mások felett, évenként egyszer szállnak szembe veled, akkor, amikor én jövök. De most megkapod a választ. Megpróbálom neked logikusan kifejteni és először azt kérdezem: ismered-e te a városomat? Nem. Tehát Bomment se ismered. Bommen háztulajdonos és a fia egyetemre jár, tehát Bommen olyan apa, aki a gyerekeiből embert akar faragni. Ennek az embernek az egészséges és helyes nézeteiből akarok most néhányat felsorolni. Bommen ezt mondaná neked: Szerinted tehát helyesebb lett volna, megbontani azt a rendet, amely nemzedékről nemzedékre érvényesül? Ezzel Bommen rádbámulna.

A hadnagy mosolyog:

Bommen ezt nem is hiszi. Mesterségesen előidézett rendellenességek? Bommen úr, hiszen az egyén azért csak ugyanaz, marad, aki volt. Ahhoz, hogy az ön fia más is lehessen, mint csak hivatalnok, ősein kellett volna végigvonulnia a gazdagságok és életsorsok egész sorozatának. Ez az első feltétel. Maguknak nemzedékeken át nagy módban kellett volna élni. És akkor olyan tulajdonságaik fejlődtek volna ki, amelyek meg-

különböztették volna a szimpla gondolkozású írnoctól...

A házvezetőné névjegyet hoz be és így szól:

Ez az úr beszélni szeretne a hadnagy úrral.

Ilyenkor? A hadnagy elolvassa a névjegyet, homlokát ráncolja, egy kicsit gondolkozik, aztán így szól: Bocsáss meg egy pillanatra, Fredrik. Szerettem volna még egyetmást mondani, csak....

Jó, mindenesetre ne felejtse el. Én is akarok még egyetmást mondani, majd ha visszajöttél, légy nyugodt.

A hadnagy kimegy és pár perc múlva visszajön, mintha már elintézte volna a kint álló embert.

Furcsa szokás! mondja és az órára néz. Mit gondolsz, az a benyomásod, hogy Adelheid el akarja adni azt a telket?

Igen, feleli a konzul meglepetten.

Most itt van az az ember, odakünn áll, biztosan még ma este el akarja intézni a dolgot.

Igen, az a benyomásom támadt... szóval, ma este akar tárgyalni az üzletről?

A hadnagy kissé zavartan másról kezd beszélni.

Nem szoktam Adelheidet ilyen későn zavarni... legalább is ok nélkül. Még aligha feküdt le, az ablaka nyitva van, ha tehát bekopogtatnál hozzá és megmondanád neki...

Én beszéljek Adelheid asszonnyal?

Ha megtennéd nekem ezt a szívességet. Te derüesebb kedvű vagy, ő benne nincs valami sok vidámság, én se vagyok jókedvű. Hallod-e, mielőtt kimegy: ne akadékoskodj ám, ha ő jönnek látja, hogy eladja a telket.

A konzul kimegy.

A hadnagy állva marad a helyén, bosszús arcot vág. Bizonyosan ez a Holmengraa úr kedvetlenül tette el, mikor ilyen későn jött Segelfossba! Azt hiszi talán, hogy a segelfossi nagybirtokos annyira szűkiben van, a pénznek? Szó sincs róla.

A konzul visszatér és azt az üzenetet hozza, hogy Adelheid öngyásága... hozzájárul... sőt ő kívánja a dolgot.

Ugy, Akkor azt a szívességet is megtehetnéd nekem, hogy beszélsz ezzel az emberrel. Ne haragudj, hogy megkérlek rá.

A legnagyobb örömmel. Ha akarod, a nevedben meg is állapodom veled.

Igen, köszönöm... holnap. Tégy célzást az előtt az ember előtt arra, hogy ma már este van.

Nem is bánom, hogy találkozhatom a királlyal és azonnal kimegyek vele a telekre. Mi üzletemberek nem ismerünk estét. Te ne is törődj veled.

Tégy, amint jónak látod. Azt különben egy csöppet sem szeretem, hogy ezzel az üzlettel szüleid ellenére kell cselekednem.

Bízd csak rám. Nekem amióta élek, mindig ellenükre kellett tennem, például, ők akartak belőlem diplomátát faragni, csakhog...

*

Késő éjszaka a konzul megint felébreszti Adelheid asszonyt: A király a folyó tulsó oldalán szeretné a teleket. Meg aztán néhány ölnyit a tóból is, jól megfizeti.

Még egyszer zavarja a konzul Adelheid öngyásá-

gát, de akkor már reggel van. A király a folyó felét is kívánja, fel a hegyekig, továbbá a tónak a felét. Igazán rejtély számomra, hogy mit akar a vízzel?

*

A reggelinél hiányzik Fredrik Coldevin, még nem jött le. Fredrik Coldevin ugyanis egész éjszaka a folyó balpartját járta Holmengraa úrral, meg a munkásaival együtt. Éppen most voltak fent a hegyi tónál. E pillanatban csöndben együtt ülnek a konzul kastélybeli szobájában és a szerződést írják. Az öreg Coldevint, meg a feleségét azonban kímélni kell, ameddig csak lehet. Fredrik mindjárt jön, addig hozzáfoghatunk a reggeléhez!

Étkezés után az öregeket kivezetik a házból egy kis sētára, a szántóföldeken és a réteken át, úgy hogy a két üzletember nyugodtan, békességben fogyaszthatja el reggelijét.

Nézd csak, Willatz, mit csinálnak azok odalent? mondja az öreg Coldevin útközben.

A hadnagy mindent látott, emberek vannak a régi templom tetején, ami neki is rejtelmes egy kicsit. Azonban mégse akar szólni róla. Biztosan lebontják, feleli.

Ki bontatja le? Hát eladták? Gyerünk oda, tudjuk meg.

Az hosszú út lesz önnek, kedves barátom.

Egyáltalán nem. Csak menjünk oda és kérdezzük meg.

Erre odamentek a templomhoz és az öreg Coldevin megtudott mindent: a király, ez az ytterleiai To-

bias Holmengraa megvette a templomot úgy, amint volt, és most lebontatja. Tíz ember dolgozott rajta. És lassanként megtudja Coldevin azt is, hogy Holmengraa úr házat akar építeni a régi templom helyén. Már az alapfalak kijelölésénél tartanak odafönt a folyó nyugati partján, szinte nyüzsögnek ott az emberek . . .

De mikor az öreg Coldevin, visszafelé készült a kastélyba, már nehezebben ment, mint lefelé menet. Igazad volt, Willatz, ez messzebb volt, mint ahogy gondoltam, mondta és belekarolt a hadnagyba. Bizony jó messze volt, Segelfossnak nagy kiterjedésű földjei vannak.

Fönt a dombon Holmengraa úrral találkoztak. Alázatosan köszönt és megköszönte a reggelit meg a szíveséget. És ismételten bocsánatot kért, amiért tegnap este későn jött, Fredrik konzul megbecsülhetetlen szolgálatot tett neki egész éjszaka.

A hadnagy meglepetéssel látta, hogy ez a Holmengraa sovány, de erős ember, ha nincs az a sok sál meg kendő a hasán. Nem kerülhette el, hogy bemutassa egymásnak az urakat, de mindenesetre kurtán cselekedte.

Bizony, bizony nagy kiterjedésű földek vannak Segelfossban, mondta az öreg Coldevin és nagyot lélegzett. Amott is van egy csinos kis cserjésed; a kis Willatz valamikor gazdag ember lesz. Most pedig köszönöm a kíséretet, olvasni akarok valamicskét fent a szobámban; délelőttönként ugyanis mindig olvasok.

*

Először is, kezdi jelentését a konzul, az idegen úr nevében köszönetet kell mondanom a reggeliért.

Már ő maga is megtette, felelte a hadnagy.

Bocsánatot kért a tegnapi alkalmatlankodásért is? Azt is megmondta, hogy mért jött olyan későn? Hihetetlenül okos ember az a Holmengraa, valóságos zseni! Magával hozott néhány tucat embert, egy őretől egy tallérig terjedő napszámot fizet nekik, ez sok pénz, gondolja Holmengraa, használjuk ki tehát őket minél jobban! Így aztán az éjszakát fordítja az üzlet megkötésére, a telek kiválasztására és ma reggel hat órára már munkába is állítja az embereit. Mit szólsz hozzá! Egyetlen óra se veszett kárba.

Ezt a tökéletes számítást sajnós, nem ismerem, válaszolja a hadnagy. Így aztán, mint boldogult apámnak, nekem is majd kutatnom kell a nagyapám kincse után, teszi hozzá, és mosolyog.

Nem tudom különben, hogy olyan helyesen intéstem-e el a dolgot, mondja a konzul, azt majd magad ítéld meg. Itt a szerződés.

A hadnagy nem olvassa el, csak ül a helyén és a kezében tartja.

A fődolog, hogy Adelheid nem helyteleníti a dolgot.

Adelheid ö nagysága meg van elégedve.

Különben éppen most beszéltem apáddal. Bizonyosan sejti már az egészet, leverten ment fel a szobájába.

Nem akarod elolvasni a szerződést?

De igen. Később. Köszönöm a nagy szíveségedet, Fredrik Coldevin ül egy darabig, aztán így szól:

Hát járja ez?

Micsoda? Kedves Fredrik, ne haragudj, ha olyasmit mondtam...

Hát járja az, hogy a földolognak azt tartod, vajjon Adelheid helytelleníti-e az üzletet? Kedvem volna egy-két választ adni neked a tegnapi esti, meg a mai dolgokra. Így csak te, meg az apám beszélhetek. Ti élhettek az üzletben ezzel a módszerrel, én nekem egész életemben más módszert kellett használnom. Nincs szükséged pénzre, sohase voltál szűkiben, mindig volt miből költened; nekem pedig meg kellett keresnem a magamét, érted Willatzt? Meg kellett keresnem.

Sokszor volt szükségem pénzre, mondja a hadnagy nyugtalanul.

Neked? Aligha.

Nagy kiadásaim voltak.

Hát nincsenek titkos forrásaid, amelyekből méríthetsz? Nincs feneketlen kincsed a föld alatt?

Bár csak lenne!

Mert az apámnak van.

Úgy? Nem, nekem nincs. Szóval az apádnak van? Furcsa. Igaz is, sokszor csodálkoztam azon, hogy honnan szerez meg mindent.

Azt majd megmondom neked válaszképpen egyre és másra: tőlem kapja.

A hadnagy alig mer hinni fülének és együgyü arcot vág.

Tőlem kapta vagy fél emberöltővel ezelőtt. Anélkül már régen csődbe jutott volna.

Szünet. Az urak jó néhány percig csak ülnek és gondolkoznak, folyton gondolkoznak.

Kérlek, mondja a konzul, ne értsd félre a nyíltszívűségemet. Ezt csak azért mondtam, hogy magamnak

szolgáljak némi elégtétellel. Én se vagyok vak, hogy be ne lássam, milyen nagy dolog az, ha olyan földbirtokos valaki, mint az én apám, de halott dolog. Nagyszerű, de halott dolog. Az idő elhaladt fölötte.

Igen, az idő elhaladt fölöttünk, mondja a hadnagy elgondolkozva.

Persze, nem rólad beszélek. Itt más tartalékok vannak.

Azok kimerültek.

Dehogy merültek ki. Ahogyan tegnap voltam bátor mondani, egy nagybirtokból sok marad meg akkor is, ha végigpusztított rajta a háború. Kimerültek? A konzul nevet, akár bántja ezzel a hadnagyot, akár nem. Mi lenne például, ha megvenném tőled a folyódat?

A folyót?

A fél folyót, a fél vízesést és a fél tavat, ha tehát valami bolond lord lennék, aki vizet vásárol és akinek semennyi víz sem elég... Mit kérnél érte?

A hadnagy mosolyog.

Komolyan mondom. A fél folyót, vízesést és tavat. Vedd el a folyót, ha akarsz. A tied.

Ma éjszaka eladtam.

Úgy? No abból ugyan meggazdagodhattál!

Nono. Azonban, hogy megtudhassam, vajjon jó üzletet kötöttem-e vagy sem, előbb szeretném tudni az árát. No meg a telek árát is. Nem éppen silány aszongya, silányat egyáltalán nem akar semmiből. Az egész területet a tengertől a folyó balpartján át a telekig, ötszáz öl szélességben, a tónál pedig a kétszeresét, az irány miatt.

Szünet. Nem, mintha lebecsülném a nagy szolgál-

latod, mondta a hadnagy, de nyíltan szólva . . . Tehát eladtad a telket, meg azt a vizet Segelfoss birtokból, hiszen úgyse volt belőle hasznom. Az ára? A folyót megkaphatja. Remélem a fűrésztelepemet, a malmomat meg a tégláégető kemencémet megállíthatom, vagy járathatom a magam oldalán?

Hogyne.

Akkor megkaphatja a folyót. Az az ötszáz ölnyi szélességű földrész azonban telek. Nem éppen drága telek, nincs rajta erdő, a folyó partja mentén csupa rét, ugar, köves talaj. Azért már kellett valamit kapnom.

Mennyit?

Mennyit? Kedves Fredrik, az még semmiesetre se fog kirántani a szükségből. Ahhoz sok kell. Hiszen itt minden összeomlóban van, a kis Willatznak el kell mennie, nagyok a napi kiadások, a földeket rosszul művelték meg. Sok érte kétezer tallér? Egyezer? Igazán nem tudom.

Nem olvasnád el ezt a papírt?

De igen. Köszönöm. Később.

Hogy az üzlet minéműségét megérttessem veled, elmondom, hogy adtam el a folyót. Holmengraa az mondja, hogy a világ másik részében van egy kis vízimalma és ha itt kell laknia, hát itt is akar magának olyant csinálni, hogy legyen mivel foglalkoznia, tehát meg kell kapnia a folyó felét. Kereskedőember vagyok, tehát így válaszoltam: az nagyon drága lesz. Mennyi? kérdi ő. Gondolkozom rajta, mert sok mindent adtam már el, de folyót még soha. Amint a hadnagy barátomat ismerem, bizonyosan nem szívesen adja el a folyóját, mondom, és ha jönne valaki és felajánlana érte három-négyezer tallért, hát csak mosolyogna.

Megbolondultál? Három-négyezret?

Hallgass csak ide, furcsa ember az a Holmengraa úr! Annyit mond, hogy nem ismeri az itteni folyóárat, de kedve volna erre a szép, nagy folyóra, azt mondja, megadhatna érte hatezer tallért, ha megkaphatja a telket is.

Síri csend.

Csak bolondozott veled, mondja a hadnagy.

Egyébként benne van a szerződésben.

Aranyos reménységek derengenek Willatz Holmsen számára, teljesen képtelen az ellentállásra, csak engedi, hogy vezessék, kinyitja a szerződést, megint becsukja, hirtelen elmosolyodik és remegő szájjal azt kérdezi:

De talán... ez csak a szerződés, de még nem pénz...

Ismét kénytelen vagyok megadni a teljes tiszteletet annak a Tobias Holmengraa nevű furcsa embernek, mondja a konzul. Kifizette.

Kifizette?

Most aztán Fredrik Coldevin kerekedett fölül! Kigombolja a kabátját és nagy bankjegycsomót, hatalmas összeget vesz ki a zsebéből.

Ez a telekért, mondja. Ez meg a folyómenti telekért, mondja, összesen nyolcezer tallér. Azért akart Holmengraa úr ilyen sokat adni, mert onnan nagyszerű kilátás nyílik, azt mondja. Számold meg. Én különben már megszámláltam, rendben van. Tyűh, mennyire megkönnyebbültek a zsebeim, hogy ezt kihalásztam belőlük!

Mennyire nyeregben ült most Fredrik Coldevin!

De a hadnaggal semmit se lehetett csinálni, le

volt főzve, csak mozgott a szája, anélkül, hogy mondani tudott volna valamit. És ennek a furesza embernek hirtelen kómikus mozdulattal kellett enyhíteni feszültségén, karját a háta mögé dugta és a gyűrűjét áthúzta a jobbkezére. Most már egy hete a balkezén hordta.

Igaz is, mondta és kiegyenesedett, te egész éjjel virrasztóftál. Menj most lefeküdni.

9.

Holmengraa nagy személyzettel dolgozik, van munkavezetője az ácsoknál, külön egy a kőműveseknél, lovakat bérel, ahol csak tud, jól fizet, de nem napszámba, hanem fuvaronként. Kiderül, hogy a régi templom pompás fagerendákból épült.

Nagy sürgés-forgás támadt a környéken, ami jó is volt, meg rossz is. Segelfoss valóságos vásár lett, mindenütt nyugtalanság, a magaslatokon robbantottak és sok ember, nagy forgalom volt az utakon. Vitorlások kötöttek ki, sok építőfával, élelmiszerral, kályhákkal, kárpitokkal, bútorokkal, zsákokkal és ládákkal, nagy ládákkal; svédek jöttek és munkára ajánlkoztak.

Holmengraa a kastélyban lakott. Ez természetes, mondta a hadnagy. Újabb nagy szívesség, mondta Holmengraa. A munkavezetők is a kastélyban laktak, mindegyiknek volt egy kis kamrája a cselédházban. A környező házak és kunyhók lakói meggazdagodtak a munkások elszállásolásából, akik két shillinget fizettek egy éjszakára.

Ameddig Coldevinék Segelfossban voltak, egyet-

len nap se mult el anélkül, hogy az öreg úr, meg a felesége ne sétáltak volna el kelet felé... Kelet felé, segelfossi határban, erdőkön, szántóföldeken és réteken. Nagy területek vannak Segelfossban, mondja az agastyán mindennap és a felesége sohase tudja betéve megtanulni, hanem mindennap így felel: Igen, úgy lát-szik, nem is tudtam, hogy ilyen nagyok.

Holmengraa egyébként őszinte és figyelmes ember volt. Mikor Fredrik konzul elmondta neki, hogy az öregek bánkódnak a telek eladása miatt, igyekezett kiengesztelni őket, arra törekedett, hogy jó benyomást keltsen bennünk, fölkelt, mikor bejöttek a szobába és állva maradt addig, amíg le nem ültek, nem tolakodott, hanem mindig kivárta a legjobb alkalmat, amikor megszólíthatta őket. Egyik nap leült melléjük és beszélt nekik egyetmást a családjáról, arról, hogy a felesége meghalt Mexikóban, továbbá, hogy tavaszig vár, aztán idehozza a gyermekeit is, akikért ő maga akar elmenni. Többször is bocsánatot kért azért a zűrzavarért, amit Segelfossban okozott, remélte, hogy nemsokára véget ér a munka rosszabbik része, sok ember dolgozik. Aztán majd újra élvezhetik Segelfossban a nyugalmat és békességet, mondta végül.

A magunk részéről, feleli az öreg Coldvin, nem olyan veszedelmes a dolog, hiszen hamarosan elutazunk, de ki kell jelentenem, teszi hozzá mosolyogva, hogy nem irigylem azokat, akiknek itt kell maradniok.

A felesége igyekszik enyhíteni a szavain:

És ön mindezt ilyen rövid idő alatt mozgásba hozta! Rengeteg munkás jött ide és sok hajórakományra való nyersanyag. Minden elképzelhető portéka.

Ezer okom van arra, hogy köszönetet mondjak a hadnagy úrnak és neje önmagának, felelte Holmengraa. Hetekkel ezelőtt már ígéretet tettek és ezzel alkalmat adtak, hogy mindent előkészíthessek.

Hál Istennek, akkor az üzlet nem egészen Fredrik bűne! gondolták bizonyosan az öregek; megkönnyebbülték, mintha nagy gondtól szabadultak volna és az öreg Coldvin megkérdezte:

A második emeleti ablakainkból látjuk, hogy ön lebontatta a régi templomot. Talán megvette? Ne értesen félre... teszi hozzá zavartan.

Nem értem félre, igen megvettem a templomot, feleli Holmengraa úr. Úgy látszik, nagyszerű építőfa van benne, nehezebb a közönséges fagerendánál. Az a szándékom, hogy házat építek belőle.

Coldvin emlékezik a régi templomra vonatkozó mesékre, hiszen azt az ő korában építették, akkoriban nagy fatörzsek voltak északon; olyan nagyok, hogy mindegyiket csak két ember tudta átölelni! különben Isten őrizz, itt Segelfossban még ma is hatalmas fatörzsek vannak.

Kétségtelenül.

Szörnyű nagyok, talán mérföldnyi területeken is. Nem hiszed, hogy mérföldnyi területeken, Charlotte?

És a legpompásabb cserjés; a kis Willatz valami-kor gazdag ember lesz. Mit is akartam mondani, Holmengraa úr: ablakainkból azt látjuk, hogy lent a tenger-nél is dolgoznak, talán azok is az ön munkásai?

Igen, vakolnak. Rakodópartot építenek le a parti fővényig.

Persze, hogy a vitorlások kiköthessenek.

Igen, meg a nagyobb járművek, hajók és teherszál-

lító bárkák. Ugy terveztem, hogy nagyobb szabású malmot építettek. Attól füg minden, hogy győzöm-e.

No, aztán bérbe örölne? Csakhogy az embereknek maguknak is van kézimalmuk és azon örölnek. Nekünk is van malmunk, működik, sőt többet is örölhetnék, mint most.

De Coldevin úr máshonnan hozatja a rozst, úgy-e?

Igen, Bergenből. Vitorlásokon hozatom. Aztán megöröljük a rozst, de a finom lisztet készen vesszük. A mi malmunk nem tud finoman örölni.

Én inkább az itteni rozsföldekről hozatnám a rozst.

Nem, mi nem tettük. A szüleim se tették. És a te szüleid, Charlotte?

Mi hajón kaptuk a rozst. A finom lisztet, daralisztet, meg a buzalisztet is hajón.

No látja! mondja az öreg Coldevin és bölint.

Lehet, hogy az a jobb.

No, nem igaz? És ha ön most lisztet öröl, mit csinálnak az emberek a kézimalmaikkal? Akkor tönkremennek a kézimalmok.

Csakhogy nincs mindenkinek kézimalma. Lisztre pedig mégis csak szükségük van.

Akkor mi örölünk nekik. Akinek nincs kézimalma, az nálunk öröltet, nálunk, akiknek van. Így teszünk mi. Így cselekedtek apáink is.

Ugy gondoltam, hogy én a rozst már otthon a rozsföldeken veszem meg, akkor nem kell másodkézbe kerülnie Bergenben és nem kell, hogy megdráguljon.

Hát nem mindegy az? Akár közvetlenül veszi a rozsföldekről, akár pedig a bergeniek szállítják önnek, nem ugyanannyiba kerül?

Én konkurálni akarok velük. Olcsóbban adom, Szükség esetén olcsóbb árat ajánlok a bergenieknél.

No. Hja úgy, mondta Coldevin.

A bergeni szállítás is pénzbe kerül és ettől a költségtől mentesülnek az emberek, ha itt szerzik be a lisztet.

Hiszen azt úgy se kell megfizetniük. Mi szállítjuk az örölni valót a magunk hajóin.

Hát nincs mindenkinek hajója?

Nem. De mi, akiknek van, magunkkal visszük a többiek portékáját is. Így teszünk mi és így cselekedtek apáink is.

Igen, bocsánat, mondja Holmengraa nevetve, hiszen így önöknek kerül sokba a hazaszállítás.

No, csak minden olyan olcsó volna! feleli Coldevin. Talán ballaszttal vigyem haza a hajókat? Halat vittek Bergenbe, de haza is kell jönniük, hát akkor inkább ballasztot hozzanak magukkal áru helyett? Nem, bocsásson meg, a vitorlások igazán nem jöhetnek haza ballaszttal.

Coldevinné csak ül és nézi az urát. Érdekes látvány volt az öregasszony szeméből kiragyogó csodálat, a babona. Sem ő, sem az ura nem látta, azt, hogy az élelmiszernek a földesúr hajóján való hazaszállítása a haldokló korszakhoz tartozott.

*

Aztán hazautaznak Coldevinék.

Előbb azonban, a hadnagy tanácskozott konzul barátjával Willatz iskoláztatásáról. Embernevelő iskolát, mondta a hadnagy. Tudást persze, de főképen neve

lést, olvasást, művelt viselkedést, szóval egy Holmsen nek való iskolát! Mi a véleménye Fredriknek Angliáról? Helyes, Harrowban van olyan iskola, felelte a konzul, ismerte összeköttetései révén, Xavier Moore szemeltarthatná Willatzot. A konzul rögtön írt Xavier Moorenak és előkészítette a dologra.

Fredrik Coldevin arról se feledkezett meg, hogy elutazása előtt még utólszor el ne tréfálkozzék Salvesen kisasszonnyal, a házvezetőnővel.

No, de mennyire megijesztett, konzul úr, hát maga itt áll? mondja a kisasszony az éléskamra ablakán át.

Csak itt álltam és magát néztem egy kicsit. Merem mondani, hogy ezt egyetlenegy férfi sem állhatta volna meg.

Haha, már megint kezdi!

El kell utaznom, érkezett az utolsó óra. Azért jöttem, hogy véget vessek a dolognak.

Haha.

Ne nevéssen. Lekicsinyli az érzéseimet, pedig nem érdemlik meg. De most már nincs több mondanivalóm. Hogy maga néhány évvel ezelőtt eljegyezte magát... azóta végem van. Most már el akarom intézni a dolgot, csak előbb hadd kérjek magától tanácsot a mód tekintetében. A kloroformot jónak találja?

Nem, azt hiszem maga bolond konzul úr! Hahaha, annyira megnevettet, hogy azt se tudom, fiú vagyok-e, vagy lány, mondja Salvesen kisasszony és igazgat magán.

Ha ilyen pillanatban nevet, az két dolgot jelenthet: vagy egyszerűen szívből nevet, ami lealacsonyítaná, vagy pedig azért nevet, hogy ne sírjon.

Igen, mondja Salvesen kisasszony, azért nevetek, hogy ne sírjak.

Köszönöm! kiáltja a konzul. Ezt reméltem is, mikor megmondtam, hogy véget akarok vetni a dolognak. Nem a legjobb befejezés, nem is a legcsodálatosabb, de a körülményekhez képest a leghasznosabb. Tehát ebben a percben mégis megmozdul magában valami, köszönöm a szívének, a keserűségem enyhült, most már leülhetek és élvezhetem emlékeimet.

Ó szegényke, milyen jövő vár magára!

Az a reménységem, hogy a túlvilágon valamivel jobb dolgom lesz.

Haha! mondja a kisasszony akaratlanul nevetve. Ne mondjon ilyen tréfás dolgokat.

Ha majd ezen a világon ezerhárom ágyam közül a legutolsóban fekszem, magára fogok gondolni. Kétkelkezik-e abban, hogy sohase felejtsem el?

Nem én.

És maga mivel viszonozza ezt?

Beülök ide az éléskamrába és jajgatni fogok egész éjszaka... Vagy talán nappal fog megtörténni?

Éjszaka, valamelyik fekete éjszakán.

Kellemetlen, mert akkor csak nem ébreszthetek fel senkit.

Asszony, asszony, haldokló lélekkel tréfálkozol! Salvesen kisasszony nyújtson kezet nekem.

Istenem, nem tudom... várjon csak!

A kisasszony alaposan megtörli a kezét.

Köszönöm. És Isten vele, Salvesen kisasszony, éljen boldogul. Ez a kívánságom.

Isten vele, konzul úr, köszönöm az idén tett szívességeit.

A konzul elindul, de hamarosan visszafordul.
Igaz is, találkoztam egy emberrel a hajón, mikor észak felé jöttünk...

A pappal? ... Azt már elmondta.

Pap? Nem, lehetetlen.

Valami papról mesélt nekem.

Lehetséges, hogy pap lett volna. Én meséltem magának valamit? Nem emlékszem.

A papról, meg a három fiáról.

Nem, azt a históriát nem én mondtam el. Talán a vőlegényétől hallotta, ha jól sejtem, valami rémes történet lehet. Három fiú, tehát három fattyú?

Nem, az Istenért konzul úr, ne nevetessen meg ilyesmivel! jajgat Salvesen kisasszony.

Ó, maguk nők hogy játszanak velünk férfiakkal! mondja a konzul. Találkoztam egy emberrel a hajón, akinek szintén volt erről mit mesélni. Neki volt a legszenvedőbb, a legbánatosabb arca, amit valaha láttam, ó, képzelheti, hogy milyen volt. Asszony tette tönkre. Hogy hogyan? Nos, aszongya, folyton hazudott nekem, azt mondta, hogy én vagyok az egyetlen. Végül aztán kiderült, hogy én csak egy másiknak az utódja vagyok, aszongya. Én, Fredrik Coldevin, olyan kíméletesen feleltem, amennyire csak tudtam: akkor sokat kellett szenvedni, úgy-e? Ó igen, aszongya, rettentően szenvedtem. Csak az vigasztalt, aszongya, hogy egy harmadiknak az elődje vagyok. No de ilyet, mondor én, Fredrik Coldevin, hát az a nő szerelmi korcsma volt? Korcsma? aszongya és gondolkozik. A lebúj szót alkalmaznám inkább, aszongya. Valamennyien szerettük és valamennyiünknek szállást adott.

Ezzel a konzul indulni készült.

Jó, hogy már megy, mondja Salvesen kisasszony, különben nem tudnám, hogy mit csináljak. Hahaha, igazán rémes, mondta.

Nono.

Igen, nyíltan kimondom. Az embernek mindig fél-
nie kell, ha maga valamit el akar mondani, konzul úr.

Hát a vőlegénye?

A vőlegényem?

Gondoljon a háromgyerekes papra.

Hahaha, többet már igazán nem beszélek magával.

Isten vele Salvesen kisasszony.

Isten vele. A viszontlátásra jövő évben!

*

Az élet egyhangú és unalmas Segelfossban? Most már nem. Az már régen volt. Holmengraa mindent megváltoztatott. Mind ez a sok ember, a lovak, a kö-
művesek éneke, a robbanások zaja, a hajósok dala... mindez zavarón és kellemetlenül hatott a holmseni bir-
tokra. Hát a városokban — gondolta bizonyára a had-
nagy a maga vizsgáztatására, nem lehet-e az ember elő-
kelő nagy lárma közepette is? Ime, az ő emberei és lovai
nyüzsögnek most a földeken, szénakaszálás van és
aratás. Azelőtt büszke sereg volt ez, Martin béres ve-
zetésével, most úgy szólván teljesen eltűnnek az ide-
genek hatalmas tömegében.

De ez is valami?

Coldevinék elutazását követő napon a hadnagy ta-
lálkozik Daverdanával és ezt mondja neki:

Befejezzük a felolvasó estétet. Többet nem olva-
sunk.

Daverdanának elsápad az arca, megijed és dadogni kezd:

Tegnap este se feledkeztem meg róla; de a nagyságos asszony elküldött a cipőkért.

Megelégedés szélesedik a hadnagy arcára, mikor így felel:

Én küldettelek. Egyelőre nem olvasunk többet.

Mikor a hadnagy továbbindult, Daverdana így szól: Elmenjek?

Nem, feleli a férfi. Elmenni? Úgyes lány vagy, a kisasszony hasznodat veheti.

A hadnagy jó szavának nagy értéke volt, Daverdana elpirul örömében és belenyugszik a parancsba.

A hadnagy továbbmegy. Most aránylag minden elviselhető volt neki, sok pénze volt, egész kis vagyont küldött Trondhjembe kamatozni, most szabadabban mozoghatott s a gyűrűt nem húzta olyan gyakran a balkezére, mint azelőtt. Most már elutazhatik Adelheid a szülőföldjére, mire vár még?

Ó, tulajdonképpen nem is látta olyan szívesen, hogy Adelheid elutazik, mindig kevésbé szeretetreméltóan és büszkébben jött meg hazuról, Isten tudja mért; a hadnagy különben maga rég megszakított minden összeköttetést feleségének családjával. Adelheidnek részben megvolt a mentsége. Nem tábornok-e az ő apja, akit a sors ezredesi rangban állított meg csak az által, hogy nem volt többé Hannover? És nem annak az ezredesnek a lánya-e, aki őt elevenen eltemette Norvégiában, itt északon, ahol halott minden?

Azt gondoltam, mondja a hadnagy a feleségének... Willatz csak kószál idehaza, már kezd udvariatlan

szavakat felszedni és káromkodni, remélem belátja, hogy el kell küldenünk valahova?

Szeretném tudni, hogy ezeket az új szavakat nem Daverdanától, vagy az öccsétől tanulja-e? feleli az asszony. Igazán nem tudom.

Daverdanától? mondja a hadnagy ismét elégedetten. A propos, a házvezetőnő szabadon rendelkezhetik Daverdanával.

Ne szolgálja ki magát többé?

Nem. Hozzányúlt az ábécéhez.

Micsoda ábécéhez?

A gyerekéhez. Talán már nem emlékszik rá, de eltettem még Willatz kicsikorából, ott lóg a szobámban és gyakran nézegetem. Nagy, keménypapírra ragasztott ábécé, ahhoz nyúlt hozzá.

Először apró mosoly húzódott az asszony arcára és a hadnagy is vele mosolygott, annyira elégedett volt.

Furcsa bogaram, mondta, ha Willatz elutazik, majd kérek emlékül néhány apróságot. Arra gondoltam, hogy ha maga most Hannoverbe készül, akkor magával vihetné a fiút.

Hát hova küldi Willatzot?

Maga túlságosan német ugyan... feleli próbálkozva a hadnagy, de... nem gondolja, hogy Anglia lenne talán a legjobb? Harrow, ahol Fredriknek vannak összeköttetései, persze Angliában.

Én pedig Hannoverbe utazzam?

Sajnos, kerülővel, Harrow-n át. De ha szép az idő, akkor ez az út csak jól eshetik magának, kellemes felfrissülést jelenthet. Magával kell vinnie cselédeit is.

Hirtelen mintha felébredt volna az asszonyban a gyanu, fel és alá járkált a szobában, majd megállt a

ablaknál és kinézett. Végül mosolygott, de ez nem volt igazi mosoly.

Mit gondol?

Jól van, felelte az asszony.

Azonban, úgy látszik, mégse tetszik a dolog.

Feltételenül el kell utaznia Willatznak?

Egész idő alatt a parasztok kunyhói közt csatangol, amikor pedig hazajön, örökösen zongorázik.

Hát nem szánhatná rá magát, hogy házitanítót fogadjon mellé?

Ha más mód nincs...

Nem utazom Hannoverbe.

Szünet.

Nem, nem, felelte a férfi.

Az asszony feléje fordul és így szól:

Ahá! Most már kezdem érteni!

Mit? A hadnagyot bosszantja a felesége gúnyos viselkedése; hát nem úgy állt most előtte, mint a megtestesült előzékenység? Ki akarta oktatni az értelmetlensége miatt, de jól tudta, hogy ez teljesen kárbavesztett dolog lenne, és ezért hallgatott.

Gazda nélkül csinálta a számadást, mondta az asszony. Milyen alattomos és ravasz dolog ez magától.

Miket beszél!

Igen, ezt gondolom.

Most már alattomos, meg ravasz vagyok? Ha maga örökké felsorolja a hibáimat, azzal még nem leszek jobb. A hibáim... ó, már egészen megszűnt az érdeklődésem irántuk.

És meg kell mondanom, feleli az asszony, hogy valamikor réges-régen nem is hittem volna ezt magáról.

Ezt kár volt mondania, legalább is nem volt okos

dolog. Nem látja, hogy ezzel árnyékot vet a saját ítélőképességére?

Ugyan, ostobaság, akkor gyerek voltam.

Gyerek? Jól emlékszik?

Gyerek voltam.

No most már teljes erővel dúlt a háború és az asszonynak esze ágában sem volt kímélni őt, hanem erősen ágyúzott, sőt jókedvvel folytatta a tüzelést. Magasan a homlokára húzta szemöldökét és oldalról sandított az urára, félig lehúnyt szemmel... Ó milyen csípős kedvében volt most.

Azzal akart megnyugtatni, hogy felmenti azt a lányt a személye kiszolgálása alól. De én mégis utaztam el. Köszönöm.

A hadnagy kétségkívül sok furcsaságot hallott a feleségétől, de ennél kellemesebb, sőt nyíltan szólva örvendetesebb dolgot még alig. Azon volt, hogy közeledik az asszonyhoz és mond neki valamit, biztosítja valamiről. Isten tudja miről; de ezt Adelheid nem várta tőle és őt sem várta meg.

Köszönöm! mondta és kiment.

No hiszen még kicsikarhatta volna azt, hogy szóba álljon vele, azt mondhatta volna neki: egyáltalában nem akartam megnyugtatni, nem is képzeltem, hogy e tekintetben megnyugtatóra van szüksége. Egész nap nyomon követte, de az asszony irgalmatlan volt, elkerülte, végül kiment Holmengraa munkásaihoz és azokat nézte. Vacsoránál sem mondhatott neki semmit, mert ott volt Holmengraa, amikor pedig az asszony visszavonult éjszakára, már késő volt. Bizony jobban kellett volna sietnie.

Este kiment a hadnagy. Az asszony ablaka szokás

szerint nyitva volt, hallotta felesége lépteit odabenn és hirtelen sugallatra felszólt:

Bezárta már az ajtaját, Adelheid? csak azt akar-
tam...

Igen. Már lefeküdtem, felelte az asszony.

*

Reggel a hadnagy ismét kilovagolt. Coldevinék látogatásai alatt abba kellett hagyni a lovaglásait és most jól esett megint nyeregben ülni és onnan nézni végig a tengeren és szárazföldön. No Ráró, eleget pihentél, bizsereghet a véred!

A hadnagy lefelé üget a főúton, pompásan megy, apró tánclépésben. Hallja, amint nem messze tőle azt kiáltják: vigyázat! A hadnagy tovább lovagol, nem olyan ember, aki megáll útközben, egyáltalában, ki merhet utána kiáltani!

Hirtelen hatalmas csattanás hallatszik.

A következő pillanat csupa katasztrófa, a ló meg-
bokrosodik, felágaskodik, félreszökken, kibillenti lova-
sát az egyensúlyából, a hadnagy lógva marad az egyik
oldalán, a ló az út felé vágat, a föld dübörög a patái
alatt, egyre messzebbre jut, házak és tanyák előtt szá-
guld el, már látni se lehet, lovasa mindjobban az olda-
lára fordul, a nyereg lecsúszik, még csak néhány pil-
lanat... és akkor!

Drága pillanat ez. A lovas egyik lába a ló hátán
van, a másik a hasa alatt, olyan mereven lóg, mint va-
lami rúd, száguldás közben egészen a ló oldalára ke-
rül... Aztán felcsap a kezével a ló nyaka felé, a söré-
nyéhez, az acélos marok felnyúl a levegőbe és megka-

paszkodik. Ugyanebben a pillanatban a nyereg egészen a ló alá csúszik és Ráró megbénul, a következő ugrás már sántítás, amely botlással végződik.

De még ez se elég! A ló felveti a szügyét, újra leesik, föltápáskodik, megint elesik, prüszköl, reszkető nyakát a levegőbe hányja. A hadnagynak végül sikerül kiszabadítania eltemetett lábát és előrenyúlhat az állat fejéig, aztán lecsatolja a nyeret és talpraállítja a lovát.

Hazafelé megint nyeregben ült és szokás szerint lépésben üget. Találkozik emberekkel, akik feléje rohannak, a saját legénye, Martin, idegen munkások és munkavezetők, valamennyien, maga Holmengraa is, és önmagában keresi a hibát: ezek a robbanások, ez a borzasztó robbantás! Igazán nem történt semmi baja? És a lónak?

A hadnagy látja, amint felesége lesiet a kastély irányából, elébe akar lovagolni, hogy megrövidítse az útját, ezért nem áll meg az aggódó emberek mellett, hanem csak kurtán felel nekik.

Megbokrosodott a lova? Hogyan... Leesett? Kérdi az asszony lihegve. Megütötte magát?

Nem estem le, feleli az ura.

Igazán nem? Hogyan történt? Hátha szerencsétlenség történt volna? És nem ütötte meg magát?

Nem ütöttem meg magam, feleli a férfi.

Ó, hallotta az asszony hangján, hogy nyílván örül, amiért az ura életben van, de bizonyosan arra gondol, hogy nem lovagolt elég óvatosan, nem ügetett eléggé lépésben, úgy amint szokta!

És a ló? kérdezte az asszony. Azt hallom megijedt

a robbantástól. Nem értem, nem fogta elég erősen a kantárt? Hiszen a robbanás egyszerű dolog.

Persze, egyszerű dolog.

Ugy-e, a robbantás az semmi? Csak persze jól meg kell ülni a lovat. Maga pedig régi lovas.

A propos, mondja a hadnagy, mintha egészen más dolog jutna az eszébe, mint amiről beszélnek, maga most vigyázzon egyideig, ne lovagoljon a robbantó helyek közelében, gyakran megismétlődnek a csattanások. A dinamitrobbantást értem.

Én nem félek a robbantásoktól, feleli az asszony. Még csak az kellene! Megveregette a hadnagy lovát és annak mondta: Milyen buta vagy! Mi lenne, ha hábróban volnál és nem tudnád elviselni a dörrenéseket!

Megmondom azt is, mondja a hadnagy, hogy mához egy hétre Willatz meg én Angliába utazunk. Gondoskodjék róla, hogy addig rendben legyen a gyerek holmija.

Nem volt oka arra, hogy nagy hűhót csináljon Adelheiddel, nem volt rá szükség, meg nem is kívánta.

Este beült a szobájába és patience-ot rakott, mint valami öreg hölgy. Daverdana már nem olvasott fel neki többé, tehát ezt pótolnia kellett valamivel, patience-szal, valami kézijátékkal, ártatlan női foglalatossággal. Reggel megint kilovagolt, várt egy vagy két durranást, de csönd fogadta, hallotta, hogy a kőművesek énekének lent az új rakodópart kövein, az volt az egész zaj. Ez pedig nem volt ínyére és mikor ez néhány napon át így folytatódott, változatosságra vágyott. Hiszen durrogattak egész nap, de mikor a hadnagy kilovagolt, egyszerre minden elcsendesedett. Valaki biztosan őrt állt. És a legfurcsább az volt, hogy már akkor kezdő-

dött a csönd, amikor ő parancsot adott a nyergelésre, nem pedig akkor, amikor már lefelé lovagolt a dombon. Hogy lehessen ezt megérteni?

Egy délelőtt nyitott ablakában áll és látja, amint az aknamunkások fúrnak odalent. Látja, amint egyre mélyebbre fúrnak, egyre hosszabb fúrókat alkalmaznak, végül teljesen elkészülnek. Szándékosan rakosgatott odahaza, hogy éppen ezt a nagy robbanást hallja közelről, most aztán parancsot ad, hogy nyergeljek meg a lovát. Eközben a munka továbbfolyik, a lyukat bővítik és ezalatt az emberek folyton a kastély felé figyelnek, végül egyikük a karjával int a többinek. Nyilván telegráfnak kell lennie itt valahol, a hadnagy kihajol az ablakon és végigkutatja a házat. Mi az? Adelheid egyik ablakában egy kendő, fehér zsebkendő lóg. A napon lóg, talán szárítás végett, a szél csöndben lengeti.

A hadnagy kimegy, alaposan megvizsgálja a nyergét, a kantárt, a nyeregszíjat egy lyukkal szorosabbra csatolja, aztán felül a lóra. Útközben még egyszer felnéz a zsebkendőre, az még mindig ott lóg. Adelheid talán megállapodott Holmengraával abban, hogy az ura, Willatz Holmsen lóra ülhessen és kíméljék meg a robbanások zajától. Talán mert fél attól, ami esetleg gyorsabb, mint lépésben való lovaglás?

A hadnagy lefelé lovagol az úton, észreveszi, hogy minden készen van a robbantásra, de az emberek most egyszerre mással foglalatoskodnak. Egyenesen hozzájuk áget és kiadja a parancsot:

Tűz!

Ó, a hadnagy úrral egyáltalán nem lehet packázni!

A munkások közelednek az aknához, odasiet a munkavezető és megkérdi:

Robbantsanak?

Igen.

Azt gondoltuk, hogy... a ló nem tűri a durranást. Majd hozzászokik.

Mereven és makacsul ül a hadnagy a nyeregben és tudja, hogy ez ostoba módja annak, hogy az ember hozzászoktassa a lovát a lövés zajához; de mégis ott marad.

Vigyázat! kiáltják a munkások.

Igen, de a hadnagy úrnak semmiesetre se szabad itt maradnia, mondja a munkavezető.

Hiszen maga is itt van.

Az más, én el tudok szaladni.

Talán mi is tudunk, feleli a hadnagy mosolyogva.

Meggyújtják a kanócot és a munkások védelembe helyezkednek.

A ló a füst felé szimatol és nyugtalankodik. Sejti, hogy történni fog valami, a hadnagy az ostorral csillapítgatja és beszél hozzá. Ennyi néző előtt talán nyugodtabbnak igyekszik látszani, mint amilyen valósággal, csak annyit lehet észrevenni, hogy sarkantyúját a ló hasának szorítja, mintha ez meg tudná menteni. Aztán újra meg újra símogatja és beszél hozzá.

De még nem fejezte be, mikor felcsattan a robbanás. A következő pillanat olyan volt, mint az élmények villáma: a ló felpattant a földről, félrevetette magát és hatalmas ugrásokkal rohant tova a köves talajon. Ez alkalommal azonban a lovas úgy ült rajta, mintha sohasem akarna lekerülni róla. Hiába fickándozott az állat, most már jobban ment, keményen száguldott az út felé,

de szabályszerűen, fékezetten; mikor a nagy út sarkához értek, magától lassította járását, egyre jobban és teljes épségben jutottak fel az útra. Aztán elvágtatott jobbra a falu felé és eltűnt a porfelhőben.

*

Vasárnap van.

A kis Willatz végigjárja a parasztházakat és elbűcsuzik pajtásaitól, ezalatt persze learat minden tiszteletet és nagyrabecsülést, hiszen Angolországba megy, ki a nagyvilágba és nem tér többé vissza. Szegény Gottfred bizonyosan nem tartozott a mindennapi társaságához, de róla se feledkezik meg, két apróságot ad neki, aminek a szegény Gottfred évek multával majd hasznát veheti: egy kakast, amin sípolni lehet, aztán meg Adelheid nagyságos asszony egyik fésűjét, melynek hiányzik néhány foga.

Aztán Lars Manuelsenék házába megy. Kereken járó lovat visz Juliusnak, meg egy dobozt tele különböző ritkasággal. Julius belenéz a dobozba és így szól:

A kakas nincs itt?

Gottfred kapta a kakast.

Ő kapta? Akkor biztosan ő kapta a festékesdobozt is?

Nem, azt a papának adtam. Ő kérte el tőlem.

Miket kérdezel te? mondja Julius anyja. És még csak meg se köszönöd, amit kaptál! Mondtam már sokszor és most is mondom, az vagy, ami voltál: ostoba.

Julius megköszöni az ajándékot, Willatz pedig szégyenli magát, hogy olyan csekély ajándékok.

Erre Julius anyja levesz a tetőgerendáról egy leve-

let és arra kéri Willatzot, hogy olvassa fel, tőle jött, Larstól, aki a szemináriumban van. Az öreg Lars Manuelsen ott fekszik az ágyon és alszik, hiszen vasárnap van, de a felesége őt is felébreszti, mert most végre meghallja, hogy mit ír a fia.

Kedves szüleim! kezdi Willatz.

Mikor írta? kérdi Lars.

Willatz elolvassa a dátumot.

No. Akkor egy hónapig volt úton.

Most már egy egész hete fekszik fent a gerendán, mondja az asszony.

A levél a Tromsöbe való útról szól, meg a városról, aztán az ottani életről, a házakról, a kikötőben levő hajókról, az uccákon nyüzsgő sokezer emberről, hosszú levél volt, olvasható iskolai írással. Ami az ennivalót illeti, mindennap kap enni, csak kevés a vasajkenyér, mert a többi szeminarista mindig elveszi tőle, ez pedig bűn; de ő, „a fiatalok“ bízik az Úrban.

No, csak én lennék ott! jegyzi meg Lars az ágyból.

Mit tennél akkor? kérdi az asszony.

Nem hallod, hogy agyonéheztetik?

Aztán a levél a tanulásról szól, hogy rettentő sok könyv van, minden fajtájú, meg hogy a tanterem nagyobb, mint az itthoni templom, azonkívül pedig van egy ház, ahol csak ugrálnak, meg játszanak a test gyakorlása kedvéért. Egyébként minden jól megy, „fiatoknak“ szilárd a hite, amit senkise vehet el tőle. Végül szívélyesen üdvözöl mindenkit odahaza, különösen pedig Daverdanát, aki a hadnagyéknál szolgál.

Mikor Willatz hazafelé indul, Julius kikíséri, ennek a kettőnek sok a beszélőnivalója egymással, de Willatz szomorú, nyomott hangulatban van.

Aztán írj nekem, mondja Julius.

Igen, csakhogy nem tudod elolvasni.

Dehogy nem, ha nyomtatott betűkkel írod.

Willatz megígéri ezt.

Igen, de aztán igazán tedd meg.

Milyen rongyos labda fekszik ott? kérdi Willatz.

Labda? Persze, az amit mi veszítettünk el. Megint mentem és megkerestem, de addigra elrohadt. Nézd csak meg, milyen rohadt volt.

10.

Igy múlik el az ősz.

Holmengraa alaposan megdolgoztatja az embereit és tető alá hozza a házát, most már csak az asztalosok, meg a mázolóok dolgoznak a nagy épületben. Ugyancsak elkészült a rakodópart lent a tengernél és most hatalmas raktárépületet akarnak berendezni, még mindig fúrnak, robbantanak; mindennap egy gránittömb esik áldozatul.

De nehéz a sok munkásnak elegendő élelmiszert szerezni és egy napon, mikor a hadnagy már visszatért Angliából, Holmengraa felkeresi és udvariasan, barátságosan megkérdezi, nincs-e kifogása az ellen, ha egy kereskedő szatócsüzletet nyit odalent a tengernél. Neki nagyon a szívéen fekszik az, hogy egy ilyen szatócsüzlet kerüljön ide, ötven munkása hetenként hosszú utat kénytelen megtenni ennivalóért, dohányért, kávéért és ruhaféléért; ezzel sok idő megy veszendőbe és néhány legtöbbször részegen kerül vissza az ilyen utakról.

A hadnagy szívesebben látta volna, ha ez a sok

idegen végleg itthagya Segefoss-t, de Holmengraanak olyan sajtószerű ellenállhatatlan modora volt, amelylyel mindent el tudott érni és a hadnagy már szinte megszokta, hogy minden kívánságára igent kell mondania.

Ha már most, felelte, az ön építkezése befejeződött, és a munkásai elutaztak, akkor miből él meg az a kereskedő?

Bizonyosan úgy lesz, mondta Holmengraa, hogy akkor kevesebb árura lesz szükség, erre gondoltam is. Viszont én még hosszú ideig akarok itt építeni, ugyanazzal a munkáslétszámmal.

Hát most mit akar építeni?

Malomüzemet, mint már említettem a hadnagy úrnak.

És aztán?

Utat a malomhoz.

Tehát ez az első. Azonkívül?

Azonkívül sok emberre lesz szükségem üzemem megindításához és folytatásához. Azok pedig családok emberek lesznek és végül többen maradnak itt, mintsem hittük volna.

Utóvégre még várost alapít itt, mondja a hadnagy.

Igaz, hogy meglehetősen nyugtalanságot okoztam az ön birtokán, de várost mégse hozok a nyakára. Egyébként nem vette még észre hadnagy úr, hogy ez a hely milyen alkalmas nagy forgalomra és tevékenységre? Tiszta part, jó kikötő, nagy fák az erdőben, folyó, víz-esés, sűrű lakosságú környék, szántóföldek, rétek, óriási legelők...

Mindezt a nagyapámnak kellett volna hallania, az nagyon vállalkozó kedvű ember volt. Ami pedig a boltot illeti, hol állítaná fel azt?

A tengernél, az én kis telkemen.

A hadnagy felpillant:

Éntőlem kérdezi, hogy építhet-e a saját telkén?

Holmengraa udvariasan meghajol és így felel:

Őszintén szólva, nem mertem csakúgy egyszerűen... Azonkívül pedig nem tudtam, nincs-e önnek kifogása a tervem ellen, mert ha van, akkor az bizonyosan olyan alapos kifogás, hogy el kellene ejtenem a tervet.

Nincs kifogásom ellene.

Köszönöm.

És... most jut eszembe... hiszen ön nagy raktárt akar építeni odalent, így szüksége lehet arra a helyre, a boltot tehát felállíthatja mellette, az én telkemen. Hiszen úgy sincs más odalent, csak kavics.

Hálás vagyok, amiért így intézte el a dolgot, hadnagy úr. Évi járulékot ajánlanánk fel a telekért. Különben is nagyon előrelátó ötlet, hogy házakat épített a birtoka peremén...

Tetszik önnek itt? Javult-e az egészsége?

Ezer köszönet. Ez a nyár valóságos áldás volt nekem.

Ennek nagyon örülök, mondja a hadnagy...

Holmengraa mindent elintézett, bőkezűen és megértően járt el, kő- és faépületeket építtetett. Bizony most már nem hordta a prémet és vastag hasat se kellett magára kötnie ahhoz, hogy imponáljon. Sőt. Most már az aranyláncot is szégyelte, ha Holmsenék asztalánál ült, rágombolta a kabátját. Nem, most a teli pénzszekrényével keltett tiszteletet szombat esténként, mikor a béreket fizette. Voltak, akik már nyíltan elis-

merték hogy derék ember és ez még jobban növelte tekintélyét.

És múlik az idő, a bolt, és előtte a hajóhid elkészült és a kereskedő megérkezett árujával. Egy partmenti paraszt volt az, Pernek hívták és P. Jensennek írta magát, ha volt valaki, aki írt helyette, mert ő maga nem értett a betűvetéshez. Tudatlan, együgyű ember volt, egy tekintetben azonban kiváló; abban a gondosságban, amellyel egyik rézshillinget a másik után kaparta össze és tartotta kézben. Kielégített minden igényt, óvatosan kereskedett, csak olyan árut tartott, amit a munkások használtak, egyáltalában nem ugrott magasabbra, mint ahonnan megint talpraeshetett. „Boltos Per“-nek nevezték az emberek; vastag, vörös fickó volt, közönséges parasztarcú és villámgyors tekintetű. Házi-szövésű ruhát viselt, a külseje egyszerű volt, de mindenkit távoltartott magától, még a feleségét meg a gyerekeit is, csak egy dolog érdekelte az életben, a rézshillingek, a kereset. Ez volt az életfelfogása, a hite, ez foglalta le minden gondolatát és még mikor a rőföt, vagy a mérleget használta, akkor is megeshetett olykor, hogy ujjáival egy kis előnyt szerzett magának. Gyereket nem szívesen küldtek a boltjába és ha nem lehetett elkerülni, előre figyelmeztették a kicsinyeket, hogy a szemüket tartsák nyitva.

Holmengraa Ytterleiából hozta magával ezt az embert, mert feleségének távoli rokona volt. Holmengraa különben csak a helyet jelölte ki neki, egyébként semmi köze se volt a boltjához vagy az üzletéhez; a szatócsüzletek nem tartoztak ő rá.

Azt hallom, Per, mondta Holmengraa, hogy az emberek nem igen bíznak benned.

Nem? mondta Per.

Nem. Nagyon meg kell nézni az ujjaidat, ha eleget akarnak kapni a pénzükért és panaszkodnak a rőfödre.

Itt a rőf! mondta Per.

Holmengraa megvizsgálta, aztán megint letette és így szólt:

Az emberek panaszkodnak a felügyelőknél. A sagvikai Bertelnek van egy fia, Gottfred a neve.

Az mindennap erre kószál.

Bertel hozzád küldte kávéért. A zsebkendőjébe kapta a kávé és úgy ment haza. Igaz ez?

Igen, negyedfont kávé.

De Bertelnek megint ide kellett jönnie és utána kellett méretnie a kávé.

Úgy van, amint mondom, feleli Per, miért nem vesznek félfont kávé negyedfont helyett.

De a negyednek nem szabad kevesebbnek lennie negyedfontnál.

De hát mennyi kávé lehet egy negyedfontban? nem tudná megmondani, kérdi Per. Hiszen negyedfont kávéról beszélni se érdemes, ha zsebkendőbe kerül, alig nagyobb a szemennél.

Túlkeves kávé kapott, szűken mérted.

Az is lehet, hogy lyukas volt a zsebkendője. Mit tudom én. Adtam még rá egy kicsit, de csak saját jószántamból.

Holmengraa ezt mondta:

Ne adj okot az embereknek arra, hogy panaszkodjanak rád, Per.

Később is gyakran megisméltődött, hogy Holmengraanak kérdőre kellett vonni a boltost, de ez keveset

használt, a derék boltos Pernek nagyon nehéz volt megváltoznia és az emberek sohase tudtak megbízni benne. Egyébként ő volt az egyetlen, akihez menni lehetett és ha az ember jól vigyázott és nyitva tartotta a szemét, mégis egészen jól lehetett vásárolni nála. Ő, ez a kómikus, ostoba boltos Per bizonyosan azt hitte, ezer évig él, azért volt olyan kapzsi, hogy semmisenem volt elég neki.

Ajánlatot kaptam egy P. Jensen nevű egyéntől, aki odalent a tengernél szatócsüzletet folytat, mondta a hadnagy Holmengraanak.

Milyen mérföldes távolságra volt tőle egy P. Jensen, milyen pompásan értett ahhoz, hogy egy P. Jensent semmiségnek tüntesse fel. Ez nem ártott, ellenkezőleg ez volt az egyedüli helyes mód, különösen, mert Adelheid is jelen volt és hallgatta.

A boltos Per, felelte Holmengraa. Önhöz fordult?... Holmengraa a legnagyobb mértékben csodálkozott.

Írásban. Tánctermet akar nyitni, táncbódét, vagy ilyesmit.

Nahát az a boltos Per! tört ki Holmengraa és a fejét rázta.

Igy valami mellékkeresethez juthatna, ameddig sok a munkás, írja.

Hm. A hadnagy úr persze nem . . .

Nem, csakugyan nem válaszoltam neki, mondja a hadnagy és olyan közömbösen mosolyog, mintha egy P. Jensen nem lenne több holmi légnél.

Persze, hogy nem. Ha megengedi, majd megmosom a fejét annak a jó boltos Pernek. Ő, bizonyosan nagy bakot lőttem, mikor ezt az embert idehoztam. Úgy áll a dolog, hogy feleségül vette egyik rokonomat, távoli

rokonomat, valami féltestvért, vagy micsodát. Különben eszemágába se jutott volna őt választani. De most igyekeznem kell megszabadulni ettől az embertől.

A hadnagy nagyon közömbösen hallgatta ezt, talán nem is hallotta, csak ült a vacsoránál, befejezte az evést, gondolkozott, és néha pislantott a szemével.

Adelheid asszony udvariasságból megkérdezi.

Van neki családja?

Igen, meglehetősen nagy családja van, fiai, meg lányai.

És talán nincs jó vagyoni viszonyok közt?

Sőt, egészen jómódú ember.

Étkezés után a hadnagy felmegy a szobájába.

Ó, a kis Willatz, a vadóc, már nincs itt, és senkise jön most hozzá furcsa gyerekkérdésekkel, senkise énekel. A zongora hallgat a szobában.

De Willatznak jól megy sora Angliában, finom és jó dolgokat tanul, azt írja, hogy már megtanult úszni, bokszolni, és hogy iskolába jár. Willatznak ezek a levelei voltak az apja öröme, azelőtt sohase várta olyan izgatottan a postát, mint most. Willatzcal elutazás előtt megállapodtak abban, hogy a leveleket mindig az édesanyjának címezi, hogy az olvashassa először s az aszszonyban mindannyiszor volt annyi jóság, hogy először azt a levelet bontotta fel és felolvasta az urának, aki hálás volt neki ezért.

S hogy ne fárassza mindig, egyszer a házvezetőnővel küldte fel az összes leveleket a nagyságos aszszonynak, de Adelheid azonnal érte küldött:

Nem vette észre, hogy Willatztól is van levele közte.

Igen, Willatztól, köszönöm.

A fiú arról írt, hogy tanul angolul is, már olvasni is tud, pedig sok közte az idegen szó és mindent latin betűkkel nyomtatnak. Néha-néha hazavágyódik a kedves mamája után, mert bizony az angol nyelvben negyvenezer szó van és ő attól fél, hogy ezeket sohase fogja megtanulni. Itt Angliában nincs hó, mégis hideg van és fagy, ő pedig nyitott ablaknál alszik, hogy megedződjék. Kapott egy új tánctanítót, mert a réginek kibicsaklott a lába, és Mr. Xavier Moore azt is mondja, hogy nem volt elég finom. Végül, a mama adja át üdvözlését a papának és juttassa eszébe, hogy milyen élvezetes volt az angliai utazás.

Ezer köszönet. Hm.

Mikor a hadnagy ki akart menni, az asszony viszatartotta s így szólt:

Most már másodszor emlékezteti magát az angliai útra.

Igen. Hiszen akkor sok újat, csodálatost látott.

Én pedig akkor nem akartam elmenni.

Sajnálja? kérdi az ura meghökkenve.

Igen, mondta az asszony és az ablakhoz ment.

Szünet.

Az asszony így folytatta:

Ha most megint arra kérném . . . ha arra kérném... nem bírom ki, idegen emberek közt van egyedül. Ki az a Mr. Moore? kérdi az asszony és megfordul.

Efelől nyugodt lehet, de . . .

Az ablakot kinyitják éjszakára . . . és meg is boldítják, ostobaság negyvenezer szóra megtanítani, ezer is elég.

Azt hiszem, igaza van.

Hannoverbe nem szívesen mennék, de őhöz ígen.

Mindennap megbántam, amióta a gyerek távol van. Haza egyáltalán nem kívánkozom . . .

Ó, ha tél nem volna . . . kezdte a férfi.

Akkor megengedné, hogy elutazzam?

A legnagyobb örömmel. Illetőleg ne értsen félre, azt akarom ezzel mondani, hogy magától értetődően, ha maga úgy kívánja . . .

Köszönöm, Willatz. Akkor utazom. Nagyon örülök.

Ó, most akár az ujja köré csavarhatta feleségét a hadnagy, a karjába kaphatta volna, hogy kivigye a szobából, be a másikba, az asszony csak belekapaszkodott volna, nem törődve azzal, ha az ura bele is üti az ajtófélfába. A férfi talán kitörő érzéseket várt és közben állt.

No, én csak itt állok és tartóztatom magát abban, hogy a többi levelét elolvashassa, mondta a hadnagy, aztán meghajolt, hogy kimenjen.

Willatz!

Csak ki akarok menni, hogy rendbe hozzam a koscsit. Talán azonnal utazik?

Igen, köszönöm. De Willatz . . . mondta az asszony és közvetlenül eléje lépett; most alázatos volt és lehajtotta a fejét. Amikor megint felvetette a szemét és az ura arcába nézett, megértette, hogy milyen hiábavaló minden és hogy már késő. Ebben a makacs, kemény koponyában szilárd volt az elhatározás. Nem, semmi! mondta.

Most aztán az ura látott hozzá. Végre az ő kezében volt mindaz a hatalom, amellyel éveken át az asszony rendelkezett. Most aztán ő látott hozzá:

Nincs is semmi, Adelheid, semmi afféle többet.

Vajjon nem használta-e ki túlkorán a diadalát?

Jobban kellett volna ismerni Adelleidot, az asszony nem borult le előtte, és nem verte fejét a földbe. Ellenkezőleg. Rögtön kiegyenesedett és a legnagyobb önuralommal így szólt:

Afféle? Én csak egy bundáról akartam megkérdezni, egy kis bundáról Willatz számára. Hogy szabad-e megvennem?

Szünet.

Persze, felelte a hadnagy, és köszönöm, hogy eszembe juttatta. Ha Angliában az a divat, hogy a gyerekek is bundában járnak...

Nem, talán nem. Nem tudom. Különben mindegy.

Nincs kifogásom ellene. Érdeklődjék. Mindenesetre becsületére válik az anyai gondosságának.

Ugy látszott, mintha az asszony szemében az egész utazás egyre közömbösebbé vált volna. A csomagolás, a kocsizás, minden, talán csak azért ötlött az eszébe, hogy az urát szelidebb kedvre hangolja és alkalmat adjon neki arra, hogy ingadozó, szeszélyes természete iránt valamivel elnézőbb legyen. Nem lehetetlen, hogy az utolsó pillanatban még az egész angliai utazásról is, amely ilyen hirtelen jött létre, lemondott volna, ha nincs ott Holmengraa, aki bátorságot és kedvet öntött belé. Holmengraa így szólt az asztalnál:

Nekem is utaznom kell. Már várnak a gyerekeim.

De önnek sokkal hosszabb az útja, ugy-e?

Mexikóig. Föl a Cordillerákba.

Ó, ha elkísérhetne Angliáig.

Azt nagy tisztességnek tartanám.

Az asszony meg a hadnagy ránéznek.

Jól értettem? Mikor utazhatnak? kérdi az asszony.

Amikor parancsolja, nagyságos asszonyom, feleli Holmengraa meghajolva.

No de ilyet! . . . kiáltja az asszony meglepetten
Azonnal utazhatik?

Akár egy-két óra múlva is.

Milyen pompás találkozása a véletlennek.

Mindent megteszek, ami tőlem telik, hogy a szolgálátára lehessek, asszonyom.

A hadnagy megkérdi: És magukra hagyhatja az embereit?

Ezt előbb-utóbb úgy se lehet elkerülni. És különben is itt maradnak a felügyelőim.

De ha jól értettem, a gyerekei tavaszig nem jöhetnek ide?

Nem is akarom őket tavaszig idehozni. De sok az elintézni és elrendezni valóm Mexikóban. No nem olyan túlsok persze, de azért akad egy és más, minden fölös időmre szükségem van, néhány üzemet kell eladnom, néhány üzemet meg egy kis földet. Nem nagy dolog az egész, de jó időbe telik, amíg mindent rendbe hozok.

Hát, ha nem kerül nagy áldozatába, hogy elkísér Angliáig, én nagyon hálás lennék, mondja az asszony öszintén.

A hadnagy bólint és beleegyezik:

De nem fogja az utazását elsietni a feleségem kedvéért?

Egyáltalán nem.

Máskülönben csak hónapok múlva utazott volna?

Eredetileg az volt a szándékom. De azt írják a gyerekeim, hogy már várnak rám.

Úgy látszik, Adelheid, mondta a hadnagy, hogy ki-

tünő dolog lesz, ha ilyen tapasztalt, hozzáértő utitársra van, mint Holmengraa úr. Így aztán nem lesz semmi baj.

Nem, nem lesz semmi baj.

*

Míg Adelheid asszony oda volt, a hadnagy — úgy látszik — egyáltalában nem nélkülözötte. Ellenkezőleg, kívülből frissebbnek, no meg tevékenyebbnek tetszett, mint azelőtt. Érdemes elnézni! mondta Salvesen kisasszony, a házvezetőnő. Most lóháton meg gyalog lehetett látni, mindenfelé, járt a béreseknél, dolga akadt a szomszédoknál, személyesen adott utasításokat, hogy milyen tűzifát döntsenek ki az idén az erdőben; ezt már évek óta nem cselekedte meg; sőt már a tanyán is rendbehozott tavaszra minden földművelő szerzőmöt. Mit akart azzal, hogy felgombolt egyenruhában járt, hüvelykujját a mellényzsebébe dugta és maga elé dudorászott? Talán ő maga is csodálkozott egy kicsit az aktivitásán, talán valami nyomás alól szabadult fel? Nemcsak a szolvens arckifejezése tette, már azóta, hogy pénzt érzett a zsebében, most egyébként is szabadabban viselkedett; kevésbé hajlottan járt és nem töprengett folyton az út pora fölött.

Este pedig nem feküdt a díványon, mint egy basa és nem oltatott Daverdanával apróbb izgalmakat a szívébe a túlsó fal mellől nem . . . se tenger, se hullámvérés. Az is csak tévedés volt, mikor egy este a feljárnál a vöröshajú lánnyal találkozott. A lány a falnál állt, a hadnagy köpenye pedig ott lógott és az úr azt hitte, hogy a lány a köpeny. Mi? Te vagy az, gyermek? Nagyon sötét van itt . . . Aztán felment a szo-

bájába és remegő kézzel felhajtott egy pohár üdítő vizet. Miután néhányszor körülsétálta a szobát, hozzáfogott örökös patienceához.

De jóval újév után, amikor már hazatért a felesége, talán visszaesett a régi töprengő, nyomott hangulatba? Szó sincs róla. Ha egyszer belekezdett a dudorászásba, most már nem tudott egykönnyen leszokni róla. Még néhány hónapig folytatta, mintha nem esnék nehezebbre, sőt az asszony visszaérézése után még többet dudolt. Ez az ember mindent alaposan csinált. Talán a tanyai embereket akarta ezzel megtéveszteni?

Maga dudorászik? mondta Adelheid asszony.

Sajnálom, hogy meghallotta, felelte ő. Rossz szokás. Majd igyekszem leküzdeni.

Ugyan miért?

Azért, mert helyesebb, ha maga énekel, hiszen maga tud, én meg jobban teszem, ha hallgatok.

Nem is énekel rosszul.

Olyan kizárólag csak a magam használatára dudolok, hogy valósággal megrémültem, amiért maga meghallotta.

Jó, ha valaki dalol itt a házban.

Amióta Willatz elutazott, felelte a hadnagy, maga volt az egyetlen, Adelheid. De maga hallgat.

Igen. Mit szóljak?

Rövid szünet után az asszony megint elkezdte:

Az úton sok érdekes házaspárt láttam. Különös házaspárokat.

Úgy?

Igen. Furcsa volt.

Kíváncsivá tesz.

Csakugyan? Házastársak voltak. Egyik nap össze-

mosolyogtak és intettek egymásnak, olyan teljes volt köztük az összhang, csókolóztak, beszélgettek és jóéjszakát kívántak egymásnak.

És másnap?

Másnap is úgy tettek.

Csodálatos. Miféle házastársak voltak azok?

Valamennyi ilyen volt.

Szünet.

A hadnagy annyira meglepődött, hogy úgy érezte, mintha megint a lova oldalán lógna.

Adelheid asszony folytatta:

Nekem ez fünt fel útközben. Ezerszer köszönöm magának, Willatz, amért módott adott arra, hogy ezt láthassam.

A hadnagy meghajolt és azt mondta:

És aztán?

Semmi, felelte az asszony. Házastársak voltak, szerették egymást és boldogok voltak.

Hm. Ha jól értem, Adelheid, akkor nekem kellene ezektől a házastársaktól tanulnom?

Úgy gondoltam, hogy magának, meg nekem; mind a ketten tanulhatnánk tőlük valamit. Nem tudom.

Bocsásson meg, amiért egy pillanatra elfoglalom ezt a kis széket, mondta a hadnagy és leült. Nem mintha leszámolást akarnék rendezni, de komolyan kívánatosnak tartaná, hogy egy kicsit másként legyünk egymással?

Ezt nem ma kívántam először, hát nem emlékszik? De mindig visszautasítottak.

Az nem volt helyes.

Nem, szomorúbb dolog nem is lehetett volna,

mondta az asszony könnyes szemmel. Persze, hogy az bántott engem. De hát bele kell nyugodnom.

Erre a legszívesebben felpattant volna a makacs ember, mert ferdén mosolygott és a koponyája, mintha vasat izzadt volna. Csak arra kérte a feleségét, hogy emlékezzék egy kicsit:

Visszautasították magát?

No de ilyet! . . . Hát nem úgy volt? Nem utasítottak vissza kétszer is? Nem maga mondta, hogy soha többet?

Szünet.

Hm. Nem mintha vallatni akarnám . . . de talán én zártam be éveken át az ajtómat?

Urísten, nem, azt én tettem. De nem kértem-e mindig, hogy ne vegye rossz néven? És maga mindig mondta is, hogy nem, de hát mégse bocsátott meg. Most aztán nem tudom, mihez tartsam magam.

A hadnagy, láthatólag, komoly zavarban volt, előre-hajolt és nagy szemeket meresztett a feleségére. Úgy látszott, mintha egyetlen szót sem értene. Vajjon ostobaság, vagy ravaszság beszél-e így az asszonyból, talán el akarja venni az eszét?

Elismerem, hogy akkoriban túlzásba vittem a dolgokat, folytatta az asszony. Nem kellett volna olyan hosszú ideig büntetnem. Ó, ezt csak most látom be és már megbántam.

Először is: nem érti félre a helyzetet, amikor engem büntetni akar? Miért akart büntetni?

Látom, hogy maga . . . tehát ne lett volna jogom magát büntetni? A magam hatáskörében?

Van külön hatásköre?

Szavakon nyargal . . . És most az asszony hosszú

beszédbe fog, amelyet talán éveken át újra meg újra kigondolt, de, amely most goromba lett, mert felizgatta magát. Ó, furcsán erős és kiméretlen szavak voltak, amelyek nem vallottak rá különben: Hogyan jött maga... hogyan jött énhozzám? Jöhetett, ezt nem lehetett magától megtagadni. Így kezdődött. Nem vártam-e a szoba és nem vártam-e én, mikor ott ültem és kinéztem a tengerre, amikor magamba hallgatóztam, és volt egy kis székem a maga számára . . . Hogy volt valami a székeken . . . az igazán csak egy párszor történt meg, hogy valamit a székekre tettem és maga nem tudott leülni. És akkor nem raktam le mindjárt a székekről? Nem? Nem ugrottam-e föl mindjárt és nem üritettem le a székeket? De akkor maga már elhidegült, az órájára nézett és meghajolt, hogy kimenjen. Ezzel aztán én is hideg zuhanyt kaptam és nem tartottam vissza; talán csak nem akarta, hogy kolduljak? Aztán kiment; és így jött el a következő alkalom. Maga bizonyosan elvárta, hogy én egész idő alatt egyébre se gondoljak, csak arra, hogy ezúttal a szolgálatára álljak, bocsásson meg, de ezt akkor előbb ki kellett volna érdemelnie. De maga éppen úgy jött, mint azelőtt, mindig ugyanúgy, mint azelőtt. Megint alkalmatlanul jövök? mondta; azonban teljesen kizárt dolognak tartotta ezt. Bosszús lett, amikor kiderült, hogy csakugyan alkalmatlan időben jött. Talán éppen foglalkoztam valamivel. Esetleg épp a könyvecskémbe írtam. Vagy egyik nyári éjszakán éppen festhettem. Akkor a világon másra ne gondoltam volna, mint arra, hogy a maga számára mindent rendben tartsak? Miért? Én az ilyen viselkedéshez igazán nem voltam hozzászokva. Előkelő házból jöttem és nem arra neveltek, hogy valakinek a rendelkezésére

álljak. Különben mit szolt volna maga, ha én hol későn, hol korán, felmentem volna magához és megzavartam volna az örökös könyvei között? Így volt ez. Látom, hogy csak ül itt és mosolyog, tehát amit mondtam, az a maga szemében csupa értelmetlenség. Pedig így volt.

Nem fogok mosolyogni.

Nem fog mosolyogni? Akkor más valamit csinál, csak hogy engem megszegyenítsen. Teljesen mindegy. Ó, szent Isten, nekünk nem kellett volna . . . úgy értem, hogy bizonyosan nem volt helyes, hogy idejöttem!

Szünet.

Hallgat? Bizonyosan ez is jelent valamit.

Azt kívánja, hogy beszéljek?

Nem, nem, ne beszéljen. Az megint csak szóvita lenne. Nem, de azt gondoltam, hogy mondhatna valamit, egy pár szót, ami megnyugtana. Hát nincs semmi vigasztalás a maga fejében? Nem tudom, miért kellett nekünk örökké viszálykodni? Utközben csak elégedett házaspárokkal találkoztam. És most felajánlottam az egyezséget és kezet nyujtottam magának, ezt se ismerheti el? Azt szeretném, ha egy kicsit természetesebb viszony lenne köztünk, már kétszer kértem magát, sirtam . . .

Lehet, hogy a hadnagy valami okos dolgot látott meg az asszony magyarázatában, de lehet az is, hogy belefáradt a vitába, mert csak így felelt:

Későn van, Adelheid.

Igen, ezt maga elhatározta egy bizonyos napon. Én nem tudtam, hogy maga akkor utoljára jött. Megmondhatta volna, hogy most van utoljára. Miért nem figyelmeztetett, akkor megjavultam volna, meggondoltam volna magam és bocsánatot kértem volna magá-

tól. De nem, maga csak hallgatott, magában bizonyosan azt mondta, hogy most utoljára volt, de nekem nem mondta meg. Ó, ez nem volt helyes, nem, nem, nem volt helyes!

De hiszen sokszor mondta, hogy már ismer engem . . .

Igen. Igen. De nem hittem el, hogy utoljára volt. Az meglepetés volt.

A hadnagy nyugodtan és sokáig gondolkozott, aztán egyszerű, keresetlen szavakkal mondta:

Nehogy a mostaninál még kínosabb leszámolásra kerüljön a sor: fejezzük be. Nem lesz már másképp, mint ahogy van. És azért megkímélhetjük egymást a leszámolástól. Ha most meg is egyezünk, Adelheid, egy hét múlva megismétlődnék ugyanaz a játék, tapasztalatból beszélek, megint elkezdene büntetni engem. Legszebb éveink javarészét tékozoltuk el azzal, hogy lesben álltunk egymás ellen, maga alkalmazta a fogásait, én pedig bosszankodtam rajtuk. Hiszen lassanként eljártak az évek mindkettőnk fölött, a legszebb időnk elmúlt. Nem játszhatjuk tovább a szerelmeseket. Ezt gondolom a maga érdekében is, meg az enyémben is.

Igen, igen, akkor nincsen már semmi. Akkor . . . nincs semmi. Adelheid asszony elgondolkodik és bólint.

Hirtelen így szól:

Eljártak az évek fölöttünk? Rólam ezt maga mondja először. Az egész úton épp az ellenkezőjét hallottam. De kérem, ne röstelkedjék, gorombáskodhatik, ha jólesik magának.

A hadnagy nem felelt.

Tudja mit tapasztaltam? kérdezte az asszony még mindig izgatottan. Azt, hogy valahányszor együtt vol-

tam valahol a fiammal, hát testvéreknek néztek bennünket.

Erre aztán a hadnagyot megszállta az ördög és csípősen felelt:

Micsoda, hát annyira megnőtt már Willatz és anyyira megérett?

Mire aztán a hadnagy visszavonult a saját szobájába.

És ez a viadal nem volt az utolsó, mint ahogy nem volt az első sem. A következő évek folyamán az asszony, meg a hadnagy sok csinos kis párbajt vívott még egymással. De a férfi rendíthetlensége győzött, sohase engedett többé. Pedig nyilván semmi haszna se volt abból, hogy ennyire megkeményítette magát, bizonyosan nagy önfegyelmzésébe került, ez a makacs és szeszélyes hannoveri Adelheid minden gondolatát, minden érzését a hatalmában tartotta. Különben mért lopózott volna éveken át a felesége ajtaja elé? És mi az ördögnek ítélte el magát miatta örökös erényeségre és miért kímélt meg minden nőt az egész környéken? Sokszor már azon volt, hogy véget vet a kinnak, megragadja a feleségét, megmarkolja és viszi, örült erővel becipeli a szobájába, sőt látta magát, amint ezt megvalósítja és hallotta, ahogy a száján erőszakos szavak fakadnak ki: Majd megtanítom magát, móresre tanítom, édes. Sokszor ült a díványán és átélte magában mindezt, egész addig, amikor összehúzódtott, hogy erre az ugrásra lendüljön, hogy elvegye magának az asszonyt . . . itt aztán megtorpant álmodozása. Rosszul alakult az élete, igen, de azért még nem nyomorította meg. Az embernek tudni kell nagyobb-nak lennie a sorsánál. Rágondolt az első ilyenféle erő-

szakosság következményeire, hisz az folyton megismétlődnek, mert Adelheid aligha adná be egykönnyen a derekát. Hát ilyen szüntelenül katasztrofális életet szerezzen neki? Van más mód is, még pedig minden méltatlan vadságtól mentes. A házasságot fantáziával kell élni.

A hadnagy úgy viselkedett, amint hozzá illett. Ő volt fölül, élhetett volna a hatalmával, de mégse tette. Ő, ritka egy úr volt! Az volt a fontos, hogy őt erre nem kérte, nem kényszerítette senki, mert akkor ugyan reagált volna, hohó! Ő maga határozta el, hogy milyen mértékben lesz fölényes, a legteljesebb mértékben, a felesége csak maradjon békében. Ebben volt valami a humanisták stílusából.

Mult az idő, a hadnagy egyre jobban öszült, esténként áldott könyveivel vidította fel magát, no meg a patience játékkal. Valóban, méltatlan gondúzó egy Willatz Holmsen számára! Olykor hirtelen felemelkedett és minden ok nélkül meghúzta a csengőt. Daverdana, a fiatal cseléd, belépett és meghajolt. De nem jött rögtön, a hadnagy megtanította rá, hogy belépés előtt mossa meg a kezét. Miért? Talán ezzel időt akart nyerni, hogy lecsillapodjék? Mikor Daverdana belépett, a hadnagy ott állt, két kezét az asztalnak támasztva és szótlánul meredt a leányra. Őrült pillantása volt.

No, mondta végül. Nem nyúltál idebent semmihez?

Nem, feleli a lány ijedten.

Ó, nem, azóta az ábécével történt régi história óta, melyet fordítva tett a helyére, Daverdana nem mert hozzányúlani a szoba tiltott holmijaihoz.

Látod, ezek a dolgok Willatztól valók, mert én megőrzöm őket. Emlékszel még Willatzra?

Hogyne emlékeznék!

Jól van, a gyerek Angliában van, gyönyörűen növekszik, már akkora, mint az anyja. Hogy is hívnak téged?

Daverdanának.

Sohase tudom az eszemben tartani. Különben derék lány vagy. Csak ezt akartam mondani.

De Daverdana állva marad, valamit tart a kezében és nem meri odaadni.

Kérdezni akarsz valamit?

Nem . . . Köszönöm, igen, mondja Daverdana. Ez a mi Larsunknak a képe, ha meg tetszene nézni. A szemináriumi Larsé.

A hadnagy nem veszi át a képet, hanem átkulcsolja a leány kezét és félig megfordítja, úgy áll ott és nézi a képet, arcával szorosán a lány arca mellett. Talán azt akarja megnézni, hogy a lány kezei tiszták-e? Vagy tán egy kis kedve támadt arra, hogy lánykezet tartson a kezében?

Minek nézzem én ezt meg?

Nem, ezt mondtam én is, feleli Daverdana, de az apám megkért, hogy hozzam magammal és köszönjem meg sokszor a szívésségét, amit Larsszal tett.

No lám, ott állt a Lars gyerek nagyszerű városi ruhában, csinos óralánccal: egy durva, közönséges arcú halászyerek, álruhában.

A hadnagy már eleget látott.

Milyen finom ember lett belőle! mondja a lány. Igaz, hogy csak kölcsönkérte a ruhát, hogy lefényképeztesse magát benne.

Kölcsönkérte a ruhát?

Igen, meg az órát is. Meg az ujján levő gyűrűt is egyik pajtásától kapta kölcsön, amint írja. Most már nemsokára hazajön a Lars.

A hadnagy bólint, most már igazán eleget látott. Tétovázva elereszti Daverdana kezét és engedi, hogy kimenjen a szobából.

Az ő pártfogoltjának nem lenne szabad ruhát kölcsönkérnie, hogy abban fotografáltassa le magát. Erről mindenképpen tennie kellene. Ó, de a hadnagynak sok mindenről kellett volna tennie, itt a saját házában, Willatznál Angliában, a cselédségnél, a szeminaristánál, a bergeni kereskedőnél, sajnos a pénz rettentő gyorsan fogyott, a hadnagy a gyűrűt most megint a balkezére húzta. Ezek a visszasságok úgy látszik, sohase fognak megszűnni. Meg aztán egyszer Willatz is csak hazajön, hiszen már több évfolyamot végzett „Master” úr, lovagolni tanult, de nem volt lova az istállóban; no lám, ha hazajön, akkor lovat is kell neki szerezni.

Furcsa: a hadnagy kezdte egy kicsit várni Holmengraat, . . . hogy lehetséges ez? Bizonyosan azért, mert az ő személyével kapcsolódott össze minden képze a pénzről, menekvésről és tanácsról a tanácstalanságban. És azon a nyári estén, amikor Holmengraa úr lent a ralkodóparton kikötött a két gyerekével, meg a cselédekével, a hadnagy alaposan felélénkült, ő maga lovagolt le hozzájuk és vezette föl őket házába.

Nagy változások történtek a segelfossi határban, meg a környékén, a malomüzem elkészült és megindult. Sürgés-forgás volt tengeren és szárazon egyaránt, Holmengraa úgy uralkodott, mint egy király; annak is tekintették. Miért harangoztak mindennap egy egész óra hosszat a kis templomban? A király meghalt Malmöben, Holmengraa lépett a helyébe. Milyen tevékeny volt és hogy tudott mindenkit tevékenységre ösztönözni! Mikor elkészült a rakodópart meg a hatalmas híd, a furcsa koronadísszel, kis idő múlva óriási hajó kötött ki; messze földről hozott olajat, külföldi matrózok voltak rajta, lapos sapkával a fekete hajukon és furcsa szavakat beszéltek. Olyan mese volt ez, amely méltó volt Tobias királyhoz. A kastélybeli hadnagyék számára is élmény volt, mikor az angol kapitány Holmengraaaval együtt meghívta ebédre és bőségesen, előkelően megvendégelte őket. Talán Holmengraa úr keze is benne volt ennek az ebédnek a dolgában? Az ő keze ott volt mindenben. Később a kapitány, meg a hajó tisztikara nagy vacsorán volt a hadnagyéknál. Ünnepl napok voltak azok.

És ezek az események áldást, szerencsét hoztak az egész környékre. Az a sok rozs, amit lisztté őröltek, úgy szólván lehetetlenné tette, hogy a környéken éhségre, vagy éhinségre gondoljon valaki. Ha más megoldás nem volt, akkor ada lehetett menni Tobias királyhoz és kölcsön lehetett kérni tőle. Egyelőre azonban munkát lehetett kapni és a szolgálatába szegődni. Nagyszerű volt, hogy milyen öröm lett itt az élet; a napszámosok annyi bagót vásárolhattak, amennyit sze-

mük szájuk kívánt, a lovas parasztok pedig fuvart kap-
tak a malomba és ezzel megkerestek annyit, amennyi-
nyire az adóhoz, meg a kereskedők áruinak megvéte-
léséhez szükségük volt. Az áldásnak, szerencsének nem
szakadt vége! Úgy látszik, Holmengraa úrnak is tet-
szett itt, szinte kivirult. A fenyőillat meg a kedves
tevékenység visszaadta egészségét, ami pedig a jöve-
delmet illette, arról se panaszkodhatott, hehe! Vagy
igen? Hát a kereskedők nem küldtek el messziről meg
közelről egyaránt tíz meg nyolcevezősöket lisztért? És
nem jutott-e annyira, hogy szobát, meg irodát rendez-
hetett be a kikötőmesternek odalent a hídnál? Segel-
foss postaállomás lett, a parti gőzösök, meg a vadső-
hamburgi gőzösök kikötőhelye, melyek délről és észak-
ról minden harmadik héten eljöttek ide és kirakták a
postát, meg az árukat, hogy azután liszttel rakodjanak
meg. Valóban elég munkája volt a kikötőmesternek
odalent a hídnál; neki kellett gondoskodnia a postáról,
meg a továbbításról, ő vezette a könyveket, ő rendel-
kezett a kikötőmunkásokkal, ő ügyelt súlyra, mértékre.
Nemsokára már segédre volt szüksége, annyira felsza-
porodott a munka. Boltos Pernek most már nagy üz-
lete volt, ládákat meg hordókat kapott minden hajó-
val, újév után állítólag megkapja az italmérés jogát is;
akkor még több láda meg hordó érkezik majd neki és
ki láthatná be mindennek a végét? De mindenki és
mindenek fölött Holmengraa úr, az isten, rendelkezett.
Ő egymaga annyit ért, mint a többiek valamennyien.
S amellet nyugodt, megfontolt és kíméletes volt a cse-
lekedeteiben. Ha útközben megállították és kérdeztek
tőle valamit, akkor ez bizonyosan nem tetszett neki, de
ha csak elmenőben is, felelt. Idő multán változtatnia

kellett a viselkedésén. Az emberek rákapaszkodtak és lestek reá, mikor a hadnaggyal beszélgetett, megesett, hogy az emberek ott álltak a közelben és várták, hogy befejezze a mondanivalóit, hogy aztán megrohanhassák a kérdéseikkel. Hozzá kellett szoknia ahhoz, hogy valamennyit röviden, de velősen intézze el. Menj a kikötőmesterhez! Menj a malommesterhez! Voltak azonban, akik nem tudtak ebbe belenyugodni és tolakodóak voltak: már jártak a kikötőmesternél, már megkérdezték a malommestert, kérdéseket tettek, kifogásokat emeltek, Holmengraa úr kénytelen volt egy harmadik módszerhez folyamodni: végighallgatni a kifogásokat és aztán semmit se felelni. Ő bárcsak el tudná sajátítani a hadnagy úri viselkedését. Az egyáltalában nem volt néma, és vele szemben csak ritkán emeltek kifogásokat. Senkise tudta őket jobban távoltartani, mint ez a fölényes földesúr; személyesen átlovagolt ugyan valamelyik béreséhez, beszélt vele és parancsot is adott neki. De az a béres nem ment el hozzá másnap és nem volt semmi mondanivalója.

Mit akarnak ezek az emberek? kérdi a hadnagy. Szokása szerint most is lóháton ült.

Bizonyosan velem akarnak beszélni, feleli Holmengraa. Látok köztük egyet, aki nem hagy békében; pék, Bergenben tanulta ki a mesterségét, szeretne itt sütődét nyitni. Mindennap elutasítom, és mindig visszajön. Az lesz a vége, hogy valahol a telkem egyik szögletét át kell engednem neki.

Van valami személyes kifogása az ellen, hogy ő ezt a sütődét felállítsa?

Ellenkezőleg. Emberi számítás szerint csak hasznomra válnék, de...

Az én birtokomon is adhat neki építkezési helyet,
mondja a hadnagy.

Szünet.

Holmengraa gondolkozik és így szól:

Ismét nagy okom van hálásnak lenni a hadnagy
úr előzékenységeért. De nem szabad visszaélnem vele.
Ma ez, holnap az, soha sincs nyugta miattunk.

Egy kis szünet után így szól Holmengraa úr:

Más dolog volna, ha bizonyos összeg ellenében át-
engedhetné az egész telket a földnyelvig.

A hadnagy átpillant a nyergéből és gondolkozik.

Akkor nem kellene folyton ilyen kérésekkel zak-
latnunk.

Ha önnek építőhelyre van szüksége, hogy az üze-
met teljesen kihasználhassa, akkor nem akadályoznám
meg ezt a megoldást.

Ebben megint ráismerek a hadnagy úr fölényes és
jóakarátú gondolkozására.

Arra a darabra gondolt, a rakodóparttól a földnyel-
vig?

Igen, széltében pedig a kastély előtt levő földekig.
Bizonyosan sokan akarnak építeni.

A hadnagy tovább akart lovagolni és azt mondja:

Majd gondolkozunk. De igaz is . . . szakítja félbe ma-
gát. A pék itt járkal és vár. Megkötheti vele a szerző-
dést.

Holmengraa meghajolt és köszönetet mond:

Köszönöm a magam és még sok ember nevében.
Hadnagy úr elfogadja az eddigi árat a telekért?

Az ár!

A hadnagy megrezzen, bizonyosan csak most kap-
csolta össze a pénz gondolatát az üzlettel, legalább is

valamely jelentékeny összegnek a gondolatát! Ha a régi árat számítja, az a nagy földdarab jókora összeget jelentene.

Elfogadom az árat, mondja.

Mikor visszalovagolt a kastély felé, hirtelen leveti mind a két keztyűjét, a gyűrűt a jobbkezére húzza, aztán felhúzza a keztyűt.

Menekvés! gondolta magában bizonyosan, tanács a tanácstalanságban! ez jutott talán az eszébe.

De Holmengraa úr se látszott elégedetlennek. Az utóbbi időben szokása ellenére jóindulatú szavakkal bocsátotta el a várakozó embereket: Erről majd a molnár ad neked felvilágosítást! Idenézz, add a kikötőmeszternek ezt a cédulát, akkor majd kapsz egy zsák lisztet!

Az idegen péket visszatartotta és tárgyalt vele. Amíg alkudoznak, egy fiú meg egy lány szalad oda, Holmengraa gyermekei, a lány az idősebb. Sárga ruha van rajta, a fiún pedig vörösszínű öltözet, mind a ketten nagyon egzotikusan festenek, mind a kettőnek barnás bőre és barna szeme van. Van valami tengerentúli bennük: valami erősebb, barbárabb vonás az orrukon és érett ajkuk idegenszerűekké teszi őket. Azonban derék gyerekek, csak spanyolul tudtak, mikor idejöttek Segelfossba, most már rövid idő alatt megtanultak norvég szavakat is, két hosszú, nyurga északföldi lett belőlük, akik egész nap játszanak és lármáznak. Ime itt jön a lány, Mariane, vadul és frissen; mögötte meg a fiú, Felix, mind a kettő födetlen fővel, fekete hajjal és alacsony homlokkal; hogy szaladnak, hohó!

Apjuk kitarja a karját és megkapja őket. Örül a virágos jókedvüknek. Hadd nézzelek meg benneteket!

mondja s ők megértik, megállnak egy pillanatra, engedik, hogy nézzék őket, aztán belekapaszkodnak az apjukba és magukkal cipelik. Hála Istennek, gondolja bizonyára Holmengraa, nem ártott meg nekik, hogy Segelfossba jöttek. Most már megnyugodott. Minden jól alakult, nagy lépést tett előre, önmagát meg a gyermekeit elhozta a messzi otthonukból és itt új hazát alapított. De miért tette ezt? Talán a vér szava hívta? Emberi gyengeség befolyásolta? Hát nem tudott büszkélkedni a Cordillerákban? Magányos, idegen ember lett ott a felesége halála után, volt hatalma és vagyona, de nem volt, akinek mutogathatta volna... Ellenben volt egy régi domb valahol messze, emlékezett egy vízesésre valahol fönt északon és idehaza büszkélkedhetett.

A gyerekeivel együtt vidám csevegés közben ment fel a patak mentén levő nagy házba; már régen elköltözött a hadnagyéktól, a saját födele alatt lakik, de a tejet még a kastélyból kapja.

Kezdetben nagy bosszúságot okozott neki amíg cselédet szerzett, mert a háza templomból épült: abban szellemek meg halottak kísértettek, a falakon halottak szaga érzett, így mesélték az emberek! Emiatt, hogy valahogy mégis hozzákezdhessen, felfogadott néhány cselédet, akiket a hadnagyék bocsátottak el; azoknak kellett a házában néhány veszedelmes csütörtök éjszakan aludniuk. Jól ment minden, nem jártak kísértetek és egy hónap múlva Holmengraanak már elég cselédje volt, köztük Marcilie, aki valamikor a kastélyban volt cselédlány és hadnagyék szobáiban szolgált ki.

Holmengraa alaposan rendbejött, már kertet is akart telepíteni. A hajléka elég tágas és módos volt, erdőben feküdt, távoli zúgás hallatszott körülötte, a

malom éjjel-nappal dolgozott. A háztartást egy ytterleat ügyvédnek az özvegye: Irgensné, született Geelmuyden, asszony vezette.

*

Az „Orion“ befordult a rakodópart felé és magával hozta Master Willatzot. Az apja meg az anyja ott ültek lóháton, hogy a hídon fogadhassák a fiút. Most mind a ketten leszállnak és a gyeplőt mindegyik a maga szolgájának adja át, úgy tetszett, mintha külön-külön a maga birtokáról jött volna, az úr is, meg az asszony is. Holmengraa is lejött a rakodópartra két gyerekével, hogy üdvözölhessék az ifjú Willatzot. Ezzel is megtisztelik a fiú szüleit.

Ott integet! mondja az asszony és visszaint.

A hadnagy is előveszi a zsebkendőjét.

Sok ember állt a parton, a kikötőmester okmányokkal a kezében, a segédje pedig a postaszákot hozta; mind a ketten az utolsó parancsot osztogatták embereiknek. Boltos Per is bezárta az üzletét, ez esetben megengedte magának ezt a kis szórakozást; mindenféle korú gyermek ácsorgott ott tátott szájjal és bámulta a hajót. A háttérben Lars Manuelsent lehetett látni, rőt szakállával, kifoltozott ruhában, kíváncsian, néhány lépéssel előtte Lars fia helyezkedett el, a szemnarista Lars, aki a legutolsó gőzössel jött haza és keményített fehérneműt viselt, no meg hosszú haja volt.

A hajó farol, odasiklik a parthoz és megáll.

Ifjú Willatz a partra lép és előbb az apját üdvözli, holott az anyja közelebb áll hozzá és sír, no meg egész idő alatt vágyódott utána. Milyen nagy lettél! üdvöz-

légy idehaza! mondja az apja, aki büszke, szemmeláthatóan büszke; aztán az anyját öleli meg. A fiú símogatja és válaszol a sok kérdésére. Ó, nagy fiú lett belőle, igazi úr, már majdnem akkora, mint az anyja! Ifjú Willatz Holmengraához lép és üdvözli őt is meg a gyerekeket is; milyen angol, milyen udvarias és milyen felnőtt! A lovak hirtelen viháncolni kezdenek. Miért? A hadnagy feléjük néz, de nem lát semmi szokatlant. Azt hiszem, az Elzám rád ismert Willatz! mondja az asszony és boldogan nevet.

A szeminarista közelebb lép, illedelmesen köszön az uraságoknak, a hadnagy alig észrvehető biccentéssel válaszol.

Nini, Lars, mondja Willatz. Mindenkit ismerek, itt van Julius is. Apám, azt hiszem megöszültél.

Gondolod, Willatz? Nagy láрма van itt, Adelheid, nem mennénk innen?

Megfordulnak és három nyergelt lovat látnak maguk előtt. Kié ez az idegen ló? A hadnagy csodálkozva néz körül. Holmengraa úr előrelép és válaszol:

Master Willatz talán nem fogja megvetni... semmi egyéb, csak egy kis figyelem, melyet a hazatérése alkalmával akartam tanusítani.

Nagy, lelkes csodálkozás. No, ez a Holmengraa, ez a mindenek királya! Síma, barna hátasló, teljes felszereléssel, Master Willatz számára. Holmengraa szívélyes köszönetet hall mindenünnen és ami ritkán esik meg, egy kevésbé zavarban van, mikor az asszony lehúzza keztyűjét és köszönetet mond.

Nagyon örülök... Tetszik önnek, nagyságos asszonyom? Köszönetre nincsen ok... egyáltalán nincsen...

Megvizsgálják a lovat, megsímogatják, öt éves

kanca, jól belovagolt állapotban, finom patkó, bizony! Holmengraa úr meg lehet elégedve, jól választott. Hiszen nem volt szüksége arra, hogy ingyen fogadjon el valamit, pedig hónapokon át lakott a hadnagyéknál anélkül, hogy bármit is fizetett volna érte. Így azután bizonyosan nem tudott más megoldást, mint hogy a vendéglátói iránt ilyen apró figyelmességeket tanúsítson, ilyen csekélysegekkel tisztelje meg őket.

De sejtelmem sem volt, hogy már ilyen felnőtt ember lett Master Willatz, mondja és udvariasságból túloz; valamivel hosszabbra kell eresztenünk a kengyelsziját.

Aztán anya és fiú a kastélyba lovagolnak, előkelőknek és büszkéknak látszanak, még a hajóról is utánuk néztek. A hadnagy a fél-lapp Petternek adta oda lovát és Holmengraaival gyalog indult el.

Ez a fiatalember, aki mögöttünk jön... mondja Holmengraa, ismeri hadnagy úr?

A hadnagy megfordul, a fejét rázza és nemet mond. Szeminarista és szeretne nálam tanítói állást kapni. Úgy? Nem ismerem.

Az én kis indiánjaimnak, ahogy őket nevezni szoktam, oktatásra van szükségük. Ön annyi jóakarattal volt a fiatalember iránt, hogy azt hittem, ez már kész biztosíték.

Nem, az nem jelent semmit. Csak a szemináriumi taníttatásra vonatkozott.

Mit tanácsol hadnagy úr, megpróbáljam?

Igen. Talán van olyan jó, mint a többi fajtájabeli. Holmengraa témát változtat:

A hadnagy úr nem szándékozik ebben az évben fákat kidönteni?

Talán. Majd meglátom.

Azért kérdem, mert sok ember van itt, aki építeni szeretne, de nincs építőfája.

Úgy? A fa ára nem rossz ebben a pillanatban. Nem tudom, hogy helyes dolog-e várni. Beszélhetnénk erről részletesebben?

Igen, köszönöm, talán egy hét múlva.

Jó, a jövő héten, majd meggondolom.

Az urak elváltak és mindegyik ment a maga útjára. A szeminarista Holmengraat követte a patak mentén.

Jó, hogy a hadnagy nem tett mindjárt ígéretet arra, hogy építőfát szállít már az idén is. Most már bizony nem voltak nagy területei, de sok cserjése volt abból a fajtából, melynek fája Angliába ment a bányákba. Nem, a hadnagy nagyon is brutálisan használta az erdőit. Ha nem kell most eladni, akkor inkább visszatartja a fát. Az ember bánjon józanul az erdejével.

*

A Holmsen házra jó hatással volt a fiú látogatása. Most nem volt olyan kietlen minden, az asztalnál többet beszéltek, a zongora kedvesen és barátságosan szólt a szobában. Napközben, amikor beszélgettek, nem lehetett elkerülni, hogy mind a két szülője feleljen Wil-latznak s így aztán gyakran egymásnak is. Azt se lehetett elkerülni, hogy anya és fiú együtt énekeljenek fényes nappal, amikor a ház ura tényleg otthon volt a szobájában és mindent hallhatott. Ime, megint egy élmény: Adelheid nem felejtett el semmit, a torka ugyanaz volt, ó istenem, micsoda mennyei hang volt az!

Gyere velem, még nem láttad az állatokat, mondja a hadnagy a fiának.

Lementek az állatokhoz és néhány pillanatig ott maradtak. Az ám, pompás, a tehénistállók legutóbbi átalakítása, az új jászol, amely kerekeken jár; a sertések, a hatalmas disznók, vízözön előtti szörnyetegként tá-molyogtak a korlátok között; a szárnyasok, gyöngytyúk, sárga kakasok, melyeknek olyan a sarkantyújuk, mint a török kard, az ám!

De a hadnagy hamar kiment megint, ez az állat-szemle csak kerülő volt bizonyosan, szándékos kerülő, aztán a kertbe vezette le a fiát a csodás kis virágházig, melyet ő tákolt össze és évekig tartó nyomorúság után átadott méltó hivatásának.

Idenézz, mondja, itt van megint egy pár virá-gocska, fogd és add oda, akinek akarod. Vidd ezt, meg ezeket itt. Igen, elviheted mind, ami most a kezedben van. Hazajöttél, hát most a tied. Idenézz, itt van egész halom, hogy is hívják...

Hát rózsá...

Talán... Igen. Egész halom van belőle. Ugy-e, olyan, mint valami kis dal, olyanféle, amelyet az előbb énekeltetek. Vidd el valamennyit. Nem tudom kinek akarod adni, tedd, amit akarsz...

A fiúnak persze nincs más senkije, akinek a ró-zsákat vihetné, csak az anyja, aki a szobáit díszíti ve-lük. Az apja hallgat, mikor ezt hallja, de nem vonja föl a vállát, nem ráncolja össze szemöldökét, egész közöm-bösen fogadja és az órájára pillant. Hirtelen eszébe jut, hogy meg kell néznie az erdőt, tehát ki kell mennie.

Hm. Persze kellemes idehaza tudni a fiút, olyan volt az egész ház, mintha ünnep lenne. A szülők szo-báit elválasztó ajtók most nem voltak bezárva. A had-nagnak nagy öröme telt Willatzban, bár... az utóbbi

évben, egy és más dolog megütöztetést keltett benne. A fiú tudniillik egy kicsit túlgyorsan nőtt — a leveleiben. Már kezdte magát Willnek írni. Minek az? Sőt, a legutolsó levelét, amit az anyjához írt, már úgy írta alá, hogy Bill. Ugyanez volt ez vajjon, mint a régi jó Willatz? Talán majd még azzal végződik, hogy az egész név egyszerűen Bill Holmesszé változik, ahogyan akárkit hívhatnak? A hadnagy mégis csak a Willatz Holmsen dinasztia feje és ennek így is kell maradnia, amíg csak él.

Ifjú Willatznak bizonyosan eszeágában sem volt megtagadni a fajtáját, de hát fiatal volt és mostanában tetőtől talpig angol. Ó, milyen szép is volt itthon lenni! Salvesen kisasszony és a többi lány összecsapta a kezét, annyira megnőtt a gyerek, Martin béres, meg a többi legény üdvözölte és a nagy tisztelettől, becsüléstől egy szót se tudtak kinyögni. Hiszen karácsonyi gyerek is volt az!

Ifjú Willatz kilovagol, elhalad a béreskunyhók előtt, gyorsan vágat, meg lassan üget előttük és minden ablak mögül arcokat lát no, meg némán bámuló gyerekeket az ajtókbán.

Amint így elmúlt néhány nap, megúnta elszigeteltségét, az istállóban hagyta a lovát és gyalog kereste fel Juliust.

Julius is nőtt egy kicsit, de leginkább a keze meg a lába nőtt meg; ó, hatalmas keze volt! Éppen most különben, Julius valamelyest idegenszerűnek tűnt fel, levágta a szemöldökét, hogy bozontosabbra nőjön. Mikor meglátta Willatzot, persze, gyermekkori pajtáshoz méltóan, hatalmasat káromkodott az anyja előtt:

Hogy az istennyilába ... te vagy az, Willatz?

Willatz nevet és azt mondja: Igen, bizony, így van ez! Öregebbnek tettei magát a valóságnál és mélyebb hangon beszél, mint rendesen.

Az asszony letöröl egy széket a kötényével és helylyel kínálja:

Milyen nagyszerű látogatás! Tessék leülni nálunk.

Julius kis testvérei a sarokban állnak és megbámulják az idegent; ők is megnöttek, a ruhájuk szűk, no de mennyire megnöttek!... Legutóbb még nem voltak ilyen nagy gyerekek ebben a szobában.

Milyen nagyra tetszett nőni, mondja Julius anyja. Alig ismertem meg.

Ó igen, jó egynéhány nap járt el fölöttünk, amióta utoljára itt voltam, feleli Willatz nagyosan.

Bizony múlik az idő!... Ne ácsorogjatok itt és ne mutogassátok a rongyaitokat, mondja az asszony a kicsinyeknek. Menjetek ki és hozzátok rendbe magatokat.

Julius nagyot nyújtózik, hangosan, férfiasan ásít, aztán így szól:

Mit is akartam mondani? Angliából gyüttél?

Igen. Harrowból, Angliából.

Azon gondolkozom, hogy ne álljak-e be hajósnak és ne menjenek-e a tengerre, mondja Julius.

Te? mondja az anyja. Szégyelhetnéd magad ekkorát hazudni.

Hazudni? Amiért eddig nem szóltam még róla? Nem mondok el mindent, amit gondolok, elhihetitek.

Majd lehúszom rólad a papucsot és eltángállak, fenyegeti az anyja bosszúsan.

Juliusnak megnyúlik az arca és meglapul. Mikor aztán egy kicsit összeszedte magát, Willatzhoz fordul:

Bírtad a tengert, mikor hazajöttél?

Willatz így válaszol:

Igen, nem vettem észre semmit, bizony voltak egy-néhányan, akik megbetegedtek.

Julius belátja, hogy idebent a kunyhóban nem megy semmire, mert az anyja túlságosan feszélyezi. Kicsalja Willatzot és mindjárt szabadabban folytatja:

Te dicszó, írni persze nem írtál, pedig megígérted.

Willatzot sérti ez a beszédmód és elhatározza, hogy megéreztetni, kivel van dolga. Mit nem merészel ez a Julius? Nem lett volna jobb lovon jönni ebbe a kunyhóba?

Tám azt hiszed, Angliában egyéb dolgom se volt? kérdi.

Az lehet, de mégis... Mit is akartam csak mondani. Ha tudni akarod, hogy mit végeztem ezen a nyáron, akkor csak idepislants!

Julius előreindul, Willatz követi. Egy kis pajtához érnek, amely a bérestelephez tartozott. Abban volt a kecsketakarmány. Julius egy halom szénára mutat a sarokban és azt mondja:

Ezt sarlóval vágtam a réten!

Úgy?

És megszáritottam, aztán a magam hátán cipeltem haza. Elhíheted, nem volt gyerekjáték.

Bizony nem, azt elhiszem.

Hány szállítmányra becsülöd?

Ezt? kérdi Willatz.

A saját kecskémnek kaszáltam le, de annak sok egy kicsit. Azon gondolkozom, hogy ne adjak-e el belőle.

Hát csak adj.

De legalább felmenne az ára . . . , Láttam, hogy lovalgolsz . . . Tudsz lovagolni?

Hogy tudok-e? Hiszen láttad.

No, abban nincs semmi, mondja Julius, lovagoltam már én is. No, csak azt akarom mondani, hogy egyszer-kétszer igazán írhattál volna, folytatja és bezárja a pajtát.

Úgy se tudtad volna elolvasni, arra pedig nem volt időm, hogy nyomtatott betűkkel írjak.

Juliusnak nem volt inyére alulmaradni, és talált megoldást:

Ami az írást meg olvasást illeti, nem kell messzire mennem segítségért. Mit gondolsz például Larsról, mi?

Willatz hallgat.

Mert az az én testvérbátyám, teszi hozzá Julius, ő pedig alighanem valamicskével többet tud, mint te meg én együtt, hogy az Isten áldjon meg!

Télen majd megpróbálok időt szakítani és írok neked, mondja Willatz szelíden.

Julius hosszú bagózacsakót vesz ki a zsebéből és megkínálja Willatzot.

Köszönöm, nem kérek.

Nem bagózol?

Nem.

Nem no. Akkor nem lehet szólni semmit. De nekem már most hozzá kell szoknom a bagózáshoz, mert Lofotenbe megyek. Különben tengeri betegséget kapnék. Örülhetsz, hogy nem kell tengeren hányódnod.

Hiszen magad mondtad, hogy a tengerre kívánczol.

No, ami a lovaglást illeti, abból Lars bizonyosan

eleget látott a szemináriumban. Ott falovat használtak, mert az eleven ló nem volt elég.

Falovat? Csakhogy nekem élő lovam van, mondja Willatz.

Igen ám, de az nem a tied.

Nem az enyém? Ki mondta? Az én saját lovam.

Azt nem hiszem, mondja Julius röviden és köp.

Willatz hirtelen elpirul és megmérgekedik, aztán így szól:

Ostoba vagy.

Ez hát, Julius arca megint megnyúlik, szóttlanul hagyja elvonulni feje fölött a vihart, végül ezt mondja:

Igen, igen, Lars most már mindjárt az előljáró után következik. Házitanító lesz belőle Holmengraaéknál. Láttad már Marianet és Felixet?

Nem, feleli Willatz röviden és még mindig barátságatlanul.

De igen, láttad mikor jöttél, ők is lenn voltak a parton. Nem tudnak beszélni, csak egy-két szót, mert csak spanyolul tudnak. Sokan azt mondják, pogányok, de Lars azt mondja, hogy ez ostoba hazugság.

Mit csinál Gottfred? kérdi Willatz.

Gottfred? Igazán azt kell mondanom, nem tudom. Willatz, van-e valami a zsebedben, amit eladhatnál nekem?

Nincs.

Valami súp, vagy becsukható kés, vagy ilyesvalami?

Willatz kivesz a mellényzsebéből egy kis tollkést, amelynek gyöngyház nyele van. Julius megvizsgálja és azt kérdi:

El akarod adni?

Nem, minek? feleli Willatz.

Mit adtál érte?

Ajándékba kaptam.

Éppen négy shillingem van. Eladnád érte?

Nem én.

Mjndegy, mondja Julius, hat shillinget ajánlok érte készpénzben, a többit pedig szénában.

Nem adom el a kést, feleli Willatz és visszateszi a zsebébe.

Erre már indulni is akar. Nem, Julius már nem olyan érdekes, mint azelőtt volt, még csak nem is mulatságos pajtás többé, rosszul játssza a meglett férfit, visszataszító. Most megint olyan csúnyát, förtelmeset köp.

Hova mész? Gottfredhoz mész? kérdi Julius.

Félig-meddig arra gondoltam.

Ha hallgatsz a tanácsomra, akkor nem mész Gottfredhoz. Én nem szoktam vele érintkezni.

No.

Nem, mert olyan lopós. Olyan gyors a lopásban, mint a ló a futásban, ahogy a közmondás tartja. Egyik holmim a másik után veszett el és amikor vagy hármát-négyet nem találtam, egy szép napon nekiugrottam.

Nekiugrottál?

Igen, úgy van, ahogy mondom. Csak azt láttad volna, Willatz. Nem végeztem fél munkát.

Megverted?

Hogy megvertem-e? Ahogy csak győztem. Akkor aztán bevallott mindent, amit ellenem elkövetett. Kedves, jó barátom, annyit hallottam a saját szájából, hogy akár börtönbe is juttathattam volna. De nem jelentetem fel.

Willatz hallgat és egy darabig ott áll. Bár csak messze járna már ettől a Juliustól, de Julius rajta ragadt, és nem lehetett tőle egykönnyen megszabadulni. Vajjon csakúgy egyszerűen odébbálljon?

Igen, igen, Isten veled, mondja.

No, már mész? kiáltja utána Julius. Nem akarsz velem a partra jönni?

Nem.

Nem akarsz megnézni a kecskémet? Meg aztán van egy szájharmónikám is.

Julius nem kap feleletet.

Egy ideig ott áll és nézi, hogy merre irányítja lép-teit Willatz, látja, hogy egyenesen Gottfredék felé fordul és hogy pár perc múlva Gottfredék kunyhójához érkezik. Hirtelen úgy tesz Julius, mintha kiabálni akarna, de nem szól semmit, köp és bemegy a házba.

Gottfred sovány volt és nagyszemű. Éppen olyan, mint azelőtt, Willatz a küszöbön találta. Köszöntek egymásnak és mivel Gottfred a gazdag ifjúval szemben nagyon elfogódott, nem kerül sor valami nagyobb szerű beszélgetésre. Ő nem, ezekkel az itthoni pajtásokkal már semmire se lehet menni. Willatz már kinőtt közülük, túlszárnyalta őket, most valamennyien csalódást keltenek benne. Egyébként még Gottfred volt talán a legjobb, akármilyen sovány és szófukar volt; de azért nem kellene éppen az ajtónyílás közepében állnia, amikor valaki jön és be szeretne menni. Csakhogy az ilyesmit Gottfred nem érti!

Csak éppen sétáltam, mondja Willatz. Unalmas dolog mindig lovagolni.

Sokszor láttunk erre ügetni, feleli Gottfred és boldog, hogy ezt látta.

Persze, bizonyosan láttatok. Az különben a saját lovam.

Igen.

Tudtad ezt? kérdi Willatz... Mert akkor boszszantó lenne, hogy ezzel hengegett.

Igen, az apám hallotta.

Mit gondolsz, kaphatnék itt egy kis vizet? kérdi Willatz és Gottfred mellett bepillant a folyosóra.

Igen, a konyhaházban, feleli Gottfred és Willatz előtt bemegy.

A konyhaház ablaktalan, szénfekete lyuk volt, amely szorosán a kecskeistálló falához épült. Itt Willatz fakupából kapott inni. Eddig még sohasem ivott fakupából; az pedig formátlan vastag volt, alig tudta a szájához illeszteni, nem tudott bánni vele és a víz a nyakába folyt; különben se volt valami nagyon szomjas.

Az apád, meg az édesanyád idehaza van? kérdezte és visszament a konyhá felé.

Igen, anya itthon van.

Milyen neveletlenség volt az, hogy Gottfred megint az ajtónyílásban helyezkedett el. Willatz nem nagyon törődött volna ezzel, de úgy emlékezett, volt annak idején egy kis lány ebben a szobában, talán nem is egészen kicsi, annak volt két szeme, amit csak arra használt, hogy lesüsse őket, és az a két szem sötétkék volt.

Most kijön Gottfred anyja, köszön és betessékeli a vendéget. Megkértem Gottfredet, hogy tartsa kinn az ifiurat addig, amíg én feltörlöm a padlót, mondta. Nagyon piszkos volt minálunk.

Willatz bement; a padló még nedves volt, éppen most súrolták fel. De a konyhóban nem volt senki, csak

három kis fiú, szóval üres a konyha. Willatz megköszönte a kínált kávéét, nem akart rá várni és megint kivitte magával Gottfredet.

Már nem is igen emlékszem rá, mondta, de a húgod... nincs idehaza?

Pauline? de igen, csak a boltba ment.

Ugye már az is majd akkora, mint te?

Igen.

Igaz, hogy Julius elpáholta téged? kérdi Willatz.

Gottfred zavarba jön.

Nem. Mikor?

Azt mondta, hogy nekedugrott és elpáholta.

Igen, de azt nem mondta, hogy mikor?

Nem, csak azt mondta, hogy néhány dolgot elvettél tőle.

No akkor, mondja Gottfred.

Szünet.

Willatz nem ért semmit és megkérdi:

Hát mit vettél el tőle?

Elvettem? Nem, csak visszavettem a szájharmonikámat. Eldugta a lakásukon.

Hát nem páholta el?

De igen.

Fájt?

Nem.

Többször is megvert?

Ó igen, már egynéhányszor felpofozott.

Willatz semmit sem ért, de fel van háborodva és azt mondta:

Próbálna csak engem elverni! Aztán megkaptad a szájharmonikádat?

Igen. De most megint elvette.

Willatz rábámul:

Hát nála hagyod?

Nem, nem tudom. Nem, megpróbálom visszakeríteni.

De hiszen nem kell illedelmesen kérned.

Két shillinget akar érte.

Két shillinget? A saját harmonikáéért?

Legalább is így mondta.

Szünet.

Willatz csak áll és nagy elhatározás érlelődik meg benne:

Gyere, menjünk Juliushoz, mondta.

Gottfred nagyon szívesen megy, hiszen Willatz férfi.

Az affér egy pillanat alatt elintéződött. Julius már látta közeledni a két urat és a szájharmonikával a kezében a konyhá előtt várta őket. Azonnal átadta az értéktárgyat és kijelentette, hogy az egész csak tréfa volt.

A két úr útjára indul, el ettől az embertől és ettől a konyhótól, Gottfred ellágyult és elfogódott a csodálattól:

Láttad, hogy milyen gyorsan ideadta? mondja.

Willatz kidülleszti a mellét:

Próbált volna csak nem sietni.

Az út közepén állnak, haza akarnak menni mind a ketten, de nem sürgős, hiszen nincsenek gyakran együtt. Ha Gottfred késlekedik, talán jön a húga és akkor nem kell egyedül hazamennie.

Willatz előveszi a tollkését és levág vele egy ágat, Gottfred megnézi a kést, nagy kedve volna egy kicsit

a kezébe fogni és alaposan szemügyre venni. Willatz hirtelen becsukja a kést és felajánlja Gottfrednek.

Idenézz, neked adom ezt a kést.

Ilyet Gottfred még életében nem hallott, szinte forog vele a világ, nem hiszi el. Elveszi a kést és ezt mondja:

Szabad a kezemben tartanom?

Megtarthatod. Fogadd el emlékül akkorra, ha majd újra elutaztam.

Ó, de Gottfrednek sejtelve sincs arról, hogy ki áll előtte, tétovázva, természetellenesen tágranyílt szeme mel mondja:

Nem, hát te ezt meg mered tenni? Mit csinálsz, ha az apád kérdezősködik a késről?

Hát hiszen ez a saját késem! kiáltja Willatz és az ügy már el van intézve.

Most aztán Gottfred letörölte a kezét és úgy köszönte meg a kést.

Csak állt ott az úton, talán nem is állt, talán távol járt, nem hallotta, hogy Willatz mit mondott:

Nézd, ott jön Pauline!

Willatz bizonyosan épp úgy tele volt boldogsággal, mint Gottfred, milyen csodálatos állapot is volt az! Pauline pedig egyre közeledik.

Willatz kihúzza magát és így szól:

Gottfred, nemsokára meg kell kezdenem a borotválkozást.

Gottfred esze még mindig a távolban jár és azért így felel:

Miért?

Hogy miért? Hát nem látod? kérdi Willatz és megsímítja az arcát.

És az nem fáj?

Mindegy. Így már nem járhatok tovább.

És Pauline odaért. Sovány és hosszú, fekete ünneplőruha van rajta, hiszen a boltban volt, bugyor van mind a két kezében, a lábán fapapucs, no és van két szeme... amelyet tulajdonképpen csak arra használ, hogy lesüsse.

Ha idejében kiszabadította volna a jobbkezét, akkor most köszönhetett volna. De nem; és most csak áll ott.

Willatz jónapot kíván a levegőbe és a lány szerényen, halkán felel. Beszélgetés nem indult meg és a lány csak az öccsét nézte.

Ezt nézd meg! mondja Gottfred és furcsa nevetéssel megmutatja a kést. Mit gondolsz, kitől kaptam?

Pauline Willatzra pillant, aztán megint a földet nézi.

Ne engedd Julius karmai közé jutni, inti Willatz.

Majd az apám elzárja, feleli Gottfred.

Hiszen akkor nem tudod használni.

De igen, néha.

Willatznak az a nézete, hogy ilyen módon a késnek nem venné méltó hasznát és így szól:

Nem, mindennap hordd magadnál. És ha Julius elveszi, csak írd nekem Angliába.

Igen.

Vajjon mit gondolt Pauline ekkora hatalomról? De Pauline csak felpillantott rá, mialatt a fiú beszélt, aztán már elmúlt ez is.

A késnek két pengéje van, mondja Gottfred magában és nem lát semmi egyebet, csak a kést. Meg aztán van itt egy kampó is.

A kampó a keztyű begombolására való, magya-

rázza Willatz. De van még egy másik gombolóm is. És neked hogy ment a sorod egész idő alatt? kérdi Pauline-t.

Nem, bizalmasságra nem került a sor, Pauline csak egyetlenegyszer emelte fel a szemét, arca elpirult és így felelt:

Jól.

Ez volt minden és Willatz elköszönt.

Erre aztán felélénkült a fiú, meg a húga, Willatz még messzire hallotta hangjukat és mikor megfordult és visszanézett, látta, hogy Pauline olyan, mint a többi és a többi olyan, mint Pauline. Pedig Willatz egy pillanatra még arra is gondolt, hogy majd angolul beszél hozzájuk egy kicsit, hadd legyen egy kevés fogalmuk erről a nyelvről. De nem.

12.

Adelheid asszony többször megkérdezte, vajjon Coldevinék nem jönnek-e el az idén. De nem látszott rajta, hogy nagyon kíváncsi a válaszra.

Nem, feleli a hadnagy, az öregeket annyira bántják az itteni változások, hogy aligha jönnek.

Fredrik konzulról egyáltalán nem történt említés.

A nyári hetek alatt nem történt sok, csak ami addig: hogy Segelfoss lassanként megváltozott és egyre sűrűbben lakott községgé vált. Ezért nem várt boltos Per újévig arra a kis italmérési jogra, már most kezdett titokban bort eladni, mert sokan keresték nála. És ez az üzlet egy kis elevenséget és jókedvet hozott az unalmas vasárnap estéken.

Az emberek itt-ott házikókat építettek a gőzhajókikötő mentén. Valamennyien odahúzódtak, úgy hogy Segelfoss alsó része kezdett kis kunyhóvároskává alakulni. Pedig nem sok idővel ezelőtt még nem volt ott egyéb, csak homokpart, meg néhány csónakház! Az emberek élete itt kétségkívül más színt kezdett öltetni, amióta Tobias király letelepedett. Ott volt például Lars Manuelsen kunyhója; nem díszítették-e már is függönyök az ablakokat? Szeminarista fia bizonyosan nem tudta elviselni otthonát függöny nélkül. Azóta pedig mindennap több és több ember kereste fel boltos Pert, hogy a függönyök ára iránt érdeklődjék!

Hogy is volt csak? Érdemes-e még teremtett léleknek zsellérmunkát végezni? Egyáltalában nem. A kijáró maroknyi földdarabka, meg az a jog, hogy az ember a közös mezőn füvet kaszálhatott, a tűzifa fáradtságos hazacipelése... az egész zsellérellet nem ért semmit, barátaim, hiszen az ember a lisztet már készen vehette künn a hídon. Még pedig olyan lisztet, amit már megszitáltak és ami hófehér volt. Ha nem lett volna szükség krumplira, akkor a föld akár megműveletlenül maradhatott volna; és ha nem kellett volna a kávéhoz való néhány cseppnyi tej, akkor ki tudja, talán nem is kerestek volna több kecsketakarmányt az erdőben. Így volt ez.

Ó, a napszámosoknak most jól ment soruk. Holmengraához mentek dolgozni és Holmengraa kenyereztették. Szombat este cédulát kaptak a felügyelőtől, átadták a kikötőmesternek és lisztet vagy pénzt kaptak érte, aszerint amit kívántak. Ez emberhez méltó élet volt!

Voltak napszámosok, akik adósságot csináltak,

hogy lovat, kocsit szerezhessenek és fuvarozhassanak a malom számára, no és? ...

Rövid idő múlva úgy is megfizethetik a ló meg a kocsi árát, ha kedvük tartja, mert szereztek és pénzre csörögtek a zsebükben, ha boltos Per pultja előtt álltak. Általában: pénz... A shilling már nem volt ritkaság. Meg is látszott a környék valamennyi parasztján, barátain, hiszen sokat kerestek a fuvarral; valóságos csoda, már külön csésze kávéért engedhettek meg maguknak vacsora után, sőt magas, szemrevaló prémes csizmában járhattak nyár idején is.

Annyira ment a dolog, hogy Ole Riis körorvos már megbánta, hogy elfogadott egy új állást Dél-Norvégiában. Az utóbbi hetekben hihetetlenül sokat keresett itt. Az ördögbe is! mondta Ole Riis. Azelőtt az embereknek nem volt elég pénzük ahhoz, hogy ideglázzal felkeressék a doktort, most meg egy egyszerű dagadt ujj miatt két mérföldnyire is elhivatták.

Az új körorvos sem panaszkodhatott. Mind a két keze tele volt munkával. Későn-korán egyaránt hívták, divattá vált az, hogy tőle kértek tanácsot; és nevetség család volt az, amelyikben nem volt beteg, ahova nem hívtak orvost. A tudós férfiaknak és nőknek, akik eddig mindenféle betegséget kezeltek, rosszul ment a soruk; ó, inséges időket éltek és szomorú volt rájuk nézni.

Az új körorvos már régen elhatározta, hogy látogatást tesz a segelfossi hadnagyéknál, de eddig nem jutott rá ideje. Nem udvariatlanságból maradt el eddig a látogatása, mondta, mikor aztán végül felkerestek őket, ó, igazán nem udvariatlanságból.

Az asszony fogadta, hiszen mindig ő fogadott, mert

neki volt legkevésbé ellenére, sőt egy kevés szórakozást vitt a magányába.

Muus volt az orvos neve és ha ránézett az ember, akkor ezt érhetőnek tartotta rögtön. Furcsa kis doktor, bizonyosan megtanulta a mesterségét és elég haloványsárga ahhoz, hogy kezelni tudjon egy elrontott gyomrot, hosszú orrú, nagy, torzul nőtt füllű, ritkás szakállú, agyontanult arc. Marasztalták, hiszen ma valamilyen ünnep volt, ebédet adtak Master Willatz tiszteletére, akinek ismét vissza kell térnie Angliába.

Az apa meg a fiú belép, estélyi ruhában vannak mind a ketten, egymás tiszteletére. A hadnagy üdvözli a doktort, de csak a legszükségesebbet mondja neki. Holmengraa is éljön, vele van mind a két gyereke, a két indiánja, ahogy ő szokta mondani.

Szegénykéek, miért nevezi őket indiánoknak? mondja az asszony.

Az én kis indiánjaim, feleli Holmengraa. Ő nekik nincs kifogásuk ellene, higye el nagyságos asszonyom, mert így Kuohtemok ivadékai, aminthogy valóban azok is bizonyos mértékig.

Hogy értsem ezt?

Indián vér folyik az ereikben, hiszen az anyjuk negyedvérű volt.

Akkor ők quinteronok, mondja a doktor. Nagyon érdekes.

Bizony pompás gyerekek vagytok! mondja az asszony és mind a kettőt a karjába kapja.

Az étkezés nem tartott sokáig. Willatznak még időre volt szüksége ahhoz, hogy átöltözzék az útra, a postahajó minden pillanatban megérkezhetik. Ört állí-

tottak fel valamelyik magaslaton, hogy jelentse a gőzös közeledését.

A hadnagy poharat emel és kellemes utazást kíván Willatznak, megköszönve a látogatását.

Igen, Isten áldjon meg, mondja az anyja, és maradj továbbra is derék fiú! Jó sok pénzt adott neked apa?

Igen, köszönöm.

Akkor menj és öltözz át.

Doktor Muus nem mondott semmit. Talán már a bölcsőben is borismerő volt, mert ha ivott, mindig csetintett a nyelvvel és úgy ízlelgette. Egyáltalában nem keltett olyan benyomást, mint akinek imponálni lehet; ilyen kastélya mindenkinek lehet, volt ő már olyan társaságban is, ahol pezsgőt ittak. Talán hivatalbeli elődje beavatta az itteni viszonyokba, az a fecsegő Ole Riis; talán a látogatások halasztása is kitervelt non-chalanceból történt.

A kávénál megint az asszonynak kell a társalgás folytonosságát fentartani, az ura nyilván szomorú és folyton Willatzra gondol. Udvariasan odahallgat ugyan és néha megpróbál válaszolni is, de aztán abbahagyja. És csak ül ott. Lehet makacsul beszélni, de a hadnagy makacsul hallgatott; hallgatott mindenre, hallgatott. Nem volt mindig ilyen figyelmetlen; bizonyosan bántotta valami.

És az asszonynak kell megkísérelnie továbbfűzni a társalgás fonalát.

Ön északról jön, doktor úr?

Igen, Finnmarkenből; mi hivatalnokok mind ott fönn kezdjük.

Hallom, hogy sok dolga volt, amióta ide érkezett.

Igen, főképen itt Segelfossban.

Ez mind Holmengraa úr tevékenységének köszönhető. Ugyebár Holmengraa úr?

De Muus doktor logikus fő és így felel:

Hehe, remélem, hogy nem Holmengraa úr tevékenysége sokszorozta meg a betegedések eseteit.

Mindnyájan ránéznek. Holmengraa mosolyogva felel:

A doktor úr irigyli tőlem a nagyságos asszony bókját. Egyébként az olyan üzemek, mint az enyéim, kétségkívül többször igényelnek orvosi segílyt, azonkívül pedig az embereknek nagyobb jövedelmet juttatnak és ezzel megkönnyítik a lehetőségét, hogy orvoshoz forduljanak. Így van ez mindenüft. Több ember kerül egy községbe és így aztán több a baleset. Olyan veszedelmeknek vannak kitéve, amelyekről nyugodt vidéki életükben sejtelmük se lehetett, azért nem is volt tapasztalatuk a tekintetben, hogy hogyan kell ellenük védekezni. Az egyiknek a súly sérti meg a kezét, a másikat földhöz vágja a daru, a harmadikat megüti a lendítő. Ole Johant például éppen tegnap csapta meg a lendítő.

Most voltam nála, mondja az orvos. Nem olyan súlyos az állapota, vérzés nincs, semmi egyéb, csak az, amit mi kontuziónak nevezünk.

Az asszony reméli, hogy a két úr már eléggé belemelegedett a beszélgetésbe, s ezért gyorsan felszökik Willatzhoz. Szegényke, hiszen nem nagyon örvendetes dolog, hogy megint nélkülözni kell majd a fiát, az éneklést, a muzsikát, meg a beszélgetést.

Mikor lejött, megint csend volt. Néhány illusztrált könyvet hozott magával.

Idenézzetek gyerekek, Willatz ideadta ezeket a könyveket, de most aztán egyetek süteményt, kérlek Mariane. Igen, azt, te meg ezt Felix. Ügy.

Elkészül nemsokára? kérdi a hadnagy.

Igen. Ó, csak ne kellene olyan messzire mennie. Tulajdonképpen nincs is sok értelme.

Alapjában véve nincs is olyan messze, nagyságos asszonyom, vigasztalja Holmengraa. Valamelyik jó nagy hajóval már vasárnap odaát lehet.

Az asszony akaratlanul mosolyog:

Igen, és a vasárnap éppen alkalmas arra, hogy Angliába érkezzék az ember.

Holmengraa úr is mosolyog:

Nem, az angol vasárnap nem nagyon mulatságos.

Mulatságos? Nem tudok olyasmit, ami abban az országban mulatságos lenne.

A nagyságos asszony német? kérdi Muus doktor.

Hála Istennek! feleli az asszony és nem figyel az orvos további szavaira.

Egyáltalában ez a kis ember nem volt olyan rokonszenves, mint egyébként a kis emberek szoktak lenni. Csak ült és szemlélgette a festményeket, éppen úgy mintha olyan házból származnék, ahol sok a festmény. Mire való volt ez?

Az asszony ismét a nagyvilági hölgy módján beszélt s azt mondta:

Az angol otthonokban van valami szállodaszerű. Sokfelé megfordultam, de mindenütt ugyanazt láttam. A szolgák úgy öltözködnek, mint a pincérek, az asztalokat úgy terítik meg, mint a szállodában és alig fejezték be az étkezést, a hölgyek már el-sietnek. Kétszer adnak jelt az étkezésre... Először ha-

rang jelzi, hogy át kell öltözködni, aztán harang jelzi, hogy asztalhoz lehet ülni. Mindig azt hittem, hogy tudtam valamennyire, hogyan viselkednek az előkelő körökben, de...

Az apám, mondta a doktor, fiatalabb jogász korábban résztvett egy angliai kongresszuson. Az bizony nem talált elég dicsérő szót az ottani életre, meg az emberekre.

Azonkívül pedig nem muzikális nép, folytatta az asszony, szerződtetnek idegen embereket, hogy odahaza játsszanak meg énekeljenek nekik és szerződtetnek embereket, akik a templomaikban énekelnek.

Az orvos megjegyzi:

Az olyan magas kultúrájú nép talán nem is jár sokat templomba.

Mibe kerül egy orgona? kérdi az asszony hirtelen; úgy látszik ebből harc fejlődik ki. Egy kis orgona, egész kicsi, csak néhány síppal. Képzeld, ha nekünk lenne egy kis orgonánk odalent a templomban.

Nem nagy dolog, feleli Holmengraa és ha valamelyik tanító tudna rajta játszani, akkor könnyen el lehetne intézni az ügyet.

A hadnagy az ablakhoz sétált, hogy megnézzze, nem jelzik-e még a hajót. Mikor aztán visszajött és megint leült, a gyűrű már a balkezén volt. Most bizonyosan úgy vélte, hogy Adelheid már eleget kínlódott, fel akarta váltani és megkérte, hogy nézzen fel még egyszer Willatzhoz. Aztán üzleti ügyekről kezdett beszélni Holmengraaaval.

Egyszer azt mondtam a nyáron, hogy nincs elég fám az itteni építkezésekhez. Még egyszer megnéztem

az erdőimet és azt hiszem, akad még egy szállítmányra való. De most már bizonyosan késő önnek, ugyebár?

Nem, egyáltalában nem, sőt nagyon kapóra jön, még sokáig lesz szükségünk építőfára. Milyenek a méretek?

Kicsinyek. Hét hüvelykes, nyolc-tíz öl.

Ezt másutt nagynak nevezik. Kiváló fa, mindig hajlandó vagyok venni.

Az őrhelyről megjön a jelentés: Itt a hajó!

Az asszony lejött a fiával. Willatz útrakész volt és hallgatott. Az anya meg a fiú még felhasználták a kis időt arra, hogy bemenjenek a nagy szobába és bücsüzásul muzsikáljanak egy kicsit. Ó, az volt ám az ének, az alkalomhoz illő duett, a hattyuányának, meg a kicsinyének éneke az éghez.

A nagyságos asszony énekel? mondta doktor Muus és figyelt. Nem olasz zene ez?

Mikor a hadnagy kint állt a folyosón és felhúzta a keztyűjét, a gyűrű megint a jobbkezén volt. A gyűrűnek ez a furcsa cserélgetése bizonyára minden jelentőség nélküli volt, ha minden pillanatban megtörtént és csak szeszély volt, vagy rossz szokás.

Lemennek a dombon, szokásuk ellenére gyalog, Willatz a gyerekekhez csatlakozik, azok futásnak erednek. Ó, az a Mariane volt a leghosszabb lábú boszorkány a világon! A doktor, meg a hadnagy a sor végén halad. Az orvos megkérdi:

Azt hallom, hogy Segelfoss egészen más lett, mint amilyen azelőtt volt. A hadnagy úr meg van elégedve a változásokkal?

Őn az, doktor úr? Köszönöm, meg vagyok elégedve. Hová való ön tulajdonképen?

Östlandba. Miért?

Mert valamikor kiképeztem néhány odavaló rek-
rutát. Ne értsen félre, nagy, csinos legények voltak azok,
ők jutnak az eszembe, ha önt hallok beszélni. Hogy
is hívják önt?

Muus a nevem.

Muus.

A doktor egy kicsit rágcsálja a szalmaszínű baju-
szát, aztán így szól:

És önt Holmsenek hívják?

Igen.

Talán von Holmsennek?

Nem, egyszerűen csak Holmsennek.

Most a két úr körülbelül egyenlően elintézte egy-
más, de a doktor, sajnos, nevetni kezdett, valami na-
gyon mulattatta. A hadnagynak csodálkozva kellett rá-
néznie. Közömbösség látszott a tekintetében, mintha a
a gondolatai távol jártak volna, vagy mintha az égből
pottyant volna le; de ez a nevetés túlcsekélynek tűnt
fel neki ahhoz, hogy az okát megtudakolja.

Willatz az apjához lépett és így szólt:

Légy szíves, vigyázz majd Bellára.

Jól van, barátom.

Bella? Ki az? kérdi a doktor fesztelenül.

A lovam.

Jesszus!

Willatz a doktorra néz és ugyanaz a megdöbbenés
látszik szemében, mint apjában.

A hátsólovam, magyarázza.

Mikor én a te korodban voltam, mondta a dok-
tor, akkor már nagyobb volt a latin tudományom.

Apádnak, meg anyádnak öröme kellene hogy teljék az ilyen nagy fiúban, mint te.

Ezzel a doktor atyáskodva bólínt Willatz felé.

Wilatz még sose hallott ilyen furcsa beszédet, értetetlen nyelv volt, de nem idegen, csak mintha más világból jönne...

Az apja rámosolyog:

Bizonyosan nem értetted, amit a doktor mondott. Hiszen azt se érted meg mindig, amit Martin mond.

Ki az a Martin? kérdi a doktor.

Egyik béresem.

A parton álltak, a hajó kikötött. A hadnagy és a felesége fiukkal a fedélzetre mennek. Doktor Muus követi őket.

Csak egy pillanatra, mondta a hadnagynak. Csak azt akartam mondani... hogy szeretnék az önök Martin béresével beszélni, bizonyára nagyon művelt ember.

A hadnagy lassan elfordítja a fejét és így felel:

Ha legközelebb eljön Segelfossba, például azért, hogy elbúcsúzzék, akkor a bejárat abban a sárga épületben van ott a tanyán. Ott megtalálja Martin bérest.

Köszönöm. Ha ugyan még lesz akkor önnek sárga épülete és Martin nevű bérese.

*

Holmengraa úr nagyon magányosan él, senkije sincs a házában, akivel érintkezhetne; a gazdasszonya Irgensné, semmi egyéb, csak kiváló ember, derekasan dolgozik a konyhában, az éléskamrában, a mosásnál, a ruhaféle körül, azonkívül ügyesen bánik a gyerekek-

kel, meg az úr keményíteni való fehéreneműjével; de se nem zongorázik, se nem énekel, bizony ehhez Irgensné asszony nem ért; ha Holmengraa úr jól akarta magát érezni, át kellett mennie a hadnagyékhoz a kastélyba, ott egészen más világ volt. De nem tudta mindig bizonyosan, hogy a hadnagy örül-e a látogatásának? nem, hogyan is tudhatta volna? Hiszen a hadnagy változatlanul olyan udvarias és előzékeny, de egyúttal olyan hűvös és zárkózott, ahogyan a fajtájabeli finom úrhoz illett. Felesége önagsága ellenben kimutatta az örömét, ha Holmengraa úr jött és úgy látszott, ennek volt jelentősége Holmengraa úr számára. Sőt hébe-korba azt is megengedte magának, hogy véletlenül ott járt az úton, amikor Adelheid asszony a sétalovaglását végezte. Nem tette gyakran, nem esett túlzásba, de odáig elmerészkedett, hogy egyszer-másszor messziről üdvözölte, viszont előfordult az is, hogy rövid beszélgetésbe elegyedtek az országúton. A hadnagy, meg a nagyságos asszony, párszor már voltak Holmengraa házában, de anélkül, hogy ott maradtak volna, csupán üzleti ügyben és csak azért, hogy a jól berendezett szobákat megdicsérjék; legutóbb az asszony egyedül jelent meg, arra kérte Holmengraa urat, hogy látogasson el megint nemsokára a kastélyba, hiszen olyan ritka venlég lett náluk.

Mikor lesz szerencsém a nagyságos asszonyt, meg a hadnagy urat egy este nálam tisztelni? kérdezte Holmengraa úr.

Az asszony megköszönte és megígérte, hogy eljönnek, amikor Holmengraának tetszik és — lehetőleg minél előbb! tette hozzá mosolyogva. Nagyon szeretetreméltó volt a nagyságos asszony.

Most Holmengraa lent áll a parton és arra készül, hogy meghívja a hadnagyékat.

Éppen mára akarta meghívni őket, hogy valamivel elszórakoztassa ezeket a szülőket, akik ott álltak és a tengeren távolodó fiuk után integettek. Eredetileg arra gondolt, hogy a körorvost is meghívja, de a körorvosnak bizonyosan nem volt ideje, arra tehát máskor kerül a sor. Ó, Holmengraának nagy tehetsége volt ahhoz, hogy gyorsan felismerje, megérezze a helyzetet, fel kellett tehát tennie, hogy a hadnagyék ma, a fiuk elbúcsúztatása után legszívesebben egyedül lesznek nála.

És a hadnagyék vele mentek.

Irgensné azt kívánta ugyan, hogy finom vacsora legyen, de a házigazda ellene volt; nem, más nem volt, csak egy ízes bacalao spanyol borral. Holmengraa akarta így, szerény biztonság volt benne és nem akarta túlszárnyalni a kastélybeli uraságokat.

Adelheid asszony meglepődött, mikor zongorát talált a házban, vadonatúj, isteni, Steinway zongorát. Éppen most érkezett meg, mondta Holmengraa és most arról van szó, hogy a nagyságos asszony lenne szíves kipróbálni. Legyen olyan jó, próbálja ki. Az asszony a zongorához siet és mint valami hattyú, gyönyörű hangok áradatát bocsátja az estébe.

Ki érthette vajjon ezt az embert, ezt az asszonyt? A hangja szokatlanul szép volt, mély és kellemes, ibolyás. Ha kemény koponyájú ura valaha is gondolta, hogy a felesége hideg természetű, most semmiesetre se gondolhatta ezt. Hogy mit énekelt? Tüzet és hamut, vágyat és szerelmet, szonátát, vihart, korált, sokáig énekelt, félóra hosszat, nem voltak kottái és abba kel-

lett hagynia, mikor már többet nem tudott. Nem volt ebben semmi feltűnő? Hogy az asszony, amint az egyik darabot befejezte, gondolkozás nélkül átsiklott a másikba, egész idő alatt, az egész félóra alatt, anélkül, hogy keresett volna; lakhatott hidegség az ilyen ember lelkében? Ezt az a kemény koponya bizonyára sose hitte, különben közömbös lett volna számára az asszony.

Irgensné bejön a szobába és megköszöni az élvezetet, olyan őszintén köszöni: Tessék nekem megengedni nagyságos asszony, hogy én is megköszönjem!

Ön nem játszik?

Nem, csak egy kicsit tanultam, mint a többiek. Nem volt tehetségem, de valamit mégis tanulnom kellett. Csakhogy az semmisse volt.

Csodálatos zongora ez, Holmengraa úr.

Többet az asszony nem mondott a zongoráról. Különben megint ugyanaz történe, ami az orgonával. Az urának valóban szándéka volt azt megszerezni, azt a szerencsétlen orgonát, a templom számára, célzást is tett rá és ez elszomorította az asszonyt, hiszen jobban is fel tudták használni pénzüket. Talán panaszkodott valaha az otthoni régi zongorája miatt? Egyáltalában nem. Hogy nem kívánt-e magának egy ilyen zongorát? Kétségkívül jobban, mint akármilyen mást a világon. Mégse szólt. Talán azt is meg akarta előzni, hogy Holmengraa úr ajánljon fel neki ilyesmit? Hiszen az gazdag volt és amerikai, talán éppen neki szánta ezt a saját magának fölösleges hangszert, mint mikor Willatznak hátaelölét ajándékozott. Ó, de ezt az embert könnyű volt irányítani. Ha az asszony érezteti vele, akkor

majd belátja, hogy egy zongora nem illő ajándék, túlságosan értékes.

Az asszony akaratlanul is megbámulta Holmengraat. Hány éves is ez az ember tulajdonképpen? Körülbelül egykorú a hadnaggyal; valamivel idősebb, már éppen olyan ősz, mint az, de az arca sokkal községesebb. A nagyvilágban folytatott változatos élete révén illő modort sajátított el, sok jó érzés és finom tartózkodás volt benne, Adelheidnek eszébe jutott az az ebéd, amit egyszer az angol kapitány adott. Most, ma este az asszony ráismert az asztalon egynémely olyan ezüst evőeszköze, melyet akkor az ebédnél látott. Tehát bizonyára azt is Holmengraa úr rendezte szép csöndben.

Vagy talán csalódott Adelheid? Hátha Holmengraa csak azért tanúsította irántuk folyvást ezeket az apró finomságokat, hogy fölkeltsse a figyelmüket? Ezt Adelheid asszony nem tudhatta. Annyi bizonyos, hogy Holmengraa figyelmességei nem lehettek volna tapintatosabbak még akkor se, ha szerelmes belé. Ez az ember érdekes volt és rejtelmes; mit tudott Adelheid a cordillerai királyokról!

De egyszer-másszor hézagokat nyitott meg ez az ember önmagán és megmutatta az árnyoldalait. Ritkábban esett meg vele, mint akárki mással, pedig ő se származása, se nevelése révén nem kapott műveltséget. Az asszony arra gondolt, mikor együtt utaztak Angliába. Holmengraa nyugalma és szívélyessége páratlan volt, reggeltől estig szüntelenül, ahogy éppen kellett, mindig érdekes, mindig megértő; voltak más hölgyek is a hajón, de egyik iránt se tanúsított figyelmet; sőt, volt egy fiatal szépség is a hajón, a kapitány unoka-

húga, aki hozzászokott, hogy csodálják, alighanem Ottesen kisasszony volt a neve, azt Holmengraa úr észre se vette. Egyik este azonban azzal a hírral sietett az asszonyhoz, hogy a londoni dán követség titkára is a hajón van, egész kíséretével. Vajjon a nagyságos asszonymnak nem volna-e kedve megismerkedni vele? Nem, minek? felelte az asszony és Holmengraa úrra nézett. Erre aztán Holmengraa semmit se tudott felelni. Adelheidnek mosolyognia kellett, mikor most erre gondolt; az asszony különben jóvátett mindent, mikor ezt mondta neki: Nem, köszönöm, én magával a legjobb társaságban vagyok!

Tehát volt ennek az embernek egy és más nevetéses tulajdonsága. Ott járkált a hajón, elnézett mindenki feje fölött és ime hirtelen imponált neki egy öreg követségi titkár. Később Adelheid látta a sétafedélzet lépcsőjén állni, mélyen köszönt mindannyiszor, ahányszor a diplomata fel- vagy le akart menni.

Kifürkészhetetlen volt ez a Tobias király.

A doktor bizonyosan valamely kunyhóba készül, mondta Holmengraa úr és kinézett az ablakon. Csak most ereszti le a csónakját.

Ó, a doktor! mondja az asszony. Örülök, hogy ha nem lesz nálunk beteg senki és nem kell orvos. Nem tudom . . . de, az nem volna kellemes.

Az ura ránéz.

Ugy értem, ha betegség lenne a házban és az orvos ilyen messze lakik, tette hozzá sietve.

Holmengraa úr megérti és így szól:

Azon gondolkozom, hogy vajjon ne hozzak-e ide saját orvost az üzemeimnek, meg a környék lakóinak?

Ugyan minek? kérdi a hadnagy.

Muus doktor nagyon messze lakik és talán nagyon elfoglalt ember. Nem megy elég gyorsan a betegekhez, embereim már sokszor említették.

Igy az asszony megint megnyugodott és hátratámaszkodott, Holmengraa úr hatalmának újabb tanúságát adta: ez az ember saját orvost is alkalmazhatott. De annak ő nem akart oka lenni.

Ne tegye, mondta. Doktor . . . hogy is hívják csak? Muus derék és lelkiismeretes ember. Ugy-e Willatz, ezt nem szabad tennie Holmengraa úrnak?

Nem, mondta a hadnagy.

Mire Holmengraa úr elejti az ügyet.

Muus doktor bizonyosan derék ember, ezt sokszor mondtam én is az embereimnek. Remélem, hogy rendbe jön minden. De mégis csak panaszkodtak.

A hadnagy a gyerekekkel szórakozik. Megmutattatja magának anyjuk fényképeit, sok arckép áll a zongorán; nagyszerű képek voltak s egyikük indián viseletben ábrázolta a hölgyet. Hogy emlékeznek-e még az anyjukra? Hogyne. És hogy Mariane-nak is van-e olyan érdekes ruhája, mint az édesanyjának volt? Ó, igen és Felixnek is. Akkor pedig látogassanak el hamarosan egyszer a kastélyba abban az öltözetben.

Adelheid asszony felpillantott és most vette észre először, hogy Holmengraa szemei titokban őt figyelik. Bizonyosan csak véletlenül és Holmengraa rögtön így szólt:

Csak ülök itt és arra gondolok, hogy milyen jó lenne, ha a feleségem hallhatta volna az ön ma esti énekét, nagyságos asszonyom. Nagyon értette a zenét.

*

A tél folyamán a hadnagy nemcsak építéshez való fát vágat ki és ad el Holmengraanak, hanem fiatal fákat is, melyeket délre küld, abból a fajtából, amelyet az angol és belga bányákban használnak. De ezzel nem elégedett meg, múlt az idő és a hadnagnak, úgy látszik kedve telt benne, hogy tönkre tegye magát, két éven át bányafát vágatott a cserjésben. Mire akart jutni ez az ember!? De a hadnagnak bizonyosan megvoltak a maga okai, amelyek ilyesmire kényszerítették; a nagy háztartása, apjának bankbeli tartozása, melyet még mindig nem fizetett ki; előkelő életmódja, drága szokásai, Angliában drágán nevelkedő fia, mindez örökké csávéban tartotta Segelfoss urát. Nem tudta megérteni, hogy hová kerül a pénz, a kegyetlen sors szinte kiszívta kezéből. Ha fokozatosan nem lett volna egyre nagyobb filozófussá, talán el se tudta volna viselni. Itt van például a templom orgonája, szabad-e annak megvételeit tovább halasztania? Elég szégyen, hogy még mindig nem vették meg. Holmengraa úrnak igazán még eszébe juthatna, hogy megelőzi őt, de szép dolog is lenne! Ez a templom az alapjától a csúcsáig Holmsen templom volt, szabad-e hát megengedni, hogy egy vadidegen ember ajándékozza neki az orgonát?

De akárminth volt is, a hadnagnak nem volt módjában megszerezni azt a kis hangszert. Mibe is került csak? Néhány százasba, azt tudta, háromszázba, vagy talán még többbe. Erről többször is beszélt Adelheiddel.

Ami az orgonát illeti, amelyet maga egyszer kívánt, már megtettem az első lépést, mondta és ez igaz is volt. A méreteket kérik, nincsenek megfelelő méretek, kórust kellene hozzá építeni, csakhogy kórus számára

kevés a hely az épületben. Ki kellene bővíteni a templomot.

Nem, semmiesetre sem! felelte Adelheid. Kérem, mondjon le arról az orgonáról, vannak fontosabb dolgok is.

Valami határozott dologra gondol?

Nem. Willatzra gondolok és újra csak Willatzra.

Willatz nagy és derék gyerek, megérdemli a maga gondosságát. E pillanatban jól megy a sora, a legjobb iskolában van és méltó jövő vár reá.

Isten tudja! mondta Adelheid.

Mit mond?

Nem tudom, nem túldrága-e az az iskola?

Nagyon drága. De hát ő az egyetlen gyerekünk.

Ó, az asszony nem volt mindenkép értelmetlen, nem voltak rögeszméi, melyeknek áldoznia kellett, bizonyosan megértette, hogy az ura szűkiben van az anyagi eszközöknek. A kedves Willatznak mégis inkább Németországba kellett volna mennie. Most minduntalan akad valami, egyszer ez, egyszer az, amiben a pajtásai kitűnnek; sőt a lordok fiainak egész háztartásuk, külön udvarmesterük és cselédségük volt! A legutóbbi szünidőben Willatz részt vett egy költséges franciaországi társas-utazáson, hogy a nyelvet megtanulhassa és ebben az évben megismétlik az utazást.

Azt írja, hogy új ruhákra van szüksége, nem tudom... maga szükségesnek tartja? Én nem hiszem. Legalább ne vegye meg azt a terriert, amelyről legutóbb írt.

Magának bizonyosan ez alkalommal is igaza van, Adelheid. És ha előre tudom a kívánságát, akkor más-

képpen cselekedtem volna. De most már késő. Már elküldtem neki a pénzt.

Akkor már nem lehet változtatni rajta.

Hiszen nem nagy dolog . . . Most jut eszembe, nem írt Willatz valami késről? Hogy egy kést, amelyet Gottfrednek ajándékozott, talán valamelyik másik gyerek elvett tőle?

Igen, Julius; engem kért meg arra, hogy vizsgáljam meg az ügyet és én holnapra terveztem. Maga igazán ne . . .

Úgyis arra lovagolok és különben is ismerem a kunyhót, majd elintézem. Ma vasárnap van és ilyenkor odahaza vannak a fiúk.

A hadnagy a kis Gottfredék kunyhójához lovagol, lovagló ostorával megkopogtatja az ablakot és kihívhatja a gyereket.

A fiam egy kést ajándékozott neked, egy zsebkést, megőrizted?

Igen, feleli Gottfred zavartan. Nem, helyesbíti az után; alig tud a lábán állni és segítségért könyörgő szemekkel néz hátra a kunyhóba.

Elvette valaki tőled?

Igen, feleli Gottfred.

A gyerek anyja gyorsan rendbeszedte magát és kijön.

Úgy történt a dolog, magyarázza, az öregem elzárva tartotta a kést, de aztán egyszer ősszel . . . szerencsétlen nap volt, délután . . .

Julius vette el? kérdi a hadnagy röviden és velősen.

Igen, feleli Gottfred.

A hadnagy megfordítja a lovát és biccent:

Visszakapod a késedet!

Ezzel a hadnagy Lars Manuelsen kunyhója felé vágat.

Vasárnap van ma, a Lars fiú, a szeminarista, szintén odahaza van, az ajtóban áll és köszön.

Hívd ki Juliust.

Lars engedelmeskedik és kihozza az öccsét. A fiatalabbik sápadt és soványarcú.

Nálad van a Gottfred kése, add ide nekem.

Julius nem tagad semmit, de valamit akart mondani védekezésül, a hadnagy azonban türelmetlen mozdulatot tesz, mintha le akarna szállni, mire Julius villámgyorsan a szobában terem.

Lars késerves helyzetben áll ott, amíg az öccse megint kijön és átadja a kést.

Letörtél egy pengét, mondja a hadnagy.

Nem, az már úgy volt azelőtt is, feleli Julius, tessék elhinni.

Ha még egyszer hozzányúlsz valamihez, amit a fiam másnak ajándékozott, akkor ebből kapsz kóstolót! mondja a hadnagy és ostorát megsuhintja a levegőben.

Julius elszalad, be a szobába, gyorsan, akár a vilám; az ajtó nyitva marad mögötte.

Ekkor a hadnagy hallja, amint Lars Manuelsen, az apa, odabent felmordul. Aha, Lars Manuelsen kezdett nagy legény lenni, a malomban szolgált és sokat keresett, függönyök voltak az ablakán, volt egy fia, aki elvégezte a szemináriumot, Daverdana lánya sem volt közönséges leány, sőt már a legjobb úton haladt afelé, hogy a segéd-kikötőmester kedvese legyen. Lars Manuelsen morog és azt kérdi:

Mi történt, megütött, Julius?

A hadnagy már el akart lovagolni, de visszatartja lovát és azt mondja Larsnak:

Hívd ki az apádat!

Lars megint engedelmeskedik.

Az öreg kijön vörös ingujjban, az anyag boltos Per üzletéből való, bizony Larsból nagy legény lett.

Mit járatod a szád? kérdi a hadnagy.

Én? Dehogy is, csak megkérdeztem a gyereket...

Azt hittem, hogy morogni mersz.

Különben, ha a gyerek nem törte el a kést, akkor azért nem kell mindjárt összeszidni.

Hallod-e, Lars, az ősszel megint elloptál egy juhot a legelőmről. De most már vége legyen, utoljára figyelmeztetek!

Mit csináltam? Juhot loptam?

Ez még nem a legrosszabb, de az én bélyegemmel ellátott prémeket adtál el a boltban, úgy hogy Martin béresemnek kellett visszavásárolnia. Nem akarom, hogy Segelfossról való préme meg bőrök legyenek a te cserekereskedésedben.

Hogy én juhot loptam! Azt nem, nem igaz...

A hadnagy felemeli ostorát:

Még egy szót és börtönbe jutsz!

Kedves uram, mondja Lars remegő szájjal. Ha igazán elloptam volna egy juhot, akkor gondoljon nagy családomra. Egészen más lett volna, ha egy szegény embert tettem volna még szegényebbé, de a nagyságos urat, aki olyan gazdag... Ez a szintiszta igazság, ez a Lars itt, meg Daverdana, nem győznek eleget hálálkodni a nagyságos úrra...

Elég, vidd vissza apádat! kiáltja a hadnagy dühösen. Aztán a fiúhoz fordul:

Miért álltal itt egész idő alatt? Amit mondtam, az mind nem neked szólt. Ha jól viseled magad, akkor nem lesz károdra. Mit akartál mondani?

Lars nem mer megszólalni. Alázatos, merész arcú, erős, durva legény, előre nyújtja fejét, így áll az egész jelenet alatt.

Nem szólhatok semmit, mondja, hiszen nem csínáltam semmit.

A hadnagy tovább akar lovagolni.

Lars néhány lépést vele megy és így szól:

Egy évig a lelkésznél tanultam, mert meg akarom próbálni, hogy valamire vigyem, tovább szeretnék tanulni.

Az a bizonyos típus, gondolja magában a hadnagy, a paraszt, aki lelkésszé dolgozza „le“ magát. Például ez a fickó is tovább tanúl! No hiszen ez filozófiai nyelven szólva csak az örök körforgás, nem veszteség, hiszen Lars testileg amúgy is lusta volt a halászatra.

Nem szép dolog ilyesmit kérni, de ha nagyságos úr lenne olyan jó nekem segítséget nyújtani addig, amíg a magam erejéből tanulhatok, ... még egy évig..

Ez talán nem éppen a legjobb pillanat volt erre a kérésre, vagy lehet, hogy mégis ez volt a legalkalmasabb: a két bűnössel való jelenet után a hadnagy megengedhette magának, hogy nagylelkű legyen. Nem következtett egyik a másikból? Lars gyerek Holmengraa szolgálatában állt, de nem ahhoz fordult, hanem mint eddig, a földesurához, Segelfoss urához, aki kezében tartotta valamennyiüket. Azonkívül pedig ez a gyerek Daverdana bátyja, Daverdana viszont ügyes lány.

Ugyanis nagyon szeretnék magánórákat venni, fejezte be Lars.

A hadnagy bólint és így felel:

Támogatni foglak.

Röviden és velősen, pont.

A hadnagy visszalovagol Gottfredékhez. Milyen megerőltetés, milyen nevetséges fáradság egy zsebkés miatt, de a hadnagy nem végez fél munkát. Anya és fia az ajtó mellett állnak, Pauline pedig az ajtóban mereszt nagy szemeket.

Ép volt ez a kés, mikor elvesztetted?

Ép-e? Igen.

Biztosan tudod?

Ép volt? kérdi Gottfred és az anyjára néz. Nem érti a dolgot, hát nem volt ép az a kés? Talán kettőtörte valaki?

Igen, a kés ép volt és ragyogott, feleli az anya, a ládában őriztük, aztán azon a napon...

A hadnagy lehúzza a keztyűjét, kinyitja a köpenyét és a saját kését veszi ki a zsebéből. Ó, annak ezüst nyele volt és mind a két végét állatfej díszítette, két vakítóan fényes penge, meg egy keztyűgomboló volt rajta. A hadnagy maga vette angliai utazása alkalmával.

Willatz küldi ezt neked a régi helyett, mondja a hadnagy.

Gottfred olyan keveset ért az egész históriából, hogy nem meri elvenni a kést, csak áll ott fülig pirultan, néhányszor kinyújtja a kezét, de mindig visszahúzza. Hallja, amint az anyja így kiált fel: Nem, ez nagyon is sok! Amint Gottfred kezében tartja az ereklyét, nem köszöni meg, csak mikor az anyja eszébe juttatja, akkor nyújtja fel a kezét a nyereg felé.

A hadnagy elfogadja a kezét és bólint, sőt többet is tesz a hadnagy, egy darabig fogja a kezét, azt a kis eleven, remegő, köszönő gyermekkezet. Vajjon mi ment végbe a hadnagyban?

Gottfred a neved?

Igen.

Holnap jöjj el hozzám . . . ilyen időtájban.

Elmenjen a nagyságos úrhoz? kérdi az anya.

Holnap?

Holnap tizenkét órákor.

A hadnagy ellovagol.

13.

Most úgy megy minden, mint a lavina. Hónapok, évek mulnak el, de nem egyforma hideg kicsiségekkel telnek, ahogy a hetek és hónapok máskor szoktak telni múlni, hanem lavinákkal, kicsiny és nagy lavinákkal. Segelfoss meg a környéke, azóta, hogy a hadnagy kezébe került, annyira megváltozott, hogy alig lehet ráismerni. Tulajdonképpen nem pusztult el semmi, de megváltozott a külseje és a jellege, mindene és még folyvást változik, emberek és dolgok egyaránt.

Lám, Coldevinék se jöttek már többé. Az idén se jönnek? kérdezhetette Adelheid asszony. Nem, az idén sem. És az asszony várt még egy nyarat és még egy telet, aztán megint megkérdezte:

Furcsa, hogy senki se jön tőlük. Hát már egyikük se jön?

Egyikük sem, feleli a hadnagy. Fredrik azt írja, hogy szülei megöregedtek és legszívesebben otthon maradnak. Különben üdvözetét küldi.

És Fredrik felesége, meg a gyerekei?

Azokról egyáltalában nem ír.

Adelheid asszony leejt egy gombostút, jó darabig áll ott, aztán felveszi a tüt és ezt kérdi:

És Fredrik maga?

Neki nincs ideje...leejtett egy tüt? Segíthetek?

Köszönöm, már megvan.

Nem, minden megváltozott, még Coldevinék is. Nem jönnek többé. És minden egyre változik.

Nem volt-e szó már arról is, hogy Segelfoss faluból külön egyházközséget csinálnak? Csakhogy abba jó idő beletelik, Windfeld lelkész nem egyezhetett bele olyan tervbe, melynek megvalósítása annyira csökkentette volna az ő jövedelmét...De ha majd meg lesznek számlálva a napjaim idefönt, mondta, akkor azt tehetek, amit akartok!

A napjai idefönt, északon, talán arra gondolt, hogy máshová helyezteti magát? Hiszen áldott életet élt most, nagy kerülete volt és kevés dolga; már tizenöt éve lakott itt és ameddig lehetett, itt akart maradni, gyökeret vert, otthonra talált. De mégis délre kellett mennie, az egyház szolgája volt és valamelyik östlandi falu hívói már bizonyosan nagyon kívánczokak utána. Talán északon élje végig az életét és ott is haljon meg? Északon? Ilyen kárhozatra bizonyosan nem ítéltetett, C. P. Windfeld kiváló hirdetője volt az Úr igéjének és az egyházi levéltárba néhány érdekes feljegyzést tudott beiktatni Segelfoss új templomáról, azt senkise tudná utána csinálni! Ilyen ember ne kívánczoznék valamelyik déli stallumra? Isten segítségével nem fog kibújni a papok áthelyezésének törvénye alól.

De Isten segítségével volt remény utódra is, hi-

szen Lars Manuelsen fia, Lars Larsen már szorgalmasan tanult.

Ó, ez a Lars, acélos akaratú ember, pompásan értett a tankönyvekből való tanuláshoz! Krisztiániában volt és vizsgázott, egy évre elbújt, még több műveltséget szerzett, aztán előkerült és megint letett egy vizsgát. A tromsöi szemináriumban kezdte magát Laur-sennek nevezni, de itt a szülőfalujában, mint Holmen-graa úr gyermekeinek házitanítója, nem folytathatja ezt. Már régen Lassen, L. Lassen a neve. Híre járt a szorgalmának, úgy látszik a naptár minden szentje megszállta. Mikor a püspök felügyelő körútján a faluba érkezett, ezt mondta: Ha Lassen nem vigyáz magára, elveszítjük, már most is beteges a melle, meg fog halni!

Az egész falu büszke volt erre az acélos emberre és valóban már kevesebbet káromkodtak, különösen az apja, Lars Manuelsen jelenlétében. Minden vizsgánál szájról-szájra járt a neve és a Lars-gyerek nem egyszerű volt beszélgetés tárgya boltos Per üzletében. Csak már tülesett volna rajta! mondja az egyik. Mi lesz, ha elveszítjük, ahogy a püspök mondta! hangoztatja egyik-másik. Akkor Lars üdvözülni fog, nyilatkozik egy hang, az pedig nem lehet baj! Az apa, Lars Manuelsen beleszól: Úgy beszélsz, mint egy számár, talán nagyon is sokat pityizáltál.

Sokat jártatták a szájukat, az ám!

Bizony, néha pityókáztak boltos Pernél, olyankor élénk társalgás és pénzcsergetés keletkezett, az ajtón ki meg bementek, és a mérőedénynek, meg a hordónak sok dolga volt. P. Jensen pedig kövérebb, gazdagabb és egyre tekintélyesebb lett, de paraszt maradt, aki még mindig háziszövésű ruhában járt. Most már min-

denki tudta, hogy egy ilyen nagyvagyonú ember nem csaphatja be a gyerekeket az alkunál; de lám az emberek mégis bizalmatlansággal viseltettek iránta! Nem mondtak le arról, hogy a kezére ne nézzenek és beleszóljanak, ha szükséges. Egyébként P. Jensen is megtette, ami tőle telt, hogy az emberek s a község javát szolgálja . . . Mindenkinek meg kell adni az igazát. Mikor nem kapott engedélyt, hogy tánctermet nyisson, a földnyelv mögött egyik csónakházban adott táncleckéket az ifjúságnak, a csónakházat alaposan kipadlózta s így kiválóan alkalmassá tette vasárnapi összejövetelekre.

Az az ember pedig, aki mindenki és mindennek fölött uralkodott, Holmengraa úr, nem sóványodott le sok munkájától, aminthogy meg se hízott gazdagságában. Szelídlelkűen, igazságszeretően járt el mindenütt és igazgatta hatalmas üzemét. Eddig százezer tallérnyi adót fizetett; de abban az évben, amikor életbe léptették a koronát, meg az örét és az összegek egyszerre óriásra szökkentek az emberek szemében, Holmengraanak egy egész milliót kellett adóba fizetnie. Panaszkodott talán? Egyáltalában nem. Inkább úgy látszott, mintha akkor se volna kedve panaszkodni, ha kétmilliót vetettek volna ki rá ebből az újmódi pénzből. Valahogy rátermett a gazdagságra. Most már az övé volt a jó Segelfoss egész környéke, a malomüzem, a rakodópart meg a kikötőhíd; az övé volt a szatócsüzlet, meg a sütőde ott lent a tengernél, bár ezeket más néven vezették; azonkívül bizonyossággal tudta mindenki, hogy sok pénze hever a partvidéki kereskedőknél, leegalább is az utväri Henrikseknél, sőt úgy vélték, hogy birtoka csak az ősrégi

Coldevin-féle ytterleiai földeknél végződik és Coldevin túlságosan gazdag, semhogy őt is legyűrhetette volna Holmengraa.

Tehát voltak még korlátok az ő számára is.

Az utóbbi időben azon fáradozott, hogy táviró-állomást kapjon ide; ez kissé lassan ment, az állam el-lenezte és sokáig gondolkozott. Az emberek meg voltak róla győződve, hogy, ha az állam még csak egy ke-veset gondolkozik, akkor Holmengraa saját szakállára állíttatja fel a táviróvonalat. És mintha csak az állam belátta volna ezt a veszedelmet, póznák, huzalok, munkások érkeztek és az építkezés megkezdődött.

A malom pedig megszakítás nélkül zúgott. Szaka-datlan sorban jöttek nagy teherhajók, gabonával meg-
rakottan, a Keleti tengerről meg a Fekete tengerről, végül már egy egész buzaszállítmány érkezett, nélkü-lőzsről ezen a földön nem is lehetett beszélni. Buza: mese, déligyümölcs! A malom megörölte, az emberek megvették és valóban a buza jól bevált, buzakenyér került a sütődébe meg a szegény ember asztalára. Csoda, hogy eddig az emberek életben tudtak itt ma-radni enélkül, főképpen kisgyerek korukban, amikor a kása még nem volt olyan hófehér, mint most. Mi töb-bet lehetett még kívánni? Még hozzá ügyvéd is tele-pedett le a szomszédságban, fiatalember, s annyira tele volt törvénytudással, hogy az emberek vigyázni kezd-tek a szájukra meg a kezükre egyaránt. Most már nem kellett hosszú utakat megtenni, vagy éppen a bí-róságra elmenni azért, hogy az igazát megkapja az em-ber, Rasch ügyvéd a helyszínén el tudta intézni az ilyesmit. Jó, hogy eljött, Holmengraa már előre há-zacskát építtetett neki.

Rasch úr meg akarta látogatni az uraságokat a kastélyban, de Holmengraa úgy rendezte be a dolgokat, hogy a szabad ég alatt mutatkozhatott be a hadnagynak, meg a nagyságos asszonynak. Ez jó gondolat volt és mind a két fél hálás lehetett érte.

Az alkalom pedig a következő volt:

A tavaszi olvadások nyomán bekövetkezett áradás átszakította a hadnagy malomgátját és elragadta a malmot. No az a kis malom már amúgy is évek óta üzemén kívül volt; rögtön, amint Holmengraa felállította a maga üzemét, elhallgatott, de amint ott állt, valóságos kis fenség volt, mely a kastélyhoz tartozott, most azonban eltűnt.

Aztán a fűrésztelep. Volt ott fűrésztelep is? Eltűnt. Úgy látszott, mintha a malom, meg a fűrésztelep eltűnése, Holmengraa úr folyóján, teljesen kívánság szerint történt volna. Furcsának, feltűnőnek tetszett, ez a két berendezés valóban útjában állt Holmengraa egyik új tervének és most a folyó elvitte őket.

Holmengraa úr nem titkolta el, hogy ezt a szerencsétlenséget ő okozta; ő gátolta el túlerősen a folyót, amivel az építőfának a hadnagy erdejéből való leúsztatását akarta elősegíteni.

Amikor a hadnagy felment a folyóhoz, hogy meg szemlélje a pusztulást, az asszony valóban részvétel érzett iránta: annyira szívére vette az ura, hogy apjának, meg nagyapjának a malma és fűrésztelepe eltűnt. A hadnagy csak ebédre került haza; mikor később megint ki akart menni a szerencsétlenség színhelyére, az asszony megkérte, hogy ő is vele mehessen, amin a hadnagy előbb megütközött, de aztán így szólt:

Köszönöm a részvétét. Kérem, húzzon magas cipőt!

És Holmengraa a maga részéről magával vitte a fiatal Rasch ügyvédet s a hadnagy után ment. Ott találkoztak aztán mind a négyen.

A folyó nagy zajt csapott, köszöntek, de alig hallották saját szavukat, Holmengraanak kiabálni kellett, mikor Rasch urat bemutatta. Csodás látvány volt, amint ez a fiatalember levette a kalapját és beleköszönt a lármás csendbe.

Lassan indultak el valamennyien, élükön a hadnaggal; mikor egy pillanatra megállt, Holmengraa így szólalt meg:

Itt látszik, hogy a tapasztalat hiánya milyen ostobaságokra vezet; hozzáértő ember bizonyosan nem gátolta volna el ennyire a folyót a faúztatás miatt.

A hadnagy fülelni kezd:

Ön gátolta el a folyót? Miért?

Sajnos, ostobaságból. Boldogtalan vagyok miatta. Most csak arra kérem, hogy adjon nekem annyi időt, amennyi a kár megtérítéséhez szükséges.

Mit akar tenni?

Volt itt egy gát, egy malom, meg egy fűrésztelep, azokat akarom helyreállítani.

Szünet.

Alapjában véve régi skatulyák voltak és itt álltak anélkül, hogy hasznot hajtottak volna, mondja a hadnagy. Nem, ne építse fel újra őket.

Várta Holmengraa ezt a feleletet? Senkise tudja, ő pedig nem nyilatkozott róla. Ellenben alázattal így szólt a hadnagynak:

Akkor van más megoldás is. A folyónak az önre

eső felét használhatatlanná tettem és meg akarom fizetni azt, amit az ön folyó-fele ér.

Szünet.

A hadnagy egyre s másra gondol és erre a következtetésre jut:

Magáénak akarja az egész folyót?

Ha önnek úgy tetszik.

A hadnagy tovább megy. Valamennyien mennek. Mikor a válaszütra érnek, a hadnagy megáll, alaposan meggondolt és megfontolt mindent:

Azt nem tudom megtenni. Többet nem adok el a folyóból.

Várta Holmengraa ezt a feleletet? Egyáltalán nem látszott megsértődöttnek, hanem mint mindig, barátságosan így felelt:

Van harmadik megoldás is: megfelelően megtérítem önnek a kárt.

*

Pár nappal később Holmengraa úr egyedül járta végig a folyót a maga oldalán. Talán új terv motoszkált a fejében és most szemével próbálta felbecsülni és lépéssel felmérni a terepet, meg aztán költségvetést csinált. Új terv? Igen, megínt új terv.

Valamivel később a hadnagy tette meg ugyanazt az utat, ő is gyalog járt. Minthogy átment Holmengraa oldalára és semmitse csinált titokban, nyilván magát Holmengraat kereste. Időnként meg-megállt gondolkozni.

Igen, akármennyit gondolkozott és fontolgatott két napon és két éjszakán át, még mindig nem jutott ered-

ményre. Hiszen amikor Holmengraa úr ajánlatát elutasította, akkor ez értelmetlenségnek, bogarasságnak tűnhetett fel, de a hadnagy jól tudta, hogy megvannak rá a maga okai: a bank, a saját biztonsága érdekében és a bergeni kezesekkel történt tanácskozás után arra kérte, hogy a segelfossi kiváltságok és területek további eladását egyelőre szüntesse be.

Türelmes bank, amelyik ennyire hagyta fejlődni a dolgokat. De ez mégis csak sértés volt Segelfoss urával szemben és a hadnagy eleget bosszankodott is miatta. Ezekben a napokban rettenő lehetőségek derengtek fel előtte. Ha távozni kell a kastélyból és a birtokról, hogyan igazolhatja magát a Willatz Holmsen-dinasztia sarjadéka előtt valamikor? De minden töprengése eredménytelen maradt; talán még nem volt igazi stílus az üzleteiben. Ó, ez csak a kezdet, csupa gyerekjáték. A tanyai csirkék életében ismert magára: ha egy tyúk fejébe vett valamit, akkor először az egyik oldalra fordítja a fejét, aztán a másik oldalra fordítja a fejét és megnézi, vajjon alkalmas-e a világ tervének megvalósítására, aztán esztelenül és céltalanul nekirohan és csak akkor áll meg, ha új bolondság jutott az eszébe. Semmi a világon rá nem bírja arra, hogy akarata ellenére megforduljon; kitérhet, kerülőt tehet, de meg nem fordul.

Miért forduljon meg a hadnagy? hiszen nem tékozolt el semmit, még csak az orgonát se vette meg, sajnós. Csak egy természeti törvénynek esett áldozatul, valami felsőbb hatalomnak, mit tehetett volna ellene. Mint öreg katona, jól tudta, mi az engedelmesség, hallgatott tehát a takarodóra. Hiszen nem ment ő tönkre, övé volt Segelfoss, senki másé, övé volt a nagy kastély

s a benne levő sok mükincs, senki másé; de a birtokot adósság terhelte és adósság volt a legtűrhetetlenebb dolog a világon. Most még nyilván megmenekülhet azáltal, hogy elfogadja Holmengraa úr ajánlatát és megengedi, hogy megtérítse a gátszakadás okozta károkat, de mennyi lehet az az összeg? Még csak a bankot se tudja elhallgattatni, utána pedig nem marad semmije, amiből megélhessen. Egyáltalában nem mentegette önmagát, ő nem. Lehet, hogy nem értett a gazdálkodáshoz, lehet az is, hogy ez volt a végzete. Mondhatta volna magának, hogy az ember nem költhet folyton, mikor nincs jövedelme, de mégse mondta. Persze, hogy nem kellett volna eldobni az alig használt patienckártyákat, ez bolondság volt. És szigorúan véve arra a túldrága bundára se lett volna szüksége, amelyet az angliai utazásra szerzett be. Az ilyesmi nem rugott nagy összegre, de ez volt az egyetlen pazarlás, amire vissza tudott emlékezni. Most ott lógott a bunda, használni nem tudta. A tábornok nem járt északon, mikor vette volna fel hát a bundát? Ha valami nagy, elháríthatatlan összeomlás következne be, akkor a felesége, Adelheid asszony még szemrehányást tehetne egyértelműen: bár feküdne az a bunda még felvágatlan szövetségként a szabónál. Lám, ő sok mindent eltűrt Adelheidtől: egyebek közt agglegénnyé tette a házasságuk kellő közepén; ezt még csak el lehetett viselni, amíg magát büntelennek tudta, — de ha most az asszony jönne és jogosan szemrehányással illelné! A meg nem érdemelt szemrehányást még csak el tudta viselni, de a megérdemeltet nem.

Most aztán útban van Holmengraához, hogy egy kicsit mentegetőzzék előtte. Kurta elutasítása abban

a formában magának se tetszett. Azt akarta mondani, ami igaz is volt, hogy bizonyos körülmények gátolják abban, hogy többet is eladjon a folyóból. Különben, nem is adott volna olyan kurta választ, ha Adelheid nincs ott. Ő miatta kellett úgy fellépni, igazi földesúr módjára.

Ekkor pillantotta meg odafönt Holmengraa úr kalapját s hátát; jó, nem akarta, hogy őt kérjék valamire, inkább ellenkezőleg, ha lehet. Holmengraa? Mélyen belenyúlt az életébe ez az idegen, a hadnagy sok tekintetben egyenrangút látott benne, sok tekintetben pedig mesterét, de ki volt ez a Holmengraa? Az ő ellenlábasa.

Ekkor Holmengraa megfordul és megint visszajön, a hadnagy elébe. Ki volt ez az ember? Hazátlan, névtelen, sehonnai kalandor... talán szimbolum, végzet. Köszön a hadnagnak, ahogy szokta és a hadnagy viszonozza. Most is olyan a viszony köztük, mint azelőtt, de ebben a pillanatban a földbirtokos elfogódottabb. Talán azért járkált itt Holmengraa, mert őt várta?

A hadnagy mindjárt úgy kezdi, ahogy szokta:

Legutóbb, amikor beszélgettünk, ön három megoldást említett. Volna negyedik is: hagyunk mindent, úgy, ahogy van.

Azt nem engedhetem, feleli Holmengraa.

Nem adhatok el többet a folyóból, sem a birtokból. Az apám idejéből származó tartozások gátolnak meg benne.

De azt csak nem tilthatják meg, hogy elfogadja valamely kár megtérítését?

Hm. Ezt nem szeretném. Hisz önnek nem volt haszna a károból.

Hadnagy úr, éppen most voltam fenn a folyó mentén. Eddig két dolog állt az útamban s most azok nincsenek többé. Furcsán hangzik, de utamban álltak és most eltűntek.

A hadnagy ettől nem lett okosabb és így nyilatkozik:

Nem tudom... igazán nem értem, hogy mit mond.

Úgy áll a dolog, magyarázza Holmengraa, ha én az az ön gátját a magam oldalán építhetném fel újra, akkor egy feltétlenül szükséges gépet tudnék hajtani. Ha szabad kérnem, hadnagy úr, jöjjön velem, megmutatom.

Fölmennek a folyó mentén és út közben beszélgetnek:

Milyen gépről van szó?

Kábelberendezés, megtakaríthatnám a sok drága lóerőt, amire most az üzemeimhez szükségem van.

A hadnagy valami sín, meg lokomotív iránt érdeklődik, Holmengraa pedig folytatja magyarázatát:

Igen, síneket akarok lefektetni a hídtól a malomig, két sínpárt. És a vízesés húzza fel meg le a kocsikat.

És Holmengraa megmutatja a helyeket, mutatja, hogy ott lenne a gát, ott meg a turbina. A víz lármája arra kényszeríti az urakat, hogy szorosán egymás mellé álljanak, ami kellemetlen a hadnagynak, az a benyomása támad, hogy a tervnek most már nincs akadálya és visszalép a folyótól.

Hát akkor csak kezdjen nyugodtan építeni, mondta.

Hogyan? Hát nincs olyan mód, amely mindkettőnket kielégítene?

Nem tudom. A bank megtiltotta, hogy eladjak.

Bank? kérdi Holmengraa közömbösen. Meg fogom önt váltani a banktól.

A hadnagy ott áll. Talán fénysugár villan át a szíven, ez megfelelné úri lelkének, ha készpénzzel adhatná meg a választ a banknak.

Nagy összeg az, mondta, de a birtokom zálog rá. Már lefizettem valamit, de tizennégyezer még fenmaradt.

A régi pénzből?

Igen, sajnos, tizennégyezer a régi, nagy pénzből: tallér.

Holmengraa, úgy látszik lassanként elsajátította a hadnagynak azt a szokását, ahogy ő az ügyeket kezeli, mind kurtábbra fogja a szavait.

Váltóról van szó?

Igen. És kezesekről, akiknek ismét a a birtokon van záloguk.

Beváltom azokat a papirokat.

Furcsa: nagy, rendkívül fontos ügyet tárgyaltak le itt, de csak kevés, feltétlenül szükséges szót mondanak. Mikor a két úr elbúcsuzott egymástól, minden rendben volt, megegyeztek egy bizonyos összegben az egész folyóra, meg a hegyekben levő tóra vonatkozólag. Holmengraa úr mindezt megvette a segelfossi birtokból és most hát ez is az övé volt.

A hadnagynak talán kedve támadt újra megszemlélni erdőinek az errefelé eső néhány szakaszát, ha már úgy is ott jár, megfordult és megint elment gátjának romjaihoz, elhaladt mellette és követte a folyót, föl egészen a hegyi tóig. Ó igen, fiatal finom fa volt itt, ötven év múlva gyönyörű erdő lesz belőle, értékes erdő, ifjú Willatz nyugodt lehet felőle. Általában, a dolgok kezdtek rendbejönni! Meglehetősen fontos üzletet kötött le ma, megszabadult a banktól és megint pénz van

a kezében, jókora összeg, hosszú időre elegendő. Akárki is, Holmengraa úr, olyan volt, mint akit a gondviselés küldött neki, tanács a tanácsstalanságban; a hadnagynak csodálkoznia kellett. És a legjobb az egész dologban az volt, hogy nem apró, ingyenszívességeket fogadott el Holmengraa úrtól, hanem csak üzleteket kötött vele. Így kellett ennek lenni. Hogy itt kószáljon és örökké lekötöztetettje legyen holmi szívésség miatt? Semmilyen vásár sem olyan drága, mint az ajándék.

A hadnagy egyre bölcsebb lett. Hol van már fiatalabb napjainak féktelensége és önfejlésége? Csak ritkán mutatkozott a parázs a hamu alatt. Így kellett ennek lenni.

Egy óra hosszat ül itt és gondolkodik, hiszen filozófus, nincs sürgős dolga. Fölemelkedik, továbbmegy, föl az erdőbe, és áttekinti azt: sajnos, sok a friss tönk, a legutóbbi bányafairtásból kifolyólag, igaz ugyan, hogy sok szép cserje maradt meg, az idő majd megérleli és gazdaggá teszi Willatzot.

Kerülőt tesz és hirtelen Holmengraa hajléka előtt áll: nagy ház, de új és egzotikus, óriási tetővel, meszszire kinyúlik a házfal fölött, hogy árnyékot adjon, — mintha csak szükség lenne rá! És keresztléc támogatja a tetőt. Mindez olyan gyarmatos jellegű volt, a tyúkok az udvaron szaladgáltak, a kertben mostanáig úgyszólván nem volt egyéb, csak néhány ribiszkebokor.

Nini, itt jön ki Adelheid a ház udvari oldalán, bizonyosan megint zongorázott. Holmengraa kíséri ki és a házfal mentén a kis kerti átjáróhoz vezeti. Furcsa: úgy vezeti, hogy a karjával átfogja a derekát. Aztán leülnek a ribiszkebokroknál.

Volt itt lent is finom erdő, de nem egészen tiszta,

leveles fákkal kevert. Ha Holmengraa csakugyan fenőillatot keresett, akkor miért építtette a házát ebbe a kevert erdőbe? Ezen eddig még nem gondolkozott a hadnagy, de most eszébe jutott. Továbbment, ismét a folyóhoz ért és megállt a hídon. Lám, itt áll még a téglaegető kemence, mindenkitől elfeledten, még a nagy áradás is megfélekezett róla; az egyetlen dolog, ami neki a folyóból, meg a régi berendezésből megmaradt.

*

Ha a hadnagy szobája diványán ül, már nem ugrik fel többé és nem csenget Daverdanáért, sok régi szokásáról lemondott és féken tartja magát. Éppenséggel nem romlott le, a haja megszürkült, de ezt az évek teszik, még olvassa a humanistákat, de csak hajlandóságból. Most, ha csenget, akkor Gottfred lép be.

A kis gyerekkezű Gottfred.

Hiszen annak idején, egy évvel ezelőtt azt a parancsot kapta, hogy jelentkezék a hadnagnál, hihetetlenül félt és az anyjának kellett a kastélyba kíséernie. De a hadnagy nagyon barátságos volt iránta, beszélt vele és azt mondta, hogy ott maradhat. Ez a furcsa hadnagy, utólag bevitte a gyereket az asszonyhoz és megkérdezte, vajjon nem gondolja-e ő is, hogy ott maradhat a gyerek és igen, az asszony is úgy gondolta, ahogy az ura. Így aztán Gottfred végleg ott maradt. Most szép ruhái voltak és egész idő alatt jó ennielót kapott. Olyan mint egy kis úr, bár apródnak öltöztették, rövid kabátokban, fényes gombokkal.

Az a fő kötelessége, hogy rendben tartsa az ura-

ságok háttérlovaikat meg a nyeregszerszámot, volt azonban más hasznos és fontos teendője is. Kizárólag az úrnak meg a nagyságos asszonynak állt szolgálatában, más nem parancsolhatott neki, ők ketten osztottak rajta. A nagyságos asszonynak bizonyosan nem a legkevésbé volt szüksége rá. Milyen könnyen kedvet kaphatott például arra, hogy valakit franciára tanítson; és ki alkalmasabb erre, mint Gottfred. Éppúgy, ha nagyon egyedül érezte magát és valakivel beszélgetni szeretett volna, Gottfred sohase volt messze. Csak Wil-latza gondolt ilyenkor és alapjában csak vele szórakozott; néha felolvasta Gottfrednek a fia valamelyik levelét: ilyenkor volt ám csak ünnep!

A hadnagy inkább szabad ég alatt dolgoztatta, például, hogy a hídnál levő irodából hozza el neki a postát, vagy pedig vigye oda, avagy etesse meg borsóval a galambokat. Ezt is csak el kellett végeznie valakinek! Általában sok dolog volt ebben a nagy házban; ha az uraságok elmentek, vagy hazajöttek, Gottfred a folyosón állt, hogy szükség esetén kéznél legyen. És ez sokszor megesett. Egyébként azonban szelíd urak voltak a hadnagyék, akik nem erőltették túl cselédségüket és Gottfred különben is kicsiny volt. Ha például a hadnagy csengetett érte, akkor rendszerint csak arról volt szó, hogy menjen le a lépcsőn és nézze meg a hőmérőt; ha aztán a gyerek visszatért és megjelentette a hőfokot, akkor a hadnagy bólintott és más tennivalója nem volt Gottfrednek.

Igen jól ment a fiú sora. Most aztán Pauline nővére, Pauline, aki mindig lesüti a szemét, szintén a hadnagyékhoz akart kerülni, bizony ő is. Ennek pedig nem lehetett akadálya. Az anyja jött fel és ajánlotta a lá-

nyát. Majd megkérdezem a nagyságos asszonyt, felelte a házvezetőnő. Majd beszélek az urammal, válaszolta a nagyságos asszony. Ha használhatja, akkor a magam részéről nincs kifogásom ellene, felelte a férje. Hozza be azt a lányt, mondta az asszony. Mi a neved? Pauline? Megtartunk téged. Hány éves vagy? Nézz rám, Pauline!

Igy aztán Pauline is végleg ott maradt. Úgy is sok cseléd volt Segelfossban, eggyel több, vagy kevesebb, már nem számít.

Múlt az idő.

A hadnagy mindennap elvégzi lovagló sétáját, végigtekint a földeken meg a sövényeken, a gödrökön meg az erdőkön, mint eddig, most is megbeszéli Martin béressel, hogy mit kell dolgozni a tanyán, néha berendeli a béreseket különmunkára, és mindezt a régi, kellemes modorában tette.

De a telek hosszúak és kietlenek voltak. Ha ilyenkor esténként körülsétálta a szobáját, más hangot nem lehet hallani az egész házban, mint a hadnagy tompa lépéseit a vastag szőnyegen. Ó, a telek hosszúak és kietlenek voltak. Ifjú Willatz még mindig Angliában járt iskolába és Adelheid Holmengraa úrnál zongorázott.

Sajátságos ember az a Holmengraa. Most már az övé volt a folyó, tehát felépíthette volna a gátat, meg a turbinát, de mégse tette. Amíg egy szép napon ki nem jelentette a hadnagynak, hogy nem, le kellett mondania a tervéről, az emberek sokat szenvednének miatta és a fuvarosok kérés nélkül maradnának. A tervemnek meg kellett hiúsúlnia! mondta Holmengraa úr. No, egyáltalában, ami azt a vízilokomotívra vo-

natkozó tervet illeti... vajjon egyáltalában komolyan gondolta-e?

Ennyi azonban történt: Holmengraa lett Segelfoss ura, s a folyó, az erdő, meg a földek gazdája. A hadnagy jól tudta ezt.

Mikor először ébredt ennek a szörnyű valóságnak a tiszta tudatára, rettenetesen megdöbbsent és rövid idő alatt még jobban megőszült. Úgy rendezte, hogy egyszer feltétlenül találkoznia kellett Holmengraa úrral lent az úton. A saját rettegése ösztönözte erre a találkozásra, hogy a hitelezője szemében olvashasson. De Holmengraa úr éppen olyan, mint azelőtt, udvarias, figyelmes Segelfoss urával szemben, mint az első napon. Így múlt el a félelem és hónapok, évek telnek el anélkül, hogy változás történnék. Barátaim, hiszen Holmengraa háza még mindig a kastélyból kapta a tejet és fizetett érte! De arról se szabad megfeledkezni, hogy a hadnagy viszont a kamatokat meg a törlesztést pontosan fizette, holott egész bizonyosan Holmengraa szerezte meg neki valamilyen módon az ehhez szükséges pénzt.

Nos, jól van, mindez nem olyan veszedelmes, voltak rosszabb dolgok is. Például hogyan lehetett teljesen megfélelkezni az orgonáról, amelynek megvételetét egyszer elhalasztották? És mikor, vagy hogyan kaphat az ember pénzt a templom kibővítésére: a kórusra, melyen az orgonának állnia kell? A hadnagy szemrehányásokat tett magának, amiért ez az ügy oly lassan haladt, hiszen éppenséggel azt lehetett hinni, hogy nincs rá pénze. Talán az energiája kezdtt alábbhagyni? Most az első jó alkalommal okvetlenül meg akarta szerezni az orgonát.

Voltak talán egyéb dolgok is, amelyekben túlságosan engedékeny volt. A hadnagy nem titkolta maga előtt, hogy komolyan kell beszélnie Willatz-cal, ha majd a szünidőre hazajön. A fiúból kétségkívül nagy és pompás legény lett, de még nincs meg az a szilárd akarata és jelleme, ami egy Willatz Holmsenhoz illik. Mi történt azzal a gyerekkel? Rajzolni meg festeni akart tanulni, művész akart lenni — jó, légy művész! Inkább a vegyészetre vágyik, tengerésztiszt lesz, még jobb, ó sokkal jobb, fiam. Légy egyideig tengerész, amíg aztán átveheted Segelfosst! De Willatznak volt sok más bogara is és sokat, sokfélét meg akart próbálni, sőt arra is tett célzást, hogy egészen a zenének szenteli magát. De ez volt a legfutólagosabb ötlete, többet nem is hallatott róla.

Az apának tudnia kellett volna, hogy a fiú csakis a zenének szentelte egész idejét, minden nappalát és éjszakáját, hiszen ez volt az, amit a vérével kapott, amire anyja tanította.

14.

Willatz hazajön.

Nagy és előkelő, kamáslit hord, meg szürke öltönyt, tetőtől talpig angol. Mikor az anya viszontlátta ezt a nagy ifjút, a fiát, megindultság fogta el: a gyerek születése óta eltelt évek száma nyilván megszapordott időközben, bizonyosan megváltozott ő is, megöregedett, — milyen idegen, különös gondolat volt ez neki! Isten úgy segítjen, azt hiszem, a gyerekek kezd bajusza nőni! — gondolta. És ez az anya valóban na-

pokon át kedvetlenül nézte, hogy a fiának már pelyhedzeni kezd az álla.

A fiú társaságul egy másik fiatal urat is hozott magával, gyerekkori jóismerősét, Anton Coldevint, Fredrik konzul fiát. Az ifjú Anton most már néhány éve a saint-cyri iskolát látogatta, akárcsak annakidején az apja, kereskedelmi oktatásban részesült és később be fog lépni apja cégébe.

Most végre ismét eljött egy Coldevin Segelfossba, a serdülő fiával képviseltette magát Fredrik konzul. Ó Istenem, hány évnek kellett már eltelnie, Adelheid asszony ugyanolyan idegenkedéssel nézte az ifjú Anton rettentő hosszúságát, mint a saját fiát.

A két ifjú emberben egyébként nem volt sok közös vonás, pedig jóbarátok voltak. Ha az egyik ezt akarta, a másik mást akart, makacs volt mind a kettő. Anton sokat kószált, a malomban, a hídon, fent Holmengraaéknál, meg mindenfelé a béresek kunyhóiban. Willatz elkísérte ugyan néha udvariasságból, de ő már annyira angol lett, hogy inkább órákhosszat makacsul és ostobán a patak partján állt és pisztrángra horgászott. Minden lehető dolgok keveréke volt Willatz, tudott zongorázni, az anyjával énekelni és az apjával felnőtt módra beszélgetni egyaránt. Nagy csendben magával hozta néhány saját szerzeményét is, románcokat, apróságokat, — bizony. Hát nem úgy volt, ahogy az anyja mindig mondta? Zseni ez a gyerek, hiszen karácsonykor született. Az asszony elénekelte ezt a gyermekmuzsikát, a menyekig, a paradicsomig emelte mezoszopránjával. Elfelejtette, hogy a fia a feje fölé nőtt. Ó meg a fia, jóbarátok voltak, néha-néha magával vitte

Holmengraaékhoz, hogy kipróbálja a zongorát és hogy együtt legyen a gyerekekkel.

A két kis indiánus hosszúra nyúlt és különösek voltak. Fekete hajuk, sárga bőrük és izzó barna szemük volt. Valóban, most még inkább indiánoknak látszottak, mint mikor az apjuk így nevezte el őket. Mariane járásában volt valami lopózásszerű, mint a vadakéban, a kezei renyhék és arra a tétlen népre valoltak, amelyből származott. Ifjú Willatz megbámulta és csakhamar kezdett szerelmes lenni bele.

Furcsa egy állapot volt ez! Mintha üdvösség szállta volna meg. Elbágyasztotta, olykor szúrást kapott, de ezt édesnek érezte. A lány nyilván tovább jutott az oldalán. A tizenhároméves gyerek megsímogatta Willatz mellényét, ott állt előtte, és csak nézte a fiút. Illett ez? Egymásra mosolyogtak és elpirultak a hajuk tövéig. A fiú futólag megcsókolta és alig ért hozzá, de valami furcsa, csodálatos illatot érzett a szájában. Ó, milyen kínos zavart okozott ez a merészsége, szent Isten, szeretett volna elszaladni, a föld alá süllyedni, nem tudta elereszteni a lányt, erősen fogta és elbujt, mind a ketten elbujtak, egyik a másik mögött, mind a kettő a másikkal a háta mögé rejtette az arcát. Most megint el akarták ereszteni egymást, de akkor a tekintetük találkozott volna... lehetetlen. Nem, egymás szemébe nézzenek ilyen esemény után? Lehetetlen. Ha legalább sötét volna! Hát nincs menekvés? Ott megy egy ember az úton, mondja a fiú. Hol? kérdi a lány és félig megfordul. Ott lent, visz valamit. Igen, zsákot cipel. Nem látod, hogy zsák van a hátán? Ezzel elhúzódtak egymástól. Milyen pompás kakasotok van, mondja a fiú és még mindig nem néz a lányra. Ó,

hosszú idő kell ahhoz, hogy megint egymásra nézhessenek. De ami a kakast illeti, a lány mindenüvé néz, csak a fiúra nem és megkérdi: Hol van? Erre azt kellett felelnie Willatznak, hogy csak az előző nap látta, de mindenesetre nagy az a kakas. Igen és szép is, mondja Mariane, a taraja mereven áll. Pedig ez nem minden kakasnál van így, mondja Mariane.

Most aztán odajött Felix és így meg voltak mentve... legalább ezúttal.

Szép és természetfölötti idő volt ez! Ha Willatz most lovagolt, már nem azért tette, hogy az útmenti kunyhókból lássák, hnm csak azért ügetett végig a hosszú úton, hogy a nyeregből felnézhessen Marianeék házába és kertjébe. Enyhe nyári idő és sugárzó szemek! Édesség és szemérmesség világában élt a fiú, s ez az erdőbe, meg a hegyekbe űzte, aztán vissza a házakhoz, céltalan kóborlásban. Hol is fekszik ma éjszaka! A fűben, szénában, a kerti gyerekhintában, mindenütt, mindenütt rövid ideig, talán még az ágyban is, ruhástól, összezsugorodva, halálos bágyadtságban. Micsoda idő volt ez!

És milyen bágyadt, nyugtalan lett, semmit se tudott komolyan csinálni. Órákhosszat horgászni a folyón? Vége. Talán úgy is csak tettetés volt, hogy angolabbnak mutatkozzék, mint amilyen a valóságban. Gottfred meghitt társa volt ebben az időben. Türelmes füllel hallgatta és meg tudott érteni egy férfit, aki a sorssal küzd. És Pauline? Na, igen, igen. Pauline is szépen kiöltözött, akár csak az öccse, finom ételekhez szokott és egészséges lett az arcszíne, mint az öccséé. Megmaradt virágformának, lesütötte a szemét, még csak azt sem kérdezte meg Willatztól, hogy hány

óra, úgy hogy a fiú meg se mutathatta neki az óráját. Gottfred azonban nagy bizalmasan Anglia felől érdeklődött és Willatznak volt alkalma mesélni. No meg aztán, tudja Isten, a kis Gottfred tanult valamit franciául is, szóval már nem volt akárki.

Láttam, hogy Anton megint Holmengraaékhoz ment, jegyzi meg Willatz közömbös hangon.

Ugy? feleli Gottfred.

Tegnap is ott volt. Nem értem, mit szaladgál oda mindennap, Mariane maga mondta, hogy egyáltalában nem törődik vele.

No, akkor talán Felixszel akar találkozni.

Igen, de éppen most láttam, hogy Marianenal találkozott. Félórával ezelőtt. És bizonyosan a tyúkólak mögött vannak.

Megnézhetem, ha akarod.

Nem. Mit gondolsz, törődöm én vele? Hagyd csak őket! Mit is akartam mondani, Bella szép növésű, úgy-e?

Igen és olyan jámbor, feleli Gottfred, aztán mesél az istállóban tett látogatásairól. Csendesesen áll, mikor a patáját mosom és megfordul, utánam néz, mikor elmegyek.

Willatz oda se hallgat, talán egész más gondolatok foglalkoztatják. Hirtelen megkérdi:

Tudsz-e hallgatni?

Hallgatni?

Tudsz-e olyan néma lenni, mint a sír? Ha tudsz, akkor nagy szívességre kérlek.

Igen, igen, mondja Gottfred engedelmesen.

Ne mondj igent, ha nem tudod megtartani, mert nagyon fontos dologról van szó. Tudniillik ezt a levelet átadni.

Jó, megteszem.

De személyesen add át neki. Látod, hogy kinek a neve van rajta?

Igen.

Itt azonban fő a gyorsaság és a legfontosabb: a diszkréció. Nem, azt mondtam, hogy gyorsaság, nem úgy értettem, nem is tudom mit is akartam mondani, egészen elfelejtettem. Tehát Gottfred, érted, itt minden attól függ... Ha pedig Anton is ott van, akkor jelt adsz a lánynak, hogy küldje el.

Igen.

De vigyázz, nehogy Anton észrevegyen valamit.

Jó.

Gottfred hihetetlenül sokáig maradt oda, nem akart vége szakadni a várakozásnak és Willatznak elébe kellett mennie. Lenn találta meg a hídon. Gottfred óvatosságból az egyik bokor alá feküdt és ott húzott elő egy levelet.

Nem tudtad neki odaadni? kérdezte Willatz aggodva.

Dehogy nem. Arra kért, hogy ezt hozzam el és adjam át neked személyesen.

Válasz, — választ küldött! Nagyszerű legény ez a Gottfred!

Hazamennek. Willatz a legszívesebben szaladt volna, de ez nem illett.

Van egy sétabotom odahaza, azt megkapod, mondta. Tudod, hogy mi van a levélben?

Nem.

No, hiszen, Isten nevében, lehet benne akármi. Látad Antont?

Nem, már elment.

Willatz felsiet a szobájába, egy-két pillanatig ott marad, aztán rohan le ugorva, remeg az elragadtatástól, földöntúli boldog, megtalálja Gottfredet és odaadja neki a sétatobot. Nem, köszönöm, ne tedd ezt! De, csak ne cécózz! Megint felsiet a szobájába, hosszabb ideig marad ott, énekelve jön le ismét a lépcsőn, megáll kint az udvaron, aztán újra felsiet. Most már harmadszor teszi és úgy látszik, mintha elhatározta volna, hogy valami nehéz iskolai leckét, vagy más hasonlót végez el. Félóra múlva már eleget tanult, megint megjelenik a lépcsőn és lejön. Mit csináljon? Most már nyugodt, bágyadt egy kicsit, anyja a folyosón találkozik vele, sétálni készül, anya és fiú néhány szót váltanak, az asszony arra kéri, hogy ne menjen vele. Willatz hallja, amint az apja fel és alá járkál a szobájában, — az ő jó apja, pajtása, a kitünő gentleman. Willatz kopogtat és belép hozzá.

Nem horgászol? kérdi az apa. Anton biztosan felment a folyópartra.

Alighanem. Nekem nem volt kedvem hozzá. De mennyire megöszültél apám.

Az apa meghökken.

Megöszültem. Na, nem olyan nagyon. Hol van az édesanyád? Nem akartok muzsikálni?

De igen, később. Legutóbb angol szöveget énekelünk, de a zene norvég volt. Hallottad?

Igen. Nagyon szép.

Tulajdonképpen nem akartam neked megmondani, de... én írtam a zénéjét.

Az apja még jobban csodálkozik.

Willatz... nagyon szép, innen a szobámból hallottam. Tehát te magad...? Úgy. Tudja az édesanyád?

Igen.

Bizony szép dolog a zene, hidd el. Mit szól hozzá az édesanyád?

Szépnek találta.

Hirtelen azt mondja az apja:

Gondolkoztál-e már azon, hogy mi lesz belőled, barátom?

Szünet.

Művész, vagy tengerésztiszt? Valamit el kell határozni. Nem akarlak erőltetni semmire, de ez neked is a legjobb. Hiszen a zene csak ének, játék. De nagyon szép volt... Itt járkáltam fel és alá és hallgattam... Az édesanyád is így vélekedett?

Igen.

Az apa határozott arcot ölt és azt mondja:

Tehát a zene szép dolog, de a komoly valóság, az megint más dolog. Úgy-e, ebben megegyezünk? Úgy-e? Határozz és akkor beszélhetünk róla. Nincs ellenemre, ha szobrász, vagy festő leszel, legyen a családjukban művész is, nem tudom. Gondolkozz ezen, aztán majd alkalomadtán mondd meg a véleményedet.

Willatz tehát halasztást kapott és örült neki. De el kellett készülnie arra, hogy ezt a kérdést újra elébe tárják, nem lenne-e jobb, ha már most sejtette valamit?

Neked az a szándékod, hogy végezzem el a harrow-i iskolát? kérdi.

Isten tudja, hogy az apja csakugyan gondolta-e ezt, hogy ez a megöszült, öregedő úr, aki fel és alá járkál itten a szobájában, valóban elhatározta-e ezt magában, Isten tudja. De rögtön így válaszolt:

Hogy elvégezted-e a harrow-i iskolát? Természete-

sen, — ha akarod. No, így mindenesetre van még időd, határozhatsz a jövődről. Igen, végezd csak el az iskolát.

Ó, a gyerek nem így gondolta, Willatznak nem volt hőbb vágya, mint hogy a harrow-i iskolát abbahagyhassa, az már nem volt egyéb, csak kimondhatatlan kín, akadályozta a fejlődésben. Az anyjának kellett segítségére lennie, majd elintéz mindent az idő. Kitünő ember ez a papa... Mariane pedig elragadó...

Eljátszhatom neked még egyszer azokat a dalokat, ha akarod, mondta a fiú.

Most? Nem, köszönöm. Várd meg, amíg az édesanyád hazajön. Most éppen dolgom van. De mindenesetre köszönöm a jó szándékodat.

Ezzel bólintott és Willatz kiment.

A hadnagy megint zavartalanul magára maradt, de az a bizonyos dolga úgy látszik, nem volt más, mint hogy folytassa a fel és alá járkálást. Elvégezni az iskolát? Ez a harrow-i iskola kezdett rejtelmessé válni, alaposan utána kell nézni a dolognak. Talán egyetem ez? Évről-évre abban az előkelő harrow-i iskolában... Talán ott is akart maradni a gyerek? Legjobb volna, ha a hadnagy írna Xavier Moorenak, majd Adelheiddal megbeszéli a dolgot.

Csenget és megkérdi, hogy az asszony elment-e hazulról?

Igen, Gottfred látta, mikor a nagyságos asszony átment Holmengraaékhoz.

Amint visszajön, jelentsd.

A hadnagy vár, sokáig, egy óra hosszat, bizony Adelheid mindenről elfeledkezett a zongora mellett! Két óra múlva végre megjön az asszony. Mi az, talán

sárt? Különösen barátságos, alázatos. A hadnagy csodálkozott ezen és meg is kérdezte:

Valami kellemetlenség érte?

Engem? Miért? Nem, nem tudok róla, köszönöm...

Willatztól beszéltek, Adelheid összeszedte magát és érveket sorakoztatott fel. Céltalan dolog a gyereket továbbra is a harrow-i iskolában hagyni. Nagyon előkelő és drága, úri iskola az, de egyéb se.

Ez nem jön számba. Hisz ő az egyetlen gyerekünk!

Csak hogy az iskolának most már nincs értelme, hiszen a gyerek egyebet se csinál, csak muzsikál.

Igen, ami a muzsikát illeti, az anyai örökség volt, annak semmi köze sincs a Holmsen vérhez, — a hadnagy tehetett erre egy kis gúnyos megjegyzést anélkül, hogy igazságtalan lett volna.

De Adelheid, — mi lehetett ma vele? Azelőtt hasonlóval fizette volna vissza a kölcsönt, most azonban csak még alázatosabb lett és könyörögve mondta: Ó nem, ne mondja ezt, testestül-lelkestül muzikális a gyerek. Ha tudná... nem is merem megmondani magának...

Hogy dalokat komponált? Megmondta már ő maga.

Hála Istennek, így is van rendjén. Ó, az a fiú csupa melódia. Biztosítom, hogy a legnagyobb örömmel énekelem a dalait. Bizonyosan hallotta tegnap...

Hallottam, mikor tegnap fel és alá járkáltam itt fent a szobában. Többször is hallottam.

Nos, mit szól hozzá?

A maga éneke mindig szép.

Azt találja? De a melódia igazán olyan muzikális; nem közönséges gyerek, ezt nem szabad elfelejtenie.

Hiszen a hadnagy maga is tudta, hogy a fia rendkívüli tehetség. Mást mondott talán? S az anyja se volt közönséges hölgy, — röviden szólva.

Hm. Nincs kifogásom az ellen, ha erre figyelmeztet. Bár talán fölösleges.

Bocsánat!

Még több alázat, még nagyobb szelídség. Miért? A hadnagy tisztán látta, hogy valami történt a feleségével, különben nem volna ennyire elütő önmagától. Nem volt ellenére, ha az asszony tisztelettel bánt vele, egyébként is igaza volt abban, hogy a harrow-i iskola csak pazarlás. Ime, itt van ez az Adelheid, fölötte is eljárt az idő, de valahogy nem kopott meg, nem használódott el. Ilyen szilárd támaszt sokáig kereshetne az ember. És ebben az esetben a hadnagy elhatározta, hogy a feleségével együtt a fia ellen foglal állást, meg akarta mutatni a hatalmát és éppen Willatz ellen akart határozni. Ez talán a javára szolgál.

Arra gondoltam, hogy írok Xavier Moorenek, mondta, de most már fölösleges. Tehát Willatz elhagyja Harrow-t. És mi történjék aztán a maga véleménye szerint?

Hogy én hogy gondolom? Egy jó szót akarok szólni az érdekében, mondta az asszony.

Milyen szokatlan hang volt ez! A hadnagy így szólt:

Legyen szíves, Adelheid, készítse elő Willatzot arra, hogy olyan okokból, amelyek csak most jutottak tudomásomra, kénytelen vagyok ellenszegülni a Harrowba való visszatérésének.

Igen. És ez nem lesz csalódás a gyerekeknek, sőt, meg fogja köszönni.

Jobban, egyre jobban körbe forog minden, csak egy dolog állt meg: a hadnagy esze. Nem, hogy anya meg a fiú egyaránt szemben álljon vele! Mi lesz ennek a vége? Az, hogy Willatz Németországba kerül. Hogy olyan nagy muzsikus lesz a gyerekből, amilyennek a tehetsége csak megengedi.

A maga felelősségére, mondta a hadnagy. Ő, a mi egyetlen fiunk, de ebben maga a szakértő, tehát csak a maga felelősségére!

Az asszony megmozdult, előrelépett, mintha kezét akarna nyújtani, de abahagyta. Ez szép volt tőle és hatott is a hadnagyra, amint lányos mozdulattal egy pillanatig készségesen közeledett feléje.

Köszönöm, akkor minden jól lesz, mondta az asszony, jól neki és meg nem érdemelten jól nekem.

És ezen az estén sokat zongoráztak, meg énekeltek.

Néhány nappal később Willatz volt az anyja szószólója a hadnagnál. Ez olyan szokatlan dolog volt, hogy valaminek kellett mögötte rejlenie: Adelheid Berlinbe akarta kísérfni a fiát.

Azzal, hogy követet küldött maga helyett, bizonyosan azt akarta elkerülni, hogy az urának részlete-sebb magyarázatot kelljen adnia, ebben nem lehetett kétség. A hadnagy megkérdezte a fiát:

Jól megértetted az édesanyádat?

Igen.

Mondd meg neki, hogy ha nem akartam volna kí-mélni őt, akkor én magam kértem volna, hogy utazzék

veled. Különböző okokból. Hiszen ő ért ehhez a dologhoz és valóban a segítségedre lehet.

Willatz lelkét hirtelen nagy fájdalom szállta meg, uralkodnia kellett magán. Mi volt ez: szeretet, részvét? Valami szürkesség, nyomoruság ömlött el az apján, valami nagy elhagyatottság... mennyi nyomasztó gondja lehet.

Mikor Willatz megint meg tudott szólalni, azt mondta:

Igen, de máskor aztán majd mi ketten utazunk megint: te, meg én. Olyan jó veled utazni.

Persz, bólintott az apja, majd legközelebb. De most menj és mondd meg az édesanyádnak. És mondd meg azt is, hogy kétségkívül rosszul megy majd a ház sora, amíg ő oda van. No, de ezen nem lehet segíteni. Mikor utaztok?

Anton hamarosan elutazik.

Anton, de te, meg az édesanyád?

Anya is úgy gondolja, hogy minél előbb.

Minél előbb?

Anya azt mondja, hogy a zenetanulásban nincs vakáció.

Szünet.

Jó, ehhez már ő ért.

*

Willatznak most esze ágában se volt Juliusszal találkozni. Hiszen Gottfred elmondta neki, hogy mi volt a késsel, és ez mély hatással volt rá. Julius többször járt fenn a kastélyban, ácsorgott és leselkedett szokása szerint, sőt megkérte Gottfredet arra is, hogy adja át

az üdvözlését, de Willatz nem jött ki. Pedig jó barátok voltak... és nyíltan szólva ő, Julius, olyasvalakinek az öccse volt, aki kész lelkész lesz nemsokára.

Julius különben nem lett rosszabb, mint amilyen volt, inkább a maga módján jelentékenyebb: valóságos igásló a munkában, — ha akart dolgozni. A szüleit pedig felülmúlta testi erőben, ha nézeteltérésekre került a sor. Ezt Gottfred is mondta és megjegyezte, hogy magától Juliustól halotta. Julius mindig tehetséges fiú volt, még tehetségesebb, mint a bátyja, ha nem szerette is a könyveket, csak nem volt alkalma arra, hogy bebizonyítsa a tehetségét. Vagy nem úgy volt-e — talán csak úgy járkált odahaza a kunyhóban és nem hallott, nem látott semmit? Otthon ilyen feladatokra használták az eszét: meg kellett különböztetni egymástól a sósvizi halat, meg az édesvizit, vagy a bakkecskét, meg az anyakecskét. De Julius az utóbbi időben egészen más legény lett, volt már a lofoteni halászaton, két egész télen át és sokszor volt munkában Holmengraánál is. Julius jó barátságban volt Felixszel, aki boldog tudatlanság és könyvgyűlölet dolgában egyetértett vele. Valósággal pogány ez a Felix.

Egy szép napon Willatz és Anton az országúton járnak és Julius a kunyhó előtt áll. Hogy Felix is ott volt a közelben, az iránt nem lehetett kétség, a füttyülése odahallatszott valahonnan a kis házak közül.

A két fiatal úr biccentve kíván jónapot és tovább akar menni.

Julius pedig most nyilván azt hitte, hogy ez a két fiatal úr csak avégből jött, hogy vele találkozassék, különben miért mentek volna éppen ezen az úton? Ezért is helyezkedett el a kunyhó előtt.

Hogy a ménkü . . . hát nem ismersz, Willatz? kérdi.

Dehogy nem, feleli Willatz.

Hát nem hozzám jössz?

Nem, mondja Willatz.

Mire Julius nagyon rossz néven veszi, hogy a két fiatal úr másutt kereskedik és így szól:

Hát akkor nem, jól van.

Eközben azonban a két fiatal úr megállt és Antonból kibuggyant a kacagás. No, de Julius csak nem azért áll itt, hogy kinevettesse magát? Semmi esetre se! Nagy, erős fickó volt, a szemöldöke is jól megnőtt, meg aztán ott van a hatalmas ökle is.

Hát ez a tökfilkó mit röhög itt? kérdi.

Csakhogy most már Anton Coldevin is férfi, aki nem egyszer mérte össze az erejét a saint-cyri kadéttal; nem lehetett őt tökfilkónak nevezni.

Akarsz egy pár nyaklevest? mondta.

Most Juliusnak nem kellett volna éppen két lépést hátrálni, hanem ellenkezőleg, valamivel előbbre kellett volna lépnie. De minek? Ki buzdította valaha bátorságra, vagy ki ismerte el, ha bátor volt? Csak állt ott és szégyelte volna értésükre nem adni, hogy ő ugyan nem fél egy-két pofontól. De az arca furcsán megnyúlt és eltorzult.

Szünet.

Willatznak nem volt éppen ellenére valami csinos kis verekedés, de mégsem illett ott az országút közepén. Nem fogjátok be a szátokat, fiúk? mondta. Felix, a kis indián is előkerült. Ó, mennyire érdekelte egyszerre a dolog, hiszen Julius ügye az ő ügye is volt. Nyugodtan forgolódott az ellenfelek közt és villogó

szemmel nézett Juliusra. Willatznak sok szót kellett vesztegetnie és végül már azzal fenyegetőzött, hogy azonnal otthagyja őket, amíg végül sikerült Antont elhúzni onnan.

Erre aztán egyszerre megdagadt Julius bátorsága: Gyertek el csak újra! kiáltotta. Ó, most óriás, hős volt, úgy köpte a bagót, hogy hólyagot vetett és ez a lelkész öccse egyre erősebb kifejezéseket használt: Láttam odafönt egy pár finnt verekedni, mondta, gyertek csak el újra! Azt hiszed, félek tőled? Hatszor kicserzem a bőrödöt! Gomblyukakat vágok beléd véges-végig.

És Felix felordított annak jeléül, hogy helyesli Julius szándékát.

15.

Willatz meg az anyja elutazott. Megtartották a szokásos vacsorát a hadnagyéknál és Holmengraaék is jelen voltak. Mivel most Willatz életének forduló-pontjáról volt szó, a hadnagynak a fiához intézett beszéde sokkal komolyabb lett. Két módja van annak, hogy az ember a hírnevét az utókorra hagyja: eltemetkezhetik valami légmentesen elzárt sírba, akkor majd kétezer év múlva újra rátalálnak, vagy pedig hatalmas dolgokat cselekszik és beleírja nevét az emberiség történetébe! Gyorsan ettek és bár ez alkalommal nem volt ott Muus doktor, aki zavarja a hangulatot, a hallgatás talán még barátságatlanabb volt. Mindenkit megindított a búcsu. Holmengraa úr, aki figyelmes és együttérző, lent a parton sokáig a kezében tartotta Adelheid kezét és szinte suttogva mondta: Jöjjön vissza, minél előbb.

Most már elmúlt azóta több hónap és az asszony még mindig nem jött haza. Mi lehetett ennek az oka? A hadnagy leveleket kapott, amelyekben az asszony halasztást kér, jó, rendben van. Ne erőltesse túl magát a hazatérés kedvéért! És a hadnagy azt mondta magában, hogy ha rosszakarat lenne az asszony részéről, akkor úgylis mindegy, igyekszik beletörödni... és egy szép napon dudorászni kezdett. Igen, megint dúdolt. Daverdana, aki most ismét a szobalánya volt, elvitte ennek híret a konyhába és hallgatóztak valamennyien. Nem hallottak semmit. Egyáltalán semmit, a hadnagy olyan halkán dúdolt, alig hallhatóan, ó, most még inkább csak a saját használatára, mint azelőtt. Mit is jelenthetett az, ha valóban dúdolgatott! Nyilván nem volt egyéb oka, minthogy a háza most már hivatalosan is muzikális lett.

Nemsokára megint jött levél. Az asszony újabb haladékot kért, még csak az egész őszre. Alázatos levél, csupa könyörgés. A hadnagy most már rosszat sejtett. Úgy, az egész őszre? És ha az is elmúlt, akkor talán az egész téldre? Emögött van valami. Házasságuk nem volt rosszabb, mint sok más házasság, katasztrófa nem érte őket, csak állandó elégedetlenség ült rajta. Így volt az. Szerencsétlenség... semmi dolog az! A szerencsétlenségnek vége szakad, egyszer történik, aztán elmúlik. Sokkal rosszabb egyik napról a másikra, évről-évre nélkülözni a boldogságot. Egy angyal tud rossz lenni és harapni, . . . jó! De ha egy angyal sohase harap, csak morog és örökösen csak üres mosollyal vigyorog? Jó, legyen úgy, az ember filozófus, hála Istennek és egy kicsit a humanisták szellemében gondolkozik. Nagy kín, ha a szűnyog üveghango-

kon muzsikál; i-i-i, mondja. Eleinte próbára teszi az ember értelmét, de csak eleinte. Boldogság? Mi az? Be kell látni, hogy a boldogság mellékes dolog. Egyébként Holmsenék házassága az utóbbi időben eléggé elviselhető volt, megjavult, félig-meddig jó lett hála Istennek. A kölcsönös megbecsülés mindig megvolt közöttük, most valósággal szívélyesség járult hozzá, még őszinte mosoly is előfordult. A hadnagy remélni kezdte, hogy bizonyos mértékig mind a ketten kárpótlást kapnak, új életet itt kint, idős korukra. Hiszen Adelheid az utóbbi hetekben idehaza nyílt vonzódást mutatott iránta. Úgy tetszett, mintha már nem telt volna öröme abban az érzésben, hogy meglehet az ura nélkül is, még most is, idős korában. Most meg egyszerre elutazik és távol akar maradni!

A hadnagyban derengeni kezd az a lehetőség, hogy az asszony életében tűrhetlenebb lett valami még a házasságánál is.

Mi lehetett az? Isten tudja, de nyilván nem valami csekélység. A legutóbbi levelében azt írta, hogy vétkezett az ura ellen... No, ez csak amolyan mondas, hízélgés, hogy elérjen még egy kis halasztást. Hiába, Adelheidet mégis csak gyötörte valami. És a hadnagy egyszerre csak abbahagyta a dúdolást. Már nem telt kedve benne. Bizony, rövid zümmögés volt ez, a legártatlanabb, amelyet valaha férfi megengedett magának, mikor az asszony távol volt.

De a hadnagy többet akart tenni, ő sose végzett fél munkát. Ha Adelheid akármiképpen válságban van, akkor neki illett abban résztvennie. Örömet akart szerezni a feleségének, amire majd hazatér, újra lépése-

ket tesz az orgona felállítása ügyében. Most aztán megveszi az orgonát, akár az élete árán is.

Ó, ha csak az orgonáról lett volna szó! De hol volt a kórus, amelyen az orgonát el kellett volna helyezni? És hol volt a hely a kórus számára? A templomot át kellett építeni. De szabad volt-e a hadnagynak az ehhez szükséges építőfát az elzalogosított erdejéből kivágnia? Meg volt kötve a keze, megint ki kellett mennie, hogy Holmengraa úr szemében olvasson.

Elmult az ősz és az asszony még mindig nem jött haza. Nem, most megint írt és könyörgött, hogy még maradjon egy ideig, a télen át, Willatz nagyon egyedül volna, no meg ő maga is különben. Egyébként mind a ketten nagyon józan beosztással éltek, kevés pénzt költöttek és sokat muzsikáltak.

Talán a gondviselés akarta így, hogy a hadnagynak legyen ideje az építkezésre, mielőtt Adelheid hazatér.

Holmengraa sokszor érdeklődött kettejük: a Berlinben levő anya és fiú iránt és ez több okból furcsa volt: először is sohase kérdezősködött Willatzról, amíg a gyerek Angliában volt, másodszer pedig a kis Gottfred amúgy is sokszor ment át Holmengraa-ékhoz és levelet vitt Marianének Willatzéktól. Élnek és jól megy soruk? szokta volt Holmengraa úr kérdezni. Élnek és jól megy soruk, válaszolta mindenkor a hadnagy. Ma is ezt mondta és hozzátette: a feleségem még egy ideig Berlinben óhajt maradni.

Most a templomra terelte a szót és így szólt:

A kis istenháza... az ön üzeme annyi embert vonzott ide, hogy a templom kicsinek bizonyult.

Igen, mondta Holmengraa. Igen, úgy van...

De a gondolatait más foglalkoztatta és az arca tele volt mélyebb, olvashatatlan írással. A hadnagy többet nem beszélt a templomról, a finom érzékű ember rögtön elhallgatott, mintha csak intést kapott volna.

Persze, a templom, hát nem égbekiáltó dolog, hogy mennyire kicsiny lett? A nagy keresztelő vasárnapokon, vagy ha más alkalmakra az emberek benne gyűltek össze? Szinte elképzelhetetlen, hogy mi lesz a legközelebbi búcsún, ha majd eljön az Úr új szolgálója, L. Lassen, hogy első ízben prédikáljon a falubelieknek. Igen, igen, úgy van, mindössze ennyi volt Holmengraa úr válasza. A hadnagy bizonyosan azt gondolta magában, hogy ha még meg volna a régi hatalma, akkor egyszerűen csak végiglovagolt volna az erdőn és megparancsolta volna, hogy döntsenek ki fákat, még egy fél templomra való fát. Aztán meg ezt gondolta: Ha élnék a jogommal, akkor még ma táviratoznék Namsennek építőfáért. Bizonyosan ezt gondolta, mert az arckifejezése ebben a pillanatban szolvens és méltóságteljes volt. No, hatalma még volt és megvolt a folyóért kapott pénz és ha nem a Berlinben levő anyának és fiúnak szánta volna, akkor hadd menne rá. Az a sok nevetséges korona, egész halom borsónyi pénz, ami mégse tallér.

Holmengraa úr kérdése, valamint a válasz méltó volt mind a két úrhoz:

Sohase voltam Berlinben, de nem nagyon költséges a feleségének ott lakni? mondta Holmengraa a hadnagynak.

Nem nagyon költséges a feleségemnek ott lakni, mondta a hadnagy Holmengraának.

Itt nem lehetett tévedés, az utóbbi hetekben va-

lamilyen más hang nyilvánult meg Segelfoss ura és a jövevény Holmengraa úr között. A távolabb állók ezt nem vették észre, a hadnagy azonban nem kételkedett benne és most kemény koponyájában új terv fogalmazott meg és éjjel-nappal töprengett rajta: elzálogosított birtokon él és elzálogosított házban lakik . . . ki akart költözni. Jó, hogy Adelheid és Willatz külföldön tartózkodik, majd felszólítja őket, hogy maradjanak ott, ahol vannak, így aztán csak sajátmagának kell új sorsot kovácsolnia.

Windfeld lelkész a beszámolója vége felé azt írja, hogy Adelheid önagysága külföldre utazott és ott is maradt, annyira nem értettek egyet a házastársak. Holott annyira egyetértettek a házastársak, legalább ebben a kérdésben. Maradjatok csak egyelőre ott, ahol vagytok! írta a hadnagy a feleségének. És nehogy emiatt az asszony lekötelezettnek érezze magát, az ura mindent megmagyarázott neki a valósághoz híven, hogy olyan ötlete támadt, amelynek megvalósításához egyedül kell lennie.

Hová költözzön? Hiszen ott volt a régi téглаégető kemence, azt nem adta el, azt nem foglalták bele a folyó eladásáról szóló szerződésbe. A téглаégető is zálogban volt ugyan, mint a többi, bizony, de azt ki lehetett váltani. Repedezett, légvonalatos volt a téглаégető, de a repedéseket be lehetett tömni és a házat emberileg lakhatóvá lehetett tenni.

A hadnagnak sürgős lett az eszme megvalósítása. Hanyatlásának egész ideje alatt sohase volt gondtalan és nem úgy volt, hogy engedte, hadd fejlődjenek a dolgok, ahová akarnak. Ó, ez távol állt a természetétől. Kínózta a nyomoruság, de nem tudott rajta segíteni.

Hogyan is tudott volna. Talán bírna pénzt szerezni, valamit termelni? Ő, aki egyebet se tudott, csak költeni és fizetni, vagyontalan pazarló, negatív zseni, a költekezés művésze. Apáinak fia volt és apáinak árnyékában élt.

Attól a naptól kezdve, amikor megkapta Holmen-graa úr valóságos, vagy képzelt intését, egyszerre feltornyosodott előtte: eddig elfelejtette, vagy szándékosan figyelmen kívül hagyta minden ingó vagyont, a teli házát, könyvtárát, berendezését, a csónakokat, szerszámokat, gépeket . . . Ezekre nem is gondolt. Mint a rend embere, persze csak addig engedte sodorni magát, hogy volt még pár lépése az összeomlásig.

Az öreg hadnagy, lám magasabb hatalom zsákmánya lett! Forduljon a svédországi testvéreihez? Nem, az eszébe se juthat. Közte, meg a testvérei közt immár húsz év óta alig volt kapcsolat. És az anyjuk halála óta már nem is írtak egymásnak. Talán egyszerűsíthette volna az életmódját, csökkenthette a cselédséget, korlátozhatta a bergeni kereskedő évi számláját? Erre csak annyit mondhatott, hogy a legnagyobb ostobaság, amit valaha hallott, erre még csak gondolni se lehet. Az a kettő ott a külföldön még arra találna gyanakodni, hogy ő szűkösen van idehaza! Ehhez pedig nem szoktak hozzá és nem is érdemelték meg. Ifjú Willatz ne szerezzen más benyomást az apjáról, mint amilyent a hadnagy szerzett az ő atyjáról; hogy az ember mindig segíthet magán, eladhat, vagy vehet, amit akar, hogy úr lehet, igazi Willatz Holmsen. Ami pedig a cselédséget illeti, talán több béres és cselédlány volt most a személyzeti lakásokban, mint az ő apja idején? A kis Gottfred útjában állt valakinek? Vagy talán a

testvére, Pauline, nem volt-e az egyetlen, aki édes kis feleleteket tudott adni a hadnagynak és nem köszöntötte-e úgy, mintha akár az apja lenne, ha az úr elhaladt mellette? És most, a felesége távollétében, a házvezetőnőt se nélkülözhetette. Semmin se lehetett változtatni.

A házvezetőnő? Szorgalmas, serény ember, akit az asszonya éveken át tanított s aki most úgy szólván betéve tudta a háztartást. Mikor recsegett, ropogott valami a keze alatt? Nem, neki is maradnia kell! . . .

Salvasen kisasszony, úgy látszik, szintén nem úgy látta, hogy szükségét szenvedne valamiben. Hiszen sok dolga volt, a nagy birtok szolgáltatta a legnagyobb részét annak a sok mindenfélének, amire szükség volt, a bor, csemege és fűszer pedig most is Bergenből jött, mint eddig. Semmire hiányzott. És ezért volt Salvasen kisasszony mindig jókedvű és elégedett a sorsával, sokszor elhúzta a száját és nevetett, meg huncut történeteket mesélt a leányoknak.

Nem ő volt-e most Segelfoss feje? De még ez se volt minden. A raktárnok is udvarolt neki és feleségül akarta venni. Az ám! És a raktárnok érdekes dalokat tudott. Már tavasszal is, mintha minden rendben lett volna közöttük. De akkor Rasch ügyvéd kezdett udvarolni a kisasszonynak, meg is kérte a kezét, s ez aztán egészen más dolog volt. Igen, Rasch dr. úgy akart tenni, ahogy az apja, a nagyapja, meg az ükapja cselekedett; családot alapítani, hivatalt vállalni és rendes életet élni. A raktárnok jövője sokkal bizonytalanabb, üzletember és pénz nélkül semmit se kezdhet. Nem, a raktárnokot nem lehetett az ügyvéddel összehasonlítani, ez nevetséges. De Salvasen kisasszonynak

nem volt kellemetlen, hogy minden kezére akadt egy kérő.

Megbarátkozott Irgensné, született Geelmuyden, asszonnyal, és esténként sokszor ment át Holmen-graák házába, hogy elbeszélgessen velee. Mint ügyvéd özvegye, Irgensné is Rasch urat részesítette előnyben, ó, hogy is ne, hiszen az tanult ember és a másik legfeljebb boltot tud nyitogatni. Ne utasítsa el Rasch ügyvédet!

Csak aztán ne hagyjon faképnél! mondta Salvesen kisasszony.

Hogy faképnél hagyja . . . egy tanult ember . . . soha! Ilyesmit nem tesz olyan ember. Irgens se tette.

Tulajdonképpen hogy érzi magát itt ebben a házban? kérdi Salvesen kisasszony.

Itt? Irgensné asszony a fejét ringatja. Hiszen ez a ház valóságos paradicsom. Sohase éltem még ilyen páratlanul jó napokat. Irgensnek kellett volna ezt látnia.

Tudja mit gondolok, Irgensné? Azt hiszem Holmengraa nem mindig az, akinek látszik.

Hogyan? Hát milyen?

Átfogta már a maga derekát?

Az Isten őrizzen meg a maga szájától, Salvesen kisasszony!

No, mert az enyémet már átfogta.

Átfogta a maga derekát?

Igen, néhány nappal ezelőtt, este.

Most aztán Irgensné ütközik meg és ezt mondja:

Azt gondolom, hogy másnak a derekát még nem karolta úgy át, mint az enyémet. De a legutóbbi hetekben, úgy látszik, mintha kissé megváltozott volna. A becsületére váljék azonban, sohase megy túlmesszire.

Határozottan nem. És magával . . . hiszen maga nem is ismeri . . . Magával talán még kevesebbet jelentett az egész. Mit mondott, mit csinált magával? Hallatlan dolog.

A két hölgy tovább társalog és most már Salvesen kisasszony is megsértődik. Igen, mert Irgensné olyan kijelentéseket tesz, hogy sok módja van annak, ahogy valakit meg lehet ölelni, hiszen valaki egyenesen eléje állhat egy férfinak az útja kellős közepébe, amikor arra halad, akkor mit csináljon szegény a karjaival, mi, Salvesen kisasszony?

Nem, ilyeneket ne mondjon nekem.

De most már igazán meg kell kérdeznem, hogy mi történt maguknál a kastélyban? kérdi Irgensné.

Nálunk? feleli Salvesen kisasszony és megsértődik, halálosan megsértődik. Látja, maguk itt lehetnek olyan spanyolok és olyan gazdagok, amilyenek csak akarnak, de ezzel még nem lesznek különbek, mint mi odaát a kastélyban. Ezt megmondhatja a nevemben Holmen-graa úrnak. Én ebben a házban még nem láttam színezüst tálakat, csészéket és tálcákat, nálunk pedig van ilyen. És itt még nem láttam aranyozott fület az ezüst süteményes tálakon, nálunk pedig az is van. Az ám!

De kedves Salvesen kisasszony, hiszen az asszonya megszökött az urától!

Megszökött? Ezt a maga szája mondja, amit az Isten óvjon meg a pletykaságtól, meg a fecsegéstől, Irgensné. Nem pedig az én szám. Mit mond? A saját fiát kísérte el az asszony Berlinbe, s a gyerek most zeneszerzést tanul. Nem tudom, hogy maga mire akar kilyukadni. Úgy látszik azonban, hogy maguk az utóbbi időben, mondhatnám, megváltoztak egy kicsit. Én azon-

ban a magam részéről remélem, hogy becsületes emberként élhetek és halhatok meg és például Coldevin konzul nem ölelte át a derekamat. Ezt megmondhatja a nevemben Holmengraa úrnak.

A két hölgy tovább társalog. Furcsa beszélgetés volt ez, váltakozva hol okos, hol ostoba. Ha ezek az emberek négyszemközt társalogtak és senki miatt se kellett őrizkedniük, akkor a nyelvük kirúgott a hámból, a beszédjük megint természetes volt, úgy, ahogy odahaza megszokták, és hihetetlen dolgokat mondogatták egymásnak.

Végre Windfeld lelkész kénytelen volt engedni a tisztviselőáthelyezés törvényeinek és új, délvidéki állásra pályázott. Akaratlanul tette az öreg, elkopott ember, hiszen alapjában nagyon jó és kényelmes élete volt idelfönt, a templom mindig zsúfolt és az egyházközség békés. De mit ért mindez? Barátaim, valahol Östlandban az emberek már vágyva vágyakoztak azután, hogy meghallhassák, mi maradt meg Windfeld lelkész lelkipásztori tehetségéből. Tovább nem vonakodhatott. És a sík, természeti szépségekben bővelkedő Smaalenekben kapott stallumot.

Aztán jött a helyettese. Ha nem is volt éppen káplán, mert ilyent sajnos nem tudtak keríteni, mégis akadt önfeláldozó lélek, aki egyelőre hajlandó volt szolgálni az egyházközséget. Úgy kellett segíteni a dolgokon, ahogy lehetett és hálásnak kellett lenni, amiért valóságos lelkész egyáltalában hajlandó volt működni itt északon, ha csak néhány hétre is.

És milyen lelkész! Fekete gérokkot és keményített fehérneműt viselt. Kitűnő férfi volt, ebben nem lehetett kétség, meglátszott a kezein, melyek a könyvekben és

az írásban való lapozástól megvékonyodtak, a biztos magatartásán: mindegyik vállán be tudott vinni a nyájba egy-egy bárányt, a bő cipőjén, a dupla harisnyáján meg a galocsniján. Nem volt püspöki botja, legalább is még nem . . . Hosszú haját viselt meg tudós szemüveget, annyira tudományos ember volt: Lars Manuelsen fia, L. Lassen.

Most már lelkész volt. Hazajött magát mutogatni. A Cordillerákban nem lehet büszkélkedni, de idehaza lehet.

Gazdasszonyt, néhány ládát, meg bútort hozott magával és rögtön bevonult a községi paplakba. Az egyháziak és templomszolgák fogadták és mindjárt a legnagyobb buzgalommal álltak az oldalán. Mert hiszen a hírveve már évekkel megelőzte. Ki ne hallott volna L. Lassenről!

Bár csak megtetszenék a tiszteletes úrnak idefönt és maradna sokáig! mondták az egyháziak.

Nem, nem maradok itt sokáig, felelte a lelkész, de kötelességemnek tartottam itt átmeneti szolgálatot teljesíteni.

Ó, nem, bizonyosan nem tetszik itt a tiszteletes úrnak.

Ne mondjátok ezt barátaim, de ez a község olyan eldugott helyen van, ilyen fészekben nem élhetek. A tudományos érdekeim is valamely délvidéki helyre utalnak.

Igen, ez bizonyosan így van, de ha pályázni méltóztatnék az itteni lelkészi állásra, akkor bizonyára csak egy szót kellene szólania és megkapná a tiszteletes úr.

Az itteni lelkészi állást? Csakhogy nem akarok rá

pályázni. Az orvosom megtiltotta nekem, hogy itt maradjak. Nem bírom a klímát, túlságosan északi.

Aztán a főtemplomban prédikált, a templom kisinek bizonyult. De a lelkész megparancsolta, hogy vegyék ki az ablakokat, hadd hallhassák a kintállók is. Ó, elhíhetitek, az volt csak a prédikáció!

De a segelfossi templom még kisebb volt. Mikor Lassen úr odament, egyetlen hely se maradt! Barátaim, hiszen ha mindenki eljött a templomba, még boltos Per is, és ott álltak és nem tudtak bejutni. Vegyék ki az ablakokat, parancsolta ismét a lelkész, akkor majd Isten segítségével elérem a legtávolabb állókat is! És elhíhetitek, a hangja elhallatszott egészen a hídig, sőt a béreskunyhóig is. Fölösleges volt a templomba menni és ezért ment le egy fiatal pár régi vasárnapi szokás szerint a földnyelv mögött levő csónakházba. A lány pedig Daverdana, a lelkész húga volt és a legény a segéd-kikötőmester.

Istentisztelet után megéhezett a lelkész és mivel sem a kastélybeli hadnagy, sem pedig Holmengraa úr nem hívta meg, Lassen úr alázatosan a szülei kunyhójába ment és ott kapott enni. Ott ült ismét a Lars gyerekek, a község áldása és csodája. Kis testvérei nagyobbak lettek, az anyja még jobban megöszült, de az apja még mindig ugyanaz a rötszakállú legény volt, míg Julius férfitá serdült.

Most aztán minden attól függ, hogy le tudsz-e nyelni ilyen enivalót, amilyen nekünk van, mondta az anyja.

Ó, igen, köszönöm, hiszen ez friss hús, amint látom és az orvosom éppen friss húst rendelt.

Levágjunk egy kecskét, mondta az anyja.

Finom ember lett a Larsból, zsebkendőjét az álla alá tette és villával vette ki a kenyeret. Julius halkan ezt mondta magában: Hogy az ördögbe! . . . Bizony ezt mondta. Különb en lassanként valamennyien eltűntek a szobából, hogy Lars békében maradjon. Kis testvéreit, akik nem tudtak egyebet, mint a sarokban ácsorogni, az apjuk hívta ki.

Igen, az apa meg volt hatva, nem tudott szóhoz jutni az ünnepiességtől. Ehhez járult még az is, hogy meg kellett mutatnia a fiának, hogy a prédikációja egyszerűen gondolkozásra készítette, már csak emiatt is szótlan volt. De Julius, a himpellér, a bűnös, egyenesen fellopózott a padlásra, ahonnan már előre lyukat fűrt a mennyezeten át, ott lefeküdt és megfigyelte a szobában maradt bátyját. Lám, hogy viselkedik! Minden nevelést egyszerre elfujtak, Lars ott ül és zabál, ahogy csak belefér, vadul tömi magába a nagy falatokat, össze-vissza keni magát és zsirt fröcsköl maga körül. Annyira sietett az evéssel, mintha arról volna szó, hogy lehetőleg minél többet nyelhessen le, mielőtt még bejön valaki. Julius ezek után úgy vélte, hogy a bátyja nem is annyira előkelő, hogy vele szóba ne állhatna.

A lelkész „étkezés“ után lefeküdt a szülei ágyába és alszik. Mikor kialudta magát, az anyja behozza a kávé. A lelkész megfrissültnék érzi magát, hatalmasat ásít és megköszöni anyjának a kávé. Aztán a tetőgerenda alól leveszi a konyhóban egyedül található két könyvet: az egyik egyházi beszédek gyűjteménye, a másik „Az emberi szív tükre“. Ezt az apja valamikor Lofotenben vásárolta.

Lassan a többiek is mind bejönnek egyenként, elő-

szőr a kicsinyek, végül Daverdana. A lelkész nem lát és nem hall semmit, csak a könyvekben lapozgat. Igen, a Lars meg a könyvek! Hogy tudott a könyvben lapozni anélkül, hogy az ujjait megnyálazta volna, és hogy tudta a kezében tartani, mintha csak valami kincs lenne! És az anyja a felismerés pillantásával látja, hogy a fiának milyen otthonosan mocskosak a kezei, akárcsak azelőtt, és ugyanolyan otthonosan mocskos a nyaka körül is.

Aztán felocsúdik a lelkész és beszélgetni kezd a többiekkel, észreveszi Daverdanát és a hadnagy iránt érdeklődik.

Köszönöm, egészséges.

Majd lesz egy pár szavam hozzá, mondja a lelkész. Hallom, hogy a felesége megszökött.

Aztán Willatz után kérdezősködött.

Valami muzsikusnál tanul, feleli Daverdana.

Csupa világiasság!

Akkurátusan ezt mondtam én is, jegyzi meg erre az apa, Lars Manuelsen. Tudatlan ember vagyok a könyvek, meg az ujságok körül, de azt megtanultam, hogy a zene, a játék, a tánc, meg a kockázás mind az ördög találmánya, Isten bocsássa meg a vétkeimet.

Meddig maradsz a községben? kérdi Julius.

Nem tudom, minél rövidebb ideig, feleli a lelkész. A püspököm megígérte, hogy hamarosan felválttat.

Miért nem akarsz az itteni lelkészségre pályázni?

Mert túlerőltettem magam a tanulásban és mert nem bírom az itteni levegőt. Délvidéken kell letelepednem.

A levegőt? Hát mi a nyavalya van a mi levegőnkben?

Műveletlen vagy, Julius, mondja a pap az öcsésének.

Julius nem is olyan buta. Csak egyszerűen megkérdi, hogy, hát kedveseim, a mi levegőnknek mi baja van? Talán bizony majd könnyörögni fognak egy papnak, hogy foglalja el itt a tisztséget?

Minden északi stallumnak ugyanaz a végzete, egy pap se akar északra kerülni. Csak a jó szívemnek köszönhetitek, hogy idejöttem.

A jámbor és a tudós ostobaság egyesül itt. Az anya majd felpukkadt a fia miatt érzett büszkeségében és így szólt:

Igen, igen, nagyon szép tőled, hogy hozzánk is el látogattál egyszer.

Julius azonban nem tágít.

Hát talán nekünk itt északon ne is legyen papunk? Csak fecsegsz, Julius, mordul rá az apja.

A lelkész a torkát köszörüli, aztán így felel:

A püspököm úgy vélekedik, hogy az itteni északi lakosság megelégedhetik kevésbé tanult lelkészekkel is. Az ő véleményét pedig tiszteletben kell tartanod, Julius.

Julius semmi iránt sem érzett tiszteletet, ha csak meg nem félemlítették. Itt azonban nem fenyegette veszedelem. Különben is a bátyja tekintélye nagyot csökkenett előtte, hiszen rettenetes látvány volt, ahogy Lars a kecskehúst falta.

Mi van? Beteg vagy te? kérdezte azután, mintha csak most hallott volna róla először.

Igen, sajnos, túlsokat tanultam. A mellem meg van támadva.

De Julius emlékezett még bátyjának a szószerkből

hallott oroszlánhangjára és újra csodálkozva megkérdezte:

A melled?

Igen, meg a szemem. Rövidlátó lettem.

Hagyd békében a Larsot, figyelmeztette az apja.

Hát mi baja a szemednek? kérdezte Julius.

Olyasmi, ami miatt az embernek konkáv szemüvegre van szüksége. Ehhez nem értesz.

Nem, ehhez Julius nem értett, tehát hallgatott.

A lelkész a könyvekre tette a kezét és így szólt:

Ugy-e, itthon nem sokat használjátok ezeket a könyveket?

Nem, sajnos nem, felelte az apja, itt nagyon keveset olvassák az Isten szavát.

Akkor talán magammal vihetném? mondta a lelkész.

Mit akarsz vele? kérdezte Julius.

Úgy látszott, mintha az apja nem szívesen válnék meg a könyvektől, de mégis azt mondta:

Vidd el őket, ha akarod.

Akkor még rosszabb lesz a szemed, mondta Julius.

Ó nem, Isten segítségével talán már nem lesz rosszabb, felelte a lelkész. Az orvosom azt mondja, hogy most egy idő óta már jobban látok.

Tudok egy másik könyvről is, mondta Julius. Ole Johannak van egy régi könyve, valami Jesper Brochmand írta.

Meg tudnád nekem szerezni? kérdezte a bátyja.

Igen, azt hiszem, mondta Julius és kiment.

Ekkor a lelkész Holmengraa úrról kezd beszélni, mondván, hogy világias lélek és csak az üzletekre gondol. Igaz, hogy iszik is?

Holmengraa?

A lelkész bólint:

Nekem így mondták.

Az anya megint ingatta a fejét, ó Istenkém, mennyi mindent tud az ő fia!

Majd hozzã is lesz egy pár szavam, mondta a lelkész. A gyerekek csak ott járkálnak a házban és amióta nem vagyok itt, még nagyobb pogány lett mind a kettőből.

Igen, Felix nem akar tanulni. Most aztán Mexikóba akarja küldeni az apja. Ezt hallotta Daverdana.

A bátyja fülelni kezd:

Mexikóba? És Marianet is?

Nem, csak Felixet. Mariane később Krisztiániába kerül.

Krisztiániába? Ugy.

Most boltos Perre került a sor. A pap mindenkiről tudott valamit, az egyházfiak olyan szívesen a segítségére voltak. Boltos Per egyre kövérebb és minden nap a bíróság elé kerülhet, hacsak nem hagyja abba a mérésnél tanusított nagyszerű kézügyességét.

No meg aztán a távirdász, nem nagy szoknyavadász-e? Hát a kikötőmester, valóban egy pár lesz beőle meg Salvesen kisasszonyból?

Daverdana szinte tükön ül: Most biztosan a segéd-kikötőmester kerül sorra, aki pedig az ő kedvese, a csónakházban. Ó, soha többet nem néz rá.

Most visszajött Julius, odaát volt Ole Johannál. Vastag, szörnyen mocskos könyvet dob az asztalra. Tudja Isten, talán csak nem lopta?

Itt a könyv, mondta.

Megkapom? kérdezte a lelkész.

Megkapod.

Az anya pedig ingatta a fejét. No hát ez a Lars meg a könyvek, ez a Lars meg a tudomány!

A lelkész egymásra fektette a három könyvet és megsimogatta őket. Mit is akart velük tulajdonképpen? Igen, L. Lassen a könyvtárát kezdte megalapozni és e célból fosztogatta a béreskunyhókat. Most már három új kötet feküdt itt és Jesper Brochmand jókora helyet fog kitölteni az állványon.

Aztán így szólt Julius:

Ole Johann kérdezteti, hogy nem tartaná-e nála imaórárt, mielőtt elmegy?

Ole Johannál? Hiszen nincs elég nagy szobája.

Ott is kivehetjük az ablakokat.

Szünet.

Az anya megjegyzi:

Igazán nem hinnélek olyan együgyűnek, hogy Ole Johannál tarts imaórárt. Akkor aztán később mindenütt elhencegnének vele.

Nem, mondta a pap. Egyébként is ma már fáradt vagyok. A torkom, hm. Kezét a szája elé tette és óvatosan köszörülte a torkát, elhalóan köhintett.

Hagyd csak, mondja az apja, Lars Manuelsen is, Ole Johann éljen békével és elégedjék meg azzal, amit ma hallott!

Julius azonban ördögös fickó!

Különben, ha rekedt vagy, mondja, akkor anya majd ezüstkanállal felemeli a nyelvcsapocskádat. Nekem is ezt tette.

Rettentő mód műveletlen vagy Julius, mondja a pap az öccsének. Ezután még egy köpenyt terített a himbálózó vállára, gummipötöt húzott és kiment. Még

egyszer meg akarta tekinteni az ismerős helyeket, mielőtt visszatér a paplakba. Daverdana, meg a kis testvérei az ablakhoz szaladtak és onnan néztek utána.

És most L. Lassen kint járt az ismerős országúton és himbálta a fejét, nyilván nehéz volt neki és nem akart egyenesen állni. Nem úgy járt, mint aki bármi elől is ki akarna térni, olyan jó, biztos érzés töltötte el és ha emberekkel találkozott, csak attól félt, hogy tudja Isten, azok majd nem köszönnek neki. Mert most már igazán nem neki kellett előre köszönni: vagy nem ő volt-e a tiszteletes úr? Sok ember járt itt, némelyik egészen idegen volt neki, bizonyosan Holmengraa üzemének munkásai voltak. Ezekre az emberekre rábámult, bizony a legutolsó pillanatig, és sokszor annyira vitte, hogy nem is lett belőle köszönés. Ez sem volt rendjén. De még mindig inkább így, mintsem hogy ő köszönjön előre.

Valóban, L. Lassen az egyház erős szolgájának érezte magát, és majd csak viszi valamire. Nem lehetetlen, hogy eljön majd annak az ideje is, amikor majd megveregeti a vállát Willatz Holmsennak.

Ami után egész bizonyosan történnék egy és más...

*

A távirász a készülékénél ül és sürgönyt vesz fel. Sürgős távirat jön Berlinből, nem hosszú, de olyan fontos, hogy a távirász maga akarja rendeltetési helyére juttatni, három pontot és vonalat kopogtat le, aztán felkel, nagyot kortyint egy üvegből, mely a függöny mögött levő állványon áll, szabály ellenére bezárja az irodát és kimegy. A kastély felé irányítja lépteit. Nagy, imbolygó vállú, súlyos testű legény.

Mivel eddig még sohase járt itt, a konyhabejáraton megy be, hogy a cselédség közül találjon meg valakit. Az egyik lánynál a hadnagy után érdeklődik, a lány kijön a házvezetőnővel és csak a távirász nyomatékos kérésére hivatják a hadnagyot.

A hadnagy rendkívül csodálkozó arcot vág és megkérdi, hogy az emberei közül valaki nem nyugtázhatta volna-e a táviratot?

Azt igen, mondja a távirász. De nem arról van szó, csak elő akartam készíteni a hadnagy urat, hogy rendkívül fontos a távirat.

A hadnagy rögtön fel akarja tépni és el akarja olvasni, de a távirász visszatartja és így szól:

Várjon egy kicsit, lassan olvassa, nem örvendetes távirat.

Rendes körülmények között a hadnagy kurtán elintézte volna ezt az embert, de most megáll és nagy szemeket mereszt rá. Csak a táviróhivatalból ismerte, szolgálatkész, szeretetreméltó ember, Baardsen a neve. A hadnagyot zavarba hozta, ahogyan a távirász most idejött és ilyen furcsán viselkedett. Ami talán meg is felelt Baardsen szándékának. Mikor a hadnagy végre felbontotta és elolvasta a táviratot, előbb csak gyenge benyomást keltett benne.

Anyát baleset érte, ez volt a táviratban. Uff! mondta a hadnagy és az ajtófélfának támaszkodott. Az volt tovább, hogy fürdés közben érte baleset. Furcsa, hát fürdés közben érhet valakit komoly baleset? Volt ott még valami, de az nem fontos.

Válaszolnom kell, várjon egy pillanatig, magával megyek, mondta a hadnagy.

Kihozta a sapkáját a folyosóról és a két úr együtt ment a táviróhivatal felé.

Fürdés közben? mondta a hadnagy a kísérőjének, nem értette a dolgot.

A nagyságos asszony bizonyosan megütötte magát. De mégis furcsán hangzik, felelte a másik. Egyébként úgy tetszik, mintha a távirász sejtené az egészet és célzásszerűen mondta, hogy talán előkészítse valamire: Emögött kell lennie valaminek.

Megerkeztek az irodába és a hadnagy leült, hogy megszövegezze a táviratot és ebben néhány kérdést intézzen Willatzhhoz. Eközben a távirász megint az asztalánál ül és sürgönyt vesz fel.

Tessék várni egy kicsit, mondja hátrafordulva. Ujabb távirat jön. És még írásközben előkészíti a hadnagyot a következőkre. Most már érthetőbb kezd lenni... sajnos... ez a hír...

Adelheid asszony fürdés közben az életét vesztette.

Néhány nappal később a hadnagy a postagőzössel délre utazik a fia elé, aki az anyja holttestével már úton van Norvégia felé. Így a hadnagy mégis felvehette az új bundáját, amelyet valamikor az angliai útalkalmával vett.

Csakhogy most nem hordta olyan büszkén.

16.

A berlini halálhír furcsa hatással volt Holmengraa úrra, mintha kissé eszét vesztette volna.

Először mély gyászba merült és bánkódott, hiszen

Segelfoss úrnője rendkívül kedves volt vele, az első naptól kezdve, talán neki köszönheti azt is, hogy egyáltalán megkezdhette nagy tevékenységét.

De néhány nap elteltével megváltozott Holmengraa úr, ismét derüesebbnek látta az életet. Nos, minek titkoljuk a valóságot, vidámabb oldaláról kezdte látni, értheti ezt valaki? Látták mosolyogni, nevetni, bizonyosan spanyol borából ivott ebédre, más magyarázat nem lehetett. És az egyházfiaknak bizonyosan nem-sokára újabb beszámolóra volt alkalmuk L. Lassen lelkésznél.

Ki volt Holmengraa úr? Talán kereszt az égen, szimbolum? De talán nem is volt benne semmi misztikus, talán csak a fölényesen tevékeny ember átlagos típusa volt? Talán olyan ember, aki sok pénzt keresett ugyan, de Mexikó fensíkjai nem tudott fényűzően élni és most azért jött ide, hogy learassa a sikerének járó tiszteletet? Megjött és a hírneve végigdübörgött az egész országon. Kint a szürke domb körül nem ragyogtathatta a hírnevét, onnan tehát mindenesetre el kellett távoznia, Segelfossba került és itt volt a helye.

Itt finom emberek voltak és nagyszerű üzleti kilátások, innen el lehetett dicsekedni az egész északi föld felett.

És aztán? Minden tervét megvalósította, talán még többet is, mint amennyire gondolt, amellet pedig mindig szerényen viselkedett. Csak a gépeivel ütött zajt. Volt valami mesterkéeltség emögött a szerénység mögött? A nevelése talán felmondta néha a szolgálatot? Soha. Mikor is kerülhetett volna erre a sor? Ha a kastélyban a hadnagyékkal érintkezett? Finom és eredeti volt, munkásai iránt figyelmes, bőkezű és engedékeny

minden emberrel szemben. Talán tisztességtelen eszközökkel törtetett előre, csaló volt? Bőkezű volt és feddhetetlen minden cselekedetében. Ha a hadnagy valamely idegenkedést érzett a szokatlan idegen iránt, ennek önmagában rejlett az oka. Például ami a malomgáttal történt, amelyet elragadott és mesemmisített az ár. Hiszen annak ellenében Holmengraa úr megszabadította a banknál levő nyomasztó kötelezvényétől. Hogy ezzel egyidejűleg tulajdonosa lett az egész folyónak és az egész hegyitónak, az csak véletlen, szerencsés véletlen, de mindenesetre készpénzzel fizetett érte. Tehát volt oka idegenkedni tőle? Például Mexikóban is volt fenyoillat, bizony, csak hogy nem ott, ahol Holmengraa úr lakott — pedig gőzfürésze volt ott. Az egészsége megrendült, pilulákat szedett, míg az itteni üzemei működésbe nem jutottak, azóta nem lehetett hallani megrendült egészségről, nem... nem...

Annyira jótékonyan hatott Holmengraa úrra a levegő, míg ugyanakkor szomorúan ellenkező hatást váltott ki az élet egy másik törekvőjénél, Lassen lelkészénél.

Lehetett-e valaki tapintatosabb modorú, mint Holmengraa úr? És ő úgy éreztette ezt a tapintatot, mint ha nem elsajátította, hanem veleszületett volna. Későn, korán, mindenkor. Adelheid asszony, aki értett az ilyesmihez, egyetlen egyszer sem kedvetlenedett el.

Milyen biztossá és elégedetté tette az asszonyt! Szerelmes volt önmagába? Szerelmes? Akkor talán fiatalabbakra vetette volna a szemét. De hogy mért volt olyan nagyra vele és hogy miért tört valósággal össze, mikor az asszony örökre elveszett, ennek oka aligha rejlett szerelemben. Mert hogy is volt az? Vajjon

semmiség volt-e a kis faluból elszármazott Tobias szemében, hogy ki- és bejárhatott a segelfossi kastélyba és a nagyasszonynak jó barátja lehetett? Nem nagy dolog olyasvalaki előtt kérkedni, aki kitárja az ajtaját. A köznépek lehetett egyszerű vörös gyapjúmellényben is imponálni. Holmengraa úr Adelheid asszony iránt éppen olyan odaadást tanusított, mint amelyet egy dán követtel szemben tanusított volna. Paraszt volt bölcsőjétől kezdve, olyan fajtából származott, amellyel az élet addig nem tett egyebet, mint hogy megóvta a kihalástól. Amit tudott, azt hallomásból tudta, elsajátította a művelt emberek levegőjében levő értékes dolgokat, még a nyelvüket is... Jól van, Holmengraa úr! Nagyszerűen csinálta! De kétszáz évvel fiatalabb volt Segelfoss lakosainál. Megtanult köszönni, csakhogy rabszolga süveggel köszönt.

Voltak-e egyéni okai arra, hogy Adelheid asszonyt ennyire meggyászolja? Ezt a kérdést eleget vitatja és szimatolja Salvesen kisasszony meg Irgensné, született Geelmyden asszony, amikor egy kis pletykára összebújnak. A nagyságos asszony talán maga adhatna erről felvilágosítást, ha a naplóját egyszer kiadná. Nőstényfarkas is kerülhet kutyaházba.

Holmengraa úr mindenesetre gyászolt az asszony halála miatt. Ez abban is megnyilvánult, hogy az arca megnyúlt és még az orra is mintha hosszabb lett volna, mint azelőtt. Talán azért, mert lesoványodott. Hogy pedig aztán megváltozott a hangulata és földerült a kedve, az nyíltan szólva ezért volt: most már senkire se kellett tekintettel lenni, hiszen a finom Adelheid asszony nem volt többé.

És valóban, Holmengraa úr bánata eltűnt, ami ab-

ban is megnyilvánult, hogy Irgensnével szemben kissé túlmént a határon, úgy hogy az asszony végül kénytelen volt védekezni és így szólt: No, ne... igazán, jöhet valaki! De még inkább abban nyilvánult meg, hogy egy este megfogta Salvesen kisasszonyt és feleségül akarta kérni: Gondolja meg, mondta, a szavam a magáé. Jöjjön és nézze meg a házamat, jöjjön föl velem.

Egészen elment az esze.

Egy hétig valósággal pojáca volt, elvesztette az egyensúlyát. Mint aki éveken át bilincsekben járt és most egyszerre megszabadult. Este kieresztette a csirkéket, aztán Marcilie ablakához lopózott. Mivel a lányt nem találta egyedül, azt mondta, hogy a csirkék kiszabadultak, vissza kell terelni az ólba. Nem hagyta békében a lányt, vele ment az ólhoz, megcsókolta és pénzt adott neki. Micsoda dolog ez! Már azelőtt is voltak ilyen bolond rohamai, de mértékkel és nem annyira, mint most. Gazdag volt, így akárki gondtalanul élhetett mellette, ő pedig nem sokat törődött azzal, amit az emberek beszéltek. Azalatt, amíg a hadnagy úton volt, Holmengraa úr lement a kastélyba és kikezdett még Daverdanával is. Ez azonban a segédkikötőmesternek volt a menyasszonya és nem szűkölködött szerelem dolgában. Mikor pedig Holmengraa úr ezt megtudta, féltékeny lett és szerelmes, finoman öltözködött és duplán kapcsolta mellényére az óraláncát. Alapjában siralmas állapot volt. Hiszen ez az öreg ember olyan helyzetbe került, amilyen csak a fiatalsághoz illik.

Az az ötelete támadt, hogy meghívja Muus járásorvost. Miért ne, hiszen ez csak udvariasság. Bőségesen megvendégelte a doktort és emlékezetes maradt ez az este. Szó, ami szó: a nyugatról jött ember pompás

házigazda volt, annyi ezüst meg bor került az asztalra, hogy az csak olyan embernél lehet, aki teheti. Dr. Muus kedélyes jó érzésében még a lábait is egymásra dobta.

Remélem, hogy később eljön Rasch ügyvéd is, mondta Holmengraa úr, hogy ön ne legyen annyira egyedül.

Szóval az ügyvédet nem hívták meg vacsorára, hanem csak későbbre, hogy legyen kivel társalogni. És a doktor nagy fontosságot tulajdonított ennek a kitüntetésnek. Nem azért... hiszen Rasch ügyvéd is tisztviselőcsaládból származott, így némiképpen egyenrangúak voltak, de az ügyvéd még távolról sem annyi, mint az orvos, valamint a pap sem. Holmengraa úr, úgylátszik hazulról, a vérében magával hozta a rangskálát és ez most javára vált doktor Muusnak, büszke is volt rá.

Csak nem kellett volna ezzel visszaélni, az már visszajára sült el. Ebben a házban az embereknek sejtelmük sincs a bürokrata nagyságról.

Furcsa, a doktor azt hitte, hogy megengedheti magának a felsőbb osztályok gögjét is, azért ütközött össze a hadnaggyal első találkozásuk alkalmával. Muus úr négy nemzedék iskolai szorgalmának és közepes tehetségének terméke volt, ennek és csakis ennek az eredménye, hogy merhetett hát muzsikáról, meg a zongorán fekvő új kottákról nyilatkozni? Hiszen Adelheid asszony maga kívánta azokat a kottákat és ezért hozatta meg gyorsan Holmengraa úr. Most persze ott fehetnek és várhatnak Adelheid asszonyra, az már nem jön el többé. De a jól megérdemelt tisztelet kijár nekik, ez nem nagy követelmény. Muus úr azonban még mindig az olasz muzsika mellett kardoskodott... ezt ugyanis a szülei oktatták bele egyszer s mindenkorra.

Ez a sok kotta, pedig nem volt egyéb, csak csupa Beethoven... Hiszen Adelheid asszony mindig nagy német volt.

Szomorú haláleset volt az itt lent, mondja a doktor. Holmengraa úr mélyen bólint és így felel:

Rettentő csapás.

És hogyan fogadja ő?

A hadnagy? Hát, értelmes ember, emelkedettlelkű ember, de ez alighanem több volt, mint amit el tudott viselni.

Igazán azt akarja mondani, hogy a hadnagy emelkedettlelkű ember?

Holmengraa úr így válaszolt:

Igen, nekem ez a benyomásom.

A doktor ezt mondta:

Akkor azt hiszem, csalódik.

Ezt mondja a doktor és nyugodtan ül a helyén.

Nyilván úgy van a dolog, hogy a nép felfogása az orvost a többi ember fölé helyezi, csak hogy Holmengraa úr már sok orvost látott, sőt a Cordillerákban is voltak orvosok, az ilyesmi ott se ritkaság. Azonkívül Holmengraa úr úgy vélte, hogy az ő benyomásának mégis csak kell némi értéket tulajdonítani, néha az életben kénytelen volt csakis a saját benyomásában megbízni. Már pedig az sohase vezette félre, hiszen itt ült és ma már ő, a „Holmengraa“.

Azt gondolom, hogy a hadnagy emelkedettlelkű ember, mondta.

Ez azonban nem imponált Muus úrnak, hisz ő a felsőbb osztályhoz tartozott és megvolt a tudománya.

Én különbséget teszek az olyan ember közt, akít a szerencsétlenség ver le a lábáról, meg az olyan közt,

aki céltudatosan és bolondul halad a pusztulás felé, mondta. A hadnagy pedig az utóbbiak közé tartozik. Elmondták nekem, hogy tulajdonképpen az öné az egész kastély.

Nem, az már mégsem járja, hogy Adelheid aszszonyt és a hadnagyot egészen közönséges emberekké bélyegezzék, akikről bárki csak úgy nyilatkozhatik. Akkor mit ért volna Holmengraa úr azzal, hogy annyi év folyamán közeli barátságban volt velük?

Ez csak pletyka, mondta.

Pletyka? Rendes emberek mondták.

Akkor pedig ön rosszul hallotta és félreértette a rendes embereket.

Nem értettem félre őket. Hát szóval akkor csak ok nélkül aggódnak a hadnagyért. Annál jobb.

Megérkezik az ügyvéd és isznak. Bizony az ügyvéd közelebb maradt a földhöz, nem volt olyan tudományos, sem olyan nehézkes ember. Gyakorlati dolgokról beszélt s csakhamar üzleti ügyekről tárgyalt Holmengraa úrral. Azonkívül pedig sokkal jobban ivott, mint a doktor, sőt a házigazdát is rávette arra, hogy jobban igyék. Különben, Isten tudja, miért tette, ha csak azért nem, mert minden jót kívánt a jótevőjének. Rasch ügyvéd ugyanis sokat köszönhetett Holmengraa úrnak, a házáat, a telkét, a földjét és az első jó tanácsokat. Most vírágzó ügyvédi gyakorlata volt, magánirodát bérelt sajátmaga részére és írószobát az írnökának. Megleپő gyorsan haladt. Már régen elhatározta, hogy azt a telket, amelyen a háza áll, valamint a vele határos szántóföldet megveszi. Holmengraa úr azonban mindannyiszor azt feleli, hogy a hadnagy nem akar többet eladni Segelfossból.

Most megint megkérdezte és ugyanazt a feleletet kapta.

Mire az ügyvéd a legnagyobb alázattal ivott a Holmengraa egészségére.

És mi volt az eredmény? Holmengraa úr, a falusi paraszt, bort ivott és az este folyamán nagy eszméket hangoztatott. Legutoljára azt mondta, hogy megpróbálkozik a spanyol szardínia halászzal és Santanderben norvég halászfloTTát alakít.

Norvég halászok nem halászhatnak ott? Akkor naturalizáltatom őket.

Talán büszkélkedni akart a két vendége előtt, célzást tett valami érceletre két közelfekvő vidéken, bányákat akart venni.

Talán kérkedni akar. Valószínűleg, mert másképp nem lehetett megmagyarázni azt, hogy most ilyen nyíltan hangoztatja az ötleteit, míg máskor titokban tartja őket. Nyugodtan és kérkedés nélkül beszélt, de nagy tervek izzottak a homloka mögött. Érdekes volt hallgatni. Aztán azt mondta: Egészségükre uraim, nagyon kedves, hogy meglátogattak!

A kis Mariane belopózott és megmutatta, hogy hosszú lábaival hogyan tud pukedlizni. Feltűnő erősen fejlődött és a szája érett volt. Most volt a postáért és azt hozta be az apjának. Eközben így szólt:

Levél jött hazulról! Egyébként ritkán lehetett norvég szót hallani az alacsonyhomlokú, indiánhajú és szimatoló orrú leány szájából. Ez az egész, mondta.

Köszönöm, felelte az apa.

Ez volt az egész, Mariane nem kapott semmit. Ifjú Willatztól már nem jöttek levelek.

Bocsássanak meg egy pillanatra, mondta Holmen-

graa úr és felbontott egy idegen bélyegekkkel leragasztott levelet. Gyorsan átfutotta, aztán így szólt a lányához: Téged is üdvözlök kis lányom! Mariane megint pukedlizett, aztán kiosont az ajtón.

Holmengraa úr félretette a leveleket és így szólt: Ha az urak túlhidegnek, vagy túlmelegnek találják a sherryt... hiszen nem lehet mindenkinek egyforma izlése... No jól van, akkor nem.

Most megint udvarias volt és jóindulatú. Salvesen kisasszonyról kezdett évdni az ügyvéddel: talán bizony azért csinál olyan nagy hűhót abból a szántóföldből, meg a legelőből? Ó, az a fiatalság!

Az orvos felhasználta az alkalmat és ezt mondta:

Hát nem adhatna el Rasch ügyvéd úrnak egy földdarabot, Holmengraa úr? Hiszen akkor bebizonyítana az egész község előtt, hogy ön Segelfoss birtokosa.

Hogy adhatnék el földet a hadnagy birtokából? Boltos Per is telket akar vásárolni, hiszen olyan gazdag lett, hogy két tehénnek való legelőt akar venni. Ezt még el sem mondtam a hadnagnak. Egyébként nem is érdemes beszélni róla, hiszen egészen mindegy, hogy kettőnk közül melyiké a két tehénnek való legelő. Kétszáz tehénnek való legelő már számot tenne.

Az ügyvéd megkérdi:

De miért nem akar eladni a hadnagy? Hiszen pénzt kap érte. Ismerek még valakit, aki szeretne gazda lenni: Lars Manuelsen. Hozzám jött és őszintén megmondta: Mivel van egy fia, akiből lelkész lett, még hozzá híres lelkész, ő már nem maradhat tovább zsellér, s így hát meg akarja venni a kunyhójához tartozó telket, meg a körülötte levő megművelésre alkalmas földdarabot.

Lassen lelkésznek az apja? kérdi a doktor.

Igen és persze a lelkész maga van a háta mögött. Ismeri?

Nem. Meglátogatott ugyan és szerény embernek tapasztaltam. Persze paraszt, de mégis csak felküzdötte magát a kultúrára.

Igen, annak az apja. Tehát tiszteletreméltó ember, lelkész fia van, mondta az ügyvéd, mikor ismét Holmengraához fordult. És ismerek még sokat, aki mind szeretne telket, meg földet vásárolni, például az ön pékje is, Holmengraa úr.

Pékem? Nekem nincs pékem! És most úgy látszik, mintha Holmengraa úr már megelégette volna ma estére ezt a két finom, tréfás kis urat. Úgy látszik, mintha jólakott volna ezzel a kis társasággal, tehát azt mondja, ami eszébe jut:

A pékem? Ön talán abból indul ki, hogy gazdag ember vagyok. Látja a láncomat és azt hiszi, hogy valódi. Pedig nem az. Miért legyek olyan tékozló. Arra mégse vagyok elég gazdag. A lánc aranyozott, erősebb mint az arany és aranynak látszik, vagy nem?

Adjon még több pletykálni valót ennek a két úrnak? Vagy talán beteges kérkedési vágyból újra felakarta frissíteni kalandos hírét? Egy pillanat múlva megint mondott valamit és bókká formálta szavait:

Van egy fiam, Felix. Az volt az álmom, hogy olyan művelt embert faragok belőle, amilyenek önök uraim, de nem akar tanulni. Most aztán Mexikóba kell visszaküldenem.

Van még valakije Mexikóban, akihez küldheti? Azt hittem...

Ó, rábízhatom valakire. Hiszen lehetnek ott rokoni, például az anyja is.

Szünet.

Az ügyvéd, meg a doktor csodálkozva néznek rá.

Azt hittem... Nekem azt mondták, hogy ön özvegy...

Holmengraa úr közömbösen néz a vállán keresztül a doktorra, egyáltalán nem törődik vele, hanem azt mondja, ami eszébe jut.

No, itt semmi se lesz Felixből. A legszívesebben talán visszatér a törzséhez. Mariane lányom azonban nálam marad.

Mikor Holmengraa úr este kikísérte a vendégeit, mégis már annyira becsípett, hogy tilos utakon járt. Vacsora után volt, az urak jól ettek és ittak, nem is panaszkodhattak a vendéglátás miatt. De Muus doktor kijelentette, hogy ha házigazdájuk az est folyamán ellentmondott neki, akkor tisztán észre lehetett venni a műveletlen embernek az osztálygyűlöletét azzal a felsőbb réteggel szemben, amelyhez ő, meg Rasch ügyvéd tartozott.

Ezen az estén véget értek Holmengraa úr kicsapongásai és a következő napokban önmagának ura és minden emberek királya lett megint. Intézkedett a temetés ügyében, táviratilag koszorút rendelt Adelheid asszony koporsójára és abban a pillanatban, amikor a postagőzös félárbocra eresztett lobogójával befordult a fjordba, fenyőágakkal hintette tele a rakodópartot meg az útat. Vajjon a hadnagy iránt érzett tiszteletből hagyta-e abba bolondságát, vagy pedig azért, mert szégyelte magát? Akármilyen volt is az oka, Holmengraa úr az utóbbi két hétben sok bolondságot csinált és ha nem ő róla lett volna szó, bárkinek sok idejébe került volna,

amíg mindent rendbehoz, neki azonban nem telt idejébe. Mégis csak mesébe való ember volt, minden kitelt tőle.

*

A temetésre megérkezett Fredrik Coldevin is a feleségével. Végre jutott ideje arra, hogy Segelfosba jöjjön, pedig már régen nem járt ott. Az öreg Coldevinék is eljöttek a szigetükről, kis fehérhajú különösség lett belőlük, már alig volt hangjuk. Két ráncos albinyerekhez hasonlítottak. A hannoveri von Platz ezredes virágokat, meg helyettest küldött, de mind a kettő egy héttel elkésett.

A hadnagy ez alkalommal se tudott lemondani arról, hogy valami furcsaságot, önfejűséget el ne kövessen: táviratilag megállapodott a szomszéd község lelkészével, hogy az jöjjön el s végezze a temetési szertartást. Hogy a hadnagnak még ilyesmire is volt kedve! Hiszen mindenki azt hitte, hogy mélyen lesújtotta az eset, és ime...

Este azonban a szomszéd község lelkészének kocsija a lelkész nélkül érkezett meg. A kocsis levelet hozott, az tele volt mentegetőzéssel, magyarázattal, mert a papot más elfoglaltsága akadályozta. Talán aggodalmi támadtak, nem mertte megsérteni L. Lassen kollegáját, aki a püspök jóakarátát élvezte. Bizonyosan így állt a dolog.

Erre a hadnagy mosolygott és így szólt fiához:

Hát akkor legyen Lars. Mindegy, hiszen anyád már úgy se hallja. Mondd meg Martin béresnek, hogy holnap kora reggel hozza el Larsot.

Mikor a pap megérkezett, Fredrik konzulnak kellett közvetítenie közötté meg a hadnagy között. A hadnagy kívánsága az volt, hogy Lars egyáltalán ne mondjon beszédet, ebbe azonban a lelkész nem egyezhetett bele, viszont a hadnagy iránti tiszteletből hajlandó volt arra, hogy a beszédet rövidre fogja, továbbá lemond arról, hogy egészen a temető kapujáig megy a koporsó elé.

A hadnagy így szólt:

Akkor itthon maradok.

Fredrik konzul, hogy fel ne izgassa a barátját, úgy tett, mintha már maga is gondolt volna erre.

Igen, ez megoldás lenne, mondta és bólintott. De nem fogod ezt valamikor megbánni?

De igen, kétségkívül.

Akkor kérdés, nem jobb-e elszenvedni egy órai kellemetlenséget, mint aztán életfogytig valót.

A hadnagy tehát lemondott arról, hogy odahaza marad. Felöltötte a parádés egyenruháját, a vállrojtokkal, karddal és aranybojtokkal, erre a nagy pompára aztán ráhúzta a drága bundát. Nagyszerűbb megjelenése volt, mint valaha. Ifjú Willatz új fekete ruhát viselt, meg fátyollal átkötött cilindert. Furcsa volt azonban, hogy apa és fiú egyaránt fehér keztyűt húzott minden feketeség nélkül.

Holmengraa emberei szabadnapot kaptak, a malom megállt, a béresek meg a kisbérlők összegyűltek a temetőben, úgy feketéllettek az emberek, mint valami nagy gyerekkeresztelő vasárnapon. A koporsó alig látszott a virágtól. Koszorúk érkeztek Angliából, Németországból, Holmengraaéktól, valamennyi Coldevintől és

a bergeni kereskedőktől. Úgy szólván egyetlen nagy virágtömeget eresztettek le a földre.

Most következett a prédikáció. Lassen lelkész maga se volt bizonyos a dolgában. Most azonban nagyon jó alkalom volt arra, hogy részletesebben kitérjen erkölcsi dolgokra, nem térhetett el attól az eredeti szándékától, hogy hosszú beszédet mondjon. Minden más gyászoló hálás lett volna a vigasztaló komoly szavakért, de a hadnagy hű maradt önmagához. Úgy látszott, mintha elgondolkoznék és egyáltalán nem hallgatott oda. Mikor a beszéd már vagy félórája tartott és a hadnagy már nem akarta tovább hallgatni, hirtelen kivett egy kis faásót a templomszolga kezéből és a pap felé nyújtotta, ő, de nem úgy nyújtotta, hogy a nyele legyen a pap felé. A papnak abba kellett hagyni a beszédét, a hadnagyra nézett és megértette, hogy már elmúlt az idő, elvette az ásót és három ásónyi földet szórt le a virágokra.

Azután behantolták a sírt.

De az emberek, akik látták az esetet, azzal az ásóval, helytelenítették a hadnagy viselkedését: Lars Manuelsen helytelenítette, boltos Per szintén, még sohase láttak ilyen viselkedést az Isten felkent szolgájával szemben, már pedig Lars e pillanatban az volt. A lelkész azonban sokkal okosabb volt, semhogy az ásót a hadnagy arcába csapta volna, mégis csak művelt ember az a Lars. Ezt bebizonyította mindvégig. Alig ért véget a ceremónia, vigasztaló szavakat akart intézni a rokonsághoz, a papok szép szokása szerint. Mivel azonban nem volt egészen biztos a dolgában, először ifjú Willatzhoz lépett, aki a legközelebb állt hozzá. Lassen lelkész kezét nyújtott a fiúnak és ezt mondta:

Nagy veszteség ért téged, de az Isten majd megsegít és el fogod viselni.

Ezt az Úr bizonyosan meg fogja tenni, Lassen lelkésznek igazán nem kell felszólítani rá.

Most felcsattan a hadnagy hangja és a lelkész két acélos fölényességű szürke szemet lát magára meredni.

Mi az? Te tegezed a fiamat? Hagyd el!

Mire a hadnagy hazament a temetésről.

*

Az öreg Coldevinék ez alkalommal csak két napig maradtak, aztán elutaztak a magánhajójukon. Óskori hajó volt ez, árnyékot adó vitorlákkal. Az öreg Coldevinék nem tudták megérteni, hogy Segelfoss ennyire megváltozhatott. Itt nem volt út azelőtt, mondták. Ott pedig nem volt ház. Aztán a fejüket rázták és sehogyszem ismertek rá a vidékre. Nem voltak bizonyosak benne, vajjon valóban Segelfossba jöttek-e. Most nem sétáltak végig a cserjésen és alig szóltak egy szót.

Fredrik konzul, meg a felesége négy napig maradtak. Aztán megérkezett a dél felé induló postagőzös és magával vitte őket. Most azonban már Fredrik konzulban sem volt annyi élet, mint azelőtt, erősen megöszült és a szeme alatt zacskók lógtak. A kövér és polgáris felesége pedig, aki az utóbbi időben nagy miszsióbarát lett, elkísérte az urát. A hadnagnak elég dolga volt önmagával, a gyásza olyan különösen nagy volt, olyan feltűnően nagy. Az emberek nem hitték volna, hogy álmatlan éjszakái lesznek, amiért elvesztette Adelheidet, hiszen már sokkal régebben vesztette el. Így aztán Fredrik konzul nem valami jól érezte ma-

gát, négy napig ögyelgett a birtokon és szeretett volna elmenni.

A szokott kvaterkázó estéket együtt töltötte öreg barátjával, de ezek az esték formálisak voltak s a beszélgetés egyáltalán nem volt vidám. Fredrik konzulnak megint alkalma nyílt kitartani az életfelfogása mellett, vagy pedig elbukni vele. A birtokon történt nagy változásokról alig ejtettek egy-két szót. Mikor a konzul arra tett célzást, hogy ezek a változások nagyrészt az ő hibájából történtek, a hadnagy azonnal elutasította ezt és így szólt:

Nem, köszönöm. Hiszen sok érdemed volt benne.

Aztán Willatzról próbált beszélni a konzul. Hogy Willatz továbbra is Berlinben marad-e?

Persze, felelte a hadnagy, ugyanazzal a gőzössel utazik délre, amelyikkel te.

A Tea lányom, mondja a konzul, emlékszel még reá? A kormányoshoz ment feleségül.

Ezt helyesen cselekedte Margarete!

A kormányosból kapitány lett.

No látod!

Az ötvenkét láb hosszú Kläggen gőzös kapitánya. Ó, de ez nem használ.

Szünet.

És most a konzul a gyász közepette egy kis tréfás történetet akar elmondani.

Ugy-e, te mondtad, hogy magad vagy az oka annak, hogy a falutokban egy lusta halással kevesebb lett?

Igen, eléggé bánom is, az emberek miatt.

Mit szóljak akkor én?! Bizonyosan nem felejtetted még el, hogy évekkel ezelőtt a városunkban egy szere-

csen született. Nos, nem tudom miért, de engem tet-
tek felelőssé azért a szerecsenért. Hallottál már ilyet?
Hogy valami összefüggés volna közte, meg a kertem-
ben tartott egyik ünnep között, hehehe. Végre meg-
untam a históriát és elküldtem a fickót. Most a fila-
delfiai kereskedelmi iskolába jár.

Akkor a te bűnöd mégis kisebb, mint az enyém,
mondta a hadnagy.

Milyen vígasztalan dolog volt most beszélgetni a
barátjával, Fredrik konzul már meg is bánta, hogy el-
jött a temetésre. Szó ami szó, már hosszú évek óta
élte a kisvárosi életet, úgyhogy már kezdte elviselhető-
nek találni. Nem ment-e az üzlete? Nem írt-e sok toll
az irodájában? És nem érintkezett a város legjobb csa-
ládjaival? Az otthoni klubjukban sok érdemes témát
vitathattak meg, mint például a nyáron is, amikor va-
lami Bommen nevű háztulajdonos leánya halálra tán-
colta magát egy német hadihajón, amely a kikötőben
horgonyozott. Hehe, az a bolond gyerek! De egy fran-
cia tiszt sohase táncoltatta volna halálra.

Azonban Fredrik konzul, aki szeretett nevetgél-
ni és vidám históriákat elbeszél-
ni, sokszor kereste a ma-
gányt, ahol gondolatokba merülhetett. Ezt már csak a
gyász miatt is meg kellett tennie. És egy szép napon,
mikor másutt nem volt elég csend, bement Adelheid
asszony hálószobájába és egy ideig ott maradt. Fáradt-
nak és kopottnak látszott most, és nagy zacskók lóg-
tak a szemé alatt. Kezébe vett egy fésűt és sokáig
nézte. Nagyon finomnak találhatta a fésűt, mert so-
káig elnézte. Aztán, úgy látszik, eszébe ötlött, hogy
mégsem illik ennyire elmerülni a gondolataiba és csen-
desen kiment a szobából.

Lement az üvegházhoz. Hiszen mindjárt ide jöhetett volna, mert itt jó egyedül lehetett lenni. Mi az? Magával hozta a fésűt? . . . Nevetséges! No de ha már egyszer megtette . . . Semmiség, ilyesmi miatt csak nem fog alkalmatlankodni a hadnagynak. Mintha a fésűn még mindig meg lehetne érezni az asszony hajának illatát? Képzelőds, hiszen teknőszaga van. Szegény asszony! Ó, szegények mi valamennyien!

A konzul felhasználta az alkalmat arra, hogy egy kis búcsútereférébe bocsátkozzék Salvesen kisasszonnyal. Nem volt már túlkorán, mikor az utolsó-előtti napon megállt az éléskamra ablaka előtt. És tudta, hogy a felesége Irgensnénél van.

Ó, maga az? mondta Salvesen kisasszony.

Többé-kevésbé én magam, kisasszony.

Lám, Salvesen kisasszonyt eddig kötötte a házgyásza és már régen ferdült el a szája jókedvében. De most hallotta a konzul hangját, hát erre a pillanatra letéheti a gyászt:

Ha jól sejtem, azért jött konzul úr, hogy véget vessen a dolognak?

Fredrik konzul nyel, megint nyel, aztán így szól:

Salvesen kisasszony, mindent hallottam!

Mindent?

Igen, vagy talán még többet is tud nekem mondani?

Nem, mert hiszen nem akarom örületbe kergetni.

Asszony, hiszen rajtam kívül még két emberrel is eljegyezte magát. Tudja a kikötőmester, meg az ügyvéd, hogy maga hogyan bánt el velem, Salvesen kisasszony?

Ez azonban túlságosan durva tréfa volt, mert a kisasszony így felelt:

Ezt megmondom a vőlegényemnek, Rasch ügyvédnek.

Fredrik konzul hirtelen őszintén kezd érdeklődni a dolog iránt. Hiszen ez az ügy éppen olyan fontos, mint például Bommen kisasszonyé, aki tudvalevőleg halálra táncolta magát. A konzul felhívta a szemöldökét és így szólt:

Szabad gratulálnom? Igazán?

Azt hiszem igen, mondta Salvesen kisasszony mosolyogva.

Mulatságos. Valóban nagy ujság. Mikor megy férjhez?

Nem tudom. Talán még az idén.

És akkor ki vezeti a hadnagy háztartását?

Más valaki. Addig nem megyek el, amíg nem talál mászt.

És itt lakik majd a férjével?

Igen, egy ideig legalább. Rasch ügyvédnek sok dolga van itt. Később aztán állami szolgálatba akar lépni valamelyik déli országrészben.

Akkor talán elkerül az én vidékemre is, de ne felejtsek el meglátogatni!

Köszönöm a kedvességét, Coldevin konzul úr.

Mert nagyon fontos nekem, hogy művelt emberek legyenek körülöttem. Szinte gyűjtöm a művelt embereket. No, de ez igazán nagy ujság! Szabad megszorítanom a kezét, Salvesen kisasszony?

Igen, várjon egy kicsit! feleli a kisasszony és megtöri a kezét. Most már lehet!

Mikor aztán a konzul megfogja a kisasszony ke-

zét, megint visszatér a régi mókás kedve és így kezd beszélni:

Amikor én most utoljára fogom ezt a kezét . . .

Haha.

Úgy értem, hogy amíg maga még ártatlan . . . illetőleg, amíg mind a ketten ártatlanok vagyunk. Ha most fogom ezt a kezét, amelyet nem kaptam meg . . .

Most már aztán erresszen el konzul úr! . . . s amelyet nem szántak nekem . . . Van valami pálinkája, vagy más innivalója odabent, kisasszony?

Nem, igazán nem, feleli a kisasszony és körülnéz. De most már erresszen el, hogy bemehessek az éléskamrába és hozhassak valamit.

Ó, nem, köszönöm, akkor hagyjuk inkább. De Salvesen kisasszony, azt kérdezte, vajjon azért jöttem-e, hogy véget vessek a dolognak? Nem. Csakis azért jöttem, hogy tudtára adjam a formát. Mert most már megtaláltam a formát. Ezt különben énekelnem kellene, hogy az egész hangommal tolmácsolhassam: abban a pillanatban, amikor Lassen lelkész az ég áldását adja magára, meg Rasch ügyvédre, akkor kötéllel a kezemben találhat meg, amint kék szemeim egy szögre függesztem . . .

Haha, milyen lehetetlen ötletei vannak!

Tudja, hogy ez mit jelent, hogy mi történik azután?

Ott jön a felesége öngyászaga! mondja hirtelen a kisasszony.

És Fredrik konzul elereszti a kezét.

Jól ismerte a feleségét, rögtön eléje sietett és megmagyarázta neki, hogy Salvesen kisasszony Rasch ügyvédnek a menyasszonya és hogy csak gratulált neki.

És ezért kellett olyan sokáig fognod a kezét?

Fredrik konzul pedig így felelt:

Udvarias akartam lenni, hiszen most más társadalmi állásba kerül. Lehetséges, hogy valamikor a mi körünkbe jut.

*

Ifjú Willatznak rossz a lelkiismerete, elmulasztott írni Marianenak. Hogy történhetett ez? Egyszerűen úgy, hogy sok dolga volt. No meg aztán nagyszerelmében és vágyakozásában beavatta az édesanyját a titkába, az pedig furcsául nyugtalan lett és nem akart a további levelezésről hallani. Mikor aztán a fiú azt hangoztatta, hogy halálosan szerelmes Marianeba, így szólt az anyja: Várj tíz évig, akkor majd meglátjuk. Most előbb valakivé kell lenned és örömet kell szerezned apádnak, tudod-e?

Mikor aztán Willatz látta Marianet a hídon, később pedig a temetőben, mást nem tudott tenni, kezet kellett vele fognia. És a lány egyenesen az arcába nézett, eléje húzódott, hozzásimult és felnézett reá. Mariane olyan önkéntelenül gyengéd volt.

Végül találkoztak is. Ifjú Willatznak feltétlenül le kellett mennie az országútra és a lány ott járt. Fenn a folyó hídján túl volt egy szép, mély fűzcserjés, odasietek. Ifjú Willatz már utiruhában volt és amint a hajó megérkezik, be kell szállnia. És bár csak ilyen rövid ideje volt, nem tudott szólni semmit. Ó, hol maradtak most azok a szép szavak a fejében, meg a szívében! Mariane is szótlán volt. Mindegyik egy fűzfaágat vett a kezébe és azt tépdeste.

Ma megint el kell utaznom, mondta a fiú.

Igen.

Nincs nagyon messze, mondta Willatz.

Felixnek is el kell utaznia, felelte a lány. Mexikóba.

Ugyan.

Igen, mert nem akar tanulni. És én is elmegyek, Krisztiániába, mondta Mariane. Hol akarom, hol nem akarom.

Krisztiániába! Hiszen az még közelebb van, mint Berlin, attól csak nem kell félni!

Nem írhatnál megint? mondta a lány.

De igen. Csakhogy nem lesz rá időm, ha valakivé akarok lenni, azt mondta az anyám.

És Mariane egyáltalán nem érzett sértődést, nem, hiszen csak magára gondolt és őszintén megkérte a fiút, hogy vasárnaponként, minden vasárnap este írjon.

Igen, de Willatz azt mondta, hogy mégse írhat majd.

Én sok levelet írtam neked, tegnap is, meg ma is. Idenézz, mondta és átadott neki néhány levelet. Tessék, mondta a lány.

És Willatz kezét fogott vele, megköszönte és a tárcájába rejtette a leveleket s elállt a szava boldogságában és szégyenletében.

És akárhogyan is történt... Mariane nagy volt és kedves, és indiánhaja volt a nyakán, az arca pedig barna meg piros, nos akárhogyan is történt, de Mariane eléje siklott, a fiú pedig átkarolta és nem tudott magáról. Amint így álltak és egymás nyakát nézték, a fiú megszólalt: Hadd csókoljalak meg... a levelekért... ha megengeded.

És mivel a lány engedékeny mozdulatot tett, ajkaik

találkoztak, végtelen hosszú ideig, és mind a ketten lehunyták a szemüket.

Ezután már rövid volt a találka. Igen, mert most már nem mertek egymásra nézni és csak a földnek beszéltek.

No, Isten veled, mondta Willatz.

Isten veled, mondta a lány.

Mikor Willatz hazaért, Gottfred az apja szobájába vezette.

Az öreg meggörnyedt apa ünnepélyes volt és így szólt:

Vártalak.

Bocsánat, én...

Semmi baj. Hm. Willatz Wilhelm Maurus von Platz Holmsen a neved.

Igen? kérdezte a fiú.

Igen. Ez a neved. Hm. Vagy egyszerűen csak Willatz.

Igen?

De ha kívánod, egyszerűen Maurus is lehet a neved.

Nem, miért?

Mondtam, hogy csak ha úgy kívánod.

De nem kívánom.

Nem jobb, ha Németországban Maurusnak hívják az embert? Az anyád... ezzel tartozunk neki.

De hiszen Willatznak írtak be az anyakönyvbe, vetette ellen a fia.

Az édesanyád Maurusnak hívott.

Nem emlékszem, hogy hallottam volna.

Igen, mikor kicsi voltál.

De most már nem tette soha.

Jó, akkor ne beszéljünk róla többet. Hm. Bocsáss meg, amiért ma senkit se hívtunk meg ebédre.

Igen, apám...

Most nem tehetjük meg, ezzel tartoztunk neki...

Ó apám, milyen jó lenne, ha ma velem jöhetnél!

Nincs időm, fiam. Különben is most már felnőtt ember vagy. Viseld jól magad Willatz és szerencsés utat...!

17.

Ha a hadnagy még mindig a régi napjait élte volna, akkor szobrot állított volna Adelheid sírjára. De most mit tehetett? Persze azért talált megoldást: nagy, méltó bronztáblát állított oda, de ez nem volt emlékmű, nem volt síremlék. És, természetesen, Adelheid nevében ezüsttá alakat ajándékozott volna a templomnak, ha lett volna rá fölösleges pénze.

Tehát már kezdett rosszul menni a sora?

Hát hogy ne ment volna rosszul?

Hiszen már régen le kellett mondania az orgonáról. És meg tudta festetni Adelheid arcképét meg a magáét, a családi képtár számára? Bántotta őt, a rendszületett emberét, hogy ilyen nagy ügyet elmulasztott. Meg aztán itt őgyelgett a kis Gottfred is, valamit kellett tenni érte. És a kis Pauline... Annak talán rosszul menjen a sora? És a fél-lapp Petter, aki tulajdonképpen Adelheid lovásza volt valamikor?

Ó, talán még jó is, hogy Adelheid korán elköltözött... Nem tudta volna ezt elviselni, elnémult volna az éneke. Van olyan szerencsétlenség némely családnak

ban, ami áldássá változik . . . Az ég a könyörületességét mutatta meg a csapásával.

Legalább is így mondja az ember, ha humanista.

De ha most Fredrik Coldevin azt találta kérdezni, hogy ifjú Willatz visszatér-e Berlinbe, akkor ez nevetéses dolog volt. Hát hova menjen? Otthon maradjon és beledugja az orrát az apja nyomorúságába? Fredriket, szegényt, nagyon megviselte az élet. Már azt se értette meg, hogy itt tulajdonképpen egy Willatz Holmsenről van szó, aki szívesen tartózkodik külföldön és csak látogatóba jön haza nagynéha.

Az ember nincs leigázva, csak néma és büszke az ember. katona és világfi, kemény akaratú. Talán közböcs lett az élet az öreg hadnagy számára? Hohó, akkor nem törődött volna vele nappal és nem töprengett volna rajta éjszakánként. A gyászév még nem múlt el és sok minden szólt amellet, hogy ebben is rendet kell tartani. De már végére járt a hadnagy türelme is. Be akarta megint vezetni az olvasó órákat.

Pauline volt most a szobalánya, hiszen valakinek csak kellett lenni, ennek a lánynak pedig finom csendes természete, olyan fátyolos, kék szeme volt. A hadnagy talán a változatosság kedvéért megint egy kicsit basa akart lenni és Daverdanáért csengetett. Eltartott egy darabig, amíg a lány bejött. Eközben a hadnagy a diványon feküdt és elégedetten gondolt arra, hogy a lány most a kezét mossa. És a lány úgy ringatta mindig a derekát és veszedelmes reménységeket ébresztett a hadnagyban. Ott feküdt a hadnagy, kezei a zsebében ökölbe szorultak, durván és esztelenül. Ott megy majd a lány, leveszi a könyvet, megint jön vissza és ringatja magát, folyton ringatja magát...

De mivel még világos nyári este volt, a hadnagy szemei csöndesen elkalandoztak, szemügyre vette a bútorokat, meg a képeket, ott volt Adelheid nagy fényképe, ott az ábécé és Willatz többi játéka... Most már régi holmik, mert elmúlt az idő.

Elmúlt az idő.

A hadnagy keze kinyílik a zsebében és arra gondol, hogy mennyire elmúlt az idő! Alapjában, hány éve is van még hátra? Ó, Istenem, mennyire megcsalták, mennyire kifosztották!

Mikor hallja, hogy Daverdana jön, hirtelen felugrik és mereven megáll. Megőrült, vagy elment az esze? A régi hevessége megint felébredt, ott állt magánkívíül és nem tudott magára eszmélni. Mikor aztán Daverdana belépett, mondott neki valamit, hogy derék lány, hm, hogy mindig derék lány volt, röviden szólva, hm. Végül lecsillapodott a rohamá és így szól: Várj egy kicsit, maradj ott. Aztán kivett egy bankjegyet az asztalfiókból és odaadta neki. Daverdana bókkolt, elpirult és boldog volt. Ó, a hadnagy jó, vagy rossz szavának mindig megvolt a hatása. De annyira elcsodálkozott Daverdana, hogy a hajbókolás után állva maradt. Hát nem kell olvasnia? Vagy ne játsszanak dámát? És a hadnagnak még egyszer bölintania kellett, azután így szólt: Ennyi volt az egész.

Most már megtörtént.

Ahogy egyszer a feleségével szemben elhatározta, hogy most utoljára történt, ugyanúgy határozta el most az étellel szemben is. Miért volt olyan kietlen férfikorának annyi éve? Most öregember létére, csak egyet tehetett, hogy ne kerüljön összeütközésekbe másokkal és önmagával: mereven, meredeken meg kellett

állni a helyén. Most fogjon hozzá és rendezzen szegényes lakomát ennél a bő asztalnál? Olyan vendég volt, akit kizárták. Csak nem szűri össze a levét a cselédségével, hogy így kerítsen még egy harapást? Elkeseredett volt, nyakas és keményen tartotta a derekát. Úgy van, inkább lemond arról, hogy annak, ami még megmaradt belőle, pár ízes falatot szerezzen. Azelőtt nem szánták neki, ő se szánja most magának. Ő önmagán áll bosszút? Igen, önmagán, mindenkin, a mindenségen. emelt fejvel...

Utoljára történt.

*

A kis Paulinet mégse tették le a szobalányságról, ó, távolról sem. De mivel a hadnagynak megvolt az a szép tulajdonsága, hogy minden lehető alkalommal tudott pénzt kiadni, Paulinenek is kellett egy bankjegyet kapnia, ha már Daverdana kapott. Ez azonban csak a kis új bankjegyek közül való volt és szinte szégyen volt kiadni.

No, olyan nagy örömet szerez neked? kérdezte Paulinet, mert a hadnagy szokott a lánnyal beszélgetni.

Igen, köszönöm, mondja Pauline.

Kell még egy?

Nem, nem, köszönöm, nem...

Aztán tovább beszélgetett vele és megkérdezte, hogy mit szeretne tanulni? Volna-e kedve a varráshoz?

Nem, Pauline legszívesebben házvezetőnő szeretne lenni.

Úgy, Gazdasszony? Úgy. No ebben Salvesen kisasszony a segítségére lehet, nem is olyan rossz ötlet. Majd a hadnagy beszél Salvesen kisasszonnyal...

Ugyanígy beszélt Baardsen távirással is a kis Gottfred dolgában, hogy a gyerek talán megtanulhatna telegrafálni. Lám, a fiú egyáltalán nem nagy és parasztos, sohase lenne belőle rendes halász, meg aztán Adelheid asszony mellett nyelveket is tanult.

Baardsen távirász furcsa legény volt, egész nap ült és egy erőshangú, majdnem fekete gordonkán játszott. Mikor a hadnagy belépett, a távirász felemelkedett és meghajolt. Mikor megtudta a látogatás okát, így felelt:

Magától értetődik, hadnagy úr, ha ön kívánja.

Ez nem volt gúny, csak udvariasság. Éppenúgy, mintha a hadnagy még ma is Segelfoss hatalmas ura lenne.

Mire a hadnagy éppen olyan udvarias lett és azt mondta, hogy nagyon köszöni.

Mikor a hadnagy távozott, Baardsen távirász egy kicsit belátogatott a függöny mögött levő polchoz, nagyot kortyintott az üvegből, aztán megint leült a gordonkájához. Széles vállai himbálóztak játék közben.

*

És múltak a napok, a hadnagy egyre öregedett, de keményen tartotta a derekát. De vajjon miféle gond őszítette meg Holmengraa úr haját és szakállát? Hiszen őt nem terhelte gond. Ez feltűnő dolog volt. Az a kétheti kicsapongás talán csak nem tette annyira főnkre. És Adelheid asszony halálához semmi köze se volt hiszen az nem volt az ő felesége.

Felix elutazott. Igen, mert Felix nem akart tanulni, mondta az apja, és ezért vissza kell térnie a rokonai-

hoz Mexikóba. Szomorú volt látni, mennyire bosszankodott emiatt Holmengraa úr, ami különben természetes is volt. Egyáltalában, most már nem volt csupa napsütés a seglfossiak élete, már a Daverdana leányzó is lógatni kezdte a fejét és egyre bánkódott. A fiatal vöröshajú Daverdana. Egyszer lent állt az épületek mögött levő vályunál és csodálatosképpen ott állt Holmengraa úr is és Daverdana egyenesen Holmengraa úr arcába rítt. Salvesen kisasszony arra ment és látta: No, felfordult a világ? Nem, a világ egész rendesen forog. Az ám! . . . Salvesen kisasszonyban most szörnyű sejtelem ébred és azt gondolja magában: milyen könnyen megtörténhetett volna az, hogy most ő állna ott és ő sírna Holmengraa úr miatt!

Csupa napsütés az emberek életében? Még boltos Pert is baj érte, féloldali szélhűdést kapott, ő, akinek meg kellett toldania azt, amit mért, mert rosszúl mérte . . . Ő kapott szélhűdést. Nem csekély csapás érte: egyik oldala megbénult és Muus körorvos azt mondta, hogy ez szélütés és most már vége. Így mondta Muus úr. Mintha a világ kifordult volna a tengelyéből boltos Per szemében, nem tudta megérteni. Mit, az egyik oldala vele együtt feküdt az ágyban és halott volt? Persze, hiszen egész életében tevékeny ember volt és bizonyosan sohase gondolt arra, hogy egyszer tétlenségre kényszerül, dehát mire is jó ez? minek így megzavarni az életét? Hiszen most volt a legszebb virágzásában, sohase volt még ügyesebb hamis számolásban és amióta megkapta az italmérési jogot, hihetetlenül sok finom és drága árút adott el a kunyhókban. Talán függönyöket? Igen, de főképpen selyemkendőket, városban kötött harisnyákat, prizmás függőlámpá-

kat. És ez még nem minden! Hohó, kinek lett volna kedve rabszolgáskodni és a téli estéken dolgozni, hiszen pénzért mindent meg lehetett venni boltos Pernél! Gyárból érkezett kész gereblyéket és fejszenyeleket adott el, no meg finom pakkolású pörkölt és őrölt kávét, hordókba csomagolt művaját és amerikai szalonát. Azelőtt az embernek magának kellett vágnia a pipadohányt, ez most már megszűnt... vége a fáradságnak, boltos Per vágott dohányt is tartott. És cipőket! Régente Nils, a varga jött a kastélyba, meg a kunyhókba és ő készítette el minden családnak az egy évre szükséges lábbelit, ő maga cserzette a bőrt, ő maga fonta a fonalát, mindig nagyszerűen végezte a munkáját, Nils, a vargamester, bizony... De most boltos Per városi lábbelit adott el, és az olyan vékony volt, mint a szövet és olyan fényes, mint az üveg. Ezért nem is lehetett egyebet mondani boltos Perről, mint hogy ügyes üzletember. És most ott feküdt az ágyban és nem értette a dolgot. Egyébként folytatta a kereskedést a felesége, meg a gyerekei segítségével, az ágyból ő dirigálta őket, a munka nem szűnt meg. Egészséges napjaiban mindig értett ahhoz, hogy mindenkit és mindent távoltartson magától, ezt tette most is és a botjával kopogtatott a falon, ha valakit magához akart rendelni. Elhívatta a doktort, tudós férfiak és bölcs aszszonyok forgolódtak körülötte, halzsírt, meg opodeldokot ivott, ami egyébként a legrosszabbul esett, egy napon aztán kopogtatott a botjával és kérte, hogy hívják el a lelkészt, talán az tud segíteni.

Itt láthatja a legrosszabbat, ami emberrel a földi életében valaha megesett, mondta.

Lassen lelkész azzal vigasztalta, hogy hiszen még

van egy egészséges, friss oldala és hogy még van benne élet.

Élet? Hehe! Látja ezt a botot? Éppen annyi élet van bennem, mint ebben!

És hogy szelídebbre hangolja, Lassen lelkész Jézusról, meg a szenvedéseiről beszélt neki, mik voltak Per szenvedései azokhoz képest! Hálásnak kell lennie Istennek a friss, egészséges oldaláért...

Mindig csak az egészséges oldalamról fecseg, felelte a beteg ember, de hiszen az se egészséges, nem, mondhatom az sem. És boltos Per rámutatott egészséges oldalának különböző hibáira, általában nagyon jól ismerte az oldalait.

Nézze csak meg ezt az oldalamat, mondta és megfogta az elhalt karját és a falhoz csapta, hogy a lelkész jól láthassa. Erről az oldalamról beszélek. Itt fekszik, és ha nem látnám, nem is tudnék róla. Van ennek értelme? Hiszen annyit sem ér, hogy táplálja az ember! Ezzel az elhalt kezét megfogta a másik kezének ujjá hegyével, magasra tartotta és ide-oda forgatta: Itt van a hozzátartozó kéz, mondja, pfuj és még egyszer pfuj... Isten bocsássa meg a vétkeimet! Aztán megint a falhoz csapta a kezét.

Lassen lelkész megint vigasztalta, és a próba kedvéért Jensennek nevezte, hogy alapjában véve nem mindenkinek sikerült olyan jól az élete, mint neki, „kedves Jensenem“ és talán arra kell gondolni, hogy nem fér-e rá legalább rövid időre egy kis rossz sors.

A beteg ember összehúzódik türelmetlenségében és megkérdi:

No hát maga se tud segíteni? Nem tud tanácsot adni? Fohászzkodást, vagy valami más hasonlót?

Fohászkodást?

Hát nem igaz, hogy maguk papok mindent tudnak, amiről nekünk másoknak sejtelmünk sincs?

Talán ebben reménykedett boltos Per, mikor a lelkészt hívatta.

Ó, igen, bizonyos fokig, felelte Lassen úr és nem tagadta, hogy tud egyet-mást. A kunyhóbeli halászfíú most fölényben volt és elhatározta, hogy ezt ki is használja, persze csak a Jó ügy érdekében. Milyen érdekes lenne most megállapítani, hogy milyen nagy himpellér volt ez a boltos Per. Nem lehetne esetleg vallo másra bírni?

Lassen lelkész az ajtóhoz ment és jól bezárta, holott már azelőtt is jól be volt zárva, aztán leült a beteg mellé és ránézett. Boltos Per mindezt a fohászkodás bevezetésének tartotta és a legjobb remények töltötték el.

Ekkor Lassen úr megszólalt:

Nem lehetséges-e az... most mint lelkipásztor kérdeszem, Jensen, nem lehetséges-e az, hogy maga túlságosan ügyesen használta ezt az elhalt kezét, Jensen?

Boltos Per csodálkozásában eltátotta a száját, egyébként már kéthetes szakáll látszott a szája körül.

Mi? mondta. Hogy ügyesen... ezzel? . . .

A hamis mérésnél? mondta Lassen lelkész. Isten nevében kérdem.

Boltos Per szája becsukódott, csodálkozása dühre változott és a botjához kapott:

Ügyes így, meg ügyes úgy! mondta. Hát ezért jöttél? Menj haza és prédikálj az apádnak, meg a többi hozzátartozódnak. Azt hiszem, ez a kölyök megboldult!

Ó, milyen dühös lehetett most Lassen lelkészre, minden lelkipásztorra, igen, tegezte és csak egyszerűen Larsnak nevezte.

A pap pedig elment.

A beteg még utána kiáltotta:

És tiszteltetem az apádat, mondd meg neki, hogy fizesse meg, amivel még a könyveim szerint tartozik! Banda!

Lassen lelkész egyenesen a szülei kunyhójába ment és ott egy kis leszámolást tartott.

No, mi van Daverdanával, meddig szaladgál még, nem fog férjhez menni? És mi van az apjával? Meddig ül még ebben a zsellérekunyhóban, és meddig akar még Istennek, meg az egész világnak tartozni? Boltos Per meg akarja kapni a pénzét!

Gondoskodj róla, hogy ez rendbejőjjön, mondta. Nekem nincs semmim, amivel segíthetnék rajtad, különben már megkaptad volna. De mindazt, amit én keresek, könyvekre meg továbbtanulásra fordítom. Magadnak kell megoldást találnod.

Igen, mondta az apja, de ez nem olyan egyszerű és honnan vegyem hozzá a pénzt? A hadnagy nem adja el nekem a földet és most itt ülök.

Hát még nem kérdezted meg?

De megkérdeztem . . . a Holmengraat.

Szünet.

A pap gondolkozik.

Persze, hiszen Holmengraanak kell ezt megcsinálnia, mondta. Mindenesetre nem hagyom, hogy elrontsátok a karriéremet.

Persze, hogy nem, mondta az apja. Mit mondtál, mit ne rontsunk el neked?

A karriréremet.

Hiszen mindig mondtam, hogy azt nem szabad neked elrontani. Még ma odamegyek a Holmengraához és egyezséget ajánlok neki.

*

A hadnagy már nem lovagolt ki mindennap, gyalog kezdett járni. Ezen mindenki csodálkozott, csak ő maga nem: hát a lovai nem álltak-e még most is az istállóban és nem a fél-lapp Petternek kellett rajtuk lovagolnia, hogy egy kicsit mozogjanak? Miért nem lovagolt a hadnagy maga?

Nyilván megvolt ezzel a maga szándéka, idejében hozzá akart szokni ahhoz, hogy meglehessen a lovai nélkül. Álmatlanság kínozza. Töprengett és hallgatott, sokat járkált lent a téglaegető körül, a lépéseivel becsülgetett és méregetett, aztán bölintott. Bizonyosan különös használatra szánta a nagy épületnek egyik sarkát, és megállapította, hogy a faburkolatban hol helyezték el az ablakokat. De néha egész napokon át távol maradt a hadnagy ettől a munkától, ilyenkor ásóval, meg kapával és sok virágcsereppel ment el hazulról, aztán a földet ásta. Csakhogy furcsa helyeken ásott és az emberek ezt gondolták: Hát már a hadnagy, a harmadik Willatz Holmsen is keresni kezdi a dédapja kincsét? Hát már ennyire jutott ez a büszke és kissé babonás ember! Talán az álmatlanság zavarta meg. De a virágházból kihozott cserepeket örökké megtöltötte és örökké kiürítette, mindenütt, ahol ásott, ezt talán csak a látszat kedvéért tette.

Nem látszott rajta semmi szokatlan dolog. Ha gyö-

törte valami, el tudta viselni. Amióta az öreg lovas annyit kezdett gyalog jární, jobban észre lehetett venni a karikalábát és úgy látszott, mintha hallgatónék, a szemét mindig az útra meresztette. Talán elerőtlenedett és elpuhult? Ó? Olyan volt, mint az acél.

Mikor meghallotta, hogy a házvezetónő férjhez megy, melegen érdeklődött, pedig neki csak kára lehetett belőle. Természetesen, mondta. Melyik napra tervezték? Ne halassa el. Mikor aztán eszébe jutott, hogy félreérthetik ezt a nagy sietségét, hozzátette: Nem azért... el se tudom képzelni a házat a maga vezetése nélkül!

Salvesen kisasszony nagyrabecsülte a hadnagy dicséretét és hálálkodva mondta, hogy egyáltalában nem költözik el addig, amíg utódot nem talál. Különben a kis Pauline az utóbbi hetekben nagyon ügyes volt, mondta.

Úgy? Örülök. Hm. Előbb-utóbb úgy is másutt kell berendeznem magamnak néhány szobát. Szóval az én kedvemért egy nappal se halassa az esküvőjét.

Hát a hadnagy úr nem akar itt maradni a kastélyban? Bocsásson meg, dehát hol lakik akkor az ifjú Wil-latz, ha hazatér?

Nem jön haza, nincs ideje.

De egyszer mégis csak hazajön?

Nem. Nekem több az időm, én utazom hozzá. Nem olvasott róla az újságokban? Muzsikus lett, zeneszerző.

Nem akarja a hadnagy úr, hogy legalább egy évig itt maradjak?

Nem. Nagyon szépen köszönöm. Egyébként mit akart kérdezni?

A kisasszony tétovázik, aztán előhozakodik vele:

A vőlegényem úgy véli, hogy nem házasodhatunk meg arra a megtakarított pár koronánkra. És nincs egyebünk, csak a ház. Földünk nincs.

Földjük?

Csak annyi, amennyi két tehénnek elég, hiszen azok adják majd a szükséges tejet.

Ezen segíteni kell. Hm.

Ó, Istenem, ha lehetséges volna... mondta Salvesen kisasszony. A vőlegényem már sokszor kérte Holmengraa urat, hogy kérdezze meg a hadnagy urat. De Holmengraa úr mindannyiszor azt felelte, hogy a hadnagy úr nem akar eladni semmit.

A hadnagy fülelni kezdett, nem kérdezett semmit, de valahogyan megismételtette a kisasszonnyal a szavait.

Valahogyan hozzá kell magukat segíteni egy darab földhöz, Salvesen kisasszony.

A hadnagy kimegy, lesétál a régi tégláégetőhöz, méricskél és bólint. Miért nem kezdi meg a berendezést? Ezekben a napokban nagyon nehéz volt emelt fővel járni, azt se tudta, hol áll a feje, de méricskél és bólintott, mintha egyáltalán nem érdekelné az, amit most hallott. Tehát Holmengraa úr már rendelkezik a segelfossi földekkel és a földbirtokos nevében kijelenti, hogy az nem akar eladni semmit! Hm. Most itt van Salvesen kisasszony, aki évek hosszú-hosszú során át a hadnagy, meg Adelleid szolgálatában állt és most ne kaphasson földet a régi gazdájától!

A hadnagy a balkezére húzza a gyűrűt. Ó, az a különös ember most már hónapok óta nem cserélgette a gyűrűt egyik kezéről a másikra, nem is illett az, hiszen már annyira jutott, hogy szinte a balkezén viselte, de

ezt pedig Adelheid emléke iránti tiszteletből nem akarta. Most aztán megint áttette a másik kezére, mintha most is eszébe kellene jutnia valaminek, mintha valamit el kellene intézni, valamit meg kellene menteni. Egy kis komédia volt önmaga előtt, egy kis ártatlan fontoskodás, amit a törhetetlen akarata valami értékesé, érvényessé tett.

Hazaindult, hogy listát állítson össze az ingóságairól.

Otthagya a téглаégetőt. Alig tett pár lépést, megfordult, visszanézett és bölintott. Ebben megint volt egy kis komédia, hiszen már százszor is átgondolta annak minden részletét, hogy hogyan kell a téглаégetőt emberi lakóházzá átalakítani, de sohase jutott tovább.

Útközben a földre nézett, szokása szerint és ekkor férficipők nyomait látta a kastély felé haladni. Még volt ideje valami bolondot kigondolni és eltökélni, hogy szemébe néz a dolognak, ahogy való.

Holmengraa úr állt és várt rá.

Az urak üdvözölték egymást, mindkét részről nagy az udvariasság és szívélyesség. Bemennek, leülnek, kezdetben egész közömbös dolgokról beszélnek. Holmengraa úr egy kicsit megsoványodott, sápadt és kopott, sehogyse akar látogatásának céljával előhozakodni, a hadnagy siettetni akarja az elintézést, segíteni akar neki:

Jó, hogy jött, szeretnék valamit megtárgyalni önnel.

Holmengraa meghajolt.

A házvezetönöm menyasszony és férjhez akar menni, de a vőlegénye szeretne egy darab földet vásá-

rolni... Segelfossból. Hm. Más körülmények között belementem volna ebbe az üzletbe, már csak Salvesen kisasszony hosszú szolgálatainak elismeréseképpen is. De ahogy a dolgok most állnak, semmit se adhatok el.

Holmengraa egy pillanatig gondolkozik, aztán mosolyog és ezt mondja:

Hisz ez kizárólag a hadnagy úrtól függ.

Nem. Nem akarom kisebbíteni a zálogot.

Ó, a zálog... afelől nyugodtan eladhat.

Ki tudott ezen a Holmengraan eligazodni? A hadnagy már annyira megszokta, hogy mindig el kell készülni a legrosszabbra, sőt arra is, hogy kidobják, hogy most valóban örömet érzett, az arca felderült, a gyűrűt gyorsan átcsente a jobbkezére. És ott ült Holmengraa, beszélt és megint a fölényes oldaláról mutatta magát.

Holmengraa úr is, mintha örült volna. Vajjon mi motoszkált most a fejében? Nem sok, úgyszólván semmi, a hadnagy megkönnyítette számára azt, hogy látogatásának célját előadja, sőt, úgy ahogy, már el is intézte. Ó, Holmengraa úrnak az utóbbi időben rosszul ment a sora: az a nagy rozsszállítmány, amelyben rosszul spekulált, — sajnos, nagyon is biztosnak érezte magát, és valami távirati intézkedést tett akkor, kicsapongásainak napjaiban, — most a földhöz sujtotta és éjszakánként a rettegés kihajtotta a házából. És mintha ez még nem lenne elég, jött a Daverdana leányzó is és síránkozott neki. Hát nem elég ez? A lány apja, Lars Manuelsen hatalmas ember lett, tudott beszélni és meg tudta mondani: így meg úgy, igen, fenyegetőzni is tudott. Mi legyen ebből? És Lars Manuelsen kint az úton feltartóztatta Holmengraa urat és magyarázatot kért.

Őn ismét, mint már annyiszor, nagyon lekötelez,

Holmengraa úr, mondta a hadnagy. A vételár természetesen adósságom törlesztéseképpen önnek jut.

Nem, köszönöm. Nem látom, hogy ezzel a zálog a legcsekélyebb mértékben is kisebbednék . . . ezzel a kis eladással.

Akkor nem lehet semmi az eladásból, mondta a hadnagy és a két úr felülmúlta egymást a lovagiasságban. Mi lesz ebből?

Az utóbbi időben, mondja Holmengraa, több oldalról megkértek arra, hogy önnel a földeladásról beszéljek, valami három vagy négy emberrel is. Azt feleltem, hogy önnek egyelőre nem szándéka eladni, el akartam kerülni, hogy az emberek a nyakára járjanak, amikor nyugalomra van szüksége.

Köszönöm, tudom értékelni ezt a figyelmességet.

De van az emberek között egy, akinek az érdekében szeretnék néhány szót szólni, ha szabad.

Természetesen.

Köszönöm. Lars Manuelsenről van szó. A fejébe vette, hogy ő tovább nem lehet zsellér, hiszen a fia lelkész. Szeretne szabad gazda lenni.

Ügy. Lars Manuelsen.

Igen. Lars Manuelsen. Folyton ezzel kínozt, megállít az úton és erről beszél.

Örület.

De ha a hadnagy úr meg akar szabadítani ettől az embertől, akkor mindent elintéznék. A pénzt rajtam keresztül fizetné meg Lars.

Már előre is hozzájárulok minden intézkedéséhez ebben az ügyben, Holmengraa úr.

Egyébként Lars nem is kíván keveset, úgy értem,

hogy földet. Két tehénre való legelőt akar: vagyis az egész területet az ő kunyhójától az Ole Johanéig.

Úgy. Lars Manuelsen. A fia már annyi pénzt tud előteremteni?

Úgy látszik, feleli Holmengraa úr. Majd felmértem a földet és mindent elrendezek, önnek nem is kell törődnie vele. Egyébként bocsásson meg, hogy ilyen-mivel tartóztattam, megemlítettem, miután ön úgy is érintette ezt a tárgyat. Az árát . . . hogyan fogjuk számítani?

Szokás szerint.

Igen. Csakhogy a föld, a telek Segelfossban kétségkívül emelkedett azóta értékben.

A hadnagy gondolkozik.

Nagyon fontosnak tartanám, ha ebben a két esetben nem változnék a föld ára. Hiszen a házvezetónőről meg a béresemről van szó.

Holmengraa meghajolt.

Kívánja hadnagy úr, hogy az eladást az ügyvéddel rendeztessem?

Nagyon lekötelezne velem.

Holmengraa meghajolt.

Mikor indulni akar, eszébe jut, hogy még egyéb mondanivalója is van, ha már egyszer eljött. Ezt mondta:

Eredetileg volt még egy kérésem, de önt nem zaklatom vele, elintézhetem Salvesen kisasszonnyal is. Együttal meg akartam önt látogatni. Jól érzi magát ifjú Willatz Berlinben?

Kitünően.

A két úr elköszön egymástól.

Holmengraa úrnak a házvezetónővel az volt az

elintézni valója, hogy a segéd-kikötőmester érdekében megkérdezte, vajjon kiléphet-e Daverdana a szolgálatból, hogy férjhez mehessen. Holmengraa úr meg akarta tenni a vőlegénynek azt a szívességet, ha már úgy is itt járt és beszélt a hadnaggyal.

Amit Salvesen kisasszony nagyon jól meg tudott érteni.

*

A hadnagy nem tett le arról a szándékáról, hogy berendezésének könnyen nélkülözhető holmijait összeállítja és jegyzéket készít róluk. Pénzre volt szüksége, de nem volt pénze, tehát meg kellett szereznie. Szomorú munkához kezdett most: hogy jelentős összeg legyen belőle, amint már előre látta, hozzá kellett vennie néhány drága családi örökséget s ezeket fel kellett most áldoznia. Az a szekreter ott, ez az ékszertartó itt, mind a kettő, aranybronz műredek, vajjon le tud-e mondani róluk a szíve? És egyáltalában hogy lehet őket pénzzé tenni? Az árverés csúnya dolog, azonkívül könnyen Willatz fülébe juthat. Hogy pedig Holmengraa úr hajlandó lesz-e ismét segíteni rajta, az nagy kérdés.

Holmengraa úr néhány nap múlva csakugyan felhozta a kész eladásról szóló papirokat és az asztalra tette a pénzt. Most megint lovagi vita keletkezett a pénz miatt, az urak egyike sem akarta megtartani, hiszen semmiség volt mindkettejük számára. Végre Holmengraa úr tréfás indítványára az összeget két egyenlő részre osztották.

Tehát rendben volt minden.

E váratlan esemény következtében a hadnagy megint pénzhez jutott, nem sokhoz, nem jelentős összeghez ugyan, de arra mégis elegendő volt, hogy megkezdhesse a tégláégető átalakítását. Az építőanyagot Namsenből hozatta, ezt a szép pénzt nem lehetett jobb célra fordítani, Holmengraa úr megint gondviselésként lépett fel, az ő jóakarata nélkül nem jutott volna hozzá egy krajcár sem. De most aztán ki kellett derülnie, hogy Holmengraa úr utoljára segített.

A legközelebbi teendő a kőművesek meg a berendezés megszerzése, de embereket sehose lehetett találni. Lám, közben eljött a tél és hideg volt, az emberek csak nem fagyhattak halálra a hadnagy kedvéért, hiszen most még inkább a maguk gazdái voltak, mint azelőtt. Hiszen ott volt a sagvikai Bertel, a kis Gottfred és Pauline apja, igen, őt megkaphatta a hadnagy, de Bertel magában nem jutott semmire. Tehát Martin béresnek is oda kellett mennie a tanyáról, hogy segítsen, amennyire tud.

Hát az emberek már nem akartak dolgozni a hadnagnak? Hiszen ezek a saját kisbérleti és zsellérei voltak, bár egyikük se fizetett bért, amit különben soha nem is kértek tőlük. És ő ezeket az embereket mindig csak jóban részesítette, ameddig hatalmában állt. Lars Manuelsennek is volt egy nagy fia, Julius, de az se jött el. Jó, hogy a hadnagy tanulhatott valamit a humanistáktól és mosolyoghatott mindezen.

Tehát csak a sagvikai Bertel és Martin béres fűrészelt, gyalult, szegelt és javított. Két duplapadlós, duplatetős és ablakos szobát csináltak. Meglátszott rajta a tartósság! Az alapfalak építését azonban tavaszra kellett halasztani, amíg a föld fagyos keménysége enyhül.

Azonban nem úgy látszott, mintha az emberek kellemes tételnek néztek volna elébe. A lofoteni halászat mostanáig eredménytelen volt, boltos Per pedig még mindig feküdt és mind együgyűbb lett és az embereknek hitelbe nem akart árut adni. Most már csak Holmengraa úr volt hátra s ő kétségkívül előzékeny és szíves volt, de csak egy bizonyos pontig. Most azonban éppen elérte ezt a pontot, mert szégyenletesen elspekulálta magát a külföldi rozsszállítmánnyal. Egyáltalában nem titkolta el, úgy látszik, nem szokott hozzá a balsorshoz és nem tudta egyedül viselni, másokat is be kellett avatnia. Nagy veszteség, szörnyű veszteség volt az. De mit jelenthet még a leghatalmasabb veszteség is Tobias Holmengraának, a királynak! Most a halászok Lofotenben voltak, a feleségeik és gyermekeik pedig Holmengraához mentek, de ő nem mindig segített rajtuk, hogy lehessen ezt megérteni? Például Ole Johan feleségének feltétlenül szüksége volt egy zsák buzalisztra a gyerekek miatt, illetőleg azért, hogy ne maradjon el a szomszédasszonyok mögött, akik fehér kását főztek. Holmengraa úr azonban csak közönséges lisztet adott. No meg aztán az asszony már régen szeretett volna egy muffot, éppen olyat, amilyent Lars Manuelsen felesége kapott s ez Holmengraa úrnak nem került volna többbe, mint hogy egy cédulát küldjön boltos Pernek. Holmengraa úr azonban nemet mondott. Most egyáltalán nem viselkedett úgy, ahogy kellett volna.

Mikor aztán a halászok husvétra hazajöttek látogatóba, Daverdana leányzó férjhezment. A bátyja, L. Lassen lelkész maga eskette meg őket. Itt Holmengraa úr megint bőkezűnek mutatkozott és egy kis házat

ajándékozott a fiatal párnak, hogy legyen hol lakniuk. Hiszen a fiatal férj munkatársa volt a hídnál.

De egy ilyen kis esküvő nem tudta az embereket hosszú időre felvidítani, a hangulat szomorú volt és az is maradt. Senkise tudta megérteni, hiszen a malom most is éjjel-nappal dolgozott s a gőzös, amely ezelőtt háromhetenként közlekedett, most minden héten indult egész éven át, a távíróállomáson Baardsen és segédje, a kis Gottfred, heringről, halról, vételről, eladásról, áruról, nagy munkáról távíratozott, no ami az illeti, most is nagy volt az elevenség Segelfossban. De a hangulat szomorú volt. Valamennyiük között, úgy látszik, a kikötőmester fogta fel a legkönnyebben az életet. Furcsa ember volt az, most minden oka megvolt a szomorúságra, ő azonban énekelt, az ám! Talán könnyű lélekkel ajándékozta meg az Isten. Hiszen a saját segédje nőült előkelően és nagy tisztességgel, őt pedig mellőzték. Jól van, Salvesen kisasszony, Kristine, tartsd meg az ügyvédedet, Kristine! Tudja Isten, vajjon nagy bánatában cselekedett-e, de a kikötőmester a tél kellős közepén dalosegyletet alakított Segelfossban.

A hadnagy lassanként a tégláégetőbe vitette Martin béressel a zongorát, meg a szükséges bútorokat és elhelyeztette őket a szobákban, amelyeket egyre gyakrabban vett használatba. Ez nagyon finom módszer volt, pompás módszer, nem volt hurcolkodás. Azzal kezdte, hogy egy éjszaka ott maradt aludni, nem ártott meg neki. Befűtött a kályhába, meggyújtotta a lámpát, összeszorította a fogát és elaludt. Egy hét múlva újra megtette. Egészen új, szokatlan dolog volt ez, a folyó túlságosan közelből zúgott, de a hadnagy kény-

szerítette magát arra, hogy aludjék. Most már mindennap a tégláégetőben aludt és azt írta a fiának, hogy hála Istennek végre megtalálta az álmatlanság ellen-szerét.

Eljött tavasz, a hadnagynak nem volt kedve munkával terhelni az embereit, Martin béressel a legnagyobb nyugalomban összekerestette az alapfalhoz szükséges köveket, aztán az építkezés helyére vitette, míg a gödröt ő maga ásta meg. Mikor egy napon legjavában ásott, levél érkezett ifjú Willatztól. Azt írta a fiú, hogy túllőtt a célon, ő véletlenül elment egy árverésre, volt ott egy hölgy és nagyon sírt a zongorája, az egzisztenciája miatt. Mit tehetett ifjú Willatz? Visszaszerelte neki a zongoráját, ez becsület dolga volt és jótétemény. Édes apám, jókora az összeg, nagy összeg, — talán nem kellett volna tennem? Véletlenül, néhányan, zenészek, elmentünk az árverésre, elzalogosított hangszerek kerültek dobra. És az a hölgy sírt, alighanem tanítónő, mi muzsikuskok pedig ott álltunk és néztük. Hát megtettem és eközben rád gondoltam. Egyszóval: a pénzt egy hónapon belül ki kell fizetni. Másként kellett volna tennem, édes apám?

Állj! mondta a hadnagy magának és a levélnek. Szót se többet! Pénz? Természetesen.

A hadnagy elmegy Holmengraa úrhoz. Útközben észreveszi, hogy erősen fel van indulva, becsületére vált ez a fiú, lelkesedés tölti el és a szeme könnyezni kezd a gyerek miatt. Az ifjú Willatz mégis csak az ő törzsének a hajtása, igazi Willatz Holmsen, amilyen az ő nagy és előkelő apja volt. Két szóval: „Látom őt.“

A hadnagy elég okos ember volt, hogy most ne ves-sen nagy reménységet Holmengraa úrho. Különböző je-

lektől észrevette, hogy a nagy gyártulajdonos kezdett visszavonulni tőle. Hiszen Holmengraa úr észrevehette, hogy a hadnagynak munkásokra volt szüksége az építkezéshez, de egy ujját se mozdította és nem küldött embert. Pedig ugyanez a Holmengraa azelőtt olyan végtelenül készséges volt... ki tudja,... talán még egyszer!

Engedje meg, hogy egy intim ügyben forduljak önhöz, mondta a hadnagy. Hogy ne tartóztassam fölöslegesen, rövid szóval elmondom. Nagyon kérem, olvassa át ezt a papirost, azoknak az ingóságaimnak a jegyzékét, amelyeket el szeretnék adni.

Ezt legjobb volna árveréssel elintézni, mondta rögtön Holmengraa.

A hadnagy mindjárt megértette, hogy hiába jött, de az, hogy Holmengraa még a jegyzék átvételét is megtagadta, fölöslegesen világos elutasítás volt.

Egyébként vagyonomnak legértékesebb részeit nem is vettem fel ebbe a jegyzékbe, mondta a hadnagy, hogy ne adja fel mindjárt a harcot, de ezt még pótolni lehet. Vannak itt festmények régi mesterektől, bizonyosan látta őket nálam, nagy márványfigurák, ezüst szobrok. És talán még emlékszik arra a nagy nőalakra, amely amforát tart a vállán, talán a négy évszakra is, — csupa értékes műkincs.

Eziránt semmi kétségem! mondta Holmengraa. De ebben a pillanatban nem engedhetek meg magamnak még nagyobb kiadásokat.

A hadnagy elsápadt. Talán őmiatta verte magát Holmengraa úr nagy költségekbe? Mert akkor neki hallgatnia kell.

És most Holmengraa úr kezdett beszélni, közlé-

keny lett; sok baklövést követett el, nagy összegekre rugó vesztéséről beszélt, nem csekélysegekről volt szó, hanem valóságos vagyonról. Talán inkább el kellett volna valamit hallgatnia és nem lett volna szabad a gondjait ilyen csupaszon a hadnagy elé tárni, de talán úgy gondolta, hogy most az egyszer mindent el kell mondania. Ki tudja, talán nem viselte még a szerencsétlenséget úgy, ahogy kellett volna, ez is érthető volt. Azért ez a falusi ember mégis csak király volt. Hát egy királynak nem lehetnek hibái? A király is elveszitheti az egyensúlyát.

Ehhez járult az is, hogy Holmengraa úrnak megvolt az a benső kis gyöngéje: a finomság, az előkelőség után vágyódás. Nagyon jól esett neki, amikor Segelfoss urával és úrnőjével érintkezhetett. De miféle nagy haszna lehetett abból, ha most ezen az úron segítenie kellett, ezen a bukott földbirtokoson, — aki tégláégető kemencében lakik. Holmengraa úr nem volt éppen köszívű, de nem is volt élettapasztalat híján.

Nem tudok jobb tanácsot adni. Mind a kettőnknek egy kicsit össze kell húznunk magunkat.

Ezt a hadnagy talán egy kissé túlságos bizalmaságnak tartotta és így felelt:

Nincs mivel összehúzódnom.

Olyanformán, ahogy ön már meg is tette: hiszen a tégláégetőben lakik, ugyebár?

A tégláégetőben alszom, felelte a hadnagy és hála Istennek megint visszanyerte az önuralmát. Ez a legjobb gyógyszer, amit eddig az álmatlanság ellen találtam! És most aztán jőjön, aminek jönnie kell, — folytatta: És hogy mindjárt ezt is megmondjam... ma nem akartam ezt a tárgyat érinteni, de egyúttal közöl-

hetem a nagy hitelezőmmel: igen, sokat lakom a tégláégetőben, öregszem és ennélfogva nem kíván talán másképpen rendelkezni Segelfoss kezelése tekintetében?

Hogyan?

Úgy látszott, mintha Holmengraa úr nagyon meglepődött volna, pedig talán a valóságban nem is lepte meg a dolog. Aztán még a következő párbeszéd folyt le közöttük:

Átvegyem a birtokot?

Hiszen már nem az enyém.

De én nem tudom ellátni a gazdaságot.

Tőlem telhetőleg tovább vezetem önnek, egyelőre.

Ezért Holmengraa úr nagyon hálás volt, talán nem is volt hálás.

Mikor a hadnagy hazament, bölintott és ezt gondolta: Hiába. Mit lehet most tenni? Hiába, megbánta ezt a mai látogatását a gyárosnál. Persze, túlságosan könnyű lett volna ilyen módon kikerülni a csávából. Az embernek nem szabad abból kiindulni, hogy az élet könnyű, — s akkor az élet nem fogja annyiszor rendre utasítani.

Egyébként erről a gyárosról semmit se volt szabad mondani, hiszen annyiszor adott jó tanácsot és annyiszor tanúsított jóindulatot, — most aztán őt magát is meglátogatta a balsors.

18.

A hadnagyon nem látszott semmi szokatlan dolog, de most bizonyosan rossz napok jártak rá. Megint szorgalmas lett, megint ásni kezdte a földet a meleg-

házi cserepek számára. Nyilván nagyon jól el akarta látni a virágait, és mintha seholse talált volna elég jó földet, akárhol ásott is. Több nap telt el, amíg aztán abbahagyta.

Azt táviratozta a fiának, hogy természetesen helyesen cselekedett és ő el fogja küldeni a pénzt. És természetesen meg kellett szerezni a pénzt, még ha az ezüstneművel Trandhjembe kell is utazni. Csak az volt a kétségbeejtő és nevetséges dolog, hogy még az utiköltsége se volt meg.

Mindenki más már összetört volna, elgyengült volna, a hadnagy azonban megacélozódott. Kezdett a botjára támaszkodva járni, mert hiszen egyáltalán elkezdte a gyalogjárást, egyszerűen ez volt az oka. Ezt a botot az apjától örökölte, attól az előkelő úrtól, és a botnak aranygombja volt, meg selyemzsinór volt rajta, hogy azzal lehessen a csuklóra akasztani. Pompásan illett a hadnagyhoz és egyáltalában nem kisebbítette.

Egy napon találkozott a körorvossal meg az ügyvéddel az országúton, mind a ketten kalapot emeltek előtte — tudták róla, milyen súlyos csapások látogatták meg, — még doktor Muus is, hiszen művelt ember volt. Ime itt megy most az egykori földbirtokos és biztos tudomás szerint már nincs sárga épülete és nincs Martin nevű bérese. De a doktor mégis köszönt neki. Csakhogy a hadnagy olyan közömbösen viszonzta a köszönést, olyan elgondolkozva, hogy egyszerre megsemmisítette az urak szimpátiáját, még az ügyvéd rokonzását is. Persze Rasch ügyvéd éppen most érte el azt, hogy egy darab legelőt vásárolhatott, az ám, elérte azt, amit akart, ezért csak nem köteles örökké hálásnak lenni, aztán a jövő héten majd elviszi Salvesen

kisasszonyt és feleségül veszi. Hogy majd a hadnagy hogyan igazodik el házvezetőnő nélkül, az tulajdonképpen az ő dolga.

Minden sötétbe borult a hadnagy fölött. Ilyen körülmények között talán abbahagyta az alapfalak ásását? Természetesen nem. Megint ősz volt és már a legközelebbi télen alapfalnak kell lennie a szobája alatt. A hadnagy ásott és a bérese szállította oda a köveket. Ércből való, istenáldotta akarat volt benne, amely nem tágitott.

Esténként azonban lent ült a tégláégetőben, ő, az üdülés ideje volt ez, patience-öt rakott s a kártyákat ő foltozta és ragasztgatta meg. De mindannyiszor jól elrejtette őket, hogy Pauline szeme elé ne kerüljenek. Hiszen az utóbbi időben sok baj történt a kezével, sebek és zúzódások voltak rajta, szinte útálta a kezeit, mikor a kártyákkal babrált, olyan csúnyák és durvák voltak. Tehát eltette a kártyákat a legközelebbi estéig és helyett eltöprengett egy-két óra hosszat.

Most aztán ott ül a székében a kicsiny ember, elkontározva és magának kotyog csupa erőtlenségében? Ott ült a fejét a válla közé rejtve, a lábait felhúzva, mint valami kopott gombolyag, egy kis hangocskával a belsejében? — Nem, ezt persze nem tette.

Rosszul megy a sora, most hatvankilencéves és nyomasztó anyagi gondjai vannak, de épp olyan kevéssé kotyog önmagának, mint másoknak, hallgat, makacsul halgat mindenre. Hallgat. De Paulinenek azt mondja, — mert a hadnagy néha szólt a lánnyal néhány szót, mikor az a tégláégetőbe jött és kitakarította a szobákat, — azt mondta neki; Bizonyosan azt hiszed, Pauline, hogy rossz színben vagyok? Pedig tévedsz.

Sohase aludtam még jobban, mint ideleinn! És akkor Pauline elmondja, hogy Salvesen kisasszony a jövő hét csütörtökjén férjhez megy. A hadnagy így válaszolt: Helyesen teszi! Igen, majd gondolok rá.

Aztán biztonság kedvéért a gyűrűjét megint átrakja a balkezére.

Furcsa takarékoságot vezetett be ebben a kis háztartásban, ideleinn a tégláégetőben: azzal szórakozott, hogy takarékoskodott a gyufával. Mintha ez segíthetett volna rajta! Nem gyújtott új tüzet, ha a parazsat lánggá tudta fűjni, letérdelt és fújta. Ezt a sajátságos szokást megtartotta az élete végéig. De azért nem kereste a különködést. Egy napon, amikor kiderült, hogy az egyenruhája zubbonyának kilyukadt a könyöke, felsietett a kastélyba és más zubbonyt vett fel.

Inkább lemond a földmunkáról, az a lyuk pedig olyan jó, filozófushoz méltó lyuk lett volna, amellyel talán még büszkélkedhetett volna is, — efféle dolgokhoz már vén vagyok, — gondolta. És van filozófia az ép zubbonyban is, gondolta nyilván. Korán feküdt és korán kelt, talán hogy takarékoskodják a petroliummal, vagy pedig helyes ösztönből, hogy kora reggel fent lehessen. Aztán kiment.

Már havazott, de a föld még puha volt és éjszánként csak vékony réteg fagyott rá. A hadnagy fogja az aranygombos botját és kimegy. Hűvös reggel van, néhány csillag még ragyog itt-ott, az égen, mint az aranybogarak a kék bársonyon. Néha éles kakasszó hallik le hozzá Segelfossból, az ő birtokáról. Elhelyezkedik a folyó hídján és felnéz Holmengraa házához, de ott még sötét minden. És a folyó jön, jön lefelé, szembe vele és zúg örökön-örökké. Szél van, feléb-

redt az is, mint a hadnagy, de a szél vak és láthatatlan, testetlen, ő pedig itt van. A hídon túlságos a hideg, a hadnagy lesétál a rakodópartra, védett helyre áll és a tengert nézi.

Most emberi hangot hall. Bizonyosan fölkel valaki. Aztán megint hallja a hangot. Nem, ez nem fölkelő ember, ez már talpon van. Valamivel később Lars Manuelsen lép ki az egyik ajtón és mögötte a segéd-kikötőmester. Ime, após és vő, nem beszélnek, hanem düllöngve fáradoznak valami zsákkal, Lars Manuelsennek a hátára teszik. És most már késő; mire Lars Manuelsen észreveszi a hadnagyot, már nem fordulhat vissza, alázatosan köszön, amint a zsákkal a hátán elhalad előtte. A segéd pedig eltűnik a kunyhóban. Ezek bizonyára dolgoztak éjszaka, gondolja a hadnagy, mindenkinek cipeli a maga terhét. Ime, ott megy egy ember, mélyen görnyedve, zsákkal a hátán.

A hadnagy elhatározza, hogy az ezüstneműt még ma becsomagolja és egyszerűen felszáll a postahajóra, hiszen ismerik és a jegyet majd akkor fizeti meg, ha Trondhjembe ér. Elhatározza, hogy elad néhány műtárgyat, igen, bezárkózik és néhány asztaldíszet vattába csomagol, mert a szükség rákényszeríti, hogy megváltják tőlük. Ott áll és bólogat, az arca kifürkészhetetlen. Mikor megint hazafelé tart a tégláégetőbe, hajnal van, a földet félig még éjszaka takarja, úgy megy a hadnagy, mint valami szellemalak a titokzatosan elfátyolozott tájon, magasan emelt fejjel, mint egy igazság.

Nem sejtette, hogy mi vár rá.

Most, hogy Trondhjembe kellett utaznia, abbahagyta a fal ásását? Nem. Ellenkezőleg, ma el akart készülni vele és rendbe akart hozni mindent. Kőműve-

seket azután majd délről hoz magával. Mikor fent a kastélyban megreggelizett, megint lement a téglégetőhöz és megkezdte a munkát.

És akkor történt valami.

Néhány óráig ásott a fal utolsó sarkán, mikor az ásója fába ütközött. Fába. Körülásta a fát, fogta a lapátot, hányni kezdte a földet, tovább ásott és egy láda került a felszínre, egy láda! Mintha villám rázta volna meg: a kincs! Ha az első Willatz Holmsen valaha elásott egy ládát, akkor ez volt az! A hadnagy nem hitt a meséknek, de talán volt valami, amihez igazodhatott, valami családi monda, valami feljegyzés, úgy érezte, mintha ismerné ezt a ládát. Sokáig fáradozott azon, hogy valahogyan kiemelje az üregből, de abba kellett hagynia, beütötte a födelét, úgy ahogy a láda ott állt és belenézett a sötétségbe.

Szekrénykék és kis dobozok voltak a ládában, súlyosak, tele pénzzel, aranypénzekkel. A hadnagy maga fogott hozzá, hogy mindent bevigyen a házba, de most gyöngének érezte magát, gyengébbnek, mint eddig bármikor életében, a térde minden útján egyre jobban remegett és szerencse volt, hogy egyedül lehetett.

Martin béres jó, új követ hozott a fal számára, aztán még hozott jó, új követ, de a hadnagyot nem lehetett látni. Dél lett és Martin béres hazament.

De a hadnagy nem volt látható és végül is Pauline lemegy a téglégetőbe, hogy megkeresse. Igen, a hadnagy ott ül a szobájában, az arca szürke a szenvedéstől. Valami nagy gond bizonyára nem törte volna meg így, de ez a nagy öröm megviselte. El kellett küldenie Martin béresért, hogy az kísérje haza.

A nap folyamán többször megteszi az utat a kas-

tély, meg a tégláégető között, sokat kell elrendeznie, sürgős a dolga, holnap utazik. A tégláégetőbe csomagolja be a bőröndjeit, furcsa csomagokkal tömi meg őket, ólomsúlyú tekercsekkel, mind tele van régi arannyal, spanyol tallérral, angol guineával, ez a kincs. Csakugyan, vannak tartalékok egy nagy birtokon, még ha háború vonult is el fölöttel!

Másnap a hadnagy Trondhejembe utazott.

Az arca szürke volt a szenvedéstől, úgy látszott, mintha minden vérét elvesztette volna, de emelt fővel állt a hajón, csak állt és az aranygombos botjára támaszkodott.

*

A kikötőmesternek sok dolga van. A vegyes karával gyakorol és a saját segédje az első basszista. Ez időszerint karéneket tanulnak, esküvői zsoltárokat, Salvesen kisasszony és Rasch ügyvéd esküvőjére. Valóban szép dolog volt, hogy a kikötőmester ezúttal föl-emelte a szavát, igen, hogy ennyire törődött az egész lakodalommal. Annyira törődött vele, hogy sokat fáradozott. Úgy énekelünk, mint az állatok, mondta és elégedetlen volt, egészen kétségbeesett. Hát kórus ez? Hisz ez rosszabb, mint a postagőzösök ködszirenája. Soha életünkben végére nem érünk a próbáknak.

Egy este aztán azzal jött a kikötőmester a kar próbájára, hogy az esküvőt, hála Istennek, egy héttel elhalasztották, tehát lesz idejük megtanulni, hogy énekeljenek embermódra! Aztán megint hozzákezdték a karénekekhez.

Elhalasztották az esküvőt? Igen. Holmengraa úrra

való tekintettel. A sors úgy akarta, hogy Holmengraa úr éppen ezekben a hetekben nagyon nyomott hangulatban volt a sikertelen pénzspekulációi miatt és mikor meghívták az esküvőre, egyszerűen elutasította a meghívást. Gazdag ember volt és megengedhette magának az ilyesmit. Nem volt talán jóindulatú? Persze, hogy jóindulatú volt, de egyúttal nagy üzletember is és most az üzlete kárt szenvedett. Köszönöm, mondta Holmengraa úr, de ezekben a napokban elnézéssel kell lenniük irántam.

Miért alakoskodott volna tovább? Felküzdötte magát, szerencse fia volt, az úri modora legnagyobbbrészt mesterkélte. Megengedhette magának azt is, hogy természetesnek mutatkozzék.

Az esküvőt pedig nem lehetett megtartani Holmengraa nélkül, Rasch ügyvéd beszélt erről a menyasszonyával és megegyeztek abban, hogy Holmengraa úr nélkül lehetetlen. Volt egy körorvosuk, az jó, aztán volt egy lelkészük, ismert nevű ember, L. Lassen. Aztán ott volt az ura-i nagybérlő a feleségével, néhány kereskedő a feleségével, a kikötőmester, Irgensné, ez minden. A fiatal pár családjából senkise jön el, a menyasszonynak, szegénynek, talán nem volt családja, a vőlegény rokonai pedig állami szolgálatban voltak a délvidéken és nem lehetett tőlük azt kívánni, hogy elfáradjanak ide északra, úgy is torkig voltak az északi vidékkel. Baardsen távirászt nem hívták meg, mert senkisem ismerte, senkinél se tett látogatást. Hát illet az, hogy senkit meg nem látogatott?! Aztán kire lehetett még számítani? A hadnagy elutazott, különben bizonyosan részt vett volna Salvesen kisasszony lakodalmán, ó bizonyosan, pedig az utóbbi napokban na-

gyon levert hangulatban volt. Holmengraa úr is levert hangulatban volt és kérte, hogy bocsássonak meg neki. Akkor pedig kire számíhattak!

Holmengraa urat nem lehetett nélkülözni.

És valóban, mikor a nagy ember meghallotta, hogy az esküvőt kizárólag csak az ő kedvéért halasztották el egy héttel, hogy ideje legyen kilábolni a rossz hangulatából, akkor mint természetes embernek, hízelgett neki ez a figyelmesség és elfogadta a meghívást. Ekkora szeretetreméltóság előtt meg kell hajolnom, mondta barátságosan.

És megtartották az esküvőt, a legnagyobb egyszerűséggel ugyan, de valóban finoman, művelt emberek módjára, borral, beszédekkel, táviratokkal, aztán a kikötőmester kórusa szerenádöt adott az ablakuk alatt.

És Lassen lelkész kitett magáért. Igaz ugyan, hogy nem volt eléggé tiszta és valóságos visszaélés volt a piszokkal, ha az ember ilyen vastagon hagyta ülni a nyakán, mint ahogy Lassen lelkész tette. Ezért Muus úr kezdetben kissé tartózkodó is volt vele szemben. De hát ki is állhatott meg Muus úr szeme előtt, hiszen ez az ember finom volt az ujja hegyéig! Vacsora után azonban megváltozott a véleménye, érdekes beszélgetést folytatott a kitünő lelkésszel, könyvekről és vizsgálatokról. Teljesen megegyezőek voltak az alapnézeteik, csak az volt a csoda, hogy a lelkész is nem származott olyan művelt családból, mint doktor Muus.

Tetszik-e a doktor úrnak itt az én szülőföldemen? kérdezte Lassen lelkész.

Ó, tudja kérem, nem olyan itt, mint az ország déli részén. Dehát megvan a munkám és egyidőre bele kell nyugodnom.

Hja, így vagyunk mi, állami alkalmazottak. Én se tudom elképzelni, hogy tudnám itt hosszabb ideig kibírni. Hála Istennek már megkaptam a felváltást és befejeztem itteni működésemet.

A doktor ezt mondta:

Azt hittem, hogy ön, aki ide való és csak néhány évig volt távol... De ha jól hallottam, árt az egészségének az itteni tartózkodás...

Sohase vagyok elég friss, ez a levegő nem nekem való. Nem, így van ez mindenkivel, aki hosszabb ideig tartózkodott délen, a tanulmányai ideje alatt. És ehhez járulnak még más fizikai és lelki tényezők is, melyek a nagyszabású körülmények felé vonzzák az embert. Véleményem szerint itt északon csak fölényes személyiségek bírják ki, ezt mondja a püspököm is.

Erre már aztán a doktornak minden barátság ellenére is a torkát kellett köszörülni egy kevéssé és ekkora nyíltszívűséggel szemben vissza kellett vonulnia:

Bizonyos fokig, mondta, de ez nem mindenkire vonatkozik. Nemsokára utazik?

Néhány nap múlva. Már csomagolok...

A nászajándékok háztartási eszközökből és ezüstneműekből álltak. Hála az egyheti halasztásnak, minden pontosan megérkezett. Még a hadnagy is küldött a menyasszonynak egy aranyórát láncsal, jutalmul a hosszú és jó szolgálataiért és Salvesen kisasszony sírt is csupa hálából. No lám, a hadnagy Trondhjemben van és reá gondolt! Nincs még egy olyan ember, mint a hadnagy.

De Rasch ügyvéd, aki társadalmi szempontból nézve kissé szegényesnek érezte az egész esküvőt, kénytelen volt lecsillapítani ezeket az örömkönnyeket

amikor is, finoman így szólt: Kedves Kristiném, a sok között megvan az a jótulajdonságod is, hogy könnyen lehet neked örömet szerezni.

Látta a lelkész úr azt az órát, amit a hadnagy küldött? kérdi a doktor. Annak az embernek úgy látszik megint van pénze.

Igen, a hadnagy... Senkise tudja, hogy milyen ember az. Láttam, volt egy botja, aranygombos, drágább, mint akármelyik püspöki pásztorbot.

Doktor Muus vállat vont. Egyébként a hadnagnak is, meg Lassen lelkésznek is egy kis leckét akart adni:

Az óra bizonyosan nagyon drága, mondta. De még sohase hallottam, hogy valaki egy fiatal párnak zseborát adjon nászajándékkul.

Bizony, ez igaz... Ha ön mondja, doktor úr. Nem is gondoltam erre.

És Holmengraa úr? Igen, ő is ott volt. Későn jött, leült, szeretetreméltó volt és mindenki nagyrabecsülte. Talán nem szórakozott itt túlságosan? Talán hiányzott neki valaki, akit ő becsülhetett nagyra, akit elhallgatott volna. Hiszen itt nem esett szó nagy dolgokról — a „millió“-t nem is említették.

A vőlegény poharat emelt az egészségére, nos hát, ne tette volna? Megköszönte neki, hogy két embert földhöz segített a segelfossi birtokból: Köszönöm a feleségem és a magam nevében.

És Holmengraa is kocintott rá, de utólag visszatúsított minden meg nem érdemelt hálát, hiszen neki semmi dolga se volt Segelfoss-szal.

Hogy mindjárt kimondjam, mondta a vőlegény makacsul, most meg a pék szeretne földet venni és

boltos Per szintén. Látja uram, a szegény P. Jensen betegesen fekszik, maródi, ahogy ő szokta mondani, de mindent tovább vezet a béna oldalával is. Gondoljon most reá, Holmengraa úr! Persze egy szegény ügyvédnek is jut valami az ilyen földeladásból, ha nem is sok.

Holmengraa többet nem válaszolt, nem, már nem volt reá kedve. Az arckifejezése nem árulta el, hogy az ügyvédet és doktor Muust ismeri egy kvaterkázásból kifolyóan, vagy a menyasszonyt az elmúlt évek abból a két hetéből, amikor nyíltan szoknyavadászatra járt. És most itt van ez a szoba, amely tele van kicsiny dolgokkal és kicsinyes beszéddel és ott ül ő, a mesebeli ember, a király, aki lekicsinyíti magát, de mégis ő a legnagyobb.

Irgensné, aki folyton szemmel tartja a gazdáját, jól látja, hogy az elérkezettnek tartja az időt az indulásra. Mikor aztán Holmengraa eltűnik az ajtóban, az asszony azt gondolja magában: Persze, persze, Marcilie leányzó vár rá odahaza!

A vőlegény iszik azzal a két kereskedővel, akiknek a pénzét beseperete, egyáltalában, neki kellett vendégszeretetet tanusítania, hiszen a menyasszonyának nem volt tapasztalata a társasági életben. Ezt mondta a menyasszonyának: Kristine, ezekben a táviratokban nincs semmi ünepesség! A vőlegényt bántotta az, hogy a táviratokat nem Baardsen távirász írta, hanem a kis Gottfred. A fiú még csak most tanulta a táviratozást, de még nem volt állandó alkalmazott. Az ő iskolás írása bántotta az ügyvédet, hiszen a táviratokat be kell kötni és a család asztalára helyezni.

Aztán elmentek a vendégek. Lassen lelkész így szólt, mikor elindult: Béke veletek és a házatokkal. És

ezt nagyon jól mondta, a doktor is tisztelni kezdte ennek a halászfiúnak a veleszületett jó modorát.

Már megint könyvek! Ön mindig könyveket cipel lelkész úr!

És Lassen válaszolt: Igen, ez már csak így van. Hiszen sokat tanult a könyvekből. Ma volt egy kunyhóban és ott kapta ezeket a könyveket a könyvtára számára, az egyik egy igazi Berthe Canutte almanach, a másik pedig egy pap leányának az elbeszélése; a címe ez: Egy pap leányának a halála és más egyebek.

*

A hadnagy teljesen összetörten tért vissza az újáról. A kikötőhídről kocsin kellett a téglaegetőhöz vinni, ahol aztán lefektették. Ne hivassák el a körorvost? Nem. Ne értesítsék-e ifjú Willatzot? Nem. Semmit sem akart a hadnagy, csak nyugodtan feküdni és meggyógyulni, mondta.

De nem javult a hadnagy állapota, hanem egyre rosszabb lett. Szerencse, hogy nem hozott magával kőműveseket. Azok nem jöhetnek március előtt. Amikor Pauline az ételt hozta le a kastélyból, sokszor eljött vele Mariane is, hogy a hadnagy állapota iránt érdeklődjék.

A lány kint maradt a téglaegető előtt, várt és mindannyiszor ugyanazt a választ kapta: Ma megint rosszabbul van! Egy napon, mikor a hadnagy elhívatta — nem a doktort és nem a papot, hanem Baardsen távirászt, Mariane szaladt el érte az állomásra.

Már kezdek kételkedni a felgyógyulásomban,

mondta a hadnagy. Nagyon meghültem Trondhjemből hazafelé jövet.

Erre Baardsen távirász csak néhány szóval válaszolt, hogy a hadnagy akarata sok mindent legyűrhet...

Nagyon hálás lennék önnek, ha táviratot küldene a fiamnak. Nem azért... talán már úgy sem ér ide jókor.

Baardsen így felelt:

Minden okom megvan arra a feltevésre, hogy a fia már úton van.

Az öreg hadnagy elleplezi a kellemes meglepetését és ridegen kérdi:

Tehát értesítette valaki?

Igen, én magam.

Szünet.

Hm. Köszönöm... Ebben az esetben nagyon köszönöm. Hm. Nem azért... talán már nem lehet itt jókor, de... mikor érhet ide?

Az első déli postahajóval.

A hadnagy a napokat számolja, aztán így szól:

Ott az asztalon van egy levél, a hajón adtam fel, mikor Trondhjemből útban voltam hazafelé. Önnek az állomáson van egy vasszekrénye. Abban jó helyen lenne a levél.

Igen.

És nagyon kérném, hogy abban az esetben adja át a fiamnak a levelet... tehát, abban az esetben...

Rendben van! Baardsen csak ennyit mond és elveszi a levelet.

A hadnagy megint megköszöni és bólint, ez az egész, csak ennyit akart.

Megengedi, hogy megint ellátogassak ide? Kérde a távirász.

Tulajdonképpen nem érzem magam nagyon magányosan... de ha van ideje?

Hogyne. Gottfred az állomáson van és vigyáz.

Akkor nagyon hálás lennék, ha ellátogatna.

Baardsen kiment és íme Mariane várakozott az ajtó előtt. Ez a furcsa, hűséges és nevetlen gyerek. Bizonyosan nem volt neki élvezet mindennap itt állni és várni, de a fejébe vette, hogy a betegnek jólesik az érdeklődés, legalább is Pauline ilyesmiket mesélt neki.

A távirász bólint és ezt mondja:

Kis Mariane, ifjú Willatz már úton van hazafelé.

Mariane barna arca elpirul és a lány így felel:

Ugy, igazán?...

Baardsen távirász mindennap elment a téглаégetőbe, a betegnek nem volt ellene kifogása, Baardsent pedig nem fárasztotta ez. Magával vitte a gordonkáját, játszott egy keveset, ritkán beszélt és okosan hallgatott. Nélküle a hadnagynak nélkülöznie kellett volna utolsó napjaiban egy ragaszkodó ember társaságát. Baardsen állandóan beszámolt a betegnek arról, hogy ez idő szerint hol lehet már az ifjú Willatz, amiért a hadnagy nagyon hálás volt. Íme, ott feküdt szürkén, erőtlenül és a fiát várta, a szeme kifejezésében már volt valami befelé nézés, a halántékai beestek... így dolgozott a halál.

Várj egy kicsit Mariane, mondta Baardsen egy napon, mikor belépett a téглаégetőbe. Így adta tudtára a betegnek, hogy Mariane kint áll.

Hogy tud az a gyerek mindennap idekint állni! mondta. Hívja bel!

Nemsokára Krisztiániába utazom, mondja halkán Mariane és nem tudom, hogy addig megint egészséges lesz-e, hadnagy úr.

Úgy, tehát azért jöttél, hogy búcsút mondj. Nagyon szép tőled. Apádnak bizonyosan sok a dolga, úgy-e?

Igen, új rozsszállító hajót vár.

Add át neki üdvözetemet.

A következő pillanatban kinyílik az ajtó és Muus körorvos lép be. Nem kopogtatott, nehogy nyugtalan-ságot keltsen. Mikor aztán belépett, mindjárt letette a köpenyét és fontosságának tudatában a torkát köszörülte.

Hallom, hogy beteg, mondta a doktor és meg akarta fogni a hadnagy pulzusát. Mikor a beteg védekezett, a doktor nagy határozottsággal így folytatta: Most ne bolondozzék. Ez egyszer engedelmeskednie kell nekem.

Ez az ember nyilván a kötelességét teljesítette, sőt talán többet is, talán nagy szeretetreméltóság volt, hogy ennyire fáradozott a hadnagy miatt. Csakhogy az sohase tudott meghajolni, most pedig már sokkal öregebb volt, semhogy még megtanulhatta volna. A szemével segítség után nézett és magához hívta Baardsent.

Eressze ki ezt az embert! mondta.

Majd kikísérem, mondta Baardsen távirász és felsegítette a doktorra a köpenyét. Bizony Baardsen távirásznak hatalmas vállalai voltak és szinte felemelte a földről a doktort, mikor rásegítette a felöltőjét.

*

Múltak a napok és ifjú Willatz nem jött. A postahajó közeledett, de lassan közeledett és a hadnagyban már nem volt elég erős akarat, nem, azt pusztította el a legjobban a halál.

Abban az esetben, mondta, ha ma vagy holnap meghalnék, sohase lehet tudni, van egy rendelkezésem a fiam számára. Két családi kép érkezik majd Trondhjemből, a feleségemé meg az enyém, nem jók, de mégis fel kell őket akasztani a többiek mellé. Megmondja neki?

Igen.

És tavasszal majd hoznak egy orgonát, egy kis orgonát a templom számára. Megkésve érkezik... hiszen Willatz anyja kívánta. Aztán a fiam kibővítetteti a templom alsó részét — harminc láb elég lesz — és kórust építtet az orgonának. Az építőfát Namsen küldi. Így mégis csak meglesz az orgona.

Becsületes akarat mindvégig, színarany akarat.

A következő napon aztán, úgy kellett lennie: eljött Lassen lelkész is, hogy megtegye a kötelességét. Késő ősz volt, finom téli nap sütött be a hadnagy szobájába, mikor a lelkész bekopogott.

Amint megpillantotta, elmosolyodott a beteg. Ez az ember, aki már a halál karmaiban volt, ferde mosolyra húzta félre a száját. Aztán lehunyta a szemét. És nem nyitotta ki többet.

Baardsen távirás bezárta a tégláégetőt.

Mikor ifjú Willatz két nappal később a gőzössel Segelfossba érkezett, a kastélyon, Holmengraa házán és a kikötőhídon félárbocon lógott a lobogó. A fiú mindjárt megértette, hogy mi történt.

Különös volt ez, — még érthetlenebb, mint mikor az anyja halt meg. Semmi se látszott megváltozottnak azóta, de minden olyan furcsán idegen volt: Éppen a földnyelv mögötti csónakház előtt hajtattott el, ezt a csónakházat boltos Per alakította át táncteremmé és az épület még most is ott állt díszesen, rikító színekben. Mikor a gőzös befordult az öbölbe, már halani lehetett a malom zúgását. A kikötőhídnál levő elevátor alatt hatalmas feketetengeri gőzös állt és rozst rakott ki, matrózok járkáltak a fedélzeten ide-oda és végezték a munkájukat. Csupa élet, ember és világ volt mindenfelé, de a lobogók félárbocon lógtak és az ő apja meghalt. Ott állt ifjú Willatz és a szárazföld felé nézett, azt remélte, hogy még jókor érkezik. Most már nagy volt és felnőtt, a mellényén aranygombok voltak. Egyre szórakozottabb lett, mindent látott, de a figyelmét nem tudta megragadni semmi. Eszébe jutott, hogy Fredrik Coldevin üdvözetét kellett volna átadni az apjának, a konzulnak most nincs ideje arra, hogy Segelfossba jöjjön, hanem majd nyáron látogat el.

A rakodóparton Martin béres és Pauline várta, Holmengraa úr odament hozzá, kezét fogott vele, Raschné, azelőtt Salvesen kisasszony üdvözölte, vörös karikák voltak a szeme körül. És odaát messze állt Mariane, szívére szorított kézzel és bámulta a fiút.

Mikor Willatz a tégláégetőhöz ment, Baardsen távirász ott állt és várt reá. Bementek az első szobába. — nagy világos helyiség volt az, tele butorral és képek-

kel. Bementek a következő nagy szobába, ott feküdt az apja, szépen fölkészítve a temetésre, szikáran, kemény arc kifejezéssel, holtan. Katonai köpeny feküdt a holttesten, Baardsen tette oda, hiszen odatartozott. Ő, most utoljára használta a hadnagy a drága bundáját.

Baardsen távirász kiment és ifjú Willatz egyedül maradt. Elmondták neki apjának utolsó napjait, megkapta a levelet és elolvasta. Igen, ő ki fogja váltani az elzálogosított birtokot, a pénz itt meg itt van, hála Istennek, hiszen az apja mindvégig gazdag volt! Ó, csak legalább egyszer üdvözölhette volna, csak egyetlen szavát hallhatta volna. Ime, itt ül most ifjú Willatz és aranygombok vannak a mellényén. Ezeket az aranygombokat még az apja vette az angliai útja alkalmával és ő ajándékozta neki, ma aztán felvarrta a mellényére, hogy örömet szerezzen az apjának.

Willatz kiment.

A folyó zúgása feléje harsogott.

Emitt rozst raknak ki a nagy feketetengeri gőzösből.

Amott pedig Marianet látta, ahogy magányosan végigment a dombon hazafelé.

V é g e

K N U T H A M S U N
VÁLOGATOTT REGÉNYEI

A modern ember vergődése, a szerelem és a természet örök muzsikája csendül ki a nagy norvég író minden munkájától.

1. HALK HÜROKAT PENGET
A VANDOR

Fordította G. Beke Margit

2. AZ UTOLSÓ FEJEZET

Két kötet. Fordította Ritoók Emma

3. PAN

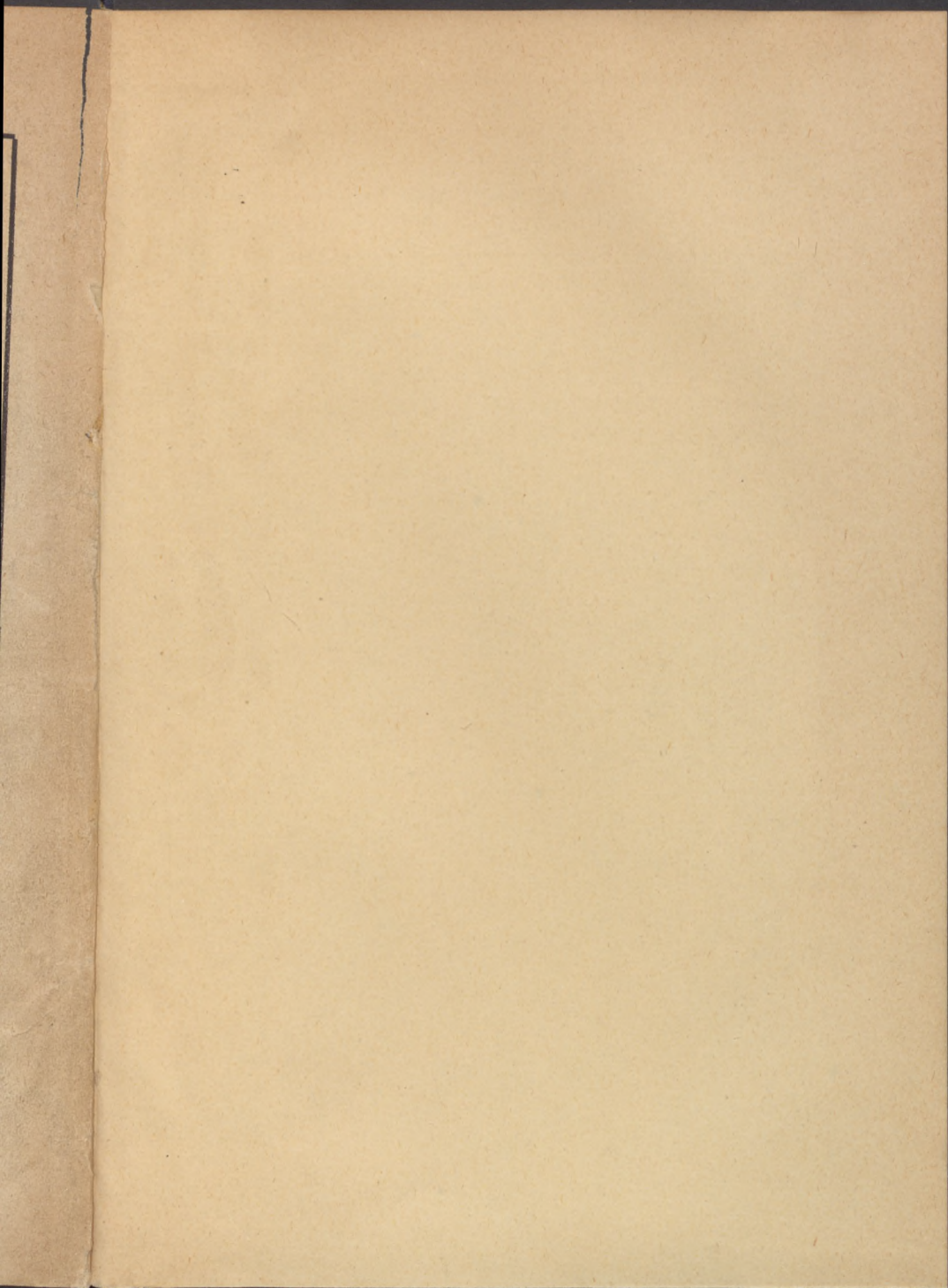
Fordította G. Beke Margit

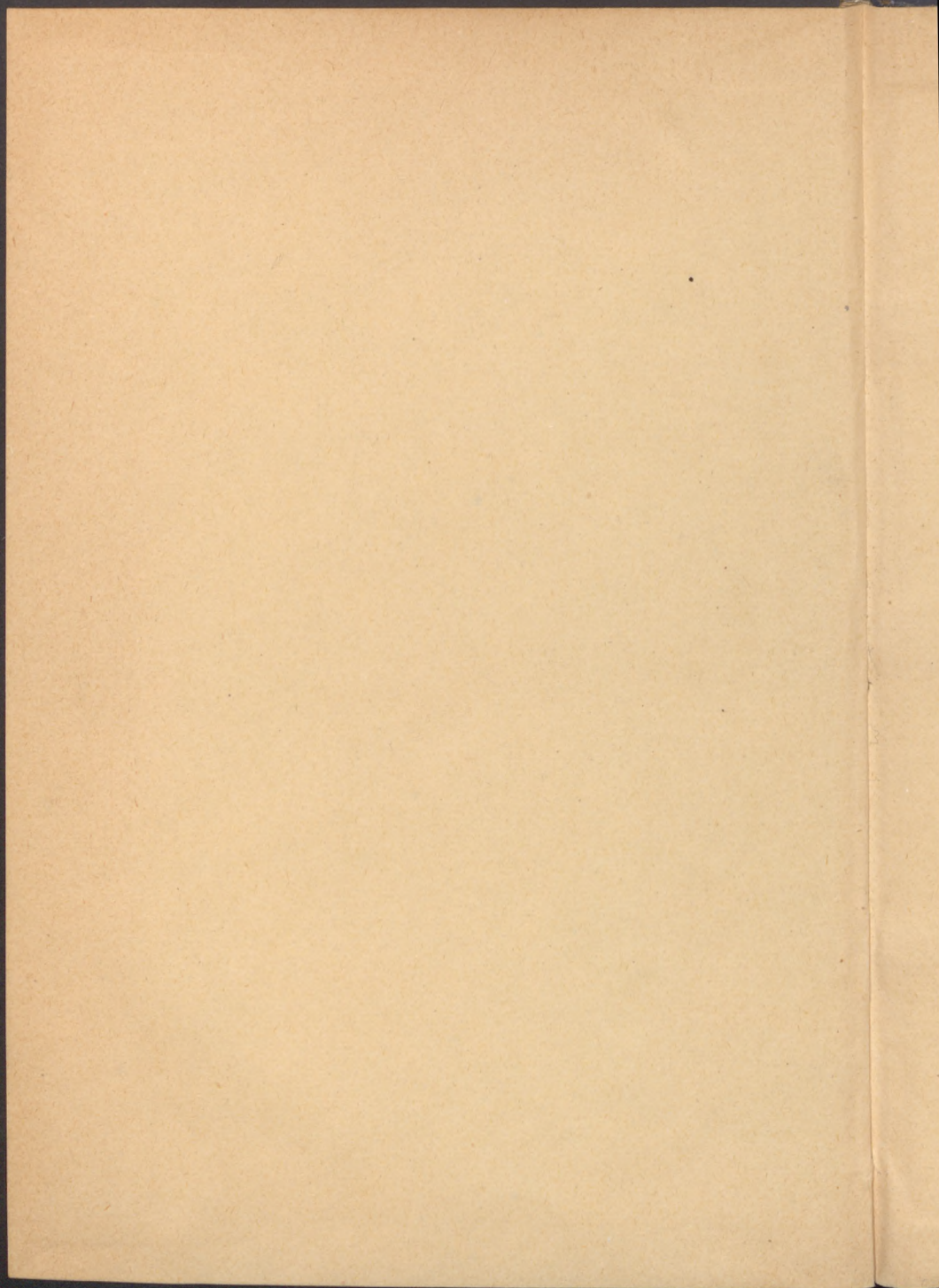
4. TÉKOZLÓK

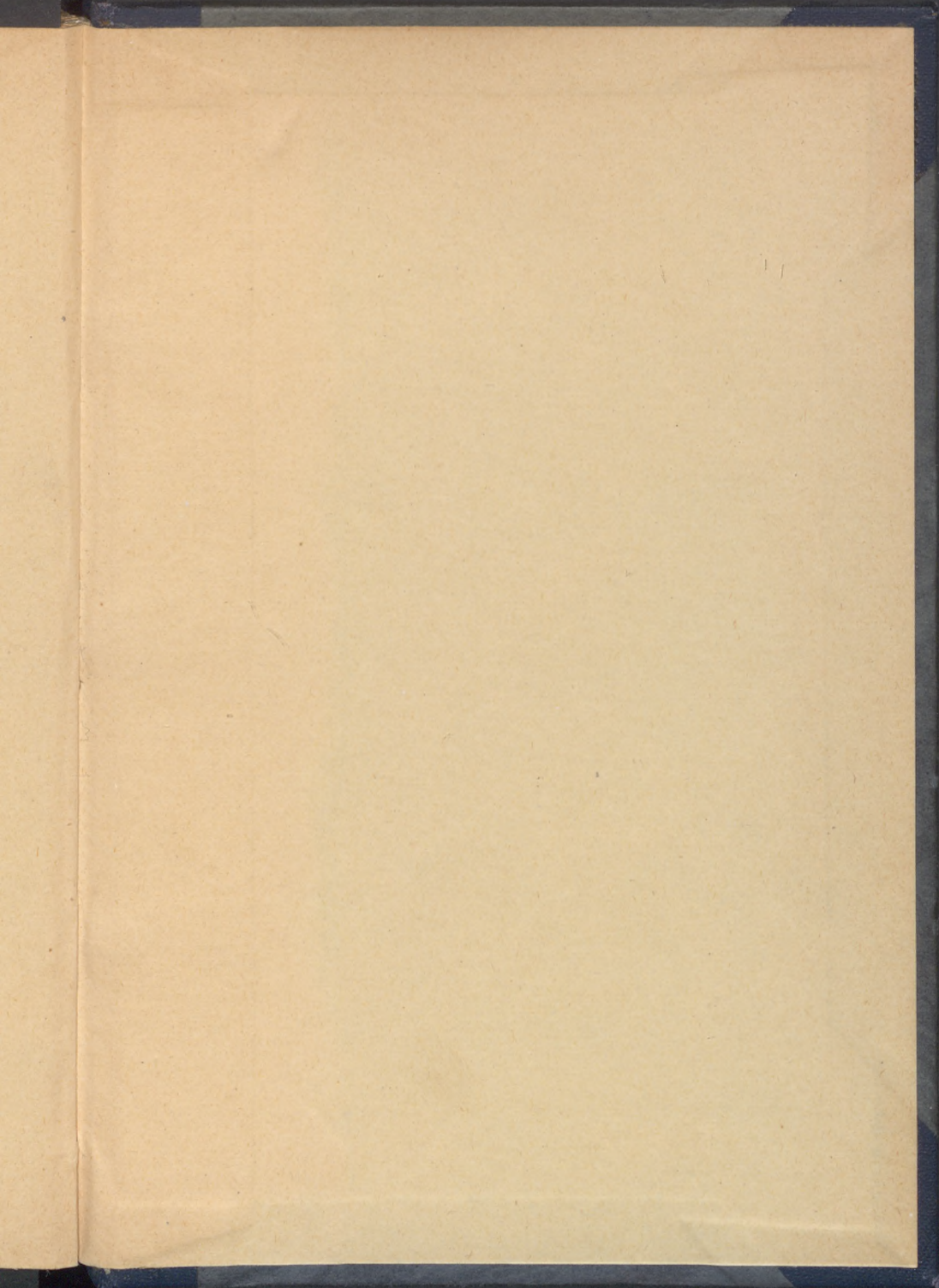
Fordította Ács Géza

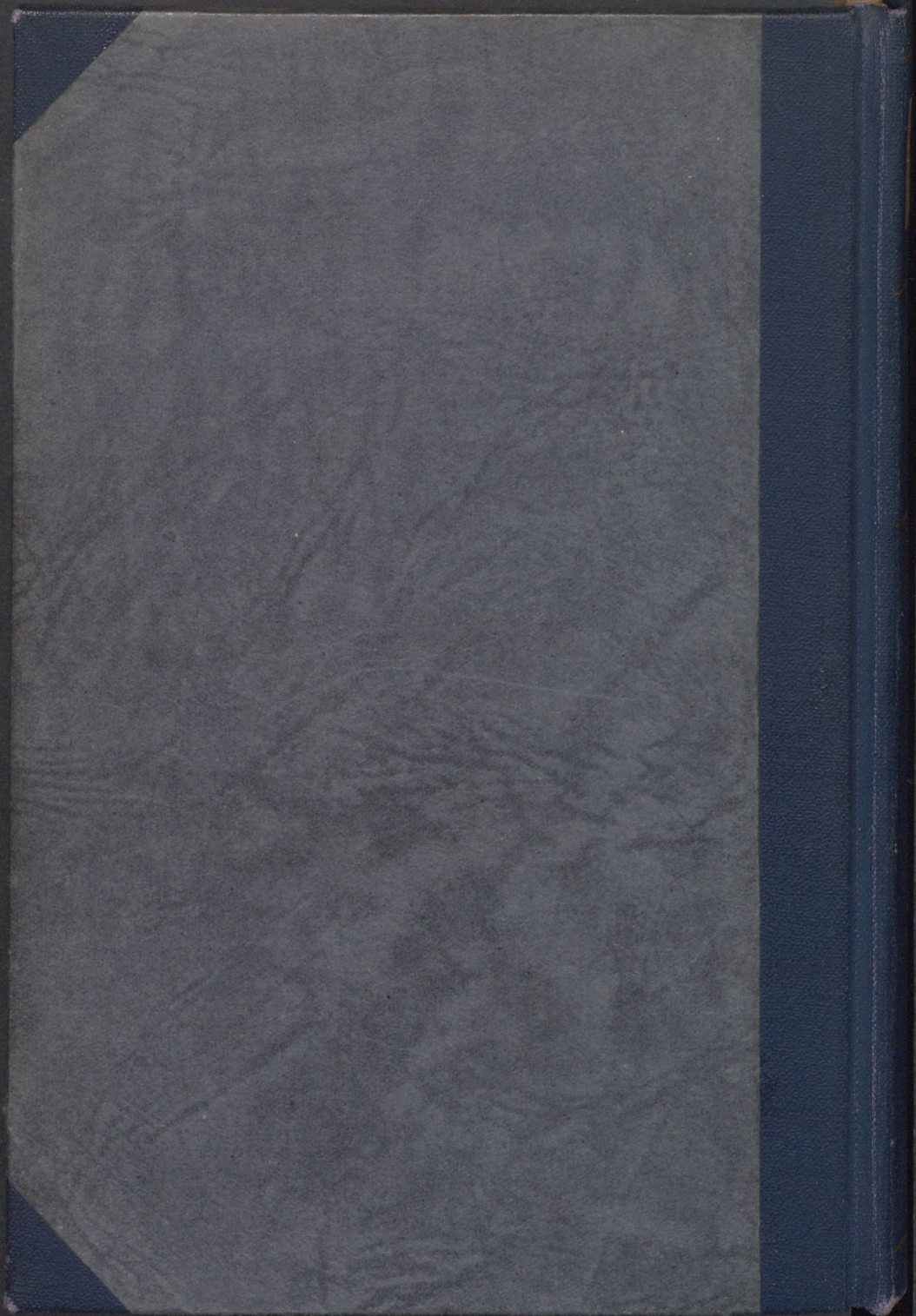

FŐVÁROSI KÖNYVKIADÓ R.-T.

17076

Knut Hamsun

Tékozlók